ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АҚПАРАТ ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

ҚҚДИ РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ | Қазақстандық қоғамдық даму институты

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚОҒАМДЫҚ КЕҢЕСТЕРДІҢ ҚЫЗМЕТІ ТУРАЛЫ КЕШЕНДІ БАЯНДАМА

КОМПЛЕКСНЫЙ ДОКЛАД О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕСТВЕННЫХ СОВЕТОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

НҰР-СҰЛТАН, 2020

УДК 351/354
ББК 67.401.21
К-63

«Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты» КеАҚ Әдістемелік кеңесі баспаға ұсынған

Редакциялық алқа:
Кайдарова Ә.С., с.ғ.д.
(жалпы редакция),
Мысаева Г.А., Төлегенов Б.Б., Жұмағұл Ж.А.,
Мысаева Г.А. (шығаруға жауапты).
Рецензенттер:
Асылтаева Э.Б., Ph.D., Пусырманов Н.С., Ph.D., Жусупова А.С., с.ғ.к.

Қазақстан Республикасындағы қоғамдық кеңестердің қызметі туралы кешенді баяндама: баяндама/ред. Кайдарова Ә.С. – Нұр-Сұлтан: «Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты» КеАҚ, 2020. – 200 б.

Баяндамада «Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты» КеАҚ Қоғамдық процестерді зерттеу орталығының авторлық ұжымы дайындаған талдамалық есеп ұсынылған. Есепте қоғамдық кеңестердің сандық құрамына сапалы талдау жасалған, ҚК қызметін ақпараттық қолдауға бағалау жүргізілген, жаппай және жан-жақты сауалнама нәтижелері мен талдаулары ұсынылған. Сондай-ақ жергілікті және республикалық деңгейлердегі қоғамдық кеңестер қызметінің оң практикалары мен проблемалық мәселелері анықталды.

Басылым «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» қағидаттарын енгізумен айналысатын әр түрлі сала мамандарына арналған.

Рекомендовано к печати Методическим Советом НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру»

Редакционная коллегия:
Кайдарова А.С., д.п.н.
(общая редакция),
Мысаева Г.А., Толегенов Б.Б., Жумагул Ж.А.,
Мысаева Г.А. (ответственный за выпуск).
Рецензенты:
Асылтаева Э.Б., Ph.D., Пусырманов Н.С., Ph.D., Жусупова А.С., с.ғ.к.

Комплексный доклад о деятельности общественных советов в Республике Казахстан: доклад/Под ред. Кайдаровой А.С. – Нур-Султан: НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру», 2020. – 200 стр.

В докладе представлен аналитический отчет, подготовленный авторским коллективом Центра изучения общественных процессов НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру» посвящен современному развитию общественных советов в Казахстане. В отчете представлен качественный анализ количественного состава общественных советов, проведена оценка информационного сопровождения деятельности ОС, результаты и анализы массового и глубинного опросов. Также выявлены положительные практики и проблемные вопросы деятельности общественных советов на местном и республиканском уровне.

Издание адресовано широкому кругу специалистов, занимающихся внедрением принципов «слышащего государства».

ISBN 978-601-08-0254-4

© «Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты» КЕАҚ, 2020
© НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру», 2020

«РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚОҒАМДЫҚ ДАМУ ИНСТИТУТЫ»
КОММЕРЦИЯЛЫҚ ЕМЕС АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫ

ҚОҒАМДЫҚ КЕҢЕСТЕРДІҢ ҚЫЗМЕТІ ТУРАЛЫ КЕШЕНДІ БАЯНДАМА

Нұр-Сұлтан, 2020

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ **6**
1-БӨЛІМ. Қоғамдық кеңестер институтының қызметі **13**
1.1. Шешілген кейстер призмасы арқылы қоғамдық кеңестердің қызметі 15
1.1.1. Карасу – абаттандыру бойынша жасыл жоба 16
1.1.2. Қаңғыбас жануарларға ізгілікті қарау бойынша «Мейірімді қала» жол картасы 15
1.2. Қоғамдық кеңестер мүшелерінің пікірлері призмасы арқылы қоғамдық кеңестер қызметі 17
1.3. БАҚ-та жария ету арқылы қоғамдық кеңестердің қызметі 35
1.3.1. Республикалық БАҚ-ды талдау 36
1.3.2. Өңірлік БАҚ-ды талдау 37
1.4. Әлеуметтік желілер арқылы қоғамдық кеңестердің қызметі 42
1.4.1 Әлеуметтік желілердегі ҚК парақшаларын талдау 42
2-БӨЛІМ. ҚР қоғамдық кеңестерінің қызметі саласындағы нормативтік құқықтық актілерді талдау **52**
2.1. 2019 жылғы кешенді баяндамада көрсетілген ҚР қоғамдық кеңестерінің қызметі саласындағы НҚА талдау 52
2.2. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық кеңестер қызметінің мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы шеңберінде баяндалған ұсыныстар 53
2.3. Қоғамдық бақылау институтының призмасы арқылы қоғамдық кеңестердің қызметін кеңейту 55
2.3.1. Шетелдік тәжірибе призмасы арқылы қоғамдық бақылау 57
2.3.2. Қоғамдық бақылау принциптерін заңнамалық бекіту 62
2.3.3. Азаматтың қоғамдық бақылауды ұйымдастыруға, өткізуге және оның нәтижелерін талқылауға қатысуына байланысты оның қауіпсіздік кепілдіктері 63
2.3.4. Қоғамдық бақылау нысанасының шекараларын белгілеу 64
2.3.5. Қоғамдық бақылаудың нақты әдістері мен тәсілдерін айқындау 65
2.3.6. «Қоғамдық бақылау» анықтамасы 65
2.3.7. Сатып алу комиссияларының жұмысы кезіндегі қоғамдық бақылау 66
3-БӨЛІМ. Қоғамдық кеңестердің сапалық және сандық сипаттамаларын талдау **68**
3.1. Жергілікті деңгейдегі қоғамдық кеңестер 68
3.1.1. Сапалық құрамды талдау 68
3.1.2. Жас құрамын талдау 75
3.1.3 Гендерлік құрамды талдау 77
3.1.4 Қоғамдық бақылауды жүзеге асыруды талдау 79
3.2. Республикалық деңгейдегі қоғамдық кеңестер 81
3.2.1 Сапалық құрамды талдау 81
3.2.2 Жас құрамын талдау 84
3.2.3 Гендерлік құрамды талдау 85
3.2.4 Қызметті талдау 86
ЖАЛПЫ ҰСЫНЫМДАР **90**
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ **98**

ҚЫСҚАРТУЛАР ТІЗІМІ

СЖҚІА ..... Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі
МҚІА ..... Мемлекеттік қызмет істері агенттігі
МҚК ..... мемлекеттік қазынашылық кәсіпорын
ТКШ ..... тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық
ПИК ..... пәтер иелерінің кооперативтері
ШОБ ..... шағын және орта бизнес
ЖАО ..... жергілікті атқарушы орган
СИМ ..... Сауда және интеграция министрлігі
ЦДИАӨМ ..... Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш
..... өнеркәсібі министрлігі
ЭГТРМ ..... Қазақстан Республикасының Экология,
геология және табиғи ресурстар министрлігі
ІІМ ..... Ішкі істер министрлігі
ДСМ ..... Денсаулық сақтау министрлігі
ИИДМ ..... Қазақстан Республикасының Индустрия және
..... инфрақұрылымдық даму министрлігі
СІМ ..... Сыртқы істер министрлігі
АҚДМ ..... Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі
МСМ ..... Мәдениет және спорт министрлігі
ҰЭМ ..... Ұлттық экономика министрлігі
БҒМ ..... Білім және ғылым министрлігі
АШМ ..... Ауыл шаруашылығы министрлігі
Қаржы мині ..... Қаржы министрлігі
ЭМ ..... Энергетика министрлігі
Әділет мині ..... Әділет министрлігі
ҮЕҰ ..... Үкіметтік емес ұйымдар
НҚА ..... Нормативтік құқықтық актілер
ҚК ..... Қоғамдық кеңестер
ЭЫДҰ ..... Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы
ҚР ..... Қазақстан Республикасы
РФ ..... Ресей Федерациясы
АҚШ ..... Америка Құрама Штаттары
БАҚ ..... бұқаралық ақпарат құралдары
ФАП ..... фельдшерлік-акушерлік пункт
ӘМСҚ ..... Әлеуметтік медициналық сақтандыру қоры
ТЖ ..... төтенше жағдай

КІРІСПЕ

Осы жұмыста Қазақстан Республикасындағы қоғамдық кеңестер институтының дамуына талдау жасалған. Қоғамдық кеңестердің сапалық және сандық құрамы призмасы арқылы өңірлік және орталық қоғамдық кеңестердің қызметін талдау кезінде Қазақстандағы қоғамдық кеңестер институтын дамыту мәселелері зерделенді. Зерттеу шеңберінде 1200 респондентті қамти отырып, жаппай сауалнама және Қазақстанның 17 өңіріндегі қоғамдық кеңестердің 50 өкілін қамти отырып, жан-жақты сауалнама жүргізілді. Сондай-ақ, өңірлік және республикалық интернет-ресурстардың мониторингі арқылы қоғамдық кеңестердің қызметі туралы халықты хабардар ету қалай жүзеге асырылатыны қаралды. ҚР қоғамдық кеңестерінің қызметі саласындағы нормативтік - құқықтық актілер қаралды.

Сапалық және сандық құрамды, интернет-ресурстарды, сауалнамаларды талдау негізінде ұсынымдар берілді, сондай-ақ қоғамдық кеңестер мүшелеріне шешу үшін кейстер мысалдары ұсынылды.

Даму дәрежесі. Қазақстан Республикасындағы қоғамдық кеңестер институтының жұмысы қолданысқа енгізілген сәттен – 2016 жылғы қаңтардан бастап назарда тұр. Жұмыстың жүйелі негізде құрылуы: қолданыстағы заңнама бөлігіндегі өзгерістер мүдделі тараптардың – халықтың, жергілікті атқарушы органдардың қатысуымен қоғамдық нысандардың дамуы байқалады.

Талдау аясында бірқатар шетелдік авторлардың, олардың ішінде: Дж.Зиммерманның, В.О.Лучиннің, Н. А.Боброванын, А. Н. Пархоменконың, В. В. Комарованың, А. В. Кудрявцевтің, Н. В. Юдинаның, Д. А. Околышевтің, И. А. Околышеванын, Г. Н. Чеботаревтің, О.Аверниевтің, С. М. Зубаревтің, Н. Н. Кулешованың, О. С. Забраловтың, Е. Н. Кобыльченконың, В. В. Грибтің және т. б. еңбектері қаралды, сонымен қатар ақпараттық және желілік порталдардың материалдары, ашық деректер зерттелді.

Мақсаты – Қазақстан Республикасында қоғамдық кеңестер институтының дамуын талдау.

Міндеттері:

1) қоғамдық кеңестердің сапалық және сандық құрамы призмасы арқылы өңірлік және орталық қоғамдық кеңестерге талдау жасау;

2) мемлекеттік органдардың интернет-ресурстарын қоғамдық кеңестердің қызметі туралы халықты хабардар ету мәні және қоғамдық кеңестердің қызметі туралы халықты хабардар ету нысаны тұрғысынан талдау жасау;

3) 1200 респондентті қамти отырып, халыққа жаппай сауалнама жүргізу;

4) бір өңірдің кемінде 3 өкілін қамти отырып, қоғамдық кеңестер мүшелеріне жан-жақты сауалнама жүргізу;

5) қоғамдық кеңестер қызметінің оң практикасының мысалдарын қарастыру;

6) ҚР қоғамдық кеңестерінің қызметі саласындағы нормативтік құқықтық актілерді, сондай-ақ қоғамдық бақылау функцияларын іске асыру кезінде қоғамдық кеңестердің қоғамдық құрылымдармен өзара іс-қимыл тетіктерін талдау.

Зерттеу нысаны. Зерттеу барысында: өңірлік және республикалық деңгейлердегі қоғамдық кеңестер мүшелерінің сандық көрсеткіштері; қоғамдық кеңестердің сайттары мен әлеуметтік парақшалары; халықты қоғамдық кеңестердің қызметі туралы хабардар ету призмасы арқылы өңірлік және республикалық БАҚ-тағы жарияланымдар; қоғамдық кеңестер институтының іс-қимылы бөлігіндегі заңнамалық база қаралды.

Зерттеу пәні – қоғамдық кеңестер институтын дамытуда қолданылатын құралдар мен тетіктер.

Зерттеу проблемасы қоғамдық кеңестер институтын дамытуда қолданылатын құралдар мен тетіктер бағалаудың тиімділігіне әр түрлі әсер етуінен туындап отыр.

Бұл зерттеу **қолда бар тәсілдерді анықтауға және олардың негізінде жаңаларын ұсынуға** бағытталған.

Заң қабылданғаннан кейін бірқатар өңірлерде қоғамдық кеңестердің белсенді болғаны байқалды және **оны оң шешілген кейстер растайды.** Мәселен, пандемия кезінде ҚК мүшелері отырыстарда медициналық қызмет көрсету, олардың сапасы, дәрі-дәрмекпен қамтамасыз ету, ақшалай өтемақы төлеу мәселелерін қарады. Коронадағдарыс ҚК мүшелері қарастыратын мәселелер ауқымына ғана емес, сонымен қатар ҚК мүшелері онлайн режиміне өткен кездегі жұмыс форматына да әсер етті.

Қоғамдық кеңестер институтының қызметін бағалау жаппай сауалнама призмасы арқылы қаралды[1]. Осылайша, сұралғандардың **20,3%-ы қоғамдық кеңестердің жұмысымен таныс** және **сұралғандардың төрттен бірі** (24,8%) **қоғамдық кеңестердің жұмысы туралы естігендерін** айтты. Сұралғандардың 72,6%-ы қоғамдық кеңестердің жұмысына бейтарап қарайды. **Респонденттердің 21,0%-ы оң көзқарасты екенін атап өтті.** Респонденттердің 6,3% «теріс» деген жауап нұсқасын таңдады (1-сурет).

1-сурет.

Өңірлік бөліністе Қызылорда (50,0%), Ақтөбе (22,8%), Атырау (20,5%), Батыс Қазақстан (20,5%) және Қарағанды (18,6%) облыстарында қоғамдық кеңестің мүшесі болуға әзірліктің/ниеттің жоғары көрсеткіші байқалды (1-кесте).

1-кесте. Қоғамдық кеңестің мүшесі болғыңыз келе ме? (%-бен,өңірлік бөліністе)

	Иә	Жоқ	Білмеймін	Бірінші рет естуім
Қазақстан Республикасы	11,8	47,9	28,9	11,3
Ақмола облысы	5,9	29,4	37,3	27,5
Ақтөбе облысы	22,8	42,1	24,6	10,5
Алматы облысы	10,2	26,6	50,8	12,5
Атырау облысы	21,1	50,0	7,9	21,1
Батыс Қазақстан облысы	20,5	54,5	18,2	6,8
Жамбыл облысы	0,0	34,3	59,7	6,0
Қарағанды облысы	18,6	59,8	16,5	5,2
Қостанай облысы	14,1	53,1	12,5	20,3
Қызылорда облысы	50,0	29,2	14,6	6,3
Маңғыстау облысы	15,0	52,5	27,5	5,0
Түркістан облысы	5,5	73,4	18,3	2,8
Павлодар облысы	5,6	50,0	27,8	16,7
Солтүстік Қазақстан облысы	2,5	45,0	30,0	22,5
Шығыс Қазақстан облысы	4,1	54,1	34,7	7,1
Нұр-Сұлтан қ.	4,2	9,9	54,9	31,0
Алматы қ.	15,0	48,9	27,1	9,0
Шымкент қ.	3,3	96,7	0,0	0,0

[1] «Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты» КЕАҚ жүргізген халыққа жалпы сауалнама нәтижелері (2020 жылғы 1-14 қазан.)

Сонымен қатар, **Солтүстік Қазақстан** (27,5%), **Қостанай** (18,8%), **Батыс Қазақстан** (11,4%) облыстарында төмен баға («теріс» жауап нұсқасы) жиі қойылды (2-кесте).

2-кесте. Қоғамдық кеңестердің жұмысына қалай қарайсыз? (%-бен, өңірлік бөліністе)

	Оң	Теріс	Бейтарап
Қазақстан Республикасы	21,0	6,3	72,6
Ақмола облысы	13,7	2,0	84,3
Ақтөбе облысы	56,1	1,8	42,1
Алматы облысы	16,4	7,8	75,8
Атырау облысы	31,6	2,6	65,8
Батыс Қазақстан облысы	45,5	11,4	43,2
Жамбыл облысы	13,6	0,0	86,4
Қарағанды облысы	23,7	6,2	70,1
Қостанай облысы	20,3	18,8	60,9
Қызылорда облысы	62,5	6,3	31,3
Маңғыстау облысы	0,0	0,0	100,0
Түркістан облысы	11,0	10,1	78,9
Павлодар облысы	11,1	3,7	85,2
Солтүстік Қазақстан облысы	15,0	27,5	57,5
Шығыс Қазақстан облысы	17,5	0,0	82,5
Нұр-Сұлтан	18,3	4,2	77,5
Алматы қ.	21,8	7,5	70,7
Шымкент қ.	3,3	0,0	96,7

Бұл ретте қоғамдық кеңестің мүшесі болуға дайындық сауалнамаға қатысушылардың гендерлік қатыстылығына байланысты емес. Сауалнамаға қатысқан ерлердің 12,4% - ы және сауалнамаға қатысқан әйелдердің 11,3%-ы қоғамдық кеңестің мүшесі болғысы келеді (2-сурет).

2-сурет.

Бір қызығы, сауалнамаға қатысқан қазақ этникалық тобының өкілдері басқа этникалық топтардың өкілдеріне қарағанда (5,8%) **қоғамдық кеңестің мүшесі болуға жиі дайын екендіктерін** айтады (3-сурет).

3-сурет.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, **қоғамдық кеңестердің жұмысы туралы неғұрлым ақпараттандырылғандар** сұратылған **қазақтар** (22,3%) болып табылатыны өзіндік рөл атқаруы мүмкін, ал **хабардар етуді төмен деңгейі басқа этностық топтардың өкілдерінде** (14,5%) байқалды (4-сурет).

4-сурет.

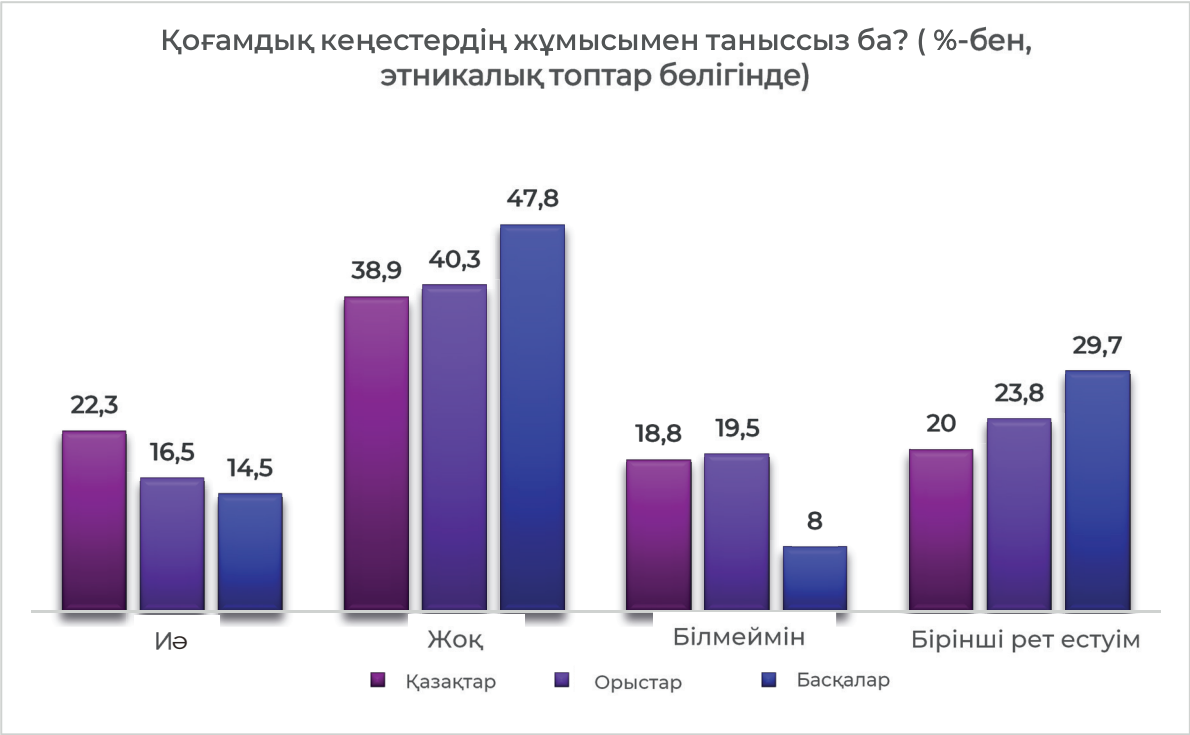

Жалпы, сауалнама нәтижелері көрсеткендей, қалалық және ауылдық сұралғандардың да қоғамдық кеңестердің жұмысы туралы хабардар болу деңгейі «тең» - тиісінше 19,8% және 21,0% (5-сурет).

5-сурет.

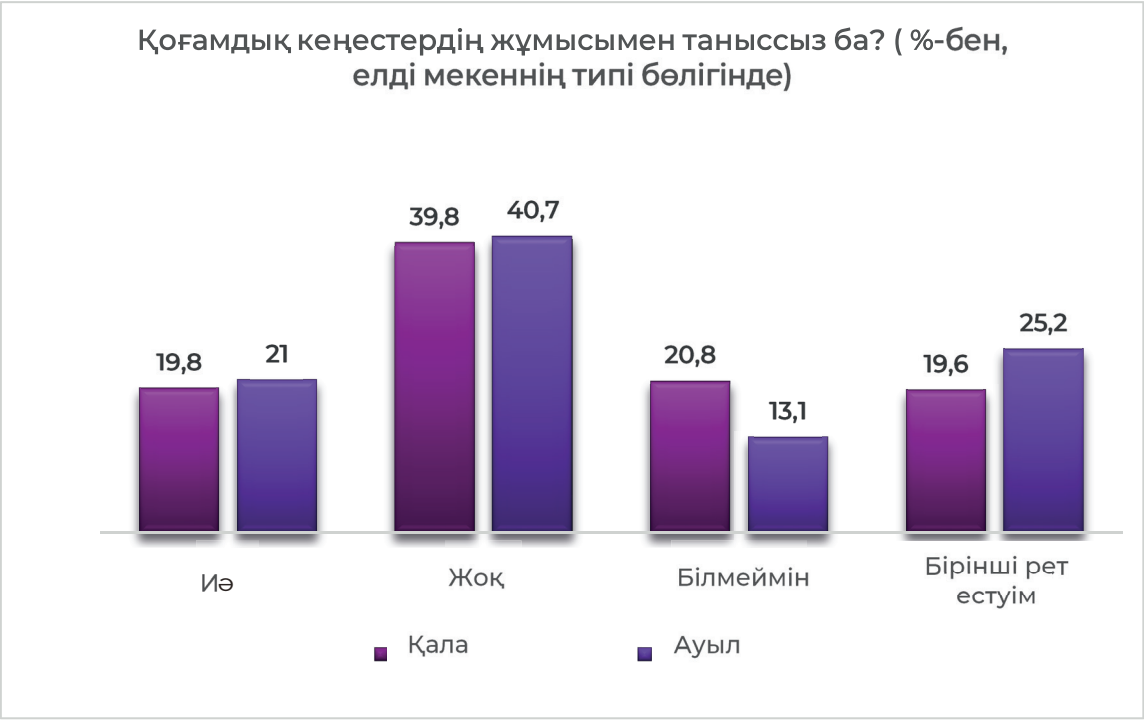

Бірақ, қоғамдық кеңестің мүшесі болғысы келмейтіндердің арасында **қалалық сауалнамаға қатысушылардың** мүшеліктен **бас тартуда бірбеткейлігі** байқалады, ал ауылдық сауалнамаға қатысушылар арасында күмәнданатындар және «білмеймін» деп жауап беретіндердің үлесі жоғары (6-сурет).

6-сурет.

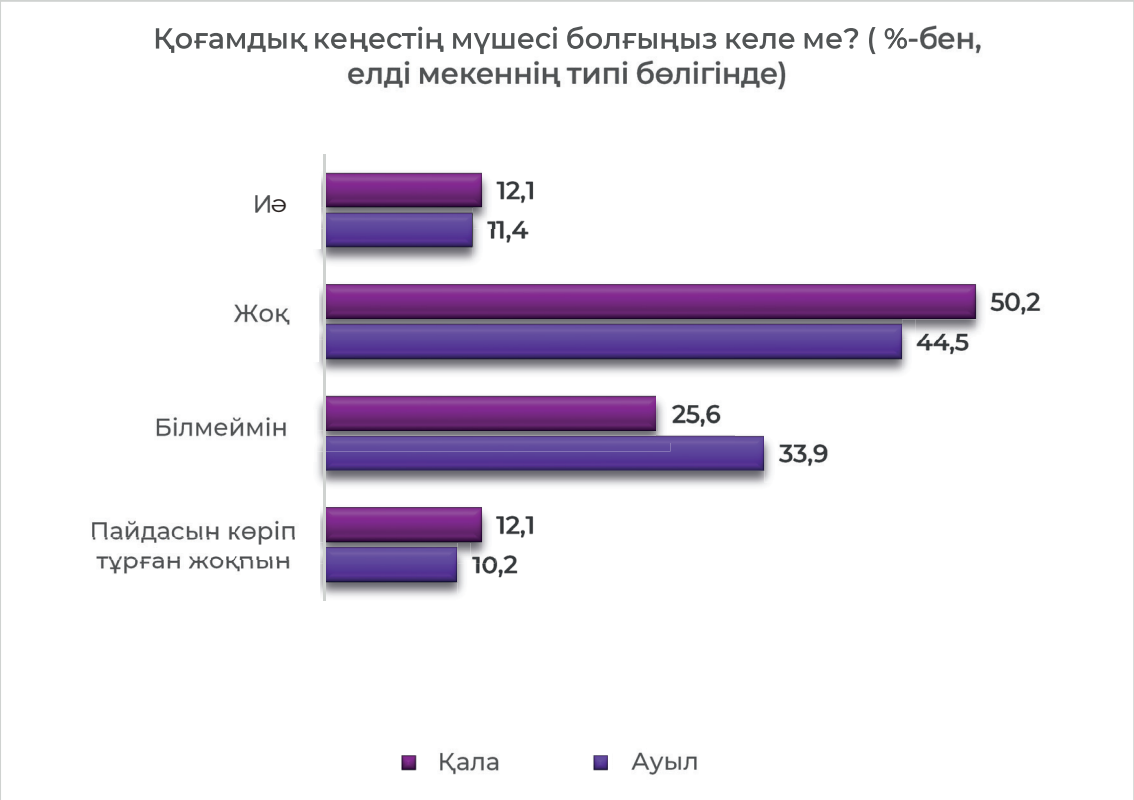

Сонымен қатар, **қалалық жағдайда қоғамдық кеңестердің жұмысы анағұрлым айқын көрінеді,** өйткені шектеулі кеңістік жағдайында шешім қабылдаудағы барлық мүдделі топтардың өзара байланысы анықталады. Егер қала тұрғындары жұмысқа қатысудан бас тартса, онда олар мұның пайдасын көрмегендіктен болып отыр.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, қоғамдық кеңестердің жұмысы туралы жоғары хабардар болу **білім, ғылым саласында (26,5%), мемлекеттік қызметте (30,9%), әлеуетті құрылымдар өкілдері арасында (35,7%), ақпараттықтехнологиялар және телекоммуникация саласында (30,8%) жұмыс істейтін сұралғандар арасында** байқалды (3-кесте). Бұл қоғамдық кеңестердің мемлекеттік органдар жанынан құрылуымен түсіндіріледі.

3-кесте. Қоғамдық кеңестердің жұмысымен таныссыз ба? (%-бен, жұмыспен қамтылу саласы бөлігінде)

	Иә	Жоқ	Білмеймін	Бірінші рет естуім
Орташа көрсеткіш	20,3	40,2	17,7	21,9
Білім, ғылым, медицина	26,5	41,0	18,1	14,5
Мемлекеттік қызмет	30,9	32,7	20,0	16,4
Әлеуетті құрылымдар, әскери қызметші, полиция , басқалар	35,7	28,6	21,4	14,3
Сауда саласы	19,1	43,5	18,3	19,1
Ауыл шаруашылығы	15,8	45,6	15,8	22,8
Құрылыс саласы	21,4	48,6	12,9	17,1
Көлік саласы	14,9	25,5	23,4	36,2
Ақпараттық технологиялар мен телекоммуникациялар саласы	30,8	38,5	11,5	19,2
Қоғамдық тамақтану саласы	20,0	33,3	33,3	13,3
Жұмысшы мамандықтары	16,2	40,5	12,2	31,1
Көрсетілетін қызметтер саласы	23,4	40,5	21,6	14,4
Жұмыс істемеймін	16,7	39,8	17,6	25,9
Қаржы, банктер	-	50,0	16,7	33,3
Энергетика саласы	50,0	50,0	-	-
Спорт саласы	-	100,0	-	-
Өзін-өзі қамтығандар	-	33,3	-	66,7
Мәдениет саласы	100,0	-	-	-
Жеке кәсіпкер	100,0	-	-	-
Жауап беруге қиналамын	-	50,0	-	50,0

Зерттеу әдістері. Эмпирикалық – қоғамдық кеңестердің сандық және сапалық құрамының деректері (ашық дереккөздерден, сұрау салулардан, сауалнамалар арқылы) өлшенді. Алынған мәліметтер негізінде өңірлік және республикалық бөліктерге талдау жасалды. 2020 жылғы 1-14 қазан аралығында халыққа жаппай сауалнама жүргізілді[2]. Сонымен қатар, барлық өңірлер мен республикалық маңызы бар қалалардың өкілдерімен жан-жақты сұхбат[3] жүргізілді. Қоғамдық кеңестер қызметінің мәселелеріне арналған жарияланымдарды анықтау мәніне электрондық өңірлік және республикалық БАҚ мониторинг жүргізілді.

Тәжірибелік-теориялық-қоғамдық кеңестер институтының проблемалық және осал жақтары ақпараттық өрісте ұсыну призмасы және мүдделі тараптардың пікірлері арқылы талданды. Зерттеуде оң шешілген кейстер мысалында қоғамдық кеңестер институтын одан әрі дамыту үшін бірқатар ұсыныстар берілген.

[2] «Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты» КЕАҚ жүргізген халыққа жалпы сауалнама нәтижелері (2020 жылғы 1-14 қазан.)

[3] «Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты» КЕАҚ. Қоғамдық кеңестердің өкілдерімен жан-жақты сұхбат. 2020 жылғы қазан

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚОҒАМДЫҚ КЕҢЕСТЕР ИНСТИТУТЫНЫҢ ДАМУЫ

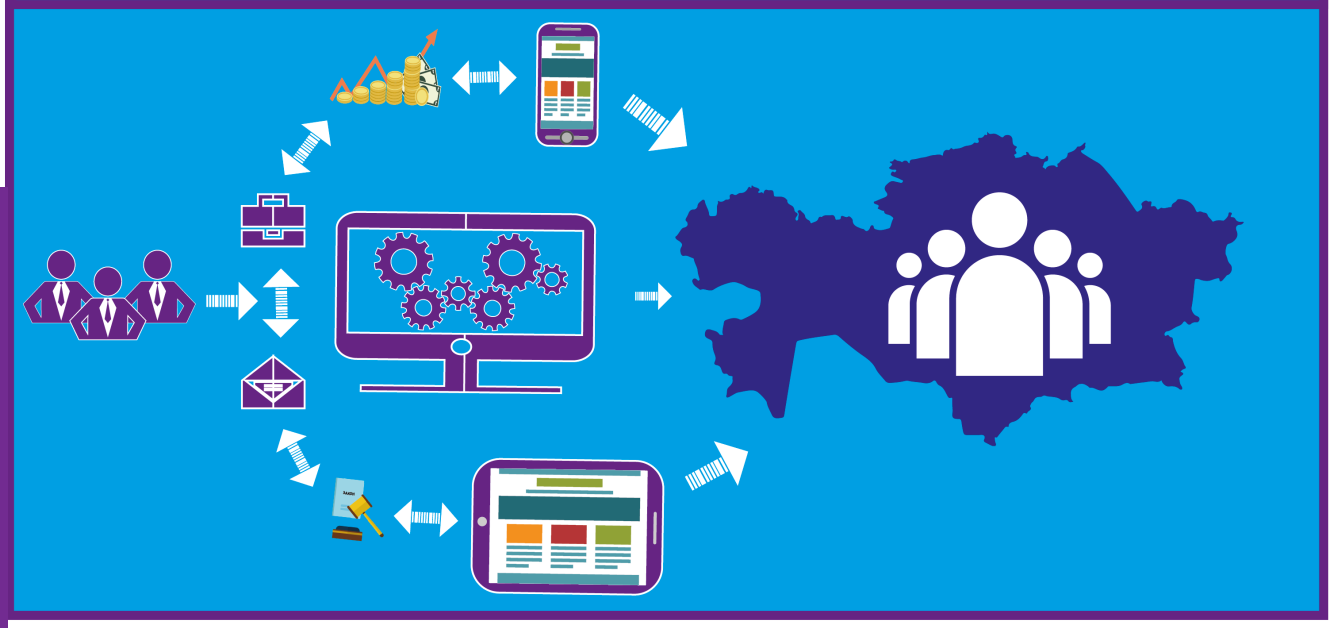

Қоғамдық кеңестер: жалпы жақындау

Қоғамдық кеңестерді құру, оларды басқару құрылымына «енгізу» мемлекеттің **қоғамды басқару процестеріне қосу арқылы әкімшілендіру сапасын жақсартуға** ұмтылуымен байланысты. Бұл мақсат бірнеше уәждерден құралады: бір жағынан, **қабылданатын шешімдердің ашықтығы мен тиімділігін қамтамасыз ету,** екінші жағынан, **халықпен кері байланысты жақсарту, қоғамның мемлекетке деген сенімін арттыру, азаматтық сектордың субъективтілігі.** Жалпы алғанда, бұл мотивтер бірнеше жағдайлармен толықтырылатын саяси контекстті құрайды.

Біріншіден, қоғамдық кеңестер 2015 жылы Тұңғыш Президент – Елбасы Н.Ә.Назарбаев бастамашылық еткен **бес институционалдық реформаның құрамдас бөлігі** болып табылады. Көрсетілген реформалар бағдарламасын іске асыру үшін мемлекеттік органдар мен әкімдер жанындағы қоғамдық кеңестердің рөлін күшейтуді көздейтін «100 нақты қадам» ұлт жоспары әзірленді (99-қадам). 2019 жылы басталған билік транзиті бес институционалдық реформаның да, ұлт жоспарының да **саяси маңызын арттырды.** Екі құжат та **Елбасы бағдарының сабақтастығы индикаторларының бірі болып, оның саяси мұрасының бір бөлігін құрады.**

Екіншіден, қоғамдық кеңестерді құру арқылы **мемлекет жүйе мен менеджментті қоғамның басқару және шешім қабылдау процестеріне ұсынылуын/қатысуын кеңейту сұранысына бейімдейді.** Осылайша, бір жағынан, **төменнен қысымды теңестіру,** екінші жағынан, **күн тәртібін модельдеу мен жаңғыртуда бастамашылық етуді сақтап қалу.**

Үшіншіден, қоғамдық кеңестер **сыртқы саяси ынтымақтастық пен өзара іс-қимыл аясын кеңейте отырып, еліміздің демократиялық бағытқа бейімділігін халықаралық трекке трансляциялауға мүмкіндік береді.**

Осылайша, **саяси контекст мемлекеттен қоғамдық кеңестерге өтіп отыратын «жетекші белдік» ретінде әрекет етеді.** Бұл, мысалы, жылдам іске қосылудан көрінеді: **2015 жылғы наурыздан желтоқсанға дейін құқықтық база құрылды, 2016 жылғы қаңтардан бастап қоғамдық кеңестер жұмысқа кірісті.** Бұдан басқа, мемлекет қоғамдық кеңестер қызметінің негізгі параметрлерін (оның ішінде жыл сайынғы кешенді баяндамалар арқылы) тұрақты негізде қадағалап отырады.

Баяндамалар шеңберінде жасалған қорытындылар негізінде қоғамдық кеңестердің қызметі түзетіліп, жетілдірілуде. Осындай назар аударудың арқасында **қоғамдық кеңестер қысқа мерзім ішінде** келесі нәтижелермен **қалыптасу кезеңінен өтті:**

қоғамдық кеңестер қызметінің үнемі толықтырылып, кеңейтіліп отыратын **құқықтық негізі қалыптастырылды;**

- **қоғамдық кеңестердің екі деңгейлі құрылымы** (орталық және жергілікті деңгейлер) атқарушы биліктің барлық вертикалын «қамтиды»;
- **азаматтық қоғамды бюрократиялық рәсімдерге қосу;**
- қоғамдық кеңес юрисдикциясының анықтамасы **мемлекет пен азаматтық қоғам арасындағы өзара қарым-қатынасқа жүйелі және регламенттелген** сипат берді.

Қоғамдық кеңестердің **азаматтық қоғам мен мемлекет ынтымақтастығының сапалы жаңа форматына** айналуы заңды. Сонымен бірге, қоғамдық кеңестерді институттандыру табиғатқа қатысты табиғи және сөзсіз **өсу қиындықтарымен** бірге жүреді, олар сараптамалық күн тәртібінде әр түрлі полюсті бағалары бар дискурс қалыптасқан.

Бірінші тәсіл олардың қоғамға немқұрайлылығымен, оның конформизмімен, сондай-ақ азаматтық субъективтіліктің төмендігімен және азаматтық сектордың әлсіз институттандырылуымен түсіндіріледі.

Екінші тәсіл қоғамдық кеңестер қоғамдық заңдылықтың әсерін жасау бойынша дизайнның бөлігі болып табылатын және имитациялық қондырмаға ұшырайтын саяси жүйенің жалғыз орталық призмасы арқылы қоғамдық кеңестердің өсу қиындықтарын қарастыратын тікелей қарама-қарсы ұстанымнан туындайды.

Өз кезегінде, ағымдағы жағдайдың жалпы көрінісін жасау және оған сәйкес келу қоғамдық кеңестердің қызметін кешенді және жүйелі түрде бағалауға, процестерді динамикада бақылауға, сапалық және сандық көрсеткіштерді кеңінен түсіндіруге, нәтижелерді қорытындылауға, соның негізінде қызметті жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеуге және олардың даму перспективаларын анықтауға мүмкіндік береді.

1.1. Шешілген кейстер призмасы арқылы қоғамдық кеңестердің қызметі

Осы баяндама аясында қоғамдық кеңестер жұмысының арқасында шешілген жобалар қаралатын болады. Кейстердің мысалдары алынды, оған жекелеген азаматтар да, белсенділер тобы да қатысты, олар қоғамдық кеңес мүшелерімен қатар өз жобалары арқылы жаңа деңгейге – қоғам санасын жаңғыртуға шықты. Мұнда әркім өз бетінше әрекет ете бастайды және одан әрі қоғамды – алдымен немқұрайлы емес қоғамды «қосады», содан кейін қоғамдық кеңестер арқылы жергілікті билік түрлі мәселелерді шешуге кіріседі.

Сонымен, Қарасу қаласын абаттандыру жобасы бір адамның үлкен ниеті «батпақты» тартылыс орталығына айналдыра алатындығын айқын көрсетеді, онда адамдар демалып, жағымды эмоциялар ала алады (шетелдік практикада мұндай нұсқалардың көптеген мысалдары бар). «Мейірімді қала» жобасы болашақта қоғамда жануарларға адамгершілікке жатпайтын қарым-қатынасты болдырмауға мүмкіндік береді.

Тек 2020 жылы жануарлар мен қоршаған орта ерекше қатыгездік объектілеріне айналуына басты кінәлілер болып табылған адамдар «үлкен» жағдайлардың куәгерлеріне айналды.

Қорғансыз жануарларды мазақ ету және су объектілерін ойланбай ластау және т.б. да мысалдармен «тәрбиеленетін» балалардың өз жерін сүйетін және қорғайтын патриоттар болып өсуі екіталай. Мұнда қоғамдық кеңестерде қолдау табатын жобалардың басымдықтарын дұрыс қою, оның ішінде қоғамды қайта тәрбиелеуде де шешуші рөл атқаруы мүмкін.

1.1.1. Карасу – абаттандыру бойынша жасыл жоба

Алматы қаласының қоғамдық кеңесі қаладағы алғашқы коллаборация тәжірибесінің – Қарасу шағын ауданында абаттандыру жобасын іске асырудың қатысушысы болды. Жобаның бастамашысы жергілікті тұрғын Сергей Васильев болды, ол оны шешуге басқа жергілікті тұрғындарды ғана емес, қала билігін, жобалаушыларды, белсенді қала тұрғындарын, Алматыны дамыту орталығын, сарапшыларды және басқаларды тарта алды.

Жоба 2017 жылы «Жаңа азаматтық бастамалар» бағдарламасы аясында «Алматы қаласының орталық емес аудандарын дамытуға арналған әлеуметтік жобалар» конкурсына өтінім берілген кезде басталды[4]. 2017 жылдың соңында қаланың қоғамдық кеңесі көлді одан әрі жақсарту туралы бастаманы қолдады, бұл жобаны тұрақты етті және 2018 жылдың бірінші жартыжылдығында Британдық кеңес бастаған «БізАлматы» гранттар конкурсы жеңімпаздарының бірі ретінде Сорос-Қазақстан қорының қаржылай қолдауына ие болды. Осылайша, Қарасу көлінің жағасында қоғамдық кеңістік құру туралы шешім қабылданды.

Осылайша, жоба «қала жолаушыларынан» нағыз тұрғындарға, қалалықтарға айналуға мүмкіндік берді. Бұл өте маңызды, өйткені адамдарсыз, нағыз оқиғалармен толтырылмаған инфрақұрылымның мәні жоқ»[5].

Жоба қоғамдық кеңестің отырыстарында 2018-2020 жылдары талқыланды. Себебі, мұндай жобалар ұзақ мерзімді болып табылады, бұл қала жұртшылығын ғана емес, оны іске асыруға барлық жергілікті тұрғындарды тартуға мүмкіндік береді. 2018 жылы қаланың қоғамдық кеңесі мен «БізАлматы» серіктестерінің қолдауымен әкімдік жобаны қолдады, жобалау-сметалық құжаттама жасалып, қаржыландыру бөлінді[6]. 2019 жылы рекреациялық аймақты құруға ЖСҚ әзірлеу аяқталды. Учаскедегі жұмыстар ағымдағы жылдың көктемінде басталды[7]. Саябақ аймағы бойынша жұмыстар 70%-ға аяқталды: негізгі жер жұмыстары жүргізілді, амфитеатр, балалар және спорт алаңдары үшін іргетас қаланды, коммуникациялар жүргізілді, жаяу жүргіншілер жолдары төселді және жерасты суларын бұру жүргізілді. 2019 жылы қоғамдық кеңесте жоба басым жобалардың қатарында екені айтылды. Қоғамдық кеңестің отырыстарында жоба бірнеше рет және ауыр мәселелердің қатарында талқыланды: осы көлмен шектесетін жер учаскелерінің тиесілігі; су айдынының жай-күйі; ағынды көлден суды талдау; суды тазарту мәселелері қаралды. БАҚ пікірі бойынша «Қарасу жобасы-Алматы, мүмкін Қазақстан тарихындағы алғашқы жоба, қала билігі адамдарға емес, адамдар билікке келген абаттандыру жобасы»[8].

[4] https://urbanforum.kz/karasu_project
[5] https://urbanforum.kz/karasu_project
[6] https://the-steppe.com/razvitie/reportazh-s-karasu-kak-neravnodushnye-lyudi-menyayut-svoy-rayon-k-luchshemu
[7] https://www.inalmaty.kz/news/2859920/v-almaty-zaversaetsa-stroitelstvo-parkovoj-zony-v-rajone-ozera-karasu
[8] https://vlast.kz/gorod/25817-ziteli-mikrorajona-karasu-hotat-blagoustroit-svoe-ozero.html

1.1.2. Қаңғыбас жануарларға ізгілікті қарау бойынша «Мейірімді қала» жол картасы

Алматыда қоғамдық кеңестің жанынан 2016 жылдың қазан айында #мейірімді_қала_ жобасы жұмыс тобы құрылды. Бірнеше ай ішінде зоотехниктер қаңғыбас жануарлардың санын ізгілікпен реттеу бағдарламасының жобасын әзірлеп, қалалық Ауыл шаруашылығы басқармасына жіберді. 2017 жылғы маусымда жұмыс тобы қоғамдық кеңеспен және Ауыл шаруашылығы басқармасымен бірлесіп «жануарлардың әл-ауқатының жол картасы» жобасын құрды.

«Мейірімді қала» жол картасының мақсаты – мүмкіндігінше көп жануарларды жою емес, олардың көшеде қалып қоймауына жағдай жасау .

«Мейірімді қала» картасының басты міндеті – адамдарды төрт аяқты жануарларды көшеге лақтыруын қойдыру және қоғамды жануарларға ізілікпен қарауға үйрету.

«Жол картасы» үй жануарларын тегін піштірумен басталды, себебі мысықты лақтыра салатын, көктемде саяжайда күшікті асырап, оны күзде тастап кететін кейбір адамдар бар.

Отырыстарда «Жануарларды аулау қағидалары», «Жануарларды ұстау туралы» Заң, жануарларды аулау қызметкерлері тарапынан жануарларға қатыгездікпен қарау нысандары және т. б. сияқты мәселелер тұрақты түрде қарастырылды, мамандар бұл бөлікте қазақстандық заңнама жоқ екенін, ал мысықтарда, иттерде және қалалық пәтерлердің басқа мекендеушілерінде құқықтық мәртебесі болмағанын және жоқ екенін атап өтті. Бұл ретте еуропалық және әлемнің көптеген басқа елдерінде мұндай заңдар жұмыс істейді, ал жануар «сезімтал тіршілік иесі» деп танылады және оған құқықтар, соның ішінде заңды қорғау құқығы берілген .

Мұндай санаттар ресмилендірілгеннен кейін ҚР Қылмыстық кодексін садистер мен догханттарға қолдануға болады. Сондай-ақ мынадай: үй жануарларын күтіп-бағуға салынатын салық (және көбінесе зарарсыздандырылмағандарға арналған мөлшерлемесі жоғары), құзыретті органдардың міндетті түрде тіркеуі, чиптеуі және тұрақты бақылауы; жауапкершілікті қосымша сақтандыру; тиісті түрде күтіп-бақпағаны үшін айыппұлдар сияқты бірқатар мәселелерді шешу қажет .

Жұмыс нәтижелерінен: 1) «2 жыл ішінде бюджеттен иелері бар иттер мен мысықтарды кастрациялау және стерильдеу бойынша 22,5 мың операция төленді. Қалалық ауыл шаруашылығы және ветеринария басқармасында науқанның әсері есептелді: ауланған және кәдеге жаратылған жануарлардың саны 2015 жылмен салыстырғанда 23 мыңнан 16 мыңға дейін азайды, демек, қала көшелерінде иесіз жүретін төртаяқтылар объективті түрде азайып келеді»; 2) Алматыда мемлекеттік-жеке меншік әріптестік шарттарында АПВҚ арналған алаң болатын ірі орталық салынады, мұнда қажетсіз қалған иттер мен мысықтарды күтіп-бағуға арналған питомник, басқа да зоосервистер пайда болады .

[9]https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
[10]https://www.nur.kz/1790874-strasnoe-video-s-evtanaziej-sobak-pokazali-zoozasitniki-v-almaty.html
[11]https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
[12]https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
[13]https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite

1.2. Қоғамдық кеңестер мүшелерінің пікірлері призмасы арқылы қоғамдық кеңестер қызметі

Зерттеу аясында ҚК өкілдерімен жан-жақты сұхбат жүргізілді[14], онда әркім өз өңірінің мысалында ҚК қалай жұмыс істейтіні, неге назар аударылатыны және кері байланыс қалай жүзеге асырылатыны туралы айтты. Жалпы, талдау көрсеткендей, Қазақстандағы ҚК әлеуметтік сипаттағы түрлі мәселелер, оның ішінде: бірінші қажеттіліктегі тауарлар бағасының негізсіз өсуі; коммуналдық қызметтердің тарификациясы; сумен және газбен қамтамасыз ету; білім беру; экология; патриоттық тәрбие; жастарды дамыту; халықтың әлеуметтік осал топтарын қолдау; жер мәселелері; көшелерді қайта атау; елді мекендердің, саябақ аймағының аумақтарын абаттандыру; жолдарды салу және жөндеу және т. б. бойынша шешім қабылдайды және қарастырады.

Еліміздің әртүрлі өңірлерінде ҚК қызметі көптеген факторларға сүйене отырып жүзеге асырылатынын атап өту қажет, онда ҚК мүшелері мен ЖАО-ның өзара іс-қимылы үлкен рөл атқарады. Бұл жерде тараптардың бір-бірін «естуі» және жағдайды өзара басқару тетіктерінің болуы маңызды – осындай кейстер ағымдағы жылы да шешілген. Пандемия кезінде ҚК отырыстарында **медициналық қызмет көрсету, олардың сапасы, дәрі-дәрмекпен қамтамасыз ету, ақшалай өтемақы төлеу** сияқты өзекті мәселелер де болды. Коронадағдарыс ҚК мүшелері қарастыратын мәселелер ауқымына ғана емес, сонымен бірге ҚК **жұмыс форматына да әсер еткенін** атап өту қажет - ҚК мүшелері өз қызметін **әлеуметтік желілерді, тікелей эфирлерді және т. б. қолдана отырып, онлайн режиміне** ауыстырды:

> *«...Биылғы жылдың өзінде біз негізінен онлайн режимде жұмыс істеуге мәжбүрміз. Біз әлеуметтік желілерді, эфирлерді, онлайн қоғамдық қабылдауларды қайта құрудамыз және белсенді түрде пайдаланамыз» (Шығыс Қазақстан облысы, әйел.).*

ҚК мүшелерінің естілген және қабылданған жеке бастамаларынан өңірлердегі бірқатар кейстерді атап өтуге болады.

Шығыс Қазақстан облысы – ҚК белсенді қызметі: қажетті медициналық жабдықтарды сатып алуға, құқық қорғау органдарының өкілдерімен нәтижелі жұмысқа; халықтың мұқтаж санаттарын тегін дәрі-дәрмектермен қамтамасыз етуге; коммуналдық қызметтердің тарификациясына мониторингті жүзеге асыруға; өңірде коммуналдық қызметтер құнының көтерілуіне жол бермеу шараларына әсер етті.

[14]«Рухани жаңғыру»қазақстандық қоғамдық даму институты» КЕАҚ. Қоғамдық кеңестер өкілдерімен жан-жақты сұхбат, қазан 2020 ж.

«..Көбінесе билік тарапынан: нақты жауапты шаралар қабылдануда, мысалы, жұмыс тобының ұсынысы бойынша денсаулық сақтау саласында медициналық жабдықтарды сатып алуға қаражат бөлінді. Бұл қоғамдық кеңестің, яғни денсаулық сақтау жөніндегі жұмыс тобының бастамасы, ұсыныстар тыңдалды, ақша бөлінді, жергілікті жерден сатып алынды, аталған жабдықтар жұмыс істеуде» (Шығыс Қазақстан облысы, әйел.).

«..Біз полициямен жұмыс жасау сияқты істермен айналыстық. Полициямен жұмыс барысында түсіндірме роликтер түсіріліп, хаттамалар қысқартылды» (Шығыс Қазақстан облысы, әйел.).

«...5-6 жыл бұрын науқастар тегін дәрі-дәрмек алуға мәжбүр болған, бірақ олар болмаған. Біздің сараптамалық топтың көмегімен біз қаржыландыруға қол жеткіздік және бүкіл Қазақстан бойынша пациенттер дәрі-дәрмек ала бастады. Екінші кезеңде ТКШ тобымен келісе отырып, сапалы жолдар салу, сондай-ақ коммуналдық қызметтердің жоғары тарифтеріне қол жеткізілді. ТКШ бойынша сараптамалық жұмыс тобы Өскемен қаласы бойынша 25 млн.теңгеге артық төленген ақшаны қайтару бойынша нәтижеге қол жеткізді. Мұндай сәттер барлық салада жеткілікті» (Шығыс Қазақстан облысы, ер.).

Алматы облысы: саябақ аймағына күрделі жөндеу жүргізілді, арық желісі реконструкциялаудан өтті: «...бастамалар адамдардың мұқтаждықтарына байланысты әлеуметтік мәселе болды. Бұл саябақтар. Біз 3 саябақта күрделі жөндеу жұмыстарын жүргіздік. Талдқорған қаласы бойынша арық желісі. Саябақтар бойынша қаражат миллиардқа жуық теңгеге жетті. Арық желісі бойынша да үлкен сома бөлінді» (Алматы обл., ер.).

Атырау облысы: қаланы абаттандыру бойынша жұмыс жүргізілді және бірінші қажеттіліктегі тауарлар құнының көтерілуіне жол бермеу бойынша нарықтағы бағаға тұрақты мониторинг жүргізілуде:

«...Нарықтағы бағаны реттеуге қатысты ҚК бұған қатты әсер етті. Мәселені көтерді, өздері тексеріп, барып, сатушылармен және халықпен кездесті. ҚК әсер етті, облыс әкіміне жеткізді, кеңес өткізді. ҚК бұл мәселені ғана шешіп қоймай, қаланы абаттандыру, қоршау мәселесін де шешті» (Атырау обл., ер.).

Батыс Қазақстан облысы: ҚК мүшелері жер митингілері кезінде облыс басшылығының халықпен кездесуінің бастамашылары болды. Сондай-ақ, қаңғыбас жануарларды аулауда адамгершілік әдістерді қолдану; қалалық зираттарды жайластыру бойынша жұмыс; ТЖ кезіндегі төлемдерге қатысты түсіндіру жұмыстары бойынша мәселелер шешілді:

«...Жер митингілері басталған кезде ҚК жетекші рөл атқарды, яғни адамдар өте көп болды, облыс әкімі сол кезде Алтай Сейдірұлы болды және ол көптеген сұрақтар қойған, митинг өткізгендердің бәрін жинады және адамдар түрлі ұсыныстарын, қорқыныштарын, алаңдаушылықтарын айтқан, көшеде емес, барлығы «ойын айту» үшін жақсы алаң құрылды.

...Бізде қалалық зиратты (әсіресе мұсылман) жайластыру мәселелері талқыланды, оны ЖАО мен реттеді.

...Қаңғыбас жануарлар бойынша зоотехниктердің өтініштері болды, оларды ұйықтатып өлтірмеу және адамдардың көз алдында атпау, ұстаудың, зарарсыздандырудың және т.б. адамгершілік әдістері бойынша қағидаға толықтырулар енгізілді. Жануарларға қатысты көптеген сұрақтар болғанын атап өту қажет. Бірақ, өкінішке орай, әлеуметтік желілерде бұл сәттердің бәрі толық жария етілмеген. ҚК отырыстарында зоотехниктер тыңдалды, өйткені облыста үлкен резонанс болды.

...ТЖ кезінде 15 000 коммуналдық төлемді төлеу бойынша көптеген өтініштер болды. Бұл мәселемен бізде ТКШ және энергетика басқармасы айналысты, әсіресе зейнеткерлер неліктен оларға өтемақы берілмейтінін түсінбеді және "Ikomek", "109" құрған біздің облыс әкімдігі аталған мәселелермен күресе алмағандықтан бұл адамдар бізге келді және біз пандемияға қарамастан, түсіндіру үшін бетперде мен қолғап киіп жиналдық. Қазір ҚК-да кабинет, зал бар, онда санитарлық нормаларды сақтай отырып, 25 адамға дейін жинала алады, сондықтан карантин кезінде жиналуға тура келді, өйткені адамдар тірі адамдардан түсініктеме талап етті, себебі зейнеткерлер ZOOM-ды түсінбейді, көпшілігінде кнопкалы телефондар, жалпы ҚК осы мәселелерді шешуде үлкен рөл атқарды» (Батыс Қазақстан облысы, әйел.).

Қарағанды облысы: облыстың жекелеген аудандарында мұқтаж оқушыларға қаржылай көмек көрсету мәселелері, Жезқазған және Сәтбаев қалаларында сумен қамтамасыз ету, Саран қаласында жылумен қамтамасыз ету проблемаларын шешу.

«...«Жаппай оқыту» бағдарламасы аясында ұзақ уақыт бойы мұқтаж балалардың ешқайсысына қаржылық көмек көрсетілмеді. Өткен жылы ғана қоғамдық кеңестің бастамасымен бұл мәселені жеке көтердім. Қарағанды, Сәтбаев, Жезқазған қалаларының және Қарағанды облысының бірқатар аудандарының

балаларына тиісті көмек көрсетілді».

«...Сонымен қатар, Қарағанды облысы үшін өзекті тақырып – бұл экология мәселесі, сумен қамтамасыз етуге қатысты мәселелер. Бұл біздің Жезқазған, Сәтбаев қалаларымыз, яғни, бізде сумен қамтамасыз ету проблемасы бар екені баршаға мәлім. Тиісінше, ұзақ уақыт бойы бұл мәселе шешілген жоқ, белсенді қатысудың, соның ішінде біздің Қоғамдық кеңестің арқасында бұл мәселе шешіле бастады, яғни осы кенттің тұрғындары Сәтбаев қаласы мен Жезқазғанда көшіп, оларға тұрғын үй бере бастады...».

«...Бұдан басқа бізде Саран қаласын жылумен қамтамасыз етуге қатысты өзекті мәселе болды, бұл Қарағандының жанындағы қала. Онда орталық жылыту жоқ, ондаған автономды қазандық бар. Жыл сайын жылыту маусымы алдында жылу энергиясын беруге қатысты проблемалық мәселелер туындайды. Өткен жылы жылыту маусымы басталар алдында барлық кенттер көмірмен, шикізатпен қамтамасыз етілді»(Қарағанды облысы, ер).

«...Мысалы, дәрі-дәрмектерді рецепт бойынша беру. Бұл тақырып маған дәрігерге сияқты жақын. Мен бұл тақырыпты жақсы есімде сақтаймын. Азаматтар бұл мәселені қозғады. Қоғамдық кеңес қарап, шешім қабылдады, бір айдың ішінде облыста бәрі іске асырылды». (Қарағанды облысы, әйел.).

Павлодар облысы: Экология министрлігі Экологиялық кодекске тиісті түзетулер енгізген ұсыныстар берді.

«...Біз Экология министрлігіне тұрақты жұмыс істейтін экологиялық бекеттерді ұйымдастыруға және оларды «құбыр» деп аталатын өнеркәсіптік кәсіпорынның үстіне орнатуға ұсыныс жасадық. Бұл мәселені көтерудің себебі қазіргі заңнамаға сәйкес, егер кәсіпорын қалдықтар шығарса, оларды «құбырға» бекіту керек, әйтпесе ешқандай сот шағымды қабылдамайды...біздің ұсынысымыз жаңа экологиялық кодекске енгізілді, ол үшін Экология министрлігіне алғыс айтқым келеді.(Павлодар облысы, ер.) .

Нұр-Сұлтан қ.: ҚК отырыстарында ұсынылған ұсынымдардың 90%-ын мемлекеттік құрылымдар қолданады:

«..Көбінесе біздің ұсыныстарымыздың 90%-ын шынайы ұстанады және қолданады» (Нұр-Сұлтан қаласы, ер.).

Сонымен қатар, сұхбат барысында Жамбыл, Маңғыстау, Ақтөбе, Қостанай облыстары мен Шымкент қаласынан келген ақпарат берушілердің бір бөлігі ҚК ұсынымдары олардың өңірлерінде мемлекеттік шешімдер қабылдау кезінде ескерілмейтінін, ҚК әлеуеті өңірді дамыту үшін мүлдем пайдаланылмайтынын атап өтті. Оның орнына ҚК отырыстарында әкімдердің, басқарма бастықтарының және т. б. есептері талқыланады және тыңдалады. Сондай-ақ ақпарат берушілер мәслихаттардың функцияларымен қайталануын және осы өңірлерде ҚК жұмыс істеуінің формалды және декларативті сипатқа ие екенін атап өтеді.

«...Мен жұмыс істеген кезеңде қоғамдық кеңесте Азаматтық бастамалар болған жоқ. Себебі ешқандай қоғамдық маңызы бар мәселелер көтерілген жоқ. Негізінен мәслихат жұмысын қайталау болды. Яғни, бюджет мәселелері, аудан әкімдерінің есептері талқыланды. Бірақ олар мәслихатқа барып, есеп береді, бұл дұрыс емес. Қоғамдық кеңестің бұл істерді тыңдауы дұрыс емес. Әкімдердің есебінде жұмыстың жаңа форматы болуы мүмкін. Сол әкім халық алдында есеп беруі тиіс. Қоғамдық маңызы бар, әкімнің қандай да бір бастамаларын сол жерде жүзеге асыру үшін бізге қандай да бір жобаларды енгізбейді...

Бізде президиум бар, біз қарапайым мүшелерміз. Придиум ешқандай мәселелерді алға тартпайды. Біз құр бос айтып қоямыз» (Шымкент қ., ер.).

«..Кейбір ауылдарда амбулатория салу туралы ұсыныстар бар, мысалы, мен Қобда ауданының Белтабаново ауылындағы амбулаторияға күрделі жөндеу жүргізу туралы бір ұсыныс жасадым. Бірақ, өкінішке орай, бүгінгі күнге дейін бұл мәселе шешілген жоқ» (Ақтөбе облысы, ер.).

«...Біз жоспар бойынша жұмыс істейміз, азаматтық бастамаларымыз жоқ. Мен бұл мәселені көтеруді ұсындым, өкінішке орай, қолдау таппады. Біз есептерді тыңдаймыз, мәслихат отырыстарына қатысамыз. Менің жадымда жатақханаларда тұру жағдайларына қатысты сұрақтар болды. Өткен жылы қаланың техникалық колледждердің бірін жабу және нашар оқыған балаларды басқа оқу орнына ауыстыру туралы бастама болды. Оқушылардың ата-аналары шағымдана бастады. Мен хатшылыққа осы мәселені қала басшылығы деңгейінде көтеріп, ата-аналардың наразылығын тыңдауды ұсындым. Хатшылық ҚК қолдамады, өйткені олардың нақты жоспары бар. ...Екінші жыл мен қоғамдық кеңесте болдым, мені қызықтырмады, иә, коммуналдық мәселелер қаралды, дауласты, бірақ ештеңе шешпеді. ... Ағаштарды кесу бір жерде талқыланды, көшелердің атауын өзгертті, бірақ мұның бәрі ресми болып көрінеді. ..Біздің бірінші шақырылым жаман жұмыс істемеді, маған бәрі ұнады, бірақ құрамның жаңаруымен бәрі өзгерді. Мүмкін адамы фактор әсер еткен шығар. Бұл кеңесте өте беделді және ықпалды адамдар бар, бірақ белсенді

емес. Халықтың қоғамдық кеңесі сенім тудырмайды. Шынымды айтсам, мен мұнда екенімді ыңғайсыз сезінемін, өйткені мен ештеңе істемеймін. Тек кейде БАҚ-та сөз сөйлеймін, сұхбат беремін, бірақ мен ешқандай сұраныс жасамадым, бірде-бір сұрақпен айналыспадым, өйткені мен қандай мәселені көтерсем де, оны ешкім қарастырмайды...кез келген жағдайда құрам ыңғайлы адамдардан құралады, бұл менің субъективті пікірім» (Қостанай облысы, әйел.).

Сондай-ақ, жан-жақты сұхбатты талдау ҚК жұмысының нақты регламентінің жоқтығын көрсетті. ҚК мүшелерінің қоғамдық жұмыспен қамтылуы күніне **8 сағаттан тоқсанына 1 ретке дейін** өзгереді. Жалпы, сауалнамаға қатысқан ақпарат берушілердің көпшілігі (32,5%) күнделікті қоғамдық істермен айналысады (7-сурет). ҚК аясындағы жұмыс тек отырыстарға, талқылауларға қатысуды ғана емес, сонымен қатар **өңірлерге тұрақты сапарларды, халықпен кездесулерді де** білдіретінін атап өту қажет. ҚК мүшелері **ҚК отырыстарында талқылауға шығарылатын құжаттармен, есептермен, НҚА-мен танысуға** одан да көп уақыт жұмсайды.

«...Тікелей кеңес жиналған кезде, бұл бір жарым сағаттан аспайды, бірақ бұл тек жинау дегенді білдірмейді, өйткені кеңес қабырғасынан тыс жұмыс та, яғни талқылауға шығарылған кезде дайындық жұмыстары бар. Әрине, уақытты ұлғайтуға болады, мүмкіндігінше қоғамдық негізде жұмыс істейміз» (Атырау облысы, ер).).

«...Сұрақ дұрыс емес, өйткені ҚК - консультативтік-кеңесші орган, барлық мүшелер қоғамдық негізде жұмыс істейді және апта сайынғы қатысу пайызы туралы айту өте қиын. Себебі біз бір ай ішінде бірнеше рет кездесетін мәселелер бар, кейде пандемия жағдайында жиі онлайн режимінде кездесуге болады, ал қызметтің негізгі түрі - бұл кездесулер, бірақ жиналыстарға шығарылатын құжаттар мен НҚА-ны оқуды қамтитын тағы бір өлшенбейтін жұмыс бөлігі бар. Егер мұның бәрін ескерсек, онда отырып, қанша уақыт кететінін ойлау керек» (Нұр- Сұлтан қ., ер.).

«...Мен 8 сағаттық жұмыс күнін айта аламын, өйткені бізде қала бойынша офисте жұмыс істеуден басқа, әлі де шығулар бар, біз жыл сайын бүкіл облысты аралаймыз, әрбір аудан мен қалаға барамыз, қоғамдық кеңестермен, халықпен кездесеміз, яғни біздің жұмысымыз, халықпен тығыз жұмыс тұрақты негізде жүргізіледі, егер мен 4 күн 8 сағаттық жұмыс күнін айтсам, онда бұл нақты жауапқа жақын болады» (Шығыс Қазақстан облысы, әйелдер.).

7-сурет.

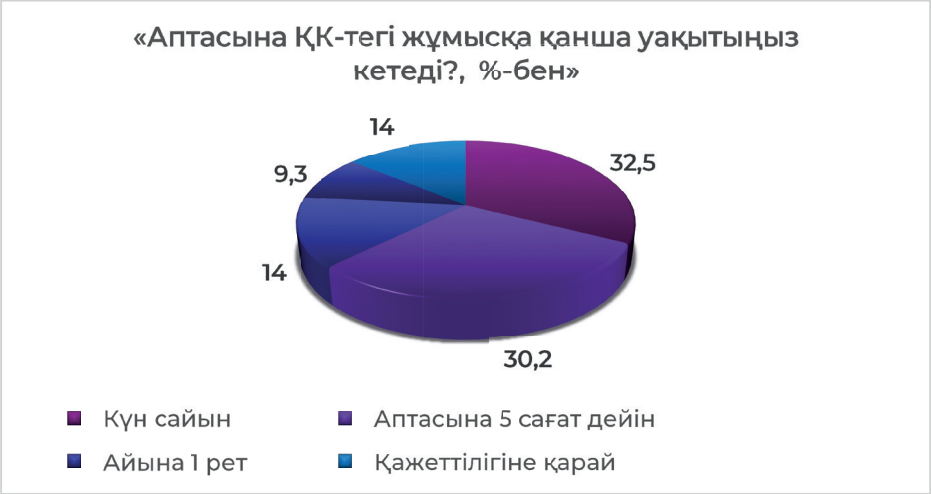

30,2%-ы аптасына бірнеше рет, 5 сағатқа дейін ҚК-де жұмыс істеуге жұмсалады.

«...ҚК мүшелері ретінде біз комиссияға кірдік, онда біз пандемияға байланысты жағдайды, маскалар мен қолғаптарды кию қажеттілігін, қашықтықты сақтауды түсіндіруге тырысамыз. Бұл жұмыс аптасына 2-3 күнді, аптасына 2-3 сағатты алады. Ал жалпы ҚК 1-2 күн ішінде біз мәслихаттағы жиналыстарға қатысамыз немесе өз жұмысымызбен айналысамыз» (Ақтөбе облысы, ер.).

14%-ы аптасына бір рет қоғамдық істермен айналысады:

«...Әр аптаның сәрсенбі күні»(Қызылорда облысы, ер.).

«...Аптаның белгілі бір күні. Яғни, менде осындай тәртіп бар. Мысалы: дүйсенбі күні таза кәсіпкерлер қауымдастығы күні, сейсенбі күні бұл жеке тұлғалардың азаматтық кеңесі, сәрсенбі-медиация, мысалы, бейсенбі ҚК арнайы сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет жанындағы топқа мониторинг жүргіземіз» (Қарағанды облысы, ер.).

9,3%-ы қоғамдық қызметке айына 1 реттен артық көңіл бөлмейді.

«...Облыстық қоғамдық кеңестің отырысы айына 1 рет болады. Қоғамық кеңес мүшесі ретінде осы жиынға үнемі қатысып отырамын» (Қызылорда облысы, әйел.).

«...Айына бір мәрте» (Түркістан облысы, ер.).

14%-ы мемлекеттік органдар тарапынан тапсырмалардың түсуіне қарай ҚК қызметі шеңберінде жұмыспен айналысуға тура келетініне сілтеме жасай отырып, нақты жауап берген жоқ:

«...ҚК шеңберінде нақты жұмыс тәртібі жоқ. Мұның бәрі ҚР СІМ тарапынан ҚК-мен жұмыс үйлестірушісі оның отырыстары арасында жіберетін, кейіннен олар бойынша менің ұсыныстарымды қалыптастыратын және жіберетін мәселелердің мазмұнына байланысты»(Алматы қ., ер.).

ҚК сайлау рәсімінің қажеттілігі туралы сұрақта сұралғандардың басым саны - 74,4%-ы ҚК жұмысындағы міндетті компонент ретінде сайланбалылықты көрсетті, өйткені ҚК шеңберіндегі қоғамдық қызмет халықтың проблемаларына бей-жай қарамайтын, халықтың белсенді азаматтық позициясы бар өкілдерді талап етеді, сондықтан ҚК мүшелерін сайлау қажет. Бұл ретте, ҚК-тегі сайлау транспаренттілік және ашықтық жағдайында өтуі тиіс. Тек осы жағдайда халық ҚК сенетін болады:

«...Міндетті. Сайлау міндетті түрде болуы тиіс, өйткені мұнда кездейсоқ адамдар болмауы керек, себебі барлық жобалар белгілі бір саланы, өмір саласын дамытуға бағытталған. Мен мұнда міндетті түрде қоғам таңдаған адамдар, қоғам сенетін адамдар болуы керек деп санаймын. Қалай болғанда да, сайлау ашық, айқын болуы қажет, сондықтан осы кеңеске келген адамдар кездейсоқ емес, шынымен де белгілі бір , өмірлік тәжірибеге ие болуы және тиісінше не ұсынатынын біліп, қандай да бір сайлау бағдарламасы болуы тиіс. Үлкен болмаса да, кейбір тезистер түрінде болсын. Адам не үшін келетінін және қандай мақсатпен келетінін білуі керек» (Ақмола облысы, әйел.).

«...Ия, әрине. Қоғам тарапынан ұсынымдар болуы керек. Әлеуметтік белсенді адамдарды қосу қажет " (Атырау облысы, ер).

Сондай-ақ, ҚК құрамында **қоғамдық пікір көшбасшылары** болуы керек деген сенім бар. Тек осы жағдайда ҚК қызметі тиімді болады:

«...Біріншіден, әрине, ҚК-да жалпыға бірдей танылған, еш жерден алынбаған көшбасшылар, атап айтқанда, пікірі қоғам үшін маңызды адамдар болуы керек. Бұл уақыт талабы. Сонда кеңестің жұмысы жүреді және болады. Ал белгісіз адамдар болған кезде, адамдардың ол жерде не істеп жатқанын түсінбейді» (Атырау облысы, ер.).

Алайда, сауалнамаға қатысқан ҚК мүшелерінің 20,9%-ы ҚК мүшелерін іріктеудің қолданыстағы жүйесі өте функционалды, сондықтан сайлау рәсімін енгізудің қажеті жоқ деп санайды.

«...Сайлау туралы айтар болсам - бүгінде ҚК мүшелерін іріктеуге арналған комиссия жұмыс істейді және менің ойымша, ол бұл тапсырманы өте жақсы орындайды. Яғни, халық арасында таңдау жариялау, меніңше, бұл артық, қажет деп санамаймын» (Шығыс Қазақстан облысы, әйел.).

«...Қоғамдық кеңеске мүшелерді сайлау турасында партия мүшелерінің белсенділерін тарту қажет сияқты. Ал, оны сайлау арқылы емес, ұсыныспен өткізген жөн шығар» (Жамбыл облысы, ер.).

«...Қазіргі уақытта ҚК мемлекеттік органдардың өкілдерінен және конкурстық негізде, коммерциялық емес ұйымдардың өкілдері мен азаматтардан тұратын жұмыс топтарымен қалыптастырылады. Сайлаудың бұл түрін қалдыру керек деп санаймын» (Павлодар облысы, ер.).

Қалған 4,7%-ы ҚК мүшелерінің сайлануы қажет, бірақ тек 50% жағдайда деп атап өтті. Себебі **істердің, бастамалардың, нәтижелердің сабақтастығы қажет.** Әйтпесе, сіз әр уақытта негіздерден, басынан бастап бастауыңыз керек. Жалпы, азаматтардың осы санатына сәйкес ҚК мүшелерін іріктеу рәсімі олардың **жұмыс сапасы мен белсенді қызметі** сияқты маңызды емес.

8-сурет.

ҚК құрамына 18 жастан 29 жасқа дейінгі **жастарды тарту туралы** үнемі пікірталастар болады. Мүмкін пікірдің әралуан болуына байланысты ол дискурстың тақырыбы болуда, оны сауалнама да растады, онда ҚК мүшелерінің пікірлері бөлінген. Сонымен, бір топ жастар міндетті түрде ҚК құрамында 10%-дан 50%-ға дейін жастар болуы керек деп санайды, ал екінші топ қарама-қарсы пікірді ұстанады, жастар әлеуметтік маңызды мәселелер бойынша қоғамның пікірін білдіруге толық құзыретті емес, сондықтан жастардың ҚК-ға міндетті түрде қосылуын қолдамайды. Қалғандары квота бөлуге қарсы, өйткені ҚК құрамын қалыптастыру кезінде басты назарды басқаға аудару қажет деп санайды.

Жалпы алғанда, пікірлер былайша бөлінді, 65%-ы жастарды ҚК құрамына енгізу қажеттілігі туралы ұстанымды қолдайды, өйткені тек жастар ғана халықтың осы тобының қажеттіліктері мен ұмтылыстарын білдіре алады. Олардың ішінде ақпарат берушілердің 32,5%-ы ҚК-да халықтың әртүрлі санаттарының пропорционалды өкілдігін қолдайды. Мәселен, Қазақстанның жалпы әлеуметтік-демографиялық құрылымындағы жастардың үлесі 30%-ға жуық болса, онда ҚК құрамы да жастардың 30%-ынан тұруы тиіс:

«...Ересек ұрпақ сөзсіз болуы керек, өйткені олар көреген, олар ақылдырақ, әрі жастарға не ұсына алатындығын біледі, бірақ креативті жастар басқаша ойлайды, қазіргі өмірді өзгеше көре алады және уақыт бір орында тұрмайды, технологиялар алға жылжуда. Кейде балалар, жасөспірімдер одан әрі қалай қозғалу керектігін жақсы біледі және өте қызықты жобаларды ұсына алады» (Ақмола облысы, әйел.).

«...Менің ойымша, жастар да қажет, олар белсенді қатысып, заманауи жағдайға бағдарланады. Бізде де жастардан үйренетін нәрсе бар» (Қостанай облысы, әйел.).

«...Қоғамдық кеңесте өмір көрген, өмірден тәжірибесі бар, қызмет істеген, елді көрген, жерді көрген, ақыл парасаты бар, ой тоқтатқан аға буын өкілдерінің көбірек болғанын қалар едім» (Ақмола облысы, ер.).

9-сурет.

27,5%-ы ҚК әлі де негізінен тәжірибесі мен даналығының арқасында объективті түрде талдай алатын және теңгерімді шешім қабылдай алатын жоғары жас топтарының өкілдерінен тұруы керек деген пікірге сүйене отырып ҚК құрамында жастар өкілдерінің 10-нан 20%-на дейін болуын жақтайды:

«...Ал, енді осылардың құрамында жастардың саны пайыздық мөлшерде қанша болады деген сұраққа келетін болсақ, 10-15 пайыз болса жеткілікті деп есептеймін. Себебі, негізгі қоғамдық кеңестің мүшелері өмір көрген, мәселені салыстырмалы түрде шеше алатын адамдардан болғаны дұрыс қой» (Алматы обл, ер.).

5%-ының жастар қазақ ұлтының болашағы және мұра ретінде барлық бастамалар жас қазақстандықтарға өтіп, оны жалғастырады деген позициясы бар, сондықтан осы ақпарат тобы жастар ҚК-да кемінде 50% болуы керек деп санайды:

«...Менің ойымша, жастардың болашағы зор. Жастар біздің бастамаларымызды жалғастыруда, ал біз оларға көмектесеміз. Қоғамдық кеңестің жартысы кем дегенде жас адамдардан тұруы керек» (Шығыс Қазақстан облысы, ер).

17,5% жастардың ҚҰ құрамында болуына қарсы екенін атап өтті. Себебі, 18-29 жас

аралығындағы жастар әлі де жас, жұмыс тәжірибесі жоқ, сондықтан жауапты шешімдер қабылдай алмайды. Оның орнына, респонденттердің бұл тобы **30-40 жастағы кандидаттарды кемінде 40% пропорцияда қосу квотасын регламенттеуді ұсынады:**

«...Менің ойымша, 18-29 жас, бұл ерте, олар әлі жас. 30-40 жастағыларға назар аудару керек, оларды біздің қатарымызға тарту керек. Олар кем дегенде 40%-ын құрауы тиіс. 18-29 жаста шешім қабылдап, жауапкершілік ала алмайды» (Ақтөбе облысы, ер.).

17,5%-ы **кез-келген жас квоталарына қарсы** екендіктерін білдірді, мұндай квоталар кеңестік өткеннің мұрасы деп санайды («сол кезде барлық ұлттардың, кәсіптердің, жастардың өкілдігі болуы керек деген түсінік болды»). **ҚК мүшелігіне кандидаттардың жасы емес, олардың белсенділігі, құзыреттілігі, терең жауапкершілік сезімі, патриотизмі, өз өңірінің проблемалары туралы хабардар болуы аса маңызды болуы тиіс:**

«...Мен іс жүзінде қолдаушы емеспін, тіпті Орал қаласында арғы жылы жиналып, ҚК бойынша конференция жасаған кезде үзілді-кесілді қарсы болдым. Мен осы квота бөлуге қарсымын! Түсінесіз бе, біз квоталайтын нәрселерді: жастардың 30%-ын, қоғамдық ұйымдардың 80%-ын және т.б. бастапқыда заңға енгізу керек, иә, мұндай өкілдер болуы керек, бірақ бірінші кезекте өз өңірін білетін, патриоттыққа бейім адамдар болуы керек» (Қарағанды обл., әйел.).

«...Қазір әртүрлі органдарға, праймеризге, сол қоғамдық кеңеске қандай да бір квота бар және ол бойынша біз қуып жетіп, адамдардың санын көбейтуді қалаймыз. Жеке өзім бұл дұрыс емес деп санаймын, ол адамның қалауымен шығуы керек және оның ҚК жұмысына қатысуға деген ықыласы болуы керек, ал үштен бірі жастар болуы керек дегенге келіспеймін. Егер қазір жастар басқа мәселелермен айналысса, айналыса берсін» (Шығыс Қазақстан облысы, әйел.).

«...Қоғам мүшелерінің бас алқалылығы жауапкершілігін терең сезіну белсенділігі қажет. Бұл бірінші орында тұру керек» (Жамбыл облысы, ер.).

Орта есеппен айына қанша азамат ҚК-ға **жүгінеді** деген сұраққа 44,7%-ы нақты жауап беруге қиналды. Бұл мәселе қиындық тудырды, өйткені респонденттердің статистикасын ҚК комиссиясының хатшысы және ҚК төрағасы жүргізеді.

«...Мен бұл статистиканы білмеймін, өйткені бізге ондай ақпарат берілмейді» (Қостанай облысы, әйел.).

«...Өкінішке қарай, аталған статистиканы қоғамдық кеңес комиссиясының хатшысы мен қоғамдық кеңес төрағасы жүргізіп, мониторинг жүргізгендіктен мен бұл сұраққа жауап бере алмаймын. Біз комиссияларға бөлінеміз және олардың әрқайсысы белгілі бір мәселемен айналысады. Мен ҚК-дан басқа түрлі комиссияларға кіремін, онда мен қоғамдық қызметпен айналысамын. Мен нақты жауап бере алмаймын, өйткені маған күн сайын көптеген адамдар әртүрлі мәселелер бойынша жүгінеді, мен оларды қалай жүгінгенін ешқашан білмедім. Соңғы уақытта маған жазбаша өтініштерінде ҚК мүшесі ретінде көрсетуді сұрай бастады» (Ақтөбе облысы, ер.).

«...Айына орта есеппен қанша азамат ҚК-ға жүгінеді деген мәселеге қатысты. Шынымды айтсам, мен мұндай статистиканы жүргізбедім, азаматтар тікелей қоғамдық ұйымдарға немесе әлеуметтік желілер арқылы ҚК мүшесіне тікелей жүгінеді деп айта аламын. Өзіме қатысты айтарым, маған қоғамдық ұйымым немесе әлеуметтік желілердегі парақшам арқылы хабарласады» (Қарағанды облысы, ер.).

10-сурет.

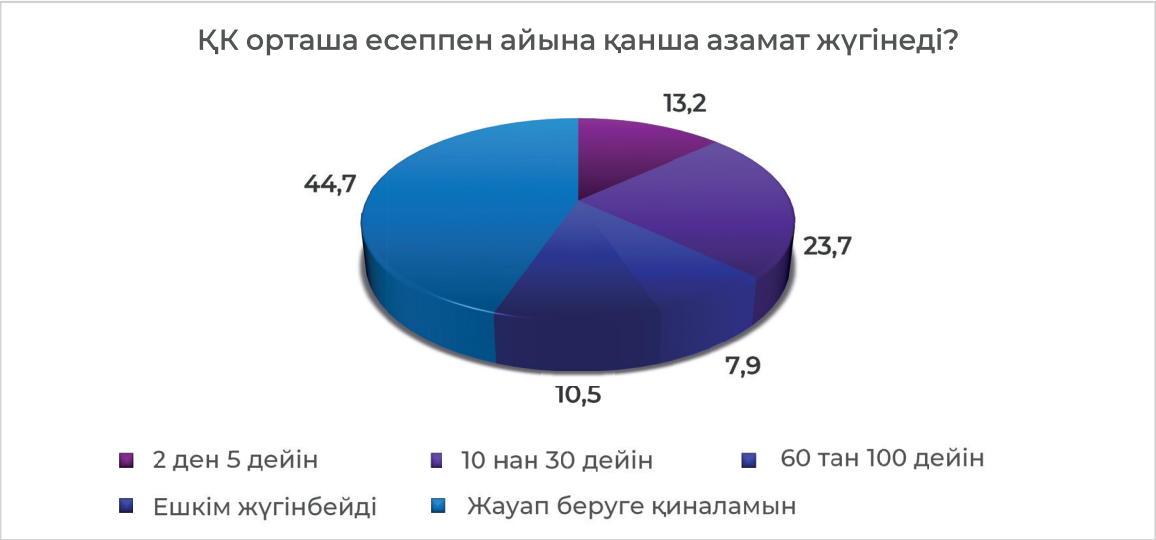

Сұралғандардың 7,9%-ы ҚК-ға айына орта есеппен 60-тан 100-ге дейін азамат жүгінетінін атап өтті. Өңірлер бөлінісінде ең жоғары көрсеткіштер Шығыс Қазақстан облысында байқалады:

«...Жақында өтініштерді санадық, қоғамдық қабылдау бөлмесіне сегіз жүзден астам жазбаша өтініш келіп, қоңырау соғылған. Орташа алғанда, бұл қанша болады? Жыл басынан бері дәл осы өтініштер қоғамдық кеңестің өзіне емес, мен айтқан сараптамалық жұмыс топтарына түседі. Олар өтініштермен көбірек және жиі айналысады, орта есеппен 60 адамға дейін, 60 адамнан көбісі жұмыстағы сарапшылар тобына жүгінеді» (Шығыс Қазақстан облысы, әйел.).

Шығыс Қазақстан облысының ҚК-да азаматтар өтініштерінің салыстырмалы түрде көп келуі **БАҚ-та және әлеуметтік желілерде ҚК қызметінің белсенді ақпараттық науқанына** негізделген және осыдан осы азаматтық қоғам институты туралы халықтың хабардар болуының деңгейі неғұрлым жоғары:

«...Өйткені бізде әрбір сарапшы жұмыс тобы айына кемінде екі рет өз отырыстарын өткізеді. Бізде 20 отырыс бар. Бұл барлық әлеуметтік желілерде, барлық бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланады. Сондықтан адамдар біледі және бізге жүгінеді, өздері келеді, қоңырау шалады, Whatsapp, Instagram және басқа да әлеуметтік желілерге жазады, өйткені бізде барлық жерде топтар бар» (Шығыс Қазақстан облысы, ер.).

«...Ай сайын 10, 15, 20 азамат өз өтініш тілектермен келіп, хаттарын жазып жатады» (Ақмола облысы, ер.).

Сауалнамаға қатысқан ақпарат берушілердің 23,7%-ы оларға орташа есеппен айына 10-нан 30-ға дейін азамат жүгінетінін атап өтті. Бұл жағдайда ақпарат берушілер қоғамдық қабылдау бөлмесінің жұмысы туралы айтты. Ақтөбе облысында, Батыс Қазақстан және Павлодар облыстарында айына 1-2 рет ҚК-нің әрбір мүшесі қоғамдық қабылдау бөлмесінде кезекшілік етеді және азаматтармен кездеседі. Сондай-ақ ақпарат берушілер ҚК-нің белгілі бір мүшесіне жүгіну жиілігі мен оның жұмысының нәтижесі арасындағы байланысты атап өтеді. Егер ҚК мүшесі азаматтардың проблемаларын шешуде белсенді болса, онда оған әдетте қоғамдық қабылдауға кезекке тұра бастайды, егер немқұралды болса, адамдар аз келеді:

«...Бізде ҚК-да кезекшілік бар, егер бара алмасаң төрағаны ескерту қажет, бізде бұл қатаң. Біз 3 сағаттан, айына 2 рет кезекшілікте боламыз, осы уақыт ішінде маған 5 адам жүгінді. Барлығы келіп, шағымдана бермейді, ауланы жақсарту, жабдықтау туралы ұсыныстармен келетіндер де бар. Қазір барлығы онлайн жұмыс істеп жатыр, азаматтарды қабылдау әлі басталған жоқ» (Батыс Қазақстан облысы, әйел.).

«...ҚК хатшысы азаматтарды қабылдау кестесін жасайды. Кеңес мүшелері кесте бойынша қабылдау жүргізеді. Мұның бәрі адамдарды қабылдайтын мүшелерге байланысты. Мәселені түбегейлі қарастыратын және оны шешуге тырысатын адамдарға жиі келеді. Олар хат жазады, басшылыққа, әкімдерге, басқарма басшыларына қоңырау шалып, мәселенің шешілуіне қол жеткізеді. Проблеманы жай ғана тыңдап, жазып, бағдарлама әкімшісіне хат жолдаған мүшеге адамдар аз келеді»(Павлодар облысы, ер.).

Коронадағдарысына байланысты ҚК-ға жүгіну жиілігі айтарлықтай төмендеді. Сауалнамаға қатысқан ақпарат берушілердің 13,2%-ы оларға орташа есеппен айына **2-ден 5 адамға дейін** жүгінетінін айтады. Қазір жеке қарым-қатынас әлеуметтік желілер арқылы жүзеге асырылады. Әдетте әлеуметтік мәселелер: қоғамдық көлік қозғалысы, қоқыс шығару, коммуналдық мәселелер, электрмен жабдықтау, көшелерді асфальттау, экология, жер қатынастары, субсидиялау және т.б. мәселелер бойынша жүгінеді.

«...Көтерілетін мәселелер: жеке сектор тазаланбайды, автобус жүрмейді, аулада кір, аялдамалар жоқ. Менің ойымша, 20-30 өтініш» (Ақтөбе облысы, ер.).

«...Қазіргі уақытта адамдар тікелей жүгінбейді, менің ойымша, адамдар бұл жерге баруға және өз проблемалары туралы жазуға ерінеді. Бірақ Instagram-дағы әлеуметтік желілер туралы айтатын болсақ, тұрақты негізде қарайтын және шешетін өтініштер өте көп, сондай-ақ мемлекеттік органдармен өзара іс-қимыл жасаймыз. Әлеуметтік желілерде өтініштер өте көп, қағазбен келетіндер айына 2-3 қағаз, ал қазір нөлге дейін азайтылған» (Шығыс Қазақстан облысы, әйел.).

ҚК мүшелерінің 10,5%-ы **тұрғындар** олардың ҚК-ға **жүгінбейтінін** айтты. Азаматтар ҚК-ға жүгінбейді, өйткені олар **ҚК жұмысы туралы хабардар емес немесе ҚК-ға күмәнмен қарайды, өйткені олар оны халықтың мәселелерін шешетін орган деп санамайды.** Мұндай кейстер **Жамбыл облысында, Маңғыстау облысында, Атырау облысында және Шымкент қаласында** кездесті:

«...Адамдар әлі күнге дейін ҚК-ға хабарласуға дағдыланбаған, негізінен қала, облыс әкіміне, тіпті болмағанда Нұр Отан төрағасына жүгінеді» (Атырау обл., ер).

«...Өйткені, тиісті түрде жария етілмеген. Барлық дерлік БАҚ қоғамдық кеңестің қайда екенін, мүшелері кім екенін, немен айналысатынын біле бермейді» (Шымкент қ., ер).

«...Бұл жағынан ұяттымыз, қоғамдық кеңесте сая іздеп, ағылып келіп жатқан ешкім жоқ (Жамбыл облысы, ер.).

«...Қоғамдық кеңеске ешкім жүгінбейді. Бірқатар азаматтар қоғамдық кеңестің бар екенін білмейді» (Маңғыстау облысы, ер.).

«...Қоғамдық кеңес қоғамдық қабылдау өткізіп келеді. Бірақ әлі де болса тұрғындармен тығыз қарым-қатынас орнамағандықтан, хабарласушылар аз» (Маңғыстау облысы, ер.).

Көпшілігі - **87,5%-ы** ҚК жұмысын **пайдалы және қажет** деп санайды. ҚК қоғамның қажеттіліктерін тиісті инстанцияға таратады мемлекеттік органдар мен қоғам арасындағы байланыс ретінде әрекет етеді. Сонымен қатар, ақпарат берушілер еліміздегі әртүрлі бағыттағы ҚК санын көбейту керек деп санайды. Сондай-ақ халықтың осы институтқа деген сенім деңгейін арттыру үшін ҚК мүшелерінің өкілеттіктерін кеңейту қажет (11-суретті қараңыз):

11-сурет.

«...Иә, әрине. Жалпы алғанда, мұндай кеңестер мүмкіндігінше әр түрлі болуы керек деп санаймын, өйткені мен өз қызметіме қайта орала отырып, ата-аналар жасына, мүмкін педагогикадан, білімнен алыс болуына байланысты балаларды қалай дұрыс тәрбиелеу керектігін әрқашан біле бермейтінін түсінемін. Менің ойымша, міндетті түрде осындай кеңестер құру керек. Олар болуы керек» (Ақмола облысы, әйел.).

«...Әрине. пайдалы! Ия, әрине. Менің ойымша, бұл қажет. Жалғыз нәрсе, менде дайын және жұмыс істей алатын адамдардың нақты санатын теңгерімді түрде жинау туралы ұсыныс бар. Білесіз бе, бір тілек аз, кейбіреулер жай қатысып, жұмыс істегісі келеді, бірақ өкінішке орай түк шықпайды. Өйткені, қоғамдық кеңес - бұл билік пен халық арасындағы диалог, ол кейде өзінің проблемалары мен мәселелерін жеткізе алмайды. Ал біз арқылы олар жылдар бойы атқарушы органдарға жеткізілмеген проблемаларын шешуге мүмкіндік алды» (Ақтөбе облысы, ер.).

«...ҚК қызметі қажет екендігімен келісемін. Міндетті түрде бөгде тараптың көзқарасы қажет. Білесіз бе, «немқұрайлы қарау» деген ұғым бар, оның бір көзқарасы бар, бірақ тәжірибесі бар адамдар, қандай да бір материал жиналған адамдар бұл нәрселерге мүлдем басқаша қарайды, мүмкін ортасында бір жерде дұрыс бағалау болады. Егер сын болмаса, онда менің ойымша, қателіктер көп болады. Кеңес қызметі өзара байланысты» (Атырау облысы, ер.).

Батыс Қазақстан облысында ҚК **жер митингілері кезінде медиатор қызметін де атқарды:** мемлекеттік органдардың әрекеттеріне наразы тұрғындар ҚК мүшелерімен кездесуге келіп, оларға ұнамағандардың бәрін айтты, осылайша «ойларымен бөлісті».

«...Жер митингілері басталған кезде «Нұр Отанға» барғысы келмегендер, облыстық мәслихат депутаттарымен кездескілері келмегендер, оларға сенбегендер үшін облыс әкімдігі қажетті алаңды, түсініксіз функцияларға бірінші болып келетін ҚК тапты. Олар ҚК кездесуге келісті. Және бәрін ашық айтуға болатын еді. Бұл

ойларын ашық айту болды. Себебі әлеуметтік желілерде барлығы жаза алмайды, ал бұл тікелей әңгіме болды, сондықтан ҚК керек деп ойлаймын» (Батыс Қазақстан облысы, әйел.).

Қарағанды облысында ҚК тиімділігі мен пайдалылығын, бірінші кезекте, басшының беделімен және салмағымен байланыстырады:

«...Сірә, бұл қоғамдық кеңесті өте құрметті, салмақты Ерқала Барқалайұлы Аймағамбетов басқаруының арқасында. Сондықтан, біздің қоғамдық кеңесіміз қоғам үшін пайдалы жұмыс жүргізуде» (Қарағанды облысы, әйел.).

Сонымен бірге, сұхбат берушілердің **12,5%-ы ҚК жұмысын пайдасыз деп санайды.** Бұл жағдайдың себептері ретінде ақпарат берушілер ҚК мүшелерін сайлаудың формалдылығын, қоғамдағы мәртебесінің белгісіздігіне байланысты ҚК әлеуетін толық пайдаланбауын атады. ҚК туралы заң қабылданғанына қарамастан, **ҚК ұсыныстары ұсынымдық сипатта болады,** демек, **мемлекеттік құрылымдар тарапынан ҚК жұмысына байыпты емес көзқарас қалыптасқан.** Жамбыл облысы, Қарағанды облысы, Қостанай облысы, Маңғыстау облысы және Шымкент қаласындағы ҚК-нің кейбір мүшелері осындай пікірлерді айтты.

«...Дәл осы қалпында қоғамдық кеңестің бүгінгі күнге тигізіп отырған пайдасы жоқ екенін айтуға мәжбүрмін» (Жамбыл облысы, ер.).

«...Егер ол толықтай жұмыс істесе, бұл өте пайдалы болар еді. Тағы да қайталаймын, біз сайлаудың формальді түрде өтуінен зардап шегіп отырмыз, көбінесе әкімдіктер мен мәслихаттардың өздері белсенді адамдарды іздейді, содан кейін ол ҚК жұмысына кедергі келтіреді. Біз мұны халыққа емес, өзара айтуымыз керек, халықты сайлауға тарту үшін нақты міндеттемелер мен функцияларды енгізу керек, одан әрі 5 жылдан кейін ҚК-дан бірдеңе сұрауға болады» (Қарағанды облысы, әйел.).

«...Жалпы жұмыс оң және ол басқаша болмауы керек. Орган ретінде ҚК жұмысына риза емес. Мен ештеңені өзгерте алмаймын, сондықтан маған құрамнан шығу және мәселелерді басқа жолдармен шешу оңайырақ» (Қостанай облысы, әйел.).

«...Жалпы халыққа пайдасы жоқ шығар деп ойлаймын. Себебі, мәселені шешетін Заң болмағаннан кейін біз еш нәрсе істей алмаймыз. Қоғамдық кеңес атқарушы билікке пайдалы шығар «(Маңғыстау облысы, ер.).

«...Қалыпты жұмыс кезінде, дұрыс жоспарлау және мәселелерді қоғамдық кеңесте талқылауға шығару кезінде оның шешімі ұсынымдық сипатта болады. Әкім хаттаманы оқып, оған не ұсынар еді. Бірақ, өкінішке орай, мұндай нәрсе жоқ. Сондықтан бұл пайдалы жұмыс деп айта алмаймын. Дегенмен, бізді тыңдайды» (Шымкент қ.,ер.).

Жалпы алғанда, кейбір кейстерді қоспағанда, ақпарат берушілер көпшілік жағдайда ҚК жұмысын пайдалы деп бағалайды, өйткені ҚК қазақстандық қоғам мен мемлекетті дамытудың маңызды мәселелері бойынша шешімдерді талқылау мен әзірлеуге қоғам өкілдерінің қатысуына ықпал етеді.

ҚК-те қарастырылған қандай бастамалар соңғы жылы аса маңызды болып көрінді деген сұраққа: **Шымкент қаласында «Ұлы дала батырлары»** шеруі болып қайта құрылған **«Бессмертный полк» жобасы; Алматы қаласында – «Белсенді ұзақ өмір сүру», «Қауіпсіз аула» жобасы** іске асырылды. Сондай-ақ ҚК мүшелері дәріханаларды дәрілік заттармен қамтамасыз етуге, карантинді сақтау бойынша қоғамдық мониторинг жүргізуге белсенді қатысты, көп балалы аналармен өзара іс-қимыл жасады, волонтерлік қолдауды ұйымдастырды:

«...Биылғы жыл ковид пандемиясына, дағдарысты еңсеруге, дәрі-дәрмекке қатысты ерекше болғандықтан, біздің қоғамдық кеңес мүшелері де дәрі-дәрмектерді бақылау бойынша көптеген қоғамдық мониторингпен айналысты, көп балалы аналармен жұмыс істеді, волонтерлік қолдау ұйымдастырды» (Алматы қ., ер.).

Нұр-Сұлтан қаласында соңғы жылдар ішінде **санитариялық-эпидемиологиялық талаптарды сақтау, қала маңын дамыту, қоғамдық көлікті дамыту, қоғамдық көлікте электрондық билет беру, өңірді газдандыру және т.б.** мәселелермен қарқынды айналысып келеміз:

«...Маған бүкіл ҚК үшін айту қиын, мен өзім үшін айтамын. ҚК, егер біз 2019 және 2020 жылдың басындағы кейстер туралы айтатын болсақ, онда бұл шет аймақтарды дамыту мәселелері. Біз бәріміз елорда тұрғындарымыз, бұл қарқынды дамып келе жатқан мегаполис. Инфрақұрылым және кейбір тауарларды біркелкі бөлу әрдайым бірдей бола бермейді. Бұл қай жерде тұратынына қарамастан инфрақұрылымға тең қолжетімділік. Қоғамдық көлікті дамыту, электрондық билет беру бойынша, оның нысаны артып келеді» (Нұр-Сұлтан қ., ер.).

Түркістан облысында: **тұрғындарды ауыз сумен, сапалы жарықпен және газбен қамтамасыз ету мәселелерін шешу:**

«...Қоғамдық кенестің өткен жылғы жұмысында тұрғындарды газбен, таза сумен,

сапалы жарықпен, тұрғын жайлармен қамтамассыз ету мәселесіне бағытталған бастамалар маңызды болды деп есептеймін» (Түркістан облысы, ер.).

Павлодар облысында: **АӘК, экология және медицинаны дамыту мәселелері.**

Маңғыстау облысында: **дәріханалар мен провизорлық орталықтардың қоғамдық мониторингі:**

«...Есімде ондай жағдай жоқ. Пандемия кезінде дәріханаларды қарадық, провизерлік орталықтарды да көрдік» (Маңғыстау облысы, ер.).

Қостанай облысында: **қоғамдық көлікке, коммуналдық қызметтерге тарифтердің көтерілуіне жол бермеу және мүгедектердің дәрілік препараттарға кеткен қаржылай шығындарын өтеу:**

«...Біздің комиссия 3-4 рет облыс бойынша жолаушылар көлігі тарифтері мен газ тарифтерін көтеру мәселесін назардан тыс қалдырған жоқ. 3 рет қаралды. Бірінші рет дайындалмаған адамдар келді, олар тарифті неге көтеріп жатқанын түсіндіре алмады. Жолаушылар көлігіне оралсақ, біз облыс орталығынан аудан орталығына жолаушылар тасымалын жіберген жоқпыз, бұл тиімсіз деп есептедік. Жолаушылар көлігі басқармасы тасымалдаушыға субсидия төледі, біз қосымша көлік сатып алу құнын есептедік – бұл мемлекеттік ақшаны ысырап ету»(Қостанай облысы, ер.).

Қарағанды облысында: **цифрландыру мәселелері, оқу мекемелерін қашықтықтан оқытуға дайындау, экологиялық проблемалар.**

Батыс Қазақстан облысында: **зираттардың эстетикалық жай-күйіне, иттерді серуендетуге және қаңғыбас жануарлар бойынша шаралар қабылдауға қатысты мәселе:**

«..Қандай да бір дәстүрлі емес сұрақтар, мысалы, зиратта жерлеу тәртібі. Жаяу серуендеу, иттерді, мысықтарды және басқа жануарларды серуендету, басқа, қаңғыбас жануарларды ату, әрине бұл бұрын болған, қазір азаматтық бастамаларға айналды. Олар байқалады, жануарларды атып өлтіре салуға болмайды, бүгінде басқа амалдарды жасаймыз» (Батыс Қазақстан облысы, ер.).

Шығыс Қазақстан облысында: **барлық өңірлерді ауылдық ФАП-тарға дейін медициналық жабдықтармен қамтамасыз ету және дәрігерлерді оқыту мәселесі** шешілді. Сондай-ақ ҚК мүшелерінің бастамасы бойынша түрлі мекемелер пандустармен жабдықталды, инватакси бойынша бастама тыңдалды және т.б.

Шешу тетіктерінің мәселелері бойынша басым бөлігі - 28,7%-ы **ҚК ұсынымдарын орындауды атқарушы органдардан талап ету өкілеттіктерін ҚК беруді** ұсынады. «Қоғамдық бақылау туралы» Заңда ҚК-нің қоғамдағы беделін арттыру үшін ҚК-нің құқықтық мәртебесін арттыруды қарастыру қажет.

«...Мұнда келіп түскен мәселелерді шешу үшін қоғамдық кеңестің қандай да бір өкілеттіктері болуы керек. Біз тек ұсыныс сипатында ғана емеспіз. Егер ол шешілмейтін болса, біз қазірдің өзінде шаралар қабылдауымыз, сол немесе басқа департаменттің шешуін талап етуіміз керек. Ал бізде мәселелеріміз тоқтап қалатын кездер болады, ол кезде біз әкімдікке жүгініп, басшыларды, кінәлілерді және тағы басқаларды жазалауды батыл талап етуге тиіспіз. Қоғамдық кеңеске көбірек өкілеттік беру керек. Тек ұсыным сипатында ғана емес. Бірақ біз оларды бір рет ұсынамыз, екінші рет олардан сұрайтын боламыз. Яғни олардың жауапкершілік алуын талап ету қажет. Міне, механизм (Алматы обл., ер.).

Ести алу және әртүрлі мәселелер бойынша біржақты емес шешімдер қабылдау үшін **әр түрлі ұстанымдарды ұстану керек, барлық пікірлер мен көзқарастарды ескеру қажет.** Ол үшін ҚК мүшелерінің пікірінше, бір жағынан, **халықты толғандыратын мәселелерді зерттеу үшін,** екінші жағынан, **халықтың ҚК туралы хабардар болу деңгейін арттыру үшін** үнемі **әлеуметтік сауалнамалар жүргізу** қажет. Бұл позицияны ҚК мүшелерінің 7,1%-ы қолдады:

«...Мен, мысалы, қоғамдық кеңестерге сауалнама, әлеуметтік сауалнама жүргізуге немесе практикаға енгізуге кеңес берер едім, мұндай нысан әдетте халық арасында өткізілмейді, біз халықтың пікірлерін, олардың кеңестерге қалай қарайтынын, кейбір азаматтар мұндай кеңестерді тіпті білмейтінін біле алар едік. Біздің дауысымыз естіліп, қатардағы азаматтарға жетуі тиіс» (Ақмола облысы, ер.).

12-сурет

10,7%-ы **күш-жігерді** (жобалық кеңсені, сыбайлас жемқорлықты, депутаттарды және т.б.) **біріктіру үшін әртүрлі құрылымдарды коллаборациялау тетіктерін** енгізу және халықтың әлеуметтік маңызды проблемалары бойынша неғұрлым тиімді шешімдер қабылдау қажеттігін атап көрсетеді. Мұнда ақпарат берушілер ҚК мүшелерін әлеуметтік басқармалардың жұмысына қосуды талап етеді.

7,1%-ы мемлекеттік органдар ҚК ұсынатын ұсынымдардың алдағы тағдырына қатысты негізделген есепті ұсынуы қажет деп санайды.

ҚК мүшелерінің 7,1%-ы жұртшылықпен тұрақты түрде байланыста болу және халықтың ҚК жұмысы туралы хабардар болуын арттыру үшін ҚК арналған мемлекеттік ақпараттық тапсырысты ұсыну қажеттігілігін айтады.

ҚК мүшелерінің 7,1%-ы кеңес шешімдерінің тиімділігін арттыру тетігі ретінде мемлекеттік органдар басшыларының немесе олардың өкілдерінің ҚК отырыстарына міндетті түрде қатысуын ұсынады, өйткені ҚК мүшелері көбінесе мемлекеттік мекемелер басшыларымен кездесе алмау проблемасына тап болады.

Сондай-ақ шешім қабылдау процесінде азаматтардың мүмкіндіктерін кеңейту мақсатында ҚК мүшелері қоғамдық мониторинг тетігін (7,1%) пысықтау және қоғамдық тыңдауларды қоғамдық бақылаудың негізгі әдісі (7,1%) ретінде пайдалану қажет деп санайды.

Сұралғандардың 7,1%-ы ҚК мүшелерінің әлеуметтік желілердегі белсенділігіне назар аударуды ұсынады.

3,6%-ы ҚК қызметкерлерінің ақы төленетін штаты болу қажеттігіне назар аударады. Сондай-ақ, сұралғандардың осы тобы азаматтардан келіп түсетін барлық сұраулар жылдам пысықталуы үшін ҚК мүшелерінің санын көбейтуді сұрайды:

«...Мен ҚК қызметкерлерінің белгілі бір ақы төленетін штаты болғанын қалаймын. ҚК қалған мүшелері қоғамдық негізде болады, бірақ штатта 7-10 адам

болуы тиіс» (Атырау облысы,ер).

Ақпарат берушілердің 3,6%-ы тиімді ұсынымдарды әзірлеу үшін міндеттер мен жобаларды іске асырудың объективті мерзімдерін ұсыну қажеттігін көрсетті:

«...Қаулы шығарылар алдында, біз оны қарауымыз керек. Бізге 2 күнде қаулыны беріңдер деген соң біз оны жылдам жасаймыз. Содан кейін біз асыққан болып шығамыз « (Ақтөбе облысы, ер.).

Сұралған ақпарат берушілердің 3,6%-ы **Мемлекеттік басқару академиясында білім алушылардың бағдарламасына ҚК-нің мемлекеттік органдармен өзара іс-қимылы бойынша** пәнді қосуды ұсынады.

Ақпарат берушілердің 3,6%-ы ҚР АҚДМ-да **ҚК жұмысына жетекшілік етумен, ҚК шешімдерінің орындалуына мониторинг жүргізумен** айналысатын департамент немесе бөлім құруды ұсынады:

«...Жалпы, Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінде осындай қоғамдық кеңестер шешімдерінің орындалуына мониторинг жүргізетін департамент немесе бөлім болғанын қалар едім. Бізде олар көп емес. Министрлік үшін бұл шешілетін міндет (Қарағанды облысы, әйел.).

ҚК жұмысындағы қиындықтар туралы мәселе бойынша ҚК мүшелері қаржыландырудың жоқтығымен, оның ішінде **жол шығыстарын, тұрғын үйді, іссапар шығыстарын өтеуге қаражаттың болмауымен** байланысты жағдайды атап өтті. Сарапшылар атап өткендей, белгілі бір нәтижелерді талап ету үшін ҚК мүшелері белгілі бір мөлшерлемені, еңбек ақысын төлеуі керек, өйткені қоғамдық белсенділердің ақысыз негізде жұмыс істеуге деген ынтасы шексіз бола алмайды. Бұл ретте ҚК-ны қаржыландыру ҚК тәуелсіздігі принципі бұзылмауы үшін ЖАО-ға байланысты болмауы керек. Сауалнамаға қатысқан ақпарат берушілердің 45%-ы бұл проблеманы негізгі мәселе ретінде атап өтті:

«...ҚК жұмысын қаржыландыру керек. Неліктен? Себебі тікелей шығындар бар, онсыз сіз ештеңе жасай алмайсыз. Қарапайым телефон, қағаз, байланыс, көлік үшін ақша қажет. Сондай-ақ қоғамдық кеңес сапа мониторингі, қоғамдық тыңдаулар өткізу, қоғамдық бақылау кезінде қандай да бір зертхана, оны жасау үшін қандай да бір құралдар қажет екенін айтады, бір жерге бару керек және бұл тікелей шығындар міндетті түрде төленуі тиіс» (Шығыс Қазақстан облысы, ер.).

«...Аудандарға шыққан кезде көлік пен тұрғын үйден қиындық туады. Бізде салынған сома ештеңеге жетпейді. Негізінде, қоғамдық кеңес үшін көп ақша қажет емес. Бізге бір қонақ үй мен іссапар шығындары жеткілікті, өйткені Ақтөбе облысында 13 аудан бар және бұл аудандарға жол жүру үшін жеке қаражатымызды бөлу мүмкіндігі әрдайым бола бермейді (Ақтөбе облысы, ер.).

«Ең төменгі жалақы белгіленсе немесе іссапар шығындары төленсе. Қазір бізде ҚХА жанындағы Достық үйінде кеңсе бар, бұрын ол болмаған. Шағын қаржыландыру болуы керек (Ақтөбе облысы, ер.)».

«Әрине, проблемалар бар, біріншіден, қоғамдық кеңестердің қызметі қаржыландырылмайды. Көптеген адамдар мұны айтады, дегенмен бастамашылық ұзақ өмір сүре алмайды және бұл жұмыс ешқандай жолмен төленбесе, халыққа қызмет етуге деген тілек жылдан жылға жалғаспайды. Қоғамдық кеңестің жұмысына біз әр түрлі сарапшыларды тартамыз және лайықты жұмыс жасағымыз келеді» (Шығыс Қазақстан облысы, әйел.).

«...Бізде қоғамдық кеңесті қаржыландыруда қиындықтар бар. Бұл мәселе баяғыда көтерілген. Егер біз нақты жұмыс жасағымыз келсе, онда адам белгілі бір мөлшерде жұмыс істеуі керек. Бұл ақы төленбейтін жұмыс болмауы тиіс. Қоғамдық кеңесті қаржыландыру қажет, бірақ бір жағынан әкімдікке байланысты болмауы керек, өйткені ол қоғамдық кеңеске ықпал етіп, әсер ете бастайды. Өкінішке орай, біз бұл проблеманың шешімін таппадық. ҚК отырыстары әкімдік ғимаратында өтеді, бірақ бұл дұрыс емес деп ойлаймын « (Шығыс Қазақстан облысы, әйел.)..

«...ҚК мүшелері жалақы алуы керек деп санаймын. Егер бұл негізгі жұмыс болса, онда неге болмасқа. Біз бірнеше рет талқыладық, төраға мен хатшыда көшпелі кездесулерге арналған кабинет, көлік жоқ. Біз қоғамдық кеңестің мүшелері ретінде аудандарға шыққымыз келеді. Менің ойымша, қоғамдық кеңес мүшелері жалақыдан босатылуы керек, ал төрағалар мен хатшыларға жалақы төленуі керек. Қазіргі уақытта ҚК-нің тіпті кеңсесі жоқ. Біз облыс әкімдігінде, мәжіліс залында кездесіп, отырыстар өткіземіз» (Қостанай облысы, ер.).

13-сурет.

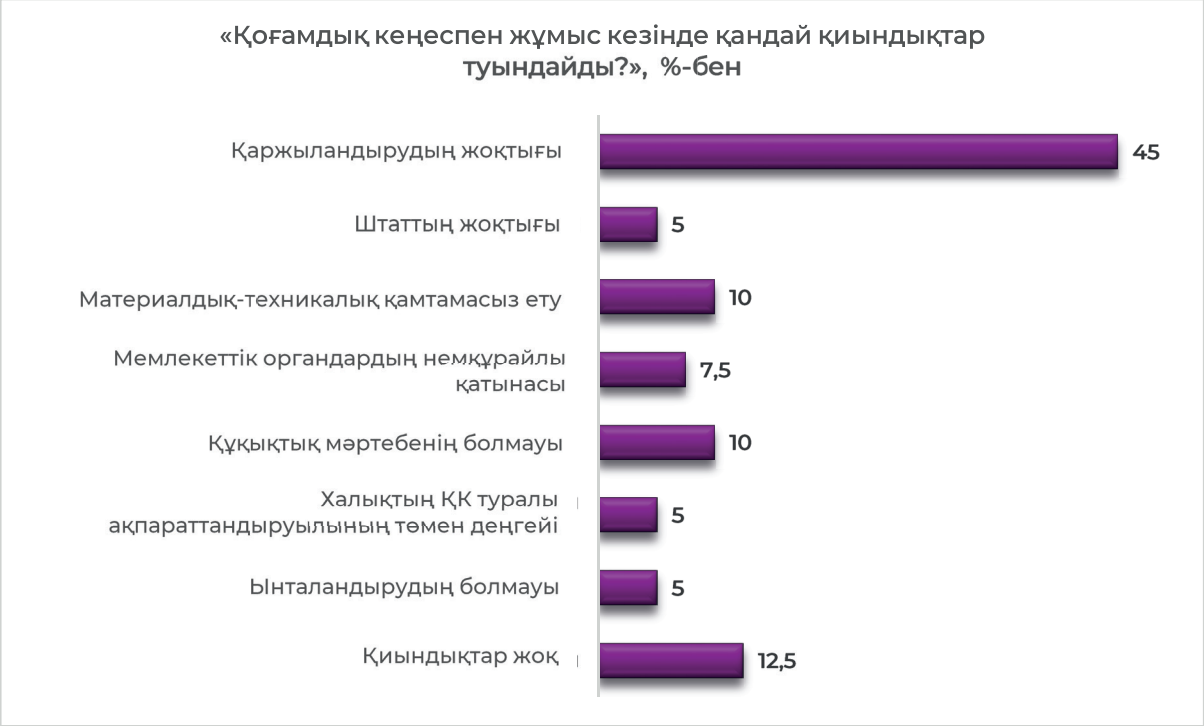

Шешім ретінде барлық құжаттаманы жүргізетін және ҚК барлық мүшелерімен, ҚК құрамындағы комиссия төрағаларымен және әлеуметтік желілерде азаматтармен жұмыс жүргізетін маманмен байланысқа жауап беретін ҚК хатшысының жұмысына ақы төлеу ұсынылады.

«...Менің ойымша, хатшы лауазымын жергілікті атқарушы билік арқылы емес, мәслихат арқылы, жергілікті өкілді орган арқылы қаржыландыру қажет. Бюджеттен бір жыл ішінде хатшыға белгілі бір төлем көзделген болар еді. Мысалы, бюджет 3 жылға бірден бекітілген кезде жалақы мөлшерін қарастырған дұрыс. Сонымен қатар, СММ маркетингіне қатысты, бұл әлеуметтік желілердегі, сайттағы жұмыс, яғни 2 лауазым болуы керек: үнемі хаттама жүргізетін, қоғамдық кеңес мүшелерімен байланыс жасайтын хатшы. Және 2 лауазым – бұл әлеуметтік желілер саласындағы тікелей жұмыс. Онлайн режимінде өтініш берушілермен және азаматтармен және т.б. байланыс жасау» (Қарағанды облысы, ер.).

«...Менің ойымша, штаттың 1-2 бірлігіне жалақы төленетінін заңнамада жазу керек (Павлодар облысы, ер.).

ЖАО-дан тәуелсіздікті сақтау үшін мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс және гранттық қаржыландыру арқылы ҚК жұмысын қаржыландыруды жүзеге асыру ұсынылады.

«...ҚК қаржыландырылуы тиіс, бірақ мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс немесе гранттық қаржыландыру арқылы» (Батыс Қазақстан облысы, әйел.).

«...Әрине, қаржылық бөлігі. Көлік, кеңсе шығындары бар, бірақ біз бәрін өз есебімізден жасаймыз. Егер біз әкімдіктен қаржыландырылатын болсақ, біз оларға тәуелді боламыз. Тәуелділікті болдырмау және қаржыландыруды сақтау үшін мем.әлеуметтік тапсырыс немесе гранттық қаржыландыру қажет болуы мүмкін» (Солтүстік Қазақстан облысы, әйел.).

10%-ы жұмысқа қажетті техникалық құралдар мен жабдықтардың жетіспеушілігі проблемасын белгіледі:

«...Қажетті штат кестесі бойынша жұмыскерлер техникалық құралдармен жабдықтарды барлығы жетіспейді. Барлық шаруа тек ақысыз негізде шешіледі (Алматы обл., ер.).

Тағы 10%-ы Қазақстанда ҚК **құқықтық мәртебесінің жоқтығын** атап өтті.

Сауалнамаға қатысқан ҚК мүшелерінің 7,5%-ы ҚК және ҚК мүшелері орындайтын жұмысты мемлекеттік органдар елеусіз қабылдайтынын және билік құрылымдары ҚК мүшелерін толыққанды әріптес ретінде қабылдамайтынын көрсетті. Осылайша, **мемлекеттік қызметшілер тарапынан ҚК-ға қатысты «жабықтық» саясаты** жүргізіледі:

«...Негізгі қиындық - мемлекеттік органдар тарапынан жасалған реакция және мемлекеттік органдардың ашықтық саясаты болып табылады. Әзірге мемлекеттік органдар бізді толыққанды, кәсіби, сарапшы әріптес ретінде көрмейді, өйткені олар шешімді толық келісіммен немесе мүлдем келіспеумен қабылдайды. Бірақ олар бізді

сапалы және сарапшы сияқты сөйлей алатын адам ретінде қабылдауы керек» (Нұрсұлтан қ., ер.).

«...Мемлекеттік органдардың қоғамдық кеңес жұмысындағы қиындықтары, байыпты көзқарасы... Мысалы, біз бүгін әр бейсенбі сайын Алматы қаласының әкімдігімен кездесу өткіземіз. Мен мұндай немқұрайдылықты көрмедім. Тіпті әкімдік өкілдері онлайн кездесулерге де келмейді» (Алматы қаласы, ер.).

Сонымен қатар, ҚК жұмыс істеуінің қиындығы ретінде қызметкерлердің белгілі бір штатының (заңгер, ұйымдастыру бөлімінің маманы, сарапшы) болмауын (5%) және **халықтың ҚК туралы хабардар болуының төмен деңгейін** (5%) атайды.

«...Менің ойымша, қоғамдық кеңес туралы аз адамдар біледі. Менің ойымша, көп айту, көрсету, жазу керек. Мүмкін БАҚ та көмектесуі қажет шығар. Адамдар ҚК қызметі туралы білуі үшін ҚК мүшелері өздерінің әлеуметтік желілерінде орналастырылады, мен өзім де таратамын, бірақ бұл жеткіліксіз. Халқымыз біздің жұмысымыздан аз хабардар» (Қостанай облысы, ер.).

«Көптеген адамдар қоғамдық кеңес деген не екенін білмейді және біз жұмыстың мәнін, біз не үшін жауап беретінімізді және бізден қандай пайда бар екенін түсіндіруіміз керек. Біз кейде проблеманы жеткізе алмаймыз және бірден жауап ала алмаймыз, яғни қалаға немесе облысқа келгенде көп уақыт жұмсаймыз, комиссиямен келісеміз және кездесеміз, басқарма бастығымен немесе орынбасармен жұмыс жасаймыз» (Ақтөбе облысы, ер.).

«...Қоғамдық кеңестің кеңсе жұмыстарын жетілдіру мақсатында аппараты болу керек. Қоғамдық кеңестердің жұмысын айқындау, көрсету үшін ақпараттық насихат жұмыстарын жетілдіру қажет» (Маңғыстау облысы, әйел.).

5%-ы **ҚК мүшелері үшін ынталандыру және жеңілдіктер жүйесін әзірлеу** қажеттілігін атап өтті. Мұндай ынталандыру ретінде **негізгі жұмыста салық мөлшерлемесін төмендету, куәліктер, белгішелер беру** және т.б. болуы мүмкін:

«...Қоғамдық кеңес ресми тұрған болу керек (заңды тұлға). Қоғамдық кеңестің мүшелері ақысын алатын болса, сонда белсенділікпен жұмыс жасайды. Мекеме болып құрған жағдайда адамдар жұмыс жасайды. Сыйлықақы, марапаттаулар, грамоталар беру керек» (Атырау облысы, әйел.).

«...Олар қоғамдық кеңеске іріктеледі, өтеді. Менің байқағаным, бірінші жарты жылда олар бір нәсерлерді жасайды. Содан кейін мұның бәрі тоқтап қалып, өз бетінше жүре бастайды. Содан адамның құлқы болмай қалады. Міне, осындай қиындықтар. Мен онымен қалай күресуді немесе оларды қалай ынталандыруды, жұмысқа қалай итермелеуді білмеймін. Бұл жерде адами фактор үлкен рөл атқарады. Шамамен бізде осылай» (Қарағанды облысы, әйел.).

«...Значок, жеке куәліктері Қоғамдық кеңестің рөлін солай көтеруге болса (Түркістан облысы, ер.).

«...Қоғамдық жұмыстармен белсенді айналысатын адамдар қоғамдық кеңестің президиумына сәйкес жұмыс істейтін адамдарға салық салу бойынша жеңілдіктерге ие болуы керек. Мысалы, мен жұмыс жасасам, онда негізгі жұмыс бойынша табыс салығы 20-30 пайызға азаяды деген қызығушылық бар. Мен жеке практикамен айналысамын, сондықтан да қызықты болар еді» (Алматы қ., ер.).

Сұралғандардың маңызды бөлігі ҚК жұмысын тұрақты қаржыландыруды (кем дегенде іссапар шығыстарын және халықпен көшпелі кездесулер кезінде көлік пен тұру ақысын төлеу үшін) жақтағанына қарамастан, сұралғандар тобында **қарама-қарсы ұстанымды ұстанатындар** кездесті. Атап айтқанда, **мемлекеттің** ҚК **қаржыландыруы жұмыс істейтін қоғамдық кеңестердің ең негізгі жұмысына қайшы келеді.** Кеңес құрамына адамдар жалақы алу үшін емес, халықты толғандыратын проблемаларды шешуге шын жүректен қалауымен келеді:

«...Бізде офиспен проблемалар жоқ, бізге әкімдік үй-жай ұсынады, онда біз жинала аламыз, ол үшін төлем қажет етілмейді. ҚК қызметін қаржыландыру мүмкін деп санаймын, өйткені кеңсе тауарларына шығындар бар, бірақ жалақы түрінде, менің ойымша, бұл зиян тигізеді, адамдар жалақы алу үшін барады, бұл көзқарасты өзгертеді. ҚК таза жүректен жұмыс жасауды білдіреді» (Атырау облысы, ер.).

«...Қаржыландырудағы қиындықтар, бірақ қоғамдық кеңесті мемлекет қаржыландырса, ол өз тәуелсіздігін жоғалтады. Әріптестерім қанша айтқанымен, қағаз, қалам және басқа заттарға кететін шығын үлкен емес, әрі олардың құрамында кәсіпкерлер мен мәртебеге мұқтаж басқа адамдар бар емес пе. Мүмкін, егер әртүрлі бағыттар бойынша бірнеше қоғамдық ұйымдардың алқалы органы болса, онда біз мүшелік жарналар арқылы осы қоғамдық кеңесті қамтып, қазіргі кездегіден де көбірек проблемаларды шешетін едік. Бюджеттен гөрі ақшасыз жақсы (Қостанай облысы, әйел.).

Аталған қиындықтардан басқа, **кері байланыстың нақты тетігінің болмауы** сияқты проблемалардың болуы аталып өтілді:

1) ҚК және мүдделі азаматтар, сараптамалық қоғамдастық, қоғамдық ұйымдар мен БАҚ өкілдері арасында;

2) ҚК мүшелері арасында, оның ішінде жұмыс топтары шеңберінде;

3) бюджетте басқа қаладан келген мүшелердің ҚК отырыстарына қатысуын қамтамасыз ету жөніндегі шығыстар бабының болмауы, бұл олардың кейбіреулерінің кеңестің барлық отырыстарына қатысуына мүмкіндік бермейді;

4) іс жүргізудің, отырыстарға дайындықтың болмауы, ұсынымдардың орындалуын бақылау.

Ағымдағы жағдай көрсетіп отырғандай, **мемлекеттік бағдарламаларды, бюджеттік бағдарламаларды, аумақтарды дамыту бағдарламаларын іске асыру, ҚР заңнамасының нормаларын қолдану бойынша мониторинг жүргізудің маңызы артты.** Жұмыстың бұл түрі сараптамалық тәсілді талап етеді, ал ол үшін қаражат қарастырылмаған.

ҚК-нің қолданыстағы форматы қаншалықты сәйкес келеді деген сұраққа пікір бірдей бөлінді: **51,7%-ы ҚК-нің қазіргі жұмыс форматына көңілім толады** деп жауап берді, **өйткені жаңа әдістерді енгізу функциялардың кеңеюін, қоғамдық жұмыстың мәні басқа бағытқа ие болатын қосымша ресурстардың қажеттілігін білдіреді,** бұл қолайсыз. Сондықтан, сұралғандардың бұл тобы бәрін қалдыруды және сапалы жұмыс істеуді ұсынады.

«...Форматы көңілден шығады. Біз комиссиялар бойынша оңтайлы құрылым әзірледік, қоғамдық кеңестің санын айқындадық. Қоғамдық кеңестің отырыстарында қалалық және аудандық мәслихаттардың хатшыларын да, сондай-ақ жұртшылық өкілдерін де шақырамыз» (Павлодар облысы, ер).

«...Мен қарсы шығармын, бірақ консультативтік-кеңесші орган арқылы жұмыстың басқа форматы мүмкін емес, жұмысты жақсырақ жүргізу керек. Егер біз жоғарыдан басқа форматтарды қосатын болсақ, онда бұл кейбір кеңейтуді, ресурстарды, үшінші тарап қатысушыларын тартуды қажет етеді. Бізге сапалы орындау және практикаға бағдарлану қажет, яғни заң бойынша бәрі түсінікті, бірақ іс жүзінде жұмыс істеу керек (Нұр-Сұлтан қ., ер.).

14-сурет.

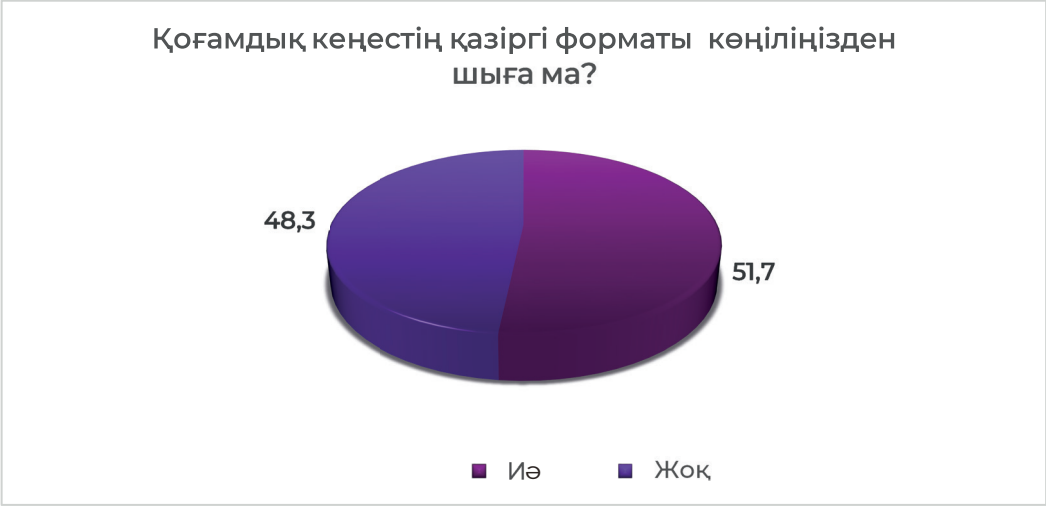

Сұралған ҚК мүшелерінің **48,3%-ы** қолданыстағы жұмыс форматына қанағаттанбайды. Атап айтқанда, ақпарат берушілер тезірек жүзеге асырылуы мүмкін **кейбір рәсімдердің бюрократиясына көңілі толмайды.** Олардың қатарында осындай тиімділікпен онлайн форматта өткізуге болатын дәстүрлі отырыстар бар. Сондай-ақ ҚК-пен бірге жұмыс істеуі тиіс мәслихаттармен тиісті өзара іс-қимылдың болмауы, себебі екі институт ортақ істі орындайды.

«...Біз өткізіп алатын, ескірген және мүлдем жұмыс істемейтін кездер бар. Мұның бәрін жою керек. Жалпы комиссиялар бар және олар өте нашар жұмыс істейді, олар жұмыс істей алмайды деген сөз емес, кейбір ұзаққа созылған рәсімдер бар, сондықтан біз бір-бірімізді баяулатамыз. Қысқаша айтқанда, әрине, жиналысқа әрдайым жиналудың қажеті жоқ, онлайн режимі жиналуға, жұмыс қорын жүйелі түрде дұрыс бекітуге тамаша мүмкіндік бар. Осы жылы біз үлкен жұмыс жасаған жоқпыз, ауқымды мәселелерге қатыспадық және бұл бізді қатты ренжітеді. Әрине, қоғамдық кеңес пен мәслихат бір-бірімен тығыз байланысты болуы керек, біз депутаттармен толық көлемде жұмыс істеуіміз керек. Өйткені, бұл жұмыстар бізге де қатысты, бірақ біздің облыстың қоғамдық кеңес депутаттық кеңес сияқты жиі жиналмайды» (Ақтөбе облысы, ер.).

Сұралғандардың тағы бір тобы ҚК-нің қаржылай және әкімшілік ресурстарының болмауына байланысты қазіргі форматқа наразы. Сондықтан олар мәслихат немесе әкімдік

бюджетіне ҚК мазмұны бойынша жолды қосуды (ҚК хатшысының, сарапшылардың еңбегіне ақы төлеу қорын (сараптамаға тарту үшін) және кеңсе керек-жарақтарын сатып алуды ескеру) ұсынады:

«... Бізге билік керек емес, бірақ ҚК өкілеттіктерін кеңейту қажет, бірақ ҚК беделін көтеру үшін ол жоғары болуы керек» (Ақтөбе облысы, ер.).

«...Қоғамдық кеңестің қолданыстағы форматында қалалық қоғамдық кеңесті және оның техникалық бөлігін, тек қоғамдық кеңестің хатшысы мен сарапшысын және кеңсе тауарларын ғана күтіп ұстау бойынша бюджеттің жолы мәслихатта болуы керек деп болжаймын» (Алматы обл., ер.).

Ақпарат берушілердің тағы бір тобы **әлеуметтік желілерде жұмыс жүргізу үшін қаражат қажет екенін айтады, оған көптеген азаматтар жүгінеді.**

Сондай-ақ ҚК мүшелері қолданыстағы форматқа қанағаттанбайды, өйткені мәслихаттар функцияларының қайталануы байқалады және штат кестесіне қажеттілік сезіледі.

«...Жоғарыда айтқанымдай, біз мәслихат функцияларын, мәслихаттағы комиссияларды, жұмыс әдістері мен шешімдерін қайталаймыз, барамыз, тыңдаймыз. Ал менің түсінігімде ҚК халықтың пікірін жинап, оларды ЖАО-ға жеткізеді, яғни, жағдайдың ахуалын байқап, қоғамдағы наразылық туралы айтады және ол халық пен билік арасында көпір болып табылады (Павлодар облысы, ер.).

ҚК жұмысындағы өзгерістер туралы сұраққа жауап берген ақпарат берушілердің **14,3%-ы** ҚК қызметін, іссапар шығыстарын, жұмыс барысында сарапшыларды тартуды қаржыландырумен қамтамасыз етуді жақтайды. Іссапар шығыстарын қаржыландыру ҚК қызметінің ауқымын кеңейтуге мүмкіндік береді: егер қазір ҚК мүшелері қала шеңберінде азаматтардың проблемаларымен айналысатын болса, онда қаржы ресурстарын бөлу ҚК мүшелерінің алыс елді мекендерге шығуын және онда тұратын халықтың проблемаларын шешуді қамтамасыз етеді. Сондай-ақ қаржыландыру ҚК жұмысын стратегиялық жоспарлау және қажетті есептеулер мен сараптамалар жүргізу үшін сарапшылар мен талдаушыларды тарту үшін қажет:

«...Бұрын айтқанымдай, іссапар шығыстарын қаржыландырып, содан кейін біз ауқымды кеңейте аламыз. Қазір біз инвестицияны қажет етпейтін мәселелерді шешуге тырысамыз. Мұның бәрі қала көлемінде. Біз облыс орталығының тұрғындарына көп көңіл бөлеміз, өйткені оны бақылау оңғайлы. Дегенмен, біз облыс тұрғындарына, облыс орталығынан алыс жерде жұмыс істейтін мұғалімдерге аз көңіл бөлеміз» (Қостанай облысы, әйел.).

«...ҚК жұмысын қаржыландыруды қарастырып, ҚК материалдық - техникалық жарақтандыруды қамтамасыз ету қажет, түрлі салалар бойынша сарапшыларды тарту және хатшы бірлігін енгізу үшін қаражат керек» (Павлодар облысы, ер.).

4-кесте. Сіздің ойыңызша, Қоғамдық кеңестің жұмысына қандай өзгерістер қажет?,

	%
Қоғамдық кеңес тәуелсіз орган болуы тиіс	4,8
Қоғамдық кеңесте белгілі бір штат (заңгер, маман, сарапшы) болуы тиіс	2,4
Кеңес құрамын үнемі ауыстыру	11,9
ҚК қызметін регламенттеу (кеңестің әрбір мүшесіне функционалды бекіту, ұйымдастыру сәттерін пысықтау)	9,5
Мемлекеттік органдармен (мәслихатпен, әкімдікпен және т. б.) өзара іс-қимыл жасау әдістері мен нысандарын пысықтау	7,1
Онлайн жұмыс форматына өту	2,4
Басқа ҚК тәжірибемен алмасу	2,4
Өзінің қарыландыруымен, мөрімен және т.б. заңды мәртебеге ие болу	7,1
ҚК сапалық және сандық құрамы (Кеңес мүшелерінің санын арттыру, жастардың қатысуына арналған квота, гендерлік теңдік және т. б.)	14,3
Кадр резервін құру	2,4
Барлық мемлекеттік органдардан мемлекеттік бағдарламалардың іске асырылуы туралы есептер, ақпарат алу	2,4
Қаржыландыру	14,3
Мемлекеттік органдар тарапынан ҚК ұсынымдарын орындау бойынша есептілік практикасын енгізу	9,4
ҚР АҚДМ алдында комиссия төрағаларының есеп беру практикасын енгізу	2,4
Қоғамдық бақылау туралы заңды қабылдау	2,4
БАҚ-та ҚК-ның жұмысын жария ету	2,4
ҚК-ның отырыстарына азаматтық сектор өкілдерін шақыру	2,4

14,3%-ы ҚК-нің сапалық және сандық құрамын өзгерту қажеттілігін көрсетеді. Мәселен, ҚК мүшелерінің санын 35 адамға дейін ұлғайту және жастарды, гендерлік теңдікті, экономиканың түрлі секторлары мен азаматтық қоғам өкілдерін ескере отырып, ҚК қалыптастыру ұсынылады:

«...Содан кейін құрам саны 35 адамға дейін жетеді. Сапалық құрамы. Гендерлік теңдікті ескере отырып. Халықтың барлық топтарының өкілдерін ескере отырып, 20% - ы жастар. Әйелдер, қоғамдық белсенділер көп болса да, ҮЕҰ, КЕҰ маңызды емес. Бұл жерде ішкі құқық қорғау органдарының, қаржы органдарының ардагерлері болуға тиіс, өйткені біз бюджетті есептеуіміз керек « (Шымкент қ., ерк.).

«...Өзгерістер депутаттар мен атқарушы билік емес, қоғамдық кеңестегі қоғамшылдардың сандық құрамында болуы керек. Өйткені тікелей шешуге болады. Қоғамшылдар көп болуы керек» (Шығыс Қазақстан облысы, ер).

9,5%-ы ҚК жұмысының ұйымдастырушылық жоспарындағы проблемаларды атап өтеді. Сондықтан ҚК жұмыс топтарының өз жұмысының регламенттерін және басшыларды (үйлестірушілерді) айқындауы; ҚК жұмыс топтарының отырыстарын ай сайынғы негізде өткізуі; ҚК басқа қаладан келген мүшелерінің кеңес отырыстарына олардың көлік шығыстарын жабу арқылы қатысуын қамтамасыз ету талап етіледі:

«...Екінші мәселе – қаржыландыру мәселесі, сондай-ақ қоғамдық бақылау және қоғамдық мониторинг тетігі өте нақты әзірленіп, шешілуі тиіс және қоғамдық тыңдаулар қағидаты регламенттеліп, нақты әзірленуі тиіс. Ол жиналыстар қалай және қай жерде болмасын өткізілмеуі үшін регламенттелген. Отырыстар өткізіп, есеп беріп, қоғамдық тыңдаулардың шешімін қабылдау керек, міне, осы регламенттер айқындалуы керек (Шығыс Қазақстан облысы, ер.).

11,9%-ы бұрын қабылданған шешімдердің сабақтастығын қамтамасыз ету үшін ҚК құрамын үнемі өзгерту қажет деп санайды, бірақ 50%-дан аспауы тиіс. ҚК қалыптастыру жөніндегі жұмыс тобының өкілеттіктері кеңес мүшелері бекітілгеннен кейін аяқталады. Кеңестің құрамына жаңа кандидатура енгізу үшін қайтадан жұмыс тобын құру (конкурс өткізу туралы баспасөзде жариялау және басқа да рәсімдер) талап етіледі. Сондықтан жұмыс топтарының өкілеттіктерін ҚК өкілеттік мерзіміне (үш жыл) айқындап, қоғамдық кеңес мүшелігіне кандидаттар резервін құрған дұрыс болар еді (2,4%).

«...Екіншіден, Қоғамдық кеңестің мерзімі 3 жылға сайлану керек және қажетті жағдайда жыл сайын қажетті мамандармен алмастыру қажет» (Маңғыстау облысы, ер.).

«...Мен өзгерістер, сайлау туралы айттым, содан кейін күнделікті кездесетін жағдайларға байланысты тұрақты құрамды өзгерту керек» (Ақмола облысы, ер.).

7,1%-ҚК-нің төмен тұрған және жоғары тұрған мемлекеттік органдармен жұмысының әдістері мен нысандарын айқындауды, ҚК-нің мәслихатпен, әкімдікпен қандай өзара қарым-қатынастар болуы тиіс екенін айқындауды ұсынады. Сондай-ақ ақпарат берушілер мәслихат отырыстарына және мемлекеттік органдар басшыларының есеп беру кездесулеріне қатысуға ниет білдірді:

«...ҚК функцияларын заңнамалық түрде нақты айқындау, төменгі және жоғары тұрған мемлекеттік органдармен жұмыс істеу әдістерін, ҚК-ның олармен қандай өзара қарым-қатынастар болуы тиіс екенін айқындау» (Павлодар облысы, ер.).

Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың **7,1%**-ы ҚК-нің заңды мәртебесі бар, бұл оларға жеке қаржыландыруды және мемлекеттік органдардың толыққанды серіктес ретінде қабылдауын қамтамасыз етті деп есептейді:

«...Бірінші, бізге құқықтық мәртебесін беру қажет (Маңғыстау облысы, ер.).

«...Бұл біз үнемі айтып отыратын ҚК мәртебесі жоғарылаған жағдайда ғана мүмкін болады, біздің ұсынымдар - бұл өңір, Министрлік басшылығына кеңесші ұсынымдар ретінде ғана емес, біздің тапсырмаларымыздың орындалуы үшін мемлекеттік органдардың немесе квазимемлекеттік органдардың жұмысына міндетті шарт және орындамағаны үшін қандай да бір жауапкершілік, ең аз тәртіптік, немесе әкімшілік не тіпті қылмыстық жауапкершілік болуы тиіс.

9,4%-ҚК ұсынымдарын қолдану немесе қолданбау бойынша мемлекеттік органдардың есептілік практикасын енгізуді ұсынады. Сондай-ақ сарапшылар «Қоғамдық кеңестер туралы» Заңға азаматтар жүгінген кезде ақпарат беру бойынша мемлекеттік органдардың жауапкершілігін кеңейту туралы өзгерісті енгізуді, атап айтқанда, жүгінген азаматтар тарапынан қанағаттану және көрсетілген қызметтің сапасы мәселесін қосуды ұсынады:

«....«ҚК туралы» Заңға азаматтардың өтініштері туралы ақпарат беру үшін жауапкершілік аймағын кеңейту, онда мемлекеттік қызметшілер сұраққа жауап бермегені үшін ғана емес, сапасыз жауап бергені үшін де жаза алуға болатынын түсінген кезде, бұл өз міндеттеріне басқаша қарауға мәжбүр етеді. Қазір, егер сіз электрондық үкімет порталына сұрау салсаңыз және жауап алсаңыз, бұл орындалған қызмет ретінде есептеледі. Көрсетілген қызметтің қанағаттануы мен

сапасы - бұл басқа мәселе. Бұл мемлекеттік органдардың сауалдарға жауаптырақ болуын мәжбүрлейді» (Нұр-Сұлтан қ., ер.).

«...Мемлекеттік органдардың ҚК алдындағы жауапкершілігі. Біздің шешімдеріміз ұсынымдық сипатқа ие болғандықтан олар бейжай қарайды» (Солтүстік Қазақстан облысы, ер.).

«...Біз қоғамдық бақылауды күшейтіп, мемлекеттік органдардан үлкен реакцияны талап етуіміз керек. Себебі біздің ұсыныстарымыздың көп бөлігі қағаз жүзінде қалады. Оларды сауатты қараған кезде бірқатар проблемалық мәселелерді шешуге болар еді» (Нұр-Сұлтан қ., ер.).

Жоғарыда айтылғандардан басқа, хатшы, заңгер, ұйымдастыру бөлімінің маманы кіретін ҚК қызметкерлерінің минималды штатын құру ұсынылды (2,4%):

«...Өзінің жұмыс орны бар, өзінің тұрақты жұмыс істейтін адамдары бар, заңгері бар, халықтың өтініш, тілегін күн сайын қабылдап отыратын қызметкері бар тұрақты бір органға айналдыру керек қажет деп санаймын» (Ақмола облысы, ер.).

Сондай-ақ **халықты** ҚК туралы **ақпараттандыруды арттыру үшін БАҚ-та ҚК жұмысын жариялау** қажет деп санайды (2,4%):

«...ҚК жұмысын БАҚ-та жариялау, бұл тұрғыда халық аз біледі, өйткені өзінің баспасөз қызметі жоқ. Республикалық арналар ҚК жұмысын жария етпейді»« (Нұр-Сұлтан қ., ер).

Жұмыстың онлайн-форматын енгізу, атап айтқанда, мәслихаттар отырыстарын трансляциялау мысалы бойынша ҚК отырыстарын трансляциялау ұсынылады (2,4%):

«...Менің ойымша, қоғамдық кеңес те қолжетімді алаңдарда көрсетілуі тиіс» (Шығыс Қазақстан облысы, әйел.).

Терең сұхбат барысында ҚК мүшелері ҚР АҚДМ алдында ҚК комиссиялары төрағаларының есеп беру практикасын енгізу (2,4%), қоғамдық бақылау туралы заңды құру (2,4%), ҚК отырыстарына азаматтық сектор өкілдерін шақыру (2,4%) және Қазақстан өңірлерінде басқа ҚК-мен тәжірибе алмасу (2,4%) қажеттілігін белгіледі.

1.3. БАҚ-та жария ету арқылы қоғамдық кеңестердің қызметі
Инфографика 11

1.3.1. Республикалық БАҚ-ды талдау

ҚР СІМ

БАҚ-дың негізгі назары қазақстандық делегацияның БҰҰ Бас Ассамблеясының сессиясына қатысу қорытындыларын жариялау бөлігінде ҚК-ң қызметі туралы халықты хабардар етуге, сондай-ақ ҚР БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесіне мүшелігінің басымдықтары туралы хабардар етуге бағытталған. Бұдан басқа, қазіргі уақытта мемлекеттік бағдарламалардың іске асырылуы қарастырылып жатыр, дипломаттардың сыртқы саяси қызметіне жұмсалатын шығыстарды үнемдеу қатысты тақырыптары, «Жусан» арнайы операциясының, «Русафа» акциясының қорытындылары, қазақстандық сарапшылардың шетелдік іс-шараларға қатысу нәтижелері, 2020 жылғы мерейтойлық іс-шаралар, сондай-ақ «Адалдық алаңы» жобалық кеңсесінің жұмысы қарастырылып.

ҚР ИИДМ

БАҚ-дың негізгі назары халықты ведомстволық бағынысты комитеттер қызметінің қорытындылары туралы баяндамаларды жариялау мен ҚК-ның қызметі туралы хабардар етуге бағытталған. Тыңдау барысында «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы АҚҚ бөлігі бойынша», «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы КПҚ бөлігі бойынша» ҚР Кодексінің жобасы, ИИДМБ үшінші бесжылдығының тұжырымдамасы, республикалық бюджеттің орындалу қорытындылары, Министрліктің жылдық стратегиялық жоспарының орындалуы, инвестициялар, индустриялық даму және өнеркәсіптік қауіпсіздік комитеттерінің міндеттері бойынша мәселелер талқыланды. ҚК-тің отырыстары аясында министрліктің көлік, геология және жер қойнауын пайдалану, техникалық реттеу және метрология, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл шаралары және сыбайлас жемқорлық тәуекелдері саласындағы салалық комитеттері қызметінің қорытындылары туралы ақпарат жарияланады. Мемлекеттік бағдарламалардың іске асырылуын талқылау «Нұрлы жер» тұрғын үй құрылысы және аз қамтылған отбасылар үшін тұрғын үйдің қолжетімділігін арттыру бойынша қабылданып жатқан шаралар үлгісінде байқалады.

ҚР ҚМ

БАҚ-ның негізгі назары қазақстандық делегацияның БҰҰ Бас Ассамблеясының сессиясына қатысу қорытындылары туралы баяндамаларды жариялауы, сондай-ақ Қазақстанның БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесіне мүшелігінің басымдықтары бөлігінде ҚК қызметі туралы халықты хабардар етуге бағытталған.

Қоғамдық кеңес Мемлекеттік кірістер комитеті жүргізген тиімділік іс-шараларының негізгі көрсеткіштеріне талдау жасалғаны туралы хабарлайды. Тұрақты күн тәртібіне ҚК-тің ағымдағы ережесі, төрағаларды, хатшыларды, комиссиялар мен Төралқаларды сайлау, сондай-ақ мемлекеттік қаржы жөніндегі жылдық жұмыс жоспарлары туралы ақпараттар енгізіледі. Қоғамдық кеңесте бюджеттік бағдарламалардың, стратегиялық жоспарлардың, мемлекеттік және үкіметтік бағдарламалардың жобаларын қарау жөніндегі комиссия төрағасының есептері тыңдалады. Сонымен қатар, жылдық республикалық бюджет, министрліктің мемлекеттік тапсырма аясында өткізілетін іс-шаралары, бизнес-процестерді автоматтандыру барысы талқыланады. Мұнда салық есептілігін жалпыға бірдей декларациялау жобасы мысалында Салық және кеден мәселелері бойынша шағымдарды қарау жөніндегі апелляциялық комиссияның қызметіне ерекше назар аударылады.

ҚР ЭГТРМ

БАҚ-ның негізгі назары халықты экологиялық мониторинг, Маңғыстау, Алматы облыстарының өзекті экологиялық проблемалары бойынша көшпелі іс-шараларға қатысу қорытындылары туралы баяндамаларды жариялауға қатысты ҚК қызметі туралы хабардар етуге бағытталған. Қоғамдық кеңесте биологиялық алуандылықты сақтау және тұрақты пайдалану, экотуризмді дамыту, елдің ұлттық парктері бойынша жобалар қарастырылады. Комиссия мүшелері «Жасыл кеңсе» республикалық конкурсының қорытындыларын; экологиялық сараптамалар мен рұқсаттарды; бақылау-инспекциялық қызметті; «Қазгидромет» РМК «AirKz» мобильдік қосымшасын пайдалануды қатысты мәселелерді қарастырады. Бұдан басқа, БАҚ Zoom онлайн-трансляциясы арқылы Қоғамдық кеңестің жоспарланған отырыстары туралы хабарлама материалдарын жариялайды.

ҚР АҚДМ

БАҚ-ның басты назары министрлік жанындағы Қоғамдық кеңестердің қызметі туралы

хабардар етуге бағытталған. ҚК қызметі мемлекеттік қызмет көрсету сапасын арттыруда азаматтық сектор мен жұртшылықтың қатысуымен, білім беру саласында ҮЕҰ-мен және квазимемлекеттік сектормен өзара іс-қимыл жасаумен, квазимемлекеттік сектормен өзара іс-қимыл жасаумен тығыз байланысты. Қоғамдық кеңес аясында «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасын, Президент Жолдауын іске асырудағы азаматтық қоғамның рөлін іске асыру, халықпен кері байланыс орнату, ТЖ және карантиндік режим жағдайларында халықты қолдау жөніндегі шараларды іске асыру қарастырылады. Сонымен қатар, ақпараттық жұмыс және БАҚ-ды қолдау, этносаралық қатынастар саласындағы мемлекеттік саясат мәселелері талқыланады. Қоғамдық кеңес НҚА жобаларын, санитариялық-эпидемиологиялық жағдайды, медициналық қызметтердің сапасын жақсартуға қатысты әлеуметтік маңызға ие болатын шаралар кешенін қарастырады. Сондай-ақ, ҚК қоғамдық кеңестердің ҚР АҚДМ Республикалық мәжілісіне қатысуын талқылайды. ҚК мүшелерінің мемлекеттік бағдарламалардың іске асырылуын талқылауы «Ақпараттық Қазақстан – 2020» бағдарламасы үлгісінде жүзеге асырылады. Үшінші сектордың мемлекеттік органдармен өзара іс-қимылын жетілдіруге және волонтерлікті қолдауға ерекше көңіл бөлінеді.

Мемлекеттік бағдарламалардың бірыңғай порталын іске қосу қоғамдық тыңдаулар шеңберіндегі маңызды қоғамдық-жобаларды біріктіреді. Министрліктің жанында арнайы комиссия құрылды. Қоғамдық кеңес тек проблемалармен, сұрақтармен ғана бөлісіп қоймай, тәжірибемен де белсенді түрде бөлісуді ұсынды. БАҚ-да ақпарат және қоғамдық даму саласында ҚК мүшелерін сайлау конкурсын жариялау туралы хабарлама сипатындағы материалдар жарияланды. ҚК-тің орталық мемлекеттік органдармен өзара іс-қимылы ынтымақтастық арқылы, мысалы, азаматтық қоғамдағы медиация және татуластыру рәсімдері саласындағы ҚР ЖС-мен меморандум негізінде орындалып келеді.

ҚР МСМ

Жұмыстың негізгі бағыты ҚР Президентінің жыл сайынғы жолдауларын, мемлекеттік тілді реформалау мен латын қарпіне көшуді, үштілділік саясатын талқылауға бағытталған. Әлеуметтік маңызы бар іс-шараларды іске асыруды талқылау Абай Құнанбаевтың 175 жылдығы, Әл-Фарабидің 1150 жылдығы шеңберіндегі жобалар мысалында жүзеге асырылады. ҚР МСМ-мен тілдерді дамыту және қоғамдық-саяси жұмыс комитетінің жұмысын бағалауға ерекше назар аударылды.

ҚР ҰЭМ

БАҚ-ның басты назары бизнесті несиелендіруді, мемлекеттік қолдауды, қаржы секторын цифрландыруды өзекті мәселелерді талқылауға бағытталған. Азаматтардың қоғамдық қабылдауын ұйымдастыру шеңберінде Табиғи монополияларды реттеу, бәсекелестікті және тұтынушылардың құқықтарын қорғау комитеті бөлімшелерінің өңірлік іс-шаралары туралы ақпараттар бар. Сондай-ақ, осы іс-шаралар аясында ҚК электрмен, жылумен және сумен жабдықтау тарифтерін белгілеу, сондай-ақ тұтынушылардың құқықтарын қорғау мәселелері бойынша азаматтардан сауалнамалар алынды. Сонымен қатар, ҚР ҰЭМ жанындағы қоғамдық қабылдаулар жарнама нарығы, ШОБ субъектілерін қолдау мәселелерін кеңінен қарастырады. Отырыстарда «Ауыл - ел бесігі» жобасының мемлекеттік бағдарламаларын іске асыруды талқылауға айрықша көңіл бөлінеді.

1.3.2. Өңірлік БАҚ-ды талдау

Алматы облысы

ҚР АҚДМ[15] деректеріне сәйкес 2020 жылдың басында өңірде **192** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **150,** электрондық басылымдар - **7,** интернет-БАҚ - **35.** Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **42** бірлікті немесе жалпы санның **22%**-ын құрайды.*

Жарияланым тілі - мемлекеттік және орыс тілдері.

БАҚ-дың негізгі бағыты ҚК құрамын сайлау, жаңарту, облыс ҚК мүшелері алдындағы әлеуметтік-экономикалық даму қорытындылары туралы баяндамалар мен өңір басшылығының есептік баяндамалары туралы ақпараттандыруға бағытталған.

Сондай-ақ, тұрғын үй-коммуналдық сипаттағы проблемалар: қоқысты бөлек жинау және кәдеге жарату, тұрақ, жол төсемінің сапасы, стихиялық сауда мәселелері талқыланады.

[15] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

Мемлекеттік бағдарламалардың орындалуын бақылауды «Алматы облысының 2020-2022 жылдарға арналған бюджеті туралы « жобаның, «Қарапайым заттар экономикасы», «Бизнестің жол картасы-2020», «Жергілікті қамтуды ұлғайту» бағдарламаларының үлгісінде көруге болады. Резонанстық тақырыптардан арықтардағы стихиялық қоқыс полигондарының мәселелерін атап өтуге болады.

Ақмола облысы

ҚР АҚДМ[16] деректеріне сәйкес өңірде **120** БАҚ тіркелген.

*Оның **95-і** мерзімді басылымдарға, **10-ы** электрондық басылымдарға, **15-і** интернет-БАҚ-ға жатады. Осылайша, аталған аймақтың интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **5** бірлікті немесе жалпы санның **21%**-ын құрайды.*

Жарияланым тілі – орыс тілі.

Барлық материалдар жағымды бейтарап реңкте жарияланған. ҚК қызметіне қатысты теріс пікірлер мен сыни көзқарастар кездеспейді. ҚК-ң негізгі бағыты ашық отырыстардың қорытындылары туралы есеп беруі болып келеді.

БАҚ материалдары ҚК-ң қоғамдық қызметі мен бағыттарын қамтиды, атап айтқанда: аймақтың әлеуметтік-экономикалық дамуы, нормативтік-құқықтық актілерді талқылау, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, мемлекеттік қызметтерді ұсыну сапасы, экология мәселелері қарастырылады. Бірқатар салаларда нормативтік-құқықтық актілер бойынша қоғамдық тыңдаулар өткізу, мемлекеттік әкімшілік қызметшілердің қызметін жыл сайынғы бағалау әдістемесін бекіту, мемлекеттік органдардың ережелерін, мемлекеттік көрсетілетін қызметтер регламентін бекіту және т.б. орын алады. Сондай-ақ ҚК-ң мүшелері мемлекеттік органдар өткізетін көшпелі әлеуметтік іс-шараларға, кеңестерге белсене қатысады.

Атырау облысы

ҚР АҚДМ[17] деректері бойынша өңірде **76** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **56,** электрондық басылымдар - **4,** интернет-БАҚ - **16.** Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **20** бірлікті немесе жалпы санның **26%**-ын құрайды.*

Жарияланым тілі - негізінен мемлекеттік тіл. Барлық материалдар жағымды бейтарап реңкте жарияланады. ҚК-тің негізгі бағыты ашық отырыстардың есеп беру жұмысына аударылды.

Қоғамдық кеңестердің көпшілік қызметімен байланысты материалдарының тақырыбы әлеуметтік-экономикалық даму, ТКШ, мемлекеттік қызметтерді ұсыну сапасы, мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру, әлеуметтік инфрақұрылым сияқты өзекті мәселелерге аударылады. Резонанстықтан - жаңа қоқыс полигонын салу және тұрмыстық қалдықтардың ескі қоқыстарын қалпына келтіру тақырыбы маңызды болып отыр. Бұдан басқа, қоғамдық кеңестердің көшпелі қызметі және орталық мемлекеттік органдардың қатысуымен іс-шаралар өткізу кеңінен жарияланады.

Ақтөбе облысы

ҚР АҚДМ[18] деректеріне сәйкес 2020 жылдың басында бұл өңірде **96** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **74,** электрондық басылымдар - **8,** интернет-БАҚ - **14.** Осылайша, аталған аймақтың интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **22** бірлікті немесе жалпы санның **23%**-ын құрайды.*

Жарияланым тілі - орыс тілі. БАҚ-дың негізгі бағыты ҚК құрамын сайлау, жаңарту туралы ақпаратқа, облыстың ҚК мүшелері алдындағы халықтың әлеуметтік жағдайының қорытындылары туралы баяндамамен өңір басшылығының есептік сөз сөйлеуіне бағытталған. Сондай-ақ отырыстарда туберкулезге қарсы күрес, квазимемлекеттік сектордың ашықтығы, букмекерлік кеңселер мен ойын-сауық мекемелерінің проблемалары, білім беру мекемелерінің тапшылығы және т.б. мәселелер талқыланады. Облыстың ҚК инженерлік инфрақұрылым – тұрғын үй секторы, электр және сумен жабдықтау желілерінің сапасы, көлік жүйесі және жол төсемін қайта жаңарту мәселелеріне көп көңіл бөледі. Оған ҮМЗ аумағында орналасқан төмен байытылған уран Банкіндегі жағдай мысал бола алады.

[16] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[17] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[18] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

Шығыс Қазақстан облысы.

ҚР АҚДМ[19] деректеріне сәйкес 2020 жылдың басында өңірде **164** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **130,** электрондық басылымдар - **13,** интернет-БАҚ - **21.** Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **34** бірлікті немесе жалпы санның **21%**-ын құрайды.*

Жарияланым тілі – орыс тілі. БАҚ-дың негізгі бағыты ҚК құрамын сайлау, жаңарту туралы ақпаратқа, облыстың ҚК мүшелері алдындағы әлеуметтік-экономикалық даму қорытындылары туралы баяндамалары мен өңір басшылығының есептік сөз сөйлеуіне бағытталған. Сондай-ақ, отырыстарда денсаулық сақтау, өңірдің инфрақұрылымдық дамуы, бау-бақшамен айналысатын серіктестіктердің жағдайы, азық-түлік бағасы, ШОБ жеңілдікпен несие беру, ауа сапасының жағдайы, ТҚҚ шығару және т.б. мәселелер талқыланады. Облыс әкімдігі экологиялық мәселелерді, коммуналдық қызмет тарифтерін шешуге ерекше көңіл бөледі.

Жамбыл облысы

ҚР АҚДМ[20] деректеріне сәйкес өңірде **135** БАҚ тіркелген.

*Оның **86-ы** мерзімді баспасөз басылымдарына, **5-і** электрондық басылымдарға, **44-і** интернет БАҚ-дарына жатады. Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **49** бірлікті немесе жалпы санның **36%**-ын құрайды.*

Жарияланым тілі – орыс тілі.

Барлық материалдар жағымды бейтарап реңкте жарияланады. Қоғамдық кеңестің қызметіне қатысты теріс пікірлер мен сындар жоқ. ҚК жұмысының негізгі бағыты ашық отырыстардың есеп беру жұмысына негізделеді. ҚК қарастыратын материалдардың тақырыптары жастардың қоғамдық белсенділігі, өңірдің әлеуметтік-экономикалық жағдайы, жер ресурстары, ауылдық жерлерде судың қолжетімділігі, қоғамдық қауіпсіздік, ТКШ, әлеуметтік инфрақұрылым мәселелері сияқты бағыттарға құрылған. Бұдан басқа, БАҚ-да ҚК жанынан құрылатын жұмыс топтарының құрамына конкурс өткізу туралы ақпарат, сондай-ақ жұмыс нәтижелері мен жоспарланған іс-шаралар туралы төрағалармен дербес сұхбат жарияланады.

Талқылауға қойылатын тақырыптар облыстың даму индикаторларынан бастап мемлекеттік органдар мен ведомстволық бағынысты ұйымдарда сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін қарауға дейін әртүрлі сипатта болады. Сондай-ақ, жылу магистральдарын жүргізу, жайылымдар мен орман қорының жерлерін жалға беру мәселелері қарастырылады. Облыстың ҚК-де тікелей өтініштерді қарау жүзеге асырылады, мысалы, Жаңатас қаласының тұрғындарын жұмыспен қамту, өтемақы төлеу және денсаулық сақтау және білім беру саласы басшыларының бұзушылықтарын, сондай-ақ тұрғын үй-коммуналдық қызмет көрсету сапасын қарау талқыланады. Оның ішінде қазіргі таңда ең өзекті болып отырғаны - өлшеу құралдарының көрсеткіштерін есепке алмай, өз мүдделеріне сүйене отырып, тұрғындарға төлем жасауға көрсеткіштер беретін сумен жабдықтау ұйымының жұмысы. Аталған мәселе ҚК мүшелерімен шешілді.

Батыс Қазақстан облысы

ҚР АҚДМ[21] деректеріне сәйкес өңірде **114** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **93,** электрондық басылымдар - **10,** интернет-БАҚ - **11.** Осылайша, аталған аймақтың интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **21** бірлікті немесе жалпы санның **18%**-ын құрайды.*

Жарияланым тілі - негізінен мемлекеттік тіл.

Барлық материалдар жағымды бейтарап реңкте жарияланады.

ҚК қызметін жариялау бойынша материалдар көбінесе өңірдің әлеуметтік-экономикалық дамуына, ТКШ, мемлекеттік қызметтерді ұсыну сапасына, мемлекеттік бағдарламаларды іске асыруға, әлеуметтік инфрақұрылымға бағытталған.

Көлік қозғалысының қауіпсіздігі, мемлекеттік сатып алу саласындағы сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін азайту жөніндегі шаралар ҚК-тің ең көп талқыланатын тақырыптары. Жүргізілген тиімді шаралардың бірі Жаңақала ауданы әкімінің 11 миллион теңгеге автокөлік сатып алу туралы шешімінің орындалуына қарсылық білдіру болып табылады.

[19] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[20] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[21] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

Қарағанды облысы

ҚР АҚДМ[22] деректері бойынша өңірде **333** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **278,** электрондық басылымдар - **30,** интернет БАҚ - **25.** Интернет-кеңістіктегі дереккөздердің жиынтығы **55** бірлікті құрайды (жалпы санның **16%**-ы).*

Жарияланым тілі - негізінен орыс тілі.

Барлық материалдар жағымды бейтарап реңкте жарияланады.

Қоғамдық кеңестің қызметіне қатысты теріс пікірлер мен сыни көзқарастар жоқ.

БАҚ халықты ҚК қызметі туралы мынадай бағыттар бойынша хабардар етіп отырады: өңірдің әлеуметтік-экономикалық дамуы, ТКШ, Мемлекеттік қызметтерді ұсыну сапасы, мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру, әлеуметтік инфрақұрылым. Олардың негізгі қызметі - мемлекеттік органдар басшыларының жұмыс нәтижелері мен бюджеттік бағдарламалар әкімшілерінің есептерін тыңдау. Сонымен қатар, ҚК қаланы абаттандыру және санитариялық тазалау, автомобиль жолдарын жөндеу, ветеринарлық қауіпсіздікті бақылау, сауда нүктелеріндегі азық-түліктің негізгі түрлеріне баға мониторингі бойынша бағдарламаларды іске асыру бөлігінде жергілікті атқарушы органдардың қызметіне мониторинг жүргізді.

Қостанай облысы

ҚР АҚДМ[23] деректері бойынша 2020 жылдың басында өңірде **151** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **115,** электрондық басылымдар - **25,** интернет-БАҚ - **11.** Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **36** бірлікті немесе жалпы санның **24%**-ын құрайды.*

Жарияланым тілі - негізінен орыс тілінде.

Материалдар жағымды және жағымсыз реңкте де жарияланады. Сыни пікірлер ҮЕҰ мен ҚК өкілдері тарапынан қоғамдық кеңестің жұмысының қаншалықты тиімді болуына бағытталған. Мәслихаттармен және әртүрлі консультативтік-кеңесші органдармен қызметтердің қайталануы жиі сынға түседі, онда қызмет қорытындылары мемлекеттік органдардың есептерін тыңдауға жинақталады және қоғамдық бақылаудың барлық түрлері пайдаланылады.

ҚК талқылауының резонанстық тақырыптары: ҚК мүшелерінің пікірі бойынша бірнеше рет қабылданбаған тауарлық газды тұтыну нормаларын қабылдау; есептегіш аспаптары жоқ адамдар үшін тауарлық газды тұтыну нормаларын бекіту бойынша тыңдау өткізу (ҚК бұл мәселені үш рет қарастырды); Жер кодексінің мораторий жарияланған даулы баптарын талқылау (осы мәселе бойынша отырыстардың бірі облыс әкімі мен ҚР Ауыл шаруашылығы министрінің қатысуымен өтті). Қоғамдық көліктерде жол жүру тарифтерін көтеру, тұрмыстық қатты қалдықтарды шығару, ақылы автотұрақтар жұмысы және т. б. мәселелер назардан тыс қалмайды.

Қызылорда облысы

ҚР АҚДМ[24] деректері бойынша 2020 жылдың басында өңірде **159** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **131** электрондық - **7,** интернет-БАҚ - **21.** Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **28** бірлікті құрайды (жалпы санның **17%**-ы).*

Жарияланымдар тілі - негізінен мемлекеттік тіл.

Барлық материалдар жағымды бейтарап реңкте жарияланады.

Қоғамдық кеңестің қызметіне қатысты теріс пікірлер мен сыни көзқарастар жоқ.

Жарияланған материалдарға сүйене отырып, ҚК-тің қоғамдық қызметі мынадай бағыттарға бөлінеді: аймақтың әлеуметтік-экономикалық дамуы, ТКШ, мемлекеттік қызметтерді ұсыну сапасы, мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру, әлеуметтік инфрақұрылым. Ақпараттарды жариялау Қарабұлақ кен орнын пайдалану кезінде қоршаған ортаға әсерді алдын ала бағалау; МКК объектісін реконструкциялау және кеңейту; Хаиркелді кен орнын игерудің технологиялық сызбасы; ұңғымалар учаскелерінде жерасты суларын пайдалану; озық өндіруші ұңғымаларды салу; «Қараөзек» компрессорлық станциясын салу; жаңа пайдалану ұңғымаларын жайластыру; аммиак суын дайындау қондырғысын салу; ауруханалар мен дәріханаларды қажетті дәрі-дәрмектермен қамтамасыз етудің жай-күйі бойынша қоғамдық тыңдаулар отырыстарын өткізуге бағытталған. Резонансты тақырыптарға Қызылорда қаласындағы қатты тұрмыстық қалдықтардың полигон мәселесін талқылау жатады. Сондай-ақ ҚК талқылайтын проблемалардың қатарында оқушылар саны көп мектептерге көмек ретінде жаңа мектептер салу мәселелері де бар.

[22] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

[23] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

[24] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

Маңғыстау облысы

ҚР АҚДМ[25] деректеріне сәйкес өңірде **64** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **41,** электрондық басылымдар - **5,** интернет-БАҚ - **18.** Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **23** бірлікті құрайды (жалпы санның **36%**-ы). Бұл көрсеткіш әкімшілік бірліктер арасында соңғы болып табылады.*

Жарияланым тілі - негізінен орыс тілі.

Барлық материалдар жағымды бейтарап реңкте жарияланған. Сонымен бірге, қоғамдық кеңестер мен аймақ басшылығының қызметіне айтылатын сыни көзқарастар бар. БАҚ халықты ҚК талқылайтын резонанстық мәселелер бойынша шешімдер қабылдау туралы кеңінен хабардар етеді. Негізгі бағыт жергілікті атқарушы органдардың шешімдерін бағалауға негізделеді.

Павлодар облысы

ҚР АҚДМ[26] деректері бойынша 2020 жылдың басында өңірде **128** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **107,** электрондық басылымдар - **10,** интернет-БАҚ - **11.** Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **21** бірлікті құрайды (жалпы санның **16%**-ы).*

Жарияланымдарды тарату тілі – орыс тілі.

Материалдар көбінесе бейтарап реңкте жарияланады. Қоғамдық кеңестердің тиімділігіне қатысты сыни көзқарастар жоқ. ҚК негізгі бағыты халықты әлеуметтік қамтамасыз ету мониторингіне шоғырланған.

Бұқаралық ақпарат құралдарының негізгі бағыты ҚК-ң құрамын таңдау және жаңарту туралы ақпаратқа бағытталған.

Тұжырым: БАҚ жариялап отырғандай, қоғамдық тыңдау, өңірдің қоғамдық маңызды мәселелерін шешу аясындағы қызмет басқа облыстарға қарағанда төмен. ҚК-ң қызметіне халық тарапынан сыни пікірлер де, бағалау да жоқ. Сондай-ақ, іске асырылып жатқан жобалар немесе көшпелі іс-шаралар туралы ақпарат та жоқ. БАҚ аймақтың өзекті мәселелері және ҚК-тің оларды шешуге әсері туралы ешқандай ақпараттар бермейді.

Солтүстік Қазақстан облысы

ҚР АҚДМ[27] деректері бойынша 2020 жылдың басында өңірде **74** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **60,** электрондық басылымдар - **5,** интернет-БАҚ - **9.** Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы 14 бірлікті құрайды (жалпы санның **19%**-ы).*

Жарияланымдарды тарату тілі – негізінен орыс тілі.

Материалдар бейтарап реңкте жарияланады. ҚК-ң қызметі мәслихаттармен қатарлас өкілеттіктерге қатысты сыни пікірлер айталады. Негізгі бағыт халықтың әлеуметтік-экономикалық даму мониторингіне бағытталған, сондай-ақ мемлекеттік бағдарламалардың орындалуын бақылау мәселелері қарастырылады. Қоғамдық кеңестердің жұмысына қатысты құрамды жаңарту жөніндегі ақпараттар жарияланады. Облыстық полиция департаменті жанындағы ҚК-ң жұмысы атап өтілді.

Түркістан облысы, Шымкент қаласы.

ҚР АҚДМ[28] деректеріне сәйкес 2020 жылдың басында өңірде **570** БАҚ тіркелген.

*Оның **414-і** мерзімді баспасөз басылымдарына, **18-і** - электрондық басылымдарға, **138-і** - интернет БАҚ-на жатады. Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **156** бірлікті құрайды (жалпы санның **27%**-ы). Бұл көрсеткіш әкімшілік бірліктер арасында үшінші болып табылады.*

Жарияланым тілі - мемлекеттік, орыс тілдері.

Барлық материалдар жағымды бейтарап реңкте жарияланады. Материалдарда ҚК-ң қызметіне қатысты жағымсыз көзқарастар мен сыни пікірлер жоқ. Жарияланған материалдардың ішкі мазмұны ҚК-тің қоғамдық қызметі аймақтың әлеуметтік-экономикалық дамуы, аймақтық экономикаға инвестициялар көлемі сияқты бағыттарға ерекше назар аударады.

[25]https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[26]https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[27]https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[28]https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

Нұр-Сұлтан қаласы

ҚР АҚДМ деректеріне сәйкес 2020 жылдың басында өңірде **657** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары - **490,** электрондық басылымдар - **30,** интернет-БАҚ - **137.** Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **167** бірлікті құрайды (жалпы санның **25%**-ы). Бұл көрсеткіш әкімшілік бірліктер арасында екінші болып табылады.*

Жарияланым тілі - негізінен мемлекеттік тіл.

БАҚ-дың негізгі бағыты Үкіметтегі кеңейтілген отырыстың қорытындылары туралы ақпаратқа бағытталған. ҚК-тің отырыстарында шағын және орта бизнесті қолдау, қалалық нысандарды коммуналдық меншікке беру, ӘМСҚ қаражатының қалай жұмсалатыны, ақылы тұрақтар, проблемалық нысандар - құрылысы аяқталмаған тұрғын үйлер мәселелері талқыланады.

Алматы қаласы

ҚР АҚДМ деректеріне сәйкес 2020 жылдың басында өңірде **1 308** БАҚ тіркелген.

*Оның ішінде мерзімді баспасөз басылымдары – **1 112,** электрондық басылымдар - **62,** интернет-БАҚ - **134**. Осылайша, аталған өңірдің интернет-кеңістігіндегі дереккөздер жиынтығы **196** бірлікті құрайды (жалпы санның **15%**-ы). Бұл көрсеткіш әкімшілік бірліктер арасында бірінші болып табылады.*

Жарияланым тілі – орыс тілі.

БАҚ-дың негізгі бағыты жергілікті атқарушы органдар басшыларының облыс ҚК мүшелері алдындағы есептік баяндамалары туралы ақпаратты жариялау болып табылады. Қала әкімдігі мен ҚК арасындағы тығыз байланыстың мысалы ретінде Алматы қаласындағы ботаникалық бақты қайта құру жобасын жатқызуға болады. ҚК отырыстарында белгілі тұрғылықты жері жоқ адамдарға арналған әлеуметтік бейімдеу орталығын салу, тау бөктеріндегі тұрғын үй құрылысы, жылу электр станциясын салу, коронавирустық инфекциямен күрес, жолдардағы нөлдік өлім-жітім тұжырымдамасы мәселелері талқыланады. Мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру «Еңбек» өнімді жұмыспен қамту және жаппай кәсіпкерлік бағдарламасы аясында талқылануда.

1.4. Әлеуметтік желілер арқылы қоғамдық кеңестердің қызметі

1.4.1 Әлеуметтік желілердегі ҚК парақшаларын талдау

Facebook әлеуметтік желісіндегі 8 парақшаға: Ақмола[29]; Атырау[30]; Жамбыл[31]; Маңғыстау[32] облыстары; Алматы қ.[33]; Нұр-Сұлтан қ.[34]; Шымкент қ.[35]; Қарағанды қ.[36] 2016 жылдан бастап 2020 жылды қоса алғандағы кезеңге талдау жұмыстары жүргізілді. Жалпы тұжырымдар: **біріншіден,** барлық парақшалар 2016 жылы құрылған; **екіншіден,** барлық парақшаларда ақпарат үнемі жарияланып отырмайды; **үшіншіден,** барлық ақпарат ҚК-тің негізгі қызметімен байланысты емес.

Қоғамдық кеңестер парақшаларындағы жарияланымдардың жалпы динамикасы қалай өзгергенін қарастырайық («2016-2020 жылдардағы жарияланымдардың жалпы саны», 8-диаграмманы қараңыз): 1) жарияланымдардың ең көбі Алматы қаласының (өңірлік қоғамдық кеңестердің барлық жарияланымдарының жалпы санының 43%), Жамбыл облысының (42%), Нұр-Сұлтан қаласының (4%) парақшаларында орналастырылған; 2) ең азы Қарағанды қаласында (1%), Маңғыстау облысында (2%), Шымкент қаласында (0,5%).

[29] https://facebook.com/301174420397930
[30] https://facebook.com/295842164087383
[31] https://facebook.com/2117046425201846
[32] https://facebook.com/568449740163739
[33] https://facebook.com/1754829861428513
[34] https://facebook.com/289337724812083
[35] https://facebook.com/300309033661570
[36] https://facebook.com/1328533210517900

15-сурет.

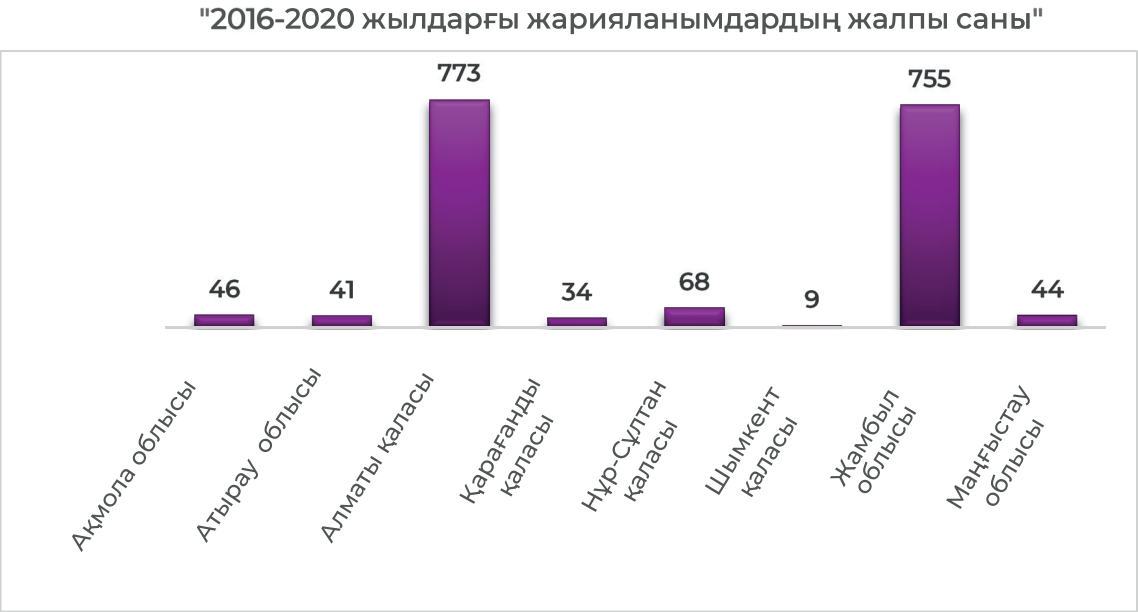

«Негізгі қызмет» бойынша жарияланымдарды қарау кезінде (өткізілген отырыстар, тыңдаулар, анонстар, есептер, қоғамдық кеңестердегі тағайындаулар және т.б. бойынша ақпарат) мыналарды атап өтуге болады (16-суретті қараңыз).

- жарияланымдардың ең көп санын Алматы қаласында (71%), Жамбыл облысында (7%), Нұр-Сұлтан қаласында (6%) қоғамдық кеңестермен жарияланған;
- ең азы Қарағанды (3%), Маңғыстау облысы (2,7%), Шымкент қаласы (0.6%).

16-сурет.

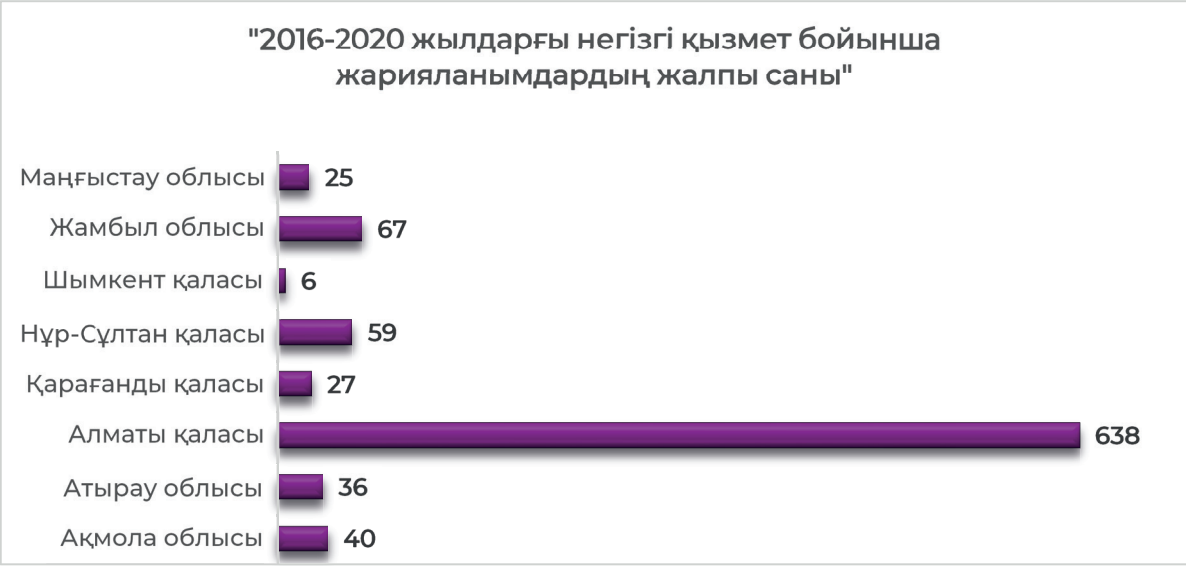

Өңірлер бөлінісінде жарияланымдарды талдау мыналарды көрсетеді.

Нұр-Сұлтан қаласы

Facebook парағы[37] 2017 жылдың мамыр айында құрылған. Жазылушылардың жалпы саны - 1580 адам. Статистика комитетінің[38] деректері бойынша қалада 1 166 мың адам тұрады. Осылайша, жазылушылардың көрсетілген саны қоғамдық кеңестерді дамытуға және іске асыруға мүдделі тұрғындардың 1%-дан азын құрайды.

Парақшаға қызығушылықтың не себепті жоқтығын түсіну үшін қаланың ҚК тарапынан халықты құлақтандыруды және тартуды қалай жүзеге асырылатынын қарастыру қажет.

17-сурет.

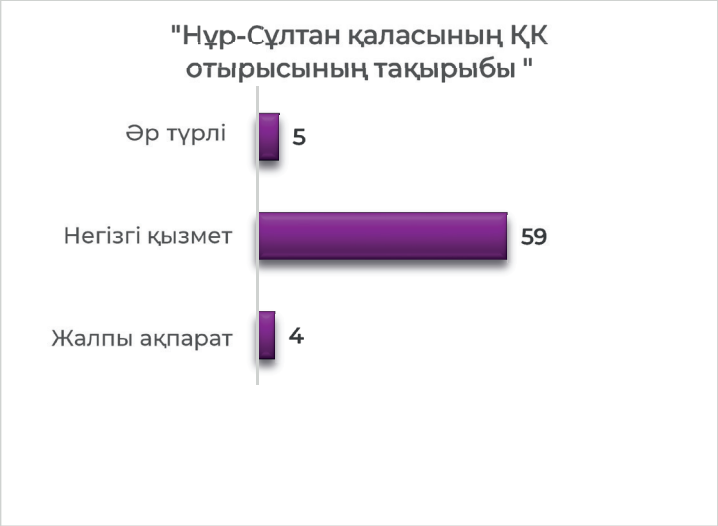

1. Соңғы басылым 23 жылдың 2020 қазанында жарияланған. Парақ үнемі жаңартылады және ҚК қызметі туралы жаңалықтарды жариялап отырады.

2. Алдыңғы жарияланымдарды талдау жарияланымдардың тақырыбы негізгі қызметке арналғанын көрсетеді. Орналастырылған жарияланымдардың жалпы санының 86%-ы негізгі қызмет бойынша (17-суретті қараңыз).

3. Қоғамдық кеңестердің қызметі туралы жалпы республикалық жарияланымдардың көрсеткішімен салыстырғанда облыстың үлесі - 3,8%.

18-сурет.

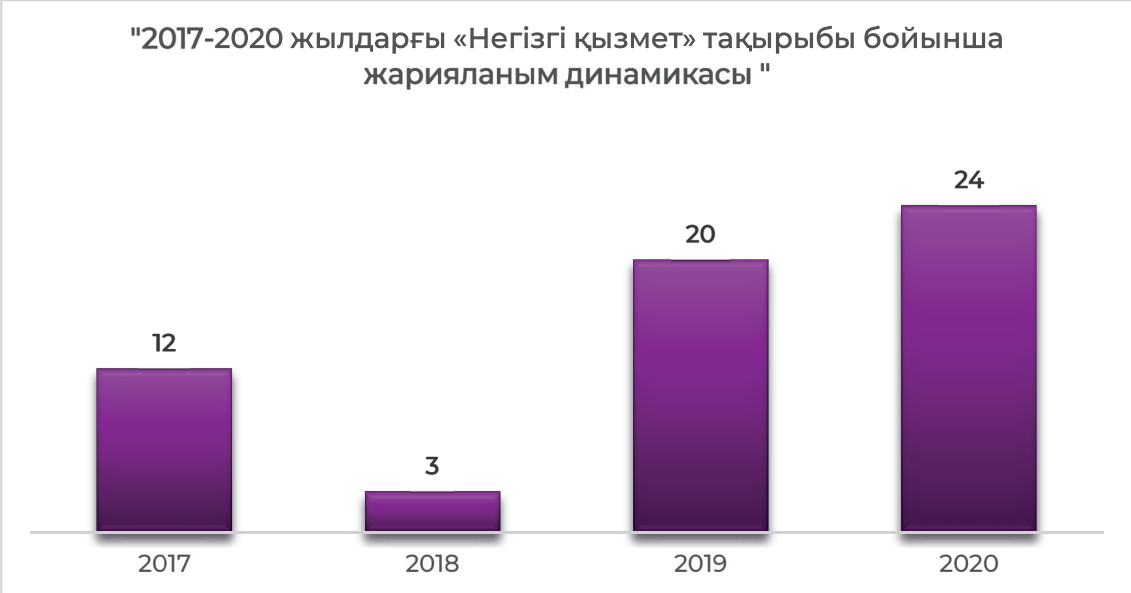

4. Негізгі қызмет бойынша жарияланымдар динамикасы белсенділіктің 2020 жылға (35%), 2019 жылға (29%), 2017 жылға (17%) және 2018 жылға (4%) сәйкес келгенін көрсетеді.

5. Парақшада орналастырылған жарияланымдардың бір бөлігіне коментарийлер айтылған және халықтың қызығушылығы аз екені байқалады.

6. Facebook - трафиктің көп бөлігі мобильді құрылғыларға түсетін әлеуметтік желі, бұл мұқабаның оған бейімделуін білдіреді. 20-суретте пайдаланушылардың смартфон арқылы мұқабаны қалай көретіні көрсетілген.

ДК мұқабасына қатысты сұрақтар бойынша: мұқабада қаланың панорамалық көрінісі бейнеленген. Парақшада мынадай ақпараттар жоқ: мекенжайы, логотипі, сайтқа сілтеме, телефон нөмірі, жоғарғы жағындағы мәтін.

[37] https://facebook.com/289337724812083

[38] https://taldau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/268012

19-сурет.

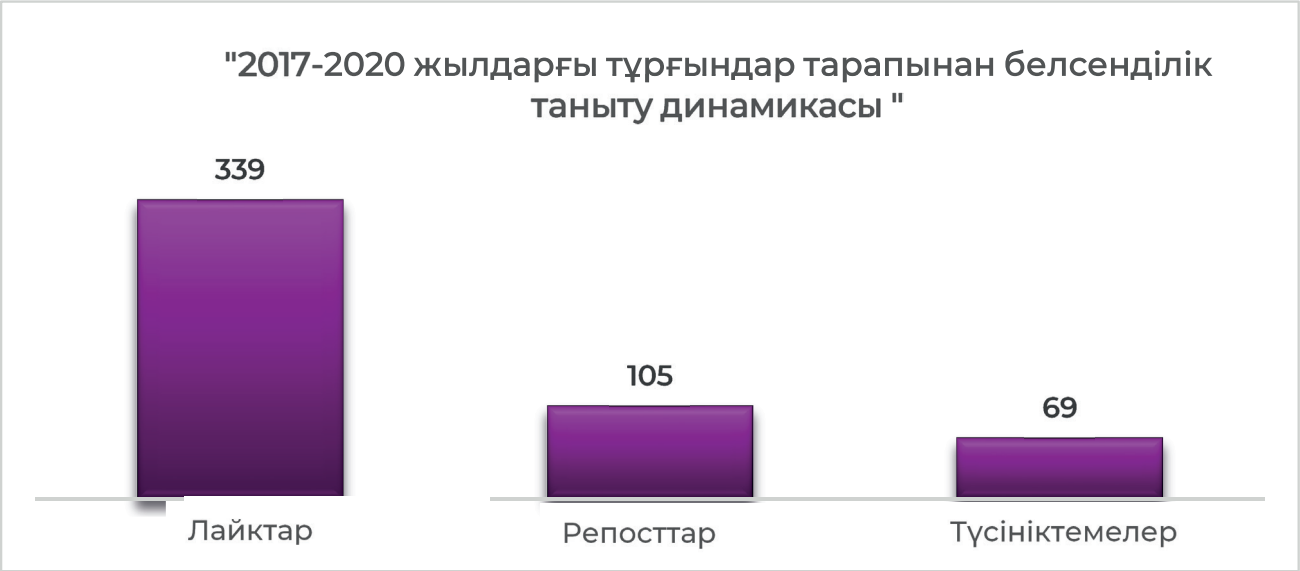

7. Парақшаның атауы «Нұр-Сұлтан қаласының қоғамдық кеңесі».
8. Парақшаның сипаттамасы жоқ.
9. Бірегей деректер де жоқ.

20-сурет

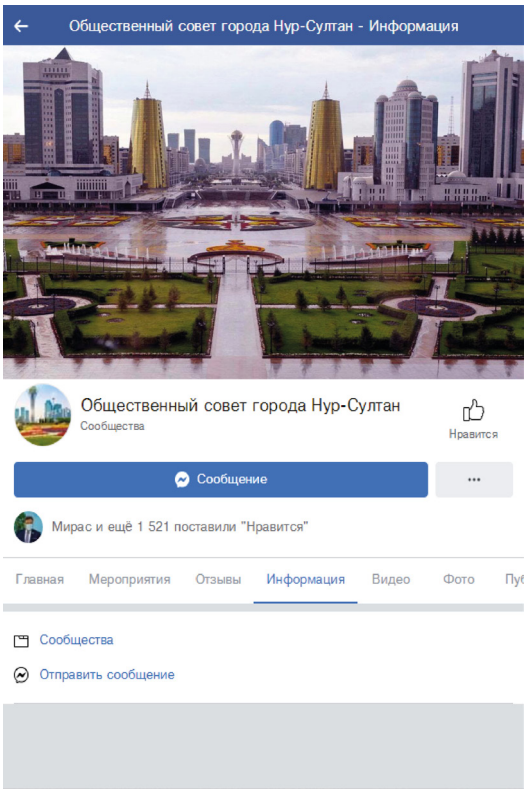

Көрнекі қабылдау бөлігінде: фотосуреттердің негізгі бөлігі отырыстардан, кездесулерден, талқылаулардан және т. б. жарияланады. Сонымен қатар, маңызды құжаттарды қарау процесін жариялау; қанша отырыс өткізілгені және қандай шешімдер қабылданбағаны туралы ақпараттық сызбалар берілмеген.

Бейне: 1 бейне (ағымдағы жылдың 26 тамызында) жарияланған.

Белсенділікті көрсеткіштерді қарау арқылы көруге болады:

1) бір постқа лайктардың орташа саны – 5;

2) барлық посттарға түсініктемелер – ортамен 1-2.

Алматы қаласы

Facebook[39] парақшасы 2016 жылдың сәуірінде құрылды. Парақшаға жазылушылардың жалпы саны - 1750 адам.

Статистика комитетінің[40] деректері бойынша қалада 1 943 мың адам тұрады. Осылайша, абоненттердің көрсетілген саны ҚК-ті дамытуға және іске асыруға мүдделі тұрғындардың 1%-нан азы.

1. Соңғы жарияланым 2020 жылдың 30 қазанында жарияланған. Парақша ҚК қызметі туралы жаңалықтармен үнемі жаңартылып отырады.

21-сурет.

2. Алдыңғы жарияланымдарды талдау барысы жарияланымдардың тақырыбынегізгіқызметкеарналғанын көрсетеді. Орналастырылған жарияланымдардың жалпы санынан негізгі қызмет бойынша – 82,5% (21-суретті қараңыз) құрайды.

3. ҚК қызметі туралы жалпы республикалық жарияланымдардың көрсеткішімен салыстырғанда Алматы қаласының үлесін ең үздік деп атауға болады, яғни көрсеткіш **43,6%**-ды құрайды.

4. Негізгі қызмет бойынша жарияланымдар динамикасы белсенділіктің 2019 жылға (29%), 2020 жылға (23%), 2018 жылға (22%), 2017 жылға (20%) және 2016 жылға (4%) сәйкес келетінін көрсетеді.

22-сурет.

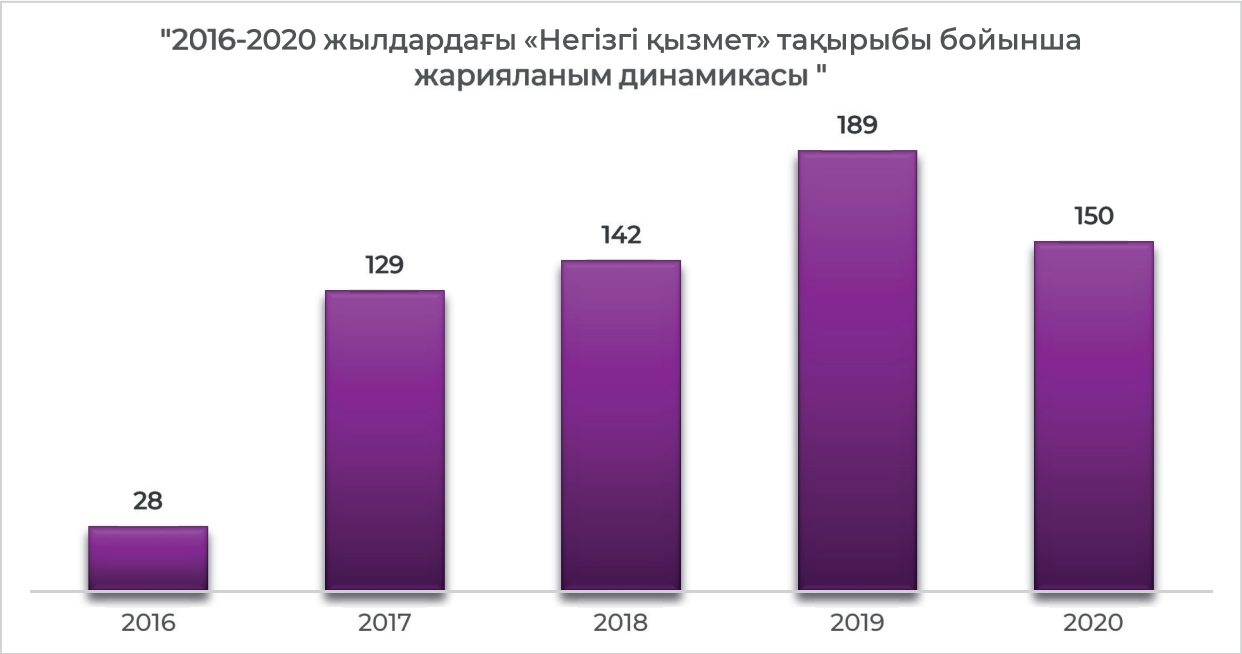

5. Парақшада орналастырылған жарияланымдардың көпшілігіне түсініктеме берілген және халықтың қызығушылығы аз екені байқалады.

[39] https://facebook.com/1754829861428513

[40] https://aktau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/268020

6. 23-суретте пайдаланушылардың смартфондардағы мұқабаны қалай көретіні көрсетілген.

Суретте Алматы қаласының панорамалық көрінісі бейнеленген.

7. Парақшаның атауы - Алматы қаласының қоғамдық кеңесі.

8. Парақшаның сипаттамасында Алматы қаласы қоғамдық кеңесінің ресми парақшасы көрсетілген.

9. Бірегей деректер: «KZ Қасым-Жомарт Тоқаевты қолдаймыз!», «Қазақстанның құқық қорғаушылары», «Азаматтық патруль – Қазақстан» топтарымен байланысты деректер бар.

Нақты жарияланым бойынша іс-әрекеттерді орналастырмағандықтан, талдау жүргізу мүмкін емес. Әлеуметтік желілерде парақшаны жылжыту үшін қолданыстағы құралдар, хэштегтер, геолокация және басқалары пайдаланылмайды.

23-сурет.

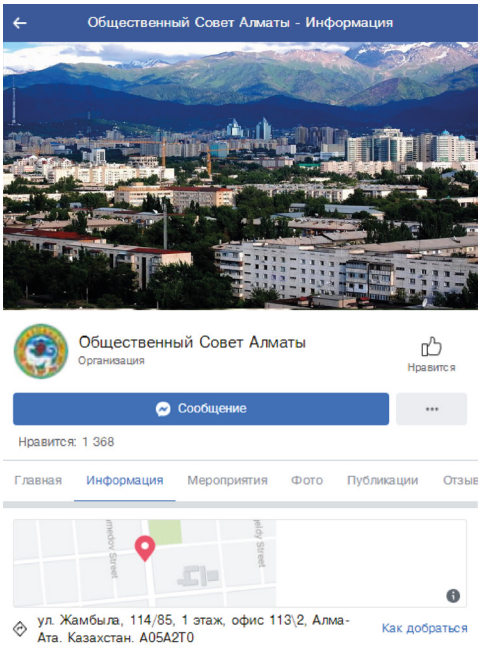

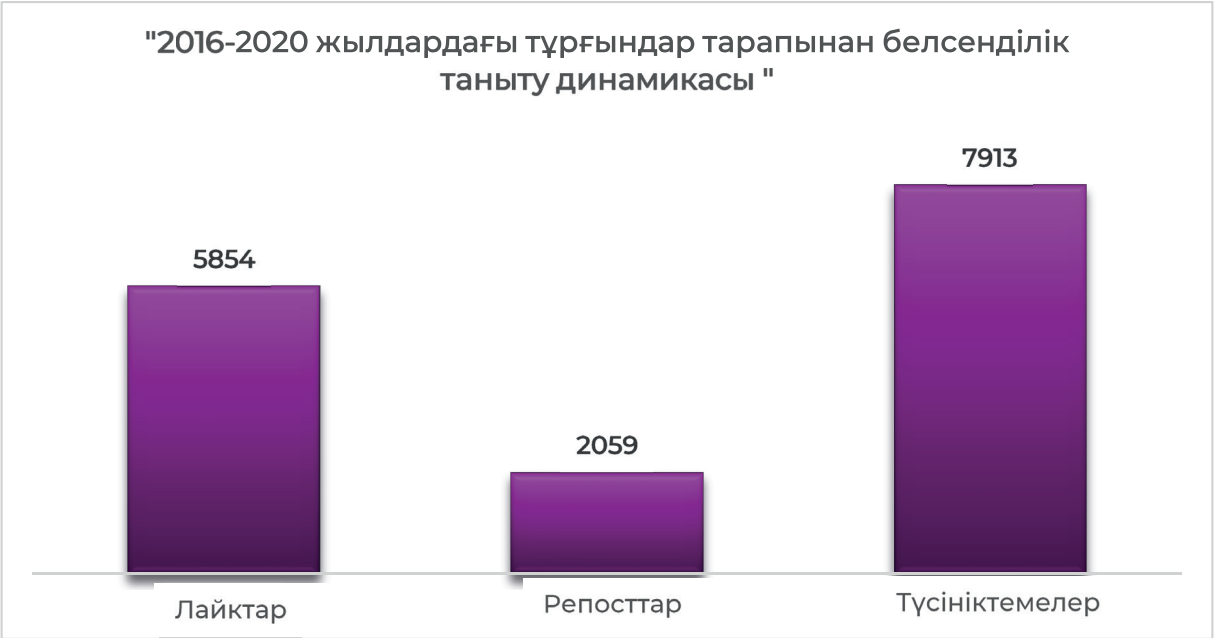

Көрнекі қабылдау бөлігінде: фотосуреттердің негізгі бөлігіне ағындық фотосуреттер мен мәтіні бар суреттер жатады. Жансыз және әдемі суреттерге қарағанда тірі адамдарды «Адамның бет-әлпетін» көрсетуге көбірек назар аудару ұсынылады. Сонымен қатар, маңызды құжаттарды қарау процесін; қанша отырыс өткізілгені және нәтижесі туралы инфографикалар жариялау қажет.

Бейне: парақшада 3 бейне жарияланған (соңғы бейне ағымдағы жылдың 1 қазанында салынған), қарау статистикасы өте төмен.

Белсенді кезең үшін:

1) бір постқа лайктардың орташа саны – **7;**

2) бір аптадағы түсініктемелер – **10.**

3) Жарияланымдар арасындағы интервал – 1-3 күн.

Тұжырым: қазіргі уақытта Facebook парақшасы белсенді жұмыс істеп тұр. Жарияланымдар тұрақты орналастырылады, инфографикалар, мониторинг орындарынан, отырыстар мен кездесулерден фотосуреттер бар, сонымен қатар өзекті болып отырған мәселелер жарияланады.

Ақмола облысы

Facebook[41] парақшасы 2017 жылдың қараша айында құрылған. Парақшаға жазылушылардың жалпы саны - 53 адам. Статистика комитетінің[42] деректері бойынша облыста 736 735 адам тұрады. Осылайша, абоненттердің көрсетілген саны ҚК-ті дамытуға және іске асыруға мүдделі тұрғындардың 1%-ынан аз.

1. Соңғы жарияланым 2019 жылдың 16 қаңтарында орналастырылған. Бұл факті екі жылға жуық уақыт ішінде парақшаның жаңартылмағанын және Facebook-те өз қызметін жариялау бойынша жұмыстарды тоқтатқанын көрсетеді. Сонымен қатар, талдау жүргізу кезінде басқа әлеуметтік желілерде ұқсас атауы бар парақшалар табылған жоқ.

25-сурет.

2. Алдыңғы жарияланымдарды талдау жарияланымдардың тақырыбы негізгі қызметке арналғанын көрсетеді. Орналастырылған жарияланымдардың жалпы санының 87%-ы негізгі қызметке (25-суретті қараңыз) қатысты болып келеді.

3. ҚК-ң қызметі туралы жалпы республикалық жарияланымдардың көрсеткішімен салыстырғанда облыстың үлесі 2%-ды құрайды.

26-сурет.

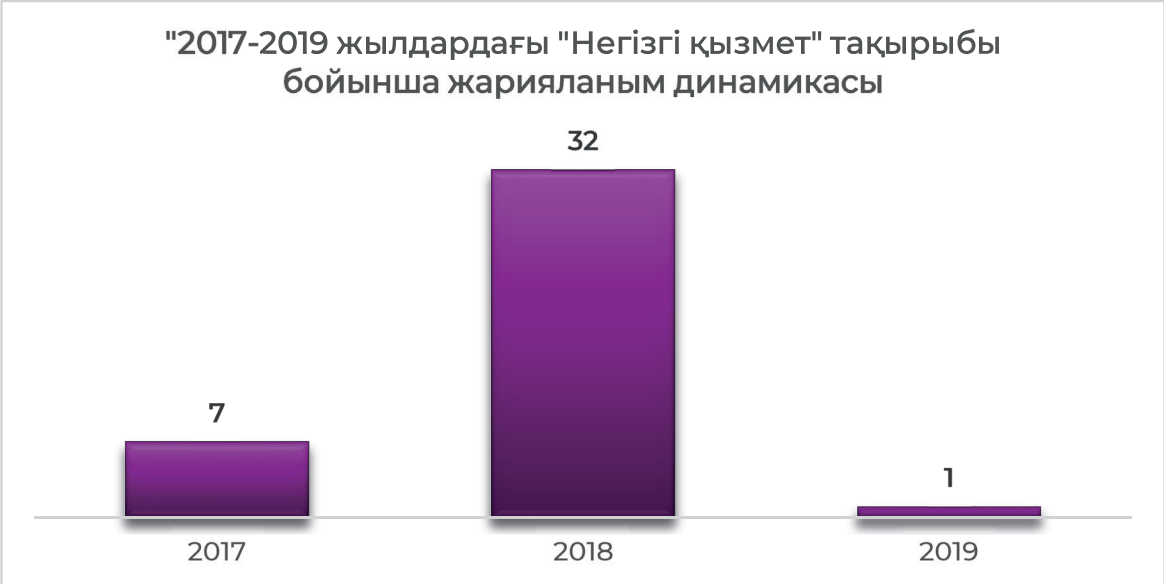

4. Негізгі қызмет бойынша жарияланымдар динамикасында белсенділіктің 2018 жылға (80%), 2017 жылға (17%), 2019 жылға (3%) сәйкес келетінін көрсетеді .

5. Парақшада орналастырылған жарияланымдардың көпшілігіне халық тарапынан түсініктемелер берілмейді.

6. Қоғамдық қызметің жұмысына қызығушылық танытпауды лайктардың болмауы да дәлелдейді.

[41] https://facebook.com/301174420397930

[42] https://taldau.stat.gov.kz/ru/NewIndex/GetIndex/703831?keyword=%D1%87%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F

27-сурет.

7. Мұқабаның суретіне Бурабайдың панорамалық көрінісі және Aqmola region логотипі қойылған. Қоғамдық кеңестің фотосуреттерін (ғимарат, халық алдындағы отырыс процесі және т.б.) салу ұсынылады. Скриншотта пайдаланушылардың смартфон арқылы мұқабаны қалай көретіні көрсетілген.

ДК-дегі мұқабада: мұқаба ақпаратқа толы, онда логотип, сайтқа сілтеме, телефон нөмірі, жоғарғы жағында мәтін орналасқан.

8. Парақшаның атауы: Ақмола облысының қоғамдық кеңесі.

9. Парақшаның сипаттамасы. Байланыстар (сайт, телефон, пошта) көрсетілген.

Көрнекі қабылдау бөлігінде - фотосуреттердің негізгі бөлігіне отырыстан алынған фотосуреттер жатады. Халықпен кездесу процесін, мониторинг топтарын, жергілікті жерлерде тексерулер жүргізуді; қанша отырыс өткізілгені және қандай қорытындымен инфографиканы жариялау ұсынылады.

Бейне: парақшада бейнематериалдар жоқ.

Белсенді кезең үшін:

1) бір постқа лайктардың орташа саны – 1;

2) барлық посттарға түсініктемелер – 8.

3) аптасына жарияланымдардың орташа саны – 3, бірақ жарияланымдар арасындағы интервал 1 айды құрайды, дүркінділік жоқ.

28- сурет.

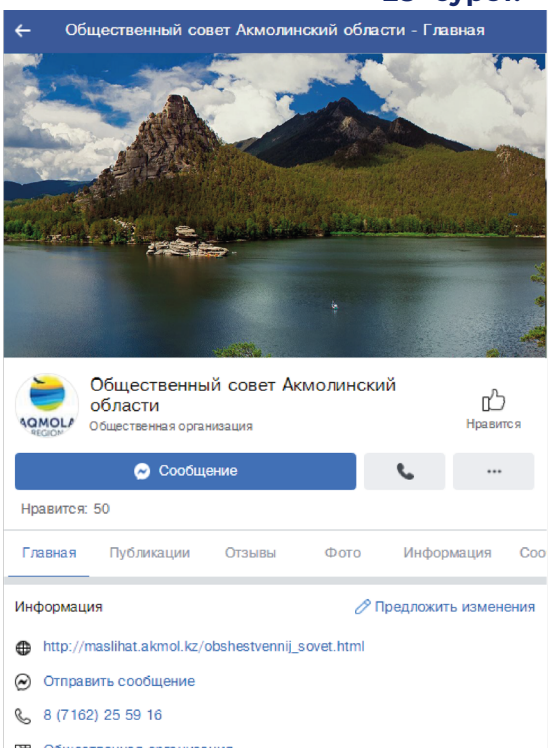

Жамбыл облысы

Facebook[43] парақшасы 2018 жылдың тамызында құрылған. Парақшаға жазылушылардың жалпы саны - 277 адам. Облыста статистика комитетінің[44] деректері бойынша 1 136 мың адам тұрады. Демек, абоненттердің көрсетілген саны ҚК-ті дамытуға және іске асыруға мүдделі жазылушылардың саны 1%-дан азы.

1. Соңғы жарияланым 2020 жылдың 22 қазанына дейін болған. Парақша үнемі ҚК-тің қызметімен және жаңалықтарымен байланысы жоқ мәліметтермен жаңартылып отырады.

[43] https://facebook.com/2117046425201846

[44] https://taldau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/255577

30-сурет.

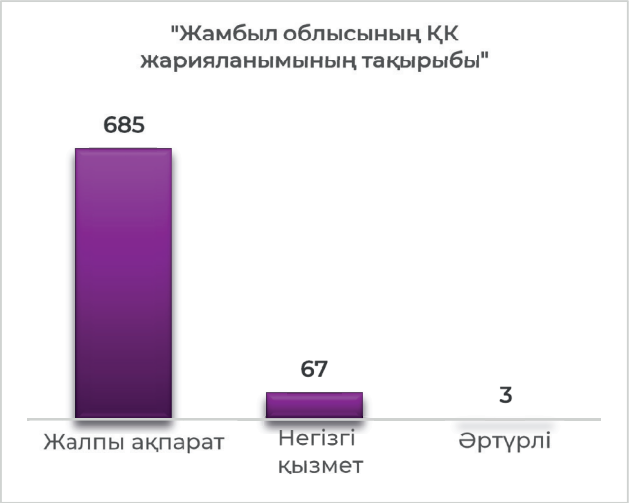

2. Алдыңғы жарияланымдарды талдау жарияланымдардың тақырыбы негізгі қызметке арналғанын көрсетеді. Яғни, орналастырылған жарияланымдардың жалпы санынан 90,7%-ы жалпы ақпаратты құрайды (29-суретті қараңыз).

3. ҚК-ң қызметі туралы жалпыреспубликалықжарияланымдардың көрсеткішімен салыстырғанда облыстың үлесі 8,8 %-ды құрайды.

4. Негізгі қызмет бойынша жарияланымдар динамикасы белсенділіктің 2018 жылға (80%), 2017 жылға (17%), 2019 жылға (3%) сәйкес келгенін көрсетеді.

31-сурет.

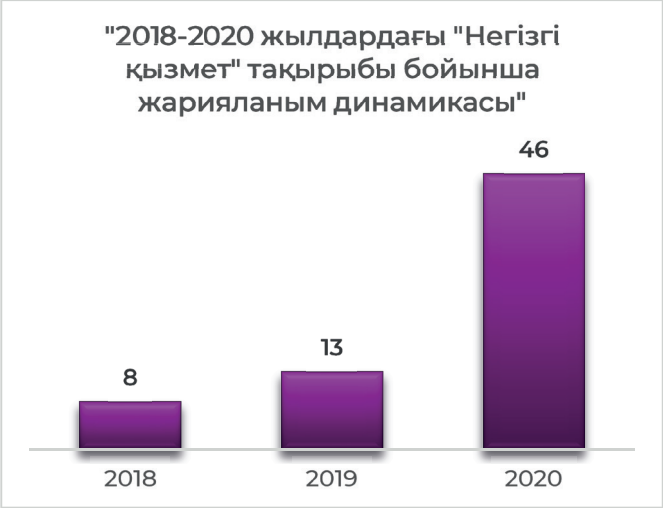

5. Парақшада орналастырылған жарияланымдардың көпшілігіне түсініктеме беріледі және халық тарапынан аздаған қызығушылық бар екені байқалады.

6. Скриншотта пайдаланушылардың смартфон арқылы мұқабаны қалай көретінін көрсетеді.

Компьютердегі мұқабада: жергілікті көрікті жерлер бейнеленген, ҚК-тің сайты мен поштасы бар.

7. Парақшаның атауы - «Жамбыл облысы қоғамдық кеңесі».

8. Парақшаның сипаттамасы. «Жамбыл облысы қоғамдық кеңестерінің ресми сайты. Сайт Жамбыл облысы әкімдігінің ішкі саясат басқармасының қолдауымен жүргізілуде», орыс тіліндегі сипаттамасы жоқ.

32-сурет.

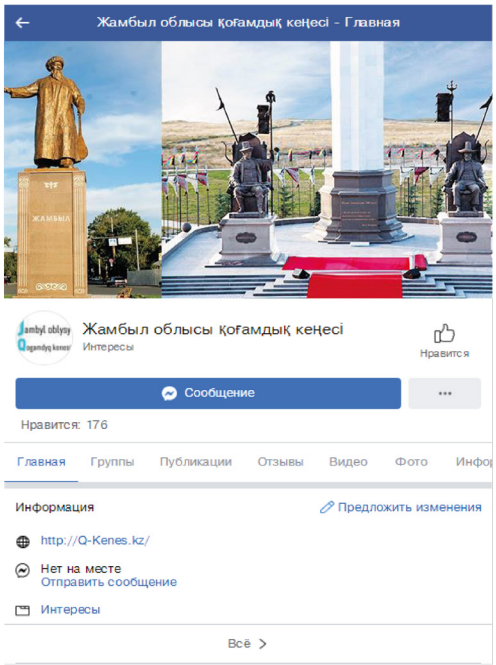

9. Бірегей деректер: «Turaninfo.kz», «Тараз. Ашық диалог» топтарымен байланысты.

Нақты жарияланым бойынша іс-әрекеттерге талдау жүргізу олардың болмауына байланысты мүмкін емес. Әлеуметтік желілерде парақшаны ілгерілету үшін қолданыстағы құралдар, мысалы, хэштегтер, геолокация және басқалар қолданылмайды.

Бейне: 41 бейне түсірілім жарияланған, ең соңғысы ағымдағы жылдың 28 қазанында орналастырылған. Барлық бейне түсірілімдерде ҚК-ң қызметі: мониторингтік топтың жұмысы, халықпен кездесу туралы хабардар етеді. Парақшаны жылжытудың бұл түрі халық тарапынан қызығушылық танытудың артуына әкеледі.

Белсенді кезең үшін:

1) бір постқа лайктардың орташа саны – **0,2%;**

2) барлық посттарға түсініктемелер – **0,1%.**

3) Жарияланымдардың мерзімділігі – өте жоғары, күніне 15-20 пост (ҚК-ң қызметіне қатысты емес), бұл жарияланымдардың молығуына әкеледі.

ҚК сайттарын талдау

kazkenes.kz

Соңғы деректер 2019 жылғы 28 қарашада жарияланған

Ақтөбе облысы
Аймақтық ҚК сайтында тек облыстың ҚК мүшелігіне өту туралы хабарлама бар, басқа ақпарат жоқ 77-78%

Алматы қаласы
Сайт жұмыс істейді, жаңалықтар жаңартылып отырады, қолданысқа ыңғайлы, менюде толық сипаттама бар. Кемшіліктерден – видеоматериалдар орналастырылмаған

Жамбыл облысы
Сайтта ақпарат 2019 жылдан бастап орналастырылмайды.

Атырау облысы
Сайтта 2019 жылғы сәуірден бастап ақпарат жарияланбаған

Нұр-Сұлтан қаласы
Сайтта 2019 жылғы желтоқсаннан бастап ақпарат орналастырылмаған

Павлодар облысы
Сайтта байқалады уақытылы жаңарту.

Қостанай облысы
ҚК туралы ақпарат облыстық маслихаттың сайтында орналастырылған, 2019 жылғы 17 маусымда соңғы рет жарияланым жарыққа шыққан

Батыс Қазақстан облысы
Сайтта ақпарат 2019 жылғы желтоқсаннан бастап жарияланбаған

Алматы облысы
ҚК құрамы туралы ақпарат бар 2019 жылғы 25 ақпандағы ҚК қызметі бойынша жаңалықтар орналастырылмайды.

Солтүстік Қазақстан облысы
ҚК сайты 2020 жылғы 14 ақпанда соңғы рет жаңартылған

ҚК-дің әлеуметтік желілердегі парақшаларын талдау

2016
- Атырау облысы
- Жамбыл облысы
- Маңғыстау облысы
- Алматы қаласы

2020
- Ақмола облысы
- Шымкент қаласы
- Нұр-Сұлтан қаласы
- Қарағанды қаласы

1. Іс жүзінде парақшалардың барлығы 2016 жылы құрылған
2. ҚК-дің негізгі қызметіне ақпараттардың барлығының бірдей қатысы жоқ
3. Парақшалардың барлығында бірдей ақпарат үнемі орналастырылмайды

Парақшалардың барлығы бірдей 2016 жылы құрылмаған

ҚК-дің негізгі қызметіне ақпараттардың барлығының бірдей қатысы жоқ

Ақпарат үнемі орналастырылмайды

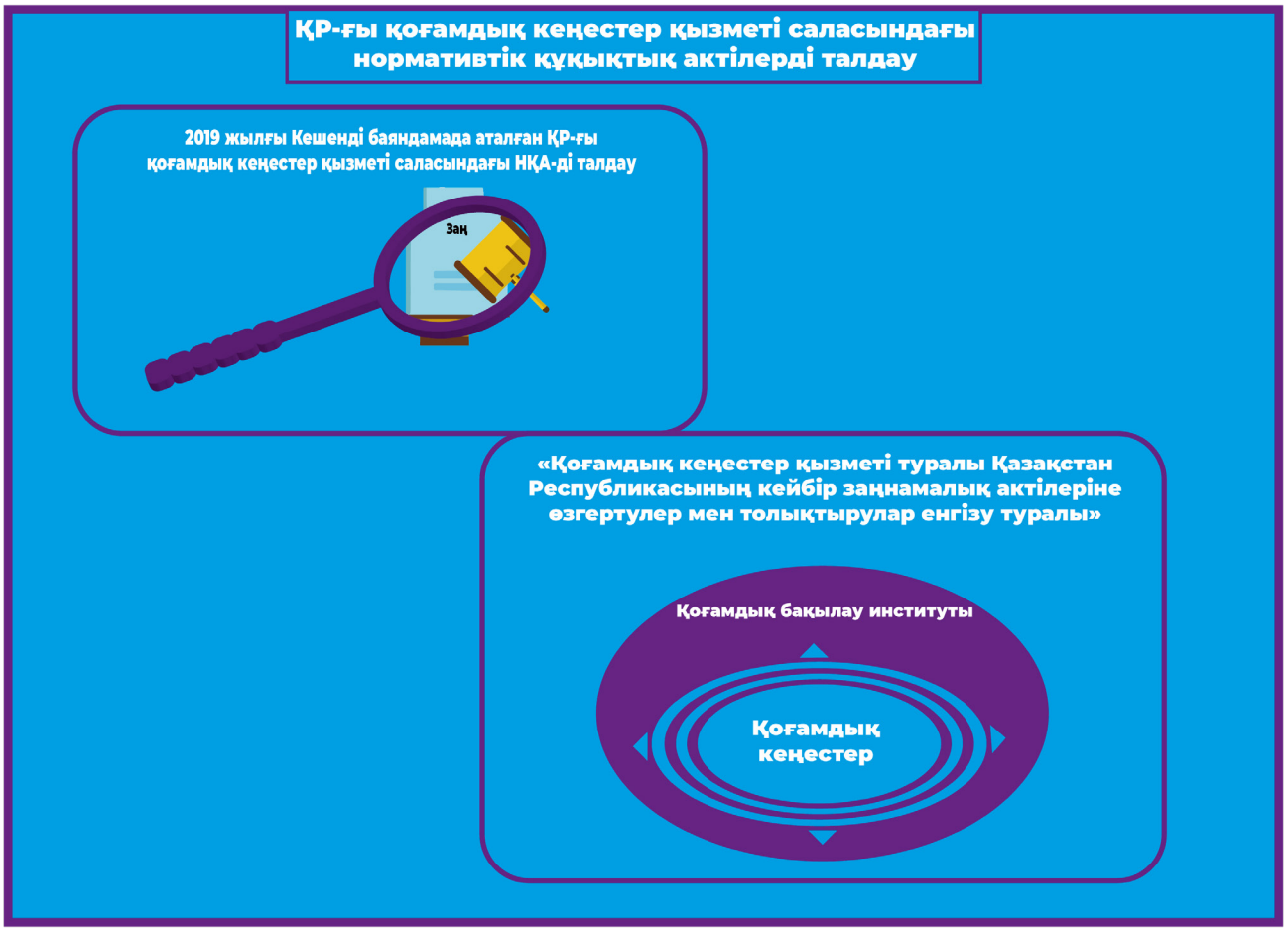

2-БӨЛІМ. ҚР қоғамдық кеңестерінің қызметі саласындағы нормативтік құқықтық актілерді талдау

ҚР ҚК-ң қызметі саласындағы нормативтік құқықтық актілерді талдау мәселесі 2019 жылғы кешенді баяндамада көтерілді. Бұл 2016 жылғы қаңтардан бастап жұмысын бастаған Қоғамдық кеңестер институтының қалай дамитынын қадағалайтын құқықтық базаға байланысты болып келеді. Тәжірибе көрсетіп отырғандай, заңнамада көзделген тетіктер жеткілікті тұрғыда ойластырылмаған болып шықты. Осыған байланысты «Қоғамдық кеңестер туралы» 2015 жылғы 2 қарашадағы № 383-V ҚРЗ Қазақстан Республикасының қолданыстағы Заңына (бұдан әрі – «Қоғамдық кеңестер туралы» ҚРЗ) онымен қатар ілеспе нормативтік құқықтық актілерге (бұдан әрі - НҚА) өзгерістер әзірленді.

2.1. 2019 жылғы кешенді баяндамада көрсетілген ҚР қоғамдық кеңестерінің қызметі саласындағы НҚА талдау

Қазақстан Республикасындағы ҚК-ң қызметі туралы мынадай мәліметтер 2019 жылғы Кешенді баяндамада ұсынылды:

Қазақстан Республикасындағы ҚК-ң қызметі саласындағы НҚА-ге шолу;

ҚК институтының қалыптасуын қамтамасыз ету мақсатында НҚА енгізілетін өзгерістері мен толықтыруларының тарихы.

Сондай-ақ, «Қоғамдық кеңестер туралы» ҚРЗ және ілеспе НҚА-ге енгізілетін өзгерістер: «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» 2001 жылғы 23 қаңтардағы № 148 ҚРЗ; «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» 2015 жылғы 16 қарашадағы № 401-V ҚРЗ; «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» 2001 жылғы 16 қаңтардағы № 142 ҚРЗ; «Қоғамдық кеңес туралы үлгілік ережені бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 31 желтоқсандағы № 1194 Қаулысы; «Қоғамдық тыңдауларды ұйымдастыру және өткізу тәртібіне қойылатын үлгілік талаптарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 31 желтоқсандағы № 1191 қаулысы және т. б. қаралды.

Бұдан басқа, ҚК-дің қызметіне енгізілген қағидаттар мен міндеттер қарастырылды. Республикалық және жергілікті деңгейлердегі ҚК-дің құру, қоғамдық бақылау саласындағы

ҚК өкілеттіктерін іске асыруды құқықтық қамтамасыз ету, қоғамдық бақылау нысандары атап өтілді.

НҚА өзгерістер мен толықтырулар енгізу тарихына үңілетін болсақ, 2016 жылдан бастап «Қоғамдық кеңестер туралы» ҚРЗ-на өзгерістер мен толықтырулар, оның ішінде техникалық сипаттағы өзгерістер алты рет енгізілген.

Негізгі назар Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 қарашадағы № 882 қаулысымен қабылданған «Қоғамдық кеңестер қызметі мәселелері бойынша кейбір заңнамалық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының (бұдан әрі – «Қоғамдық кеңестер қызметі мәселелері бойынша кейбір заңнамалық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚРЗ) жобасына аударылды. Осыған байланысты, ҚК мүшелерінен, заңгерлерден, қазақстандық және халықаралық ҮЕҰ өкілдерінен тұратын ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі жанындағы Жұмыс тобы әзірлеген. Жалпы алғанда, заң жобасында ҚК мүшелерінің өкілеттіктерін қалыптастыру және тоқтату тетігін жетілдіруге, ҚК және оның мүшелерінің құқықтары мен міндеттерін толықтыруға, қызметті ұйымдастырушылық тұрғыдан қамтамасыз етуге бағытталған нормалар қарастырылған.

2.2. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық кеңестер қызметінің мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы шеңберінде баяндалған ұсыныстар

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық кеңестер қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасына берілген құжаттамаға сәйкес 2019 жылғы[45] қарашадағы жағдай бойынша мынадай жұмыс жүргізілді: «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық кеңестер қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР Заңының жобасы әзірленді, ол ҚР Үкіметінің 2019 жылғы 27 қарашадағы № 882 қаулысымен ҚР Парламенті Мәжілісінің қарауына енгізілді.

Өзгерістер мен толықтырулар Қазақстан Республикасының келесі заңнамалық актілеріне енгізілді: «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» 2001 жылғы 23 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Заңы, «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне агроөнеркәсіптік кешенді реттеу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2019 жылғы 28 қазандағы Қазақстан Республикасының Заңы.

Қазақстан Республикасы Парламентінің Мәжілісіне «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық кеңестердің қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасына Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 қарашадағы № 21/П-31 түсіндірме жазбасы дайындалды. Түсіндірме жазба аясында мынадай проблемалық сұрақтар көрсетілген: қоғамдық кеңестердің сапалы құрамдарының жеткіліксіз деңгейі; ҚК мүшелерін іріктеудің конкурстық рәсімдерін өткізу кезінде әкімдіктер тарапынан әкімшілік ресурстың болуы; ҚК қызметінің ағымдағы шығыстарын қаржыландырудың болмауы (іссапар және кеңсе шығыстары, материалдық-техникалық қамтамасыз ету, тартылған сарапшылардың жұмысына ақы төлеу); ҚК-тің халықпен әлсіз өзара іс-қимылы, ҚК-ң белсенділігі мен тиімділігінің жеткіліксіз деңгейі.

Мына бағыттар бойынша өзгерістер мен толықтырулар ұсынылды: ҚК мүшелерінің өкілеттіктерін қалыптастыру және тоқтату тетігін жетілдіру: қоғамдық кеңестерге қосымша сайлау жүргізу, оның ішінде резервтік парақтар жасау құқығын дербес беру; қоғамдық кеңестерді қалыптастыру жөніндегі жұмыс тобының басшысын азаматтық сектордан сайлау; ОЖ мүшелерінің тоқтату рәсімін өкілеттігін регламенттеу; НҚА жобаларын қарау туралы дербес шешім қабылдау құқығын беру; ҚК мүшелерінің құқықтары мен міндеттерін толықтыру туралы ұсыныс жасау; мемлекет пен азаматтық қоғамның өзара іс-қимылы саласындағы уәкілетті орган» ұғымын бекіту; Мемлекет басшысына ҚК қызметі туралы Ұлттық баяндаманы дайындау; ҚК қызметінің кейбір аспектілерін ұйымдастырушылық қамтамасыз ету және қаржыландыру жөніндегі мәселелерді шешу.

[45] https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36955083#pos=12;-44&sdoc_params=text%3D%25c2%25ab%25d0%259e%2520%25d0%25b2%25d0%25bd%25d0%25b5%25d1%2581%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b8%25d0%25b8%2520%25d0%25b8%25d0%25b7%25d0%25bc%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b8%25d0%25b9%2520%25d0%25b8%2520%25d0%25b4%25d0%25be%25d0%25bf%25d0%25be%25d0%25bb%25d0%25bd%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b8%25d0%25b9%2520%25d0%25b2%2520%25d0%25bd%25d0%25b5%25d0%25ba%25d0%25be%25d1%2582%25d0%25be%25d1%2580%25d1%258b%25d0%25b5%2520%25d0%25b7%25d0%25b0%25d0%25ba%25d0%25be%25d0%25bd%25d0%25be%25d0%25b4%25d0%25b0%25d1%2582%25d0%25b5%25d0%25bb%25d1%258c%25d0%25bd%25d1%258b%25d0%25b5%2520%25d0%25b0%25d0%25ba%25d1%2582%25d0%25a0%25d0%25b5%25d1%2581%25d0%25bf%25d1%2583%25d0%25b1%25d0%25bb%25d0%25b8%25d0%25ba%25d0%25b8%2520%25d0%259a%25d0%25b0%25d0%25b7%25d0%25b0%25d1%2589%25d0%25b5%25d1%2581%25d1%2582%25d0%25b2%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25bd%25d1%258b%25d1%2585%2520%25d1%2581%25d0%25be%25d0%25b2%25d0%25b5%25d1%2582%25d0%25be%25d0%25b2%26mode%3Dindoc%26topic_id%3D36955083%26spos%3D1%26tSynonym%3D1%26tShort%3D1%26tSuffix%3D1&sdoc_pos=0

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық кеңестердің қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының қабылданатын Заң жобасын экономикалық, әлеуметтік, құқықтық, экологиялық тұрғыдағы салдарына болжамдар берілді, онда заң жобасын қабылдаудың құқықтық салдары ретінде ҚК мемлекеттік органдарының қызметіне қоғамдық бақылау тетігін жетілдіру атап өтілді.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық кеңестердің қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының қабылдануына байланысты өзгертілуге немесе күші жойылды деп танылуға жататын заңнамалық актілердің тізбесі ұсынылды.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық кеңестердің қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасына қаржылық-экономикалық есептеулер берілді.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық кеңестердің қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына салыстырма кесте әзірленді, онда енгізілетін түзетулерді негіздей отырып, заң жобасының келесі жаңа реакциясы ұсынылды:

• «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» ҚРЗ-ның жергілікті деңгейде ҚК-ті ұйымдастырушылық қамтамасыз ету мәселелерін ЖАО құзыретіне беру бөлігіне;

• «Қоғамдық кеңестер туралы» ҚРЗ-ның заңнамалық бекіту бөлігіне ұсыныстар: мемлекеттік органдардың дәлелді жауаптарды ұсыну мерзімі бір айдан аспайтын мерзімде болуы қажет; мемлекет пен азаматтық қоғамның өзара іс-қимылы саласындағы уәкілетті орган; ҚК қызметін қаржылық-материалдық қамтамасыз ету тетігінің қоғамдық негіздегі қызмет қағидатына қарама-қайшылығын жою мақсатында «Қоғамдық кеңестер туралы» ҚР Заңының 4-бабында оның мүшелерінің қоғамдық негіздегі қызметінің қағидатын нақтылау ұсынылады; ҚК-тің мүшелері өз өкілеттіктерін өтеусіз жүзеге асыратындығын нақтылау, ал қаржыландыру қатаң түрде материалдық - техникалық және кадрлық қамтамасыз етуге бағытталатын болады; ротацияның қажеттілігінің болмауына байланысты олардың мүшелерін мерзімді ротациялау қағидатын алып тастау ұсынылды, өйткені ҚК өкілеттіктерінің мерзімі небары үш жылды құрайды; жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қарау бойынша ҚК өкілеттіктерін нақтылау, яғни мұндай өтініштер тиісті саланың немесе аймақтың қоғамдық маңызды мәселелері бойынша қарастырылуы қажет; ҚК мүшелерінің құқықтарын мемлекеттік органдар өткізетін іс-шараларға қатысу, мемлекеттік органдарға жүгіну мүмкіндіктерімен толықтыру ұсынылды; мемлекеттік органдарға қол жеткізу, мемлекеттік органдардың іс-шараларына қатысу, қоғамдық бақылау жүргізу мүмкіндігін алу үшін мемлекеттік органнан, мәслихаттан ҚК мүшесінің мәртебесін куәландыратын құжатты алу құқығын беру; ҚК қалыптастыру жөніндегі жұмыс топтарының басшылары азаматтық қоғам өкілдері болып табылатын жұмыс тобы мүшелерінің арасынан сайланатыны туралы норманы бекіту; қоғамдық кеңестердің кандидаттардың резервтік парақтарын қалыптастыру мүмкіндігін бекіту ұсынылды; хатшыны кеңестің құрамынан шығару; қоғамдық сараптаманы ұйымдастыру және жүргізу рәсімдерін жетілдіру.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық кеңестердің қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңы жобасының ғылыми құқықтық сараптамалық қорытындысы бар. Аталған қорытынды шеңберінде құқықтық актінің жобасы шешуге бағытталған проблемалық мәселелердің сипаттамасы, құқықтық актіні қабылдауды шешуге бағытталған проблемалық мәселелерді шешудің барлық белгілі және тиімді тәсілдерінің, тетіктерінің, әдістерінің, оның ішінде әртүрлі тарихи кезеңдерде, шетелдік тәжірибеде қолданылған тәсілдерінің сипаттамасы, сондай-ақ құқықтық қатынастардың сабақтас салаларының және оларға заң жобасын қабылдаудың салдары түрінде әсер етудің сипаттамасы берілді, проблемалық жағдайларды шешудің белгілі бір тәсілдерін қабылдаудың ықтимал салдары, құқықтық актінің жобасында ұсынылатын, қойылған проблемалық мәселелерді шешудің тәсілдеріне, тетіктеріне, әдістеріне талдау жасалды. Сондай-ақ, заң жобасын қабылдауға бағытталған проблемалық мәселелерді шешудің барлық белгілі және тиімді тәсілдерінің, тетіктерінің, әдістерінің, әсіресе әртүрлі тарихи кезеңдерде, шетелдік тәжірибеде қолданылатын тәжірибелердің қысқаша сипаттамасы келтірілген. Қойылған проблемалық мәселелерді шешудің заң жобасында ұсынылған тәсілдерін, тетіктерін, әдістерін, қабылдаудың ықтимал салдарын талдауда келесілердің әсер етуі көрсетілген: макроэкономикалық тиімділікке арналған заң жобасының ережелері (қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді кезеңдерде);

әлеуметтік дамытуға арналған заң жобасының ережелері; заң жобасы ережелерінің кәсіпкерлікті дамытуға әсері; экономика саласының бәсекеге қабілеттілік параметрлеріне арналған заң жобасының ережелері; саланың және/немесе елдің экономикалық қауіпсіздігіне арналған заң жобасының ережелері; халықаралық және өңірлік ұйымдар шеңберінде сауда-экономикалық ынтымақтастықты дамытуға арналған заң жобасының ережелері.

«Атамекен» Қазақстан Республикасы Ұлттық Кәсіпкерлер палатасының сараптамалық қорытындысы бар, онда «Қоғамдық кеңестер туралы» ҚРЗ-ң 5-бабында белгіленген құжаттардың жобаларын талқылау тәртібінің болмауына, сондай-ақ ҚК-н қалыптастыратын жұмыс тобының мүшелері мен ҚК мүшелерін іріктеу бойынша өлшемшарттарды бекіту қажеттілігіне қатысты ескертулер берілді.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық кеңестердің қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңы жобасының қазақ және орыс тілдеріндегі мәтіндерінің теңтүпнұсқа бөлігіне ғылыми лингвистикалық сараптаманың қорытындысы қоса берілді.

2019 жылғы қарашадағы жағдай бойынша деректеме ҚК-ң қызметі мәселелері бойынша Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізу жөніндегі жан-жақты тәсілді іс жүзінде көрсетеді. Қазіргі уақытта әзірленген «Қоғамдық кеңестер қызметі мәселелері бойынша кейбір заңнамалық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасы ҚР Парламенті Мәжілісінің қарауында жатыр. ҮЕҰ-мен және жұртшылықпен кеңестерді қалыптастыру тетіктерін жетілдіру, ҚК мүшелерінің өкілеттіктерін тоқтату, ҚК құқықтары мен өкілеттіктерін кеңейту бөлігіндегі өзгерістер кеңінен талқыланды.

2.3. Қоғамдық бақылау институтының призмасы арқылы қоғамдық кеңестердің қызметін кеңейту

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2020 жылғы 1 қыркүйектегі «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауында (бұдан әрі - 2020 жылғы Жолдау) мыналар атап өтілді[46]:

• «Монополиялық ойыншылар» деп аталатын мемлекеттік және жеке тұлғалармен күресу керек. Олар қандай жағдайларда және қандай түрде жүргізіледі, пайда қайда жұмсалады деген сияқты нақты ережелерді қабылдау аса маңызды. **Қатаң қоғамдық мониторинг қажет»;**

• **«Бақылауды мемлекеттің баламасы ретінде** қолдай отырып, біз тиісті құқықтық база құруға тиіспіз. **Мемлекеттік органдар мен квазимемлекеттік сектордың қоғамға ашықтығы мен есеп беруін** қамтамасыз етуге арналған «Қоғамдық бақылау туралы» заң әзірлеуді және қабылдауды тапсырамын»;

• «**ҚК рөлін сатып алу комиссияларының жұмысына тарту** арқылы одан әрі **арттыру қажет. Квазимемлекеттік секторда да ҚК құруды** қарастыру керек. Тиісті заң жобасы Парламентте жатыр, оны жыл соңына дейін қабылдау керек»;

• «Сонымен бірге **ҚК құрамына әртүрлі әлеуметтік топтардың өкілдерін кеңінен тарту қажет.** Мысалы, мемлекеттің ерекше назарында болуға тиіс мүмкіндігі шектеулі адамдардың осындай құрылымдарының жұмысына қатысуы үшін қажетті жағдайлар жасау қажет».

Осының бәрі «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Мемлекет басшысының 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығында (бұдан әрі - 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Жарлық) көрініс тапты[47]. «Азаматтардың мүдделерін қорғаудағы әділ мемлекет» атты VIII тарауда ҚК-ң қызметі бойынша 2 тармақ қарастырылған:

117) Мемлекеттік органдар мен квазимемлекеттік сектордың ашықтығы мен қоғам алдында есеп беруін арттыруға бағытталған «Қоғамдық бақылау туралы» заңды әзірлеу (жүзеге асыру мерзімі 2021 жылғы маусым);

118) Қоғамдық кеңестер туралы заңнамаға оларды квазимемлекеттік секторда құру жөніндегі нормаларды енгізу (жүзеге асыру мерзімі 2020 жылғы желтоқсан).

Іс жүзінде 2020 жылғы Жолдау келесі функциялардың маңыздылығын атап көрсетеді және кеңейтеді:

1)**қоғамдық мониторинг (**«Қоғамдық кеңестер туралы» ҚРЗ 17, 18, 20-баптарына енгізілген);

2) **қоғамдық бақылау** («Қоғамдық кеңестер туралы» ҚРЗ 17, 18, 19-баптарына енгізілген).

[46]https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37768784#pos=4;-106

[47]https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33374726#pos=23;-54

Сонымен қатар, 2020 жылғы Жолдауда алғаш рет мыналар енгізіліп отыр:

1) ҚК-тің сатып алу комиссияларының жұмысына қатысуы;

2) квазимемлекеттік секторда ҚК құру;

Сондай-ақ, әртүрлі әлеуметтік топтардың (мүмкіндігі шектеулі адамдар және т.б.) өкілдері есебінен ҚК құрамын кеңейтуге баса назар аударылды.

Қолданыстағы заңнаманы қарастыру кезінде ҚК-тің құрамы қалай қалыптасатынын атап өткен жөн:

1-баптың 7-тармағы «Қоғамдық кеңестегі азаматтық қоғам өкілдерінің саны оның мүшелерінің жалпы санының кемінде үштен екісін құрау тиіс»;

8-баптың 1-тармағы «Республикалық және жергілікті деңгейлердегі қоғамдық кеңестер мен олардың құрамдарын республикалық деңгейде – тиісті мемлекеттік органның бірінші басшысы, ал жергілікті деңгейде – жергілікті өкілді органның басшысы басқаратын жұмыс топтары қалыптастырады»;

8-баптың 2-тармағы «Жұмыс тобының құрамында мемлекеттік органнан өкілдік ету жұмыс тобы мүшелерінің жалпы санының үштен бірінен аспайды. Осы өкілдіктің дербес құрамын мемлекеттік органның басшысы өз бетінше айқындайды»;

8-баптың 3-тармағы «Азаматтық қоғамнан өкілдік ету жұмыс тобы мүшелерінің жалпы санының кемінде үштен екісін құрайды және коммерциялық емес ұйымдар мен азаматтардың ұсыныстары негізінде қалыптастырылады».

Демек, 2020 жылғы Жолдау мен 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Жарлық қоғамдық бақылау құралын жан-жақты қарауға, пысықтауға және енгізуге бағытталған.

ҚР АҚДМ «ҚР қоғамдық бақылау туралы» заң жобасын құруды талқылау бойынша жұмысты бастады. Оған мүдделі тараптар ҮЕҰ өкілдері, сарапшылар, ҚК мүшелері және басқалар тартылады.

Осылайша, **жұмыстың төрт бағыты** анықталды:

1) **қоғамдық бақылаудың** маңызды **қағидаттарын** заңнамалық бекіту;

2) қоғамдық бақылауды ұйымдастыруға, өткізуге және оның нәтижелерін талқылауға қатысуына байланысты **азаматтың қауіпсіздік кепілдіктерін** енгізу;

3) **қоғамдық бақылау нысанасының шекараларын белгілеу;**

4) **қоғамдық бақылаудың нақты әдістері мен тәсілдерін** анықтау[48].

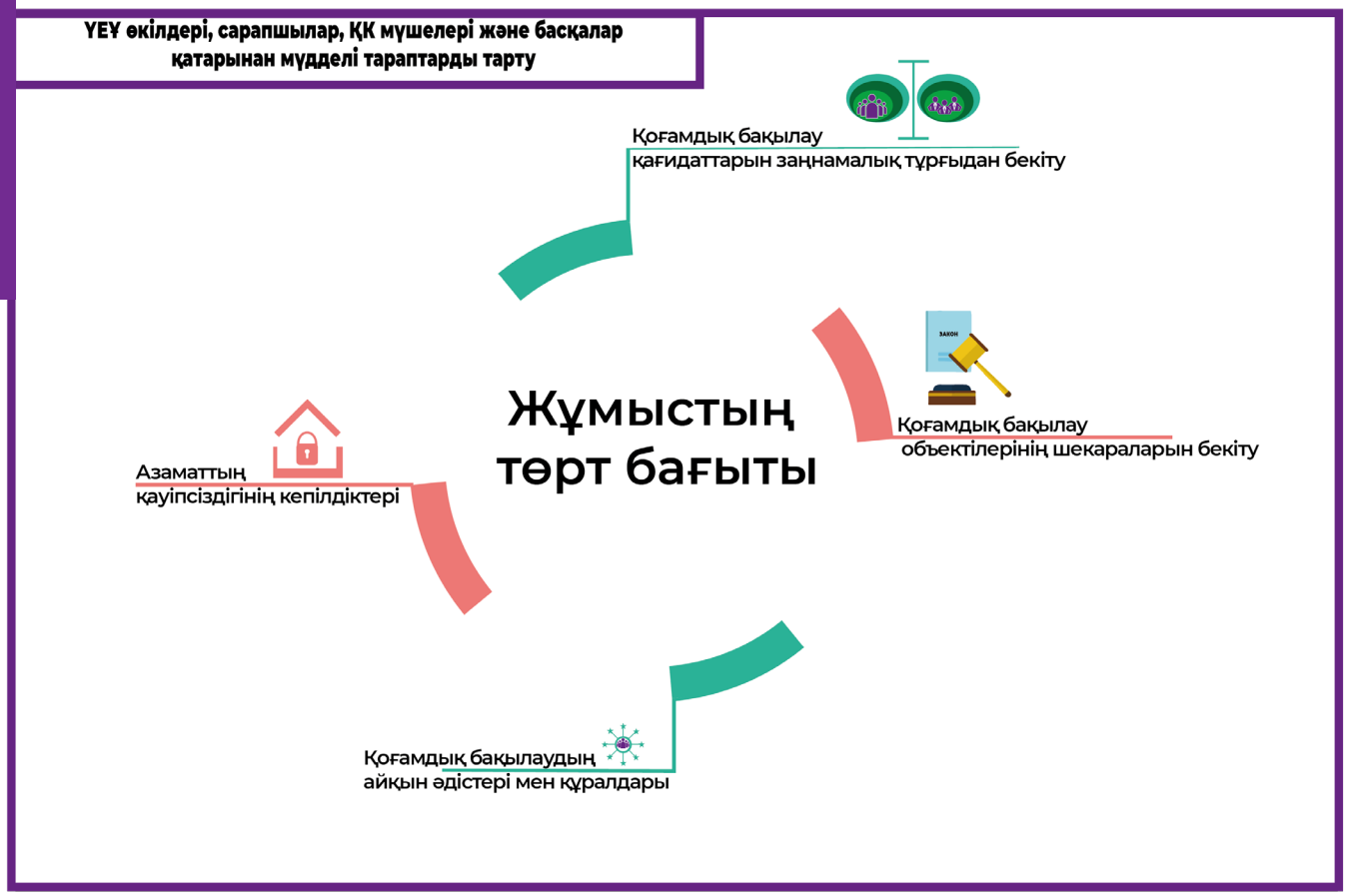

[48]https://informburo.kz/novosti/aida-balaeva-rasskazala-ob-osnovnyh-principah-proekta-zakona-ob-obshchestvennom-kontrole.html

Бұл тақырыпты талқылау тоғызыншы Азаматтық форумның жұмысы шеңберіндегі жеке сессия аясында өтеді[49].

Жоғарыда айқындалған бағыттарды негізге ала отырып, олардың 2013 жылғы маусымдағы жағдай бойынша «Қазақстан Республикасындағы қоғамдық бақылау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының (бұдан әрі - заң жобасы) жобасының деректемесінде қалай жазылғанын қарастырамыз. Бұл тәсіл заң жобасында баяндалған барлық аспектілердің қолдау таппауына байланысты туындады.

Қоғамдық бақылау құралын толық түсіну үшін оның шетелдік тәжірибеде қалай имплементацияланғаны және осы бөлікте 2013 жылғы «Қазақстан Республикасындағы қоғамдық бақылау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасында (бұдан әрі - заң жобасы) қандай пайым ұсынылғаны қаралады.

2.3.1. Шетелдік тәжірибе призмасы арқылы қоғамдық бақылау

Шетелдік және халықаралық тәжірибеде қоғамдық бақылауды ұсыну және қолдану аясы өте кең. Сонымен, АҚШ-та, А.Н. Пархоменконың пікірінше, «қоғамдық бақылау екі негізгі жолмен жүзеге асырылады: азаматтардың тікелей ерік білдіруі және олардың атынан әрекет ететін азаматтар сайлаған органдар арқылы жанама (өкілдік). Мұнда қоғамдық бақылаудың қандай да бір танымал әдісіне артықшылық берілмейді, өйткені олар оның мақсаттары мен міндеттерін жүзеге асыруда бірдей маңызды»[50].

АҚШ федералды заңнамасы мен **штаттық заңдары** қоғамдық бақылаудың тікелей формаларына жатады: 1) **халықтың құқықтық шығармашылық бастамасы;** 2) **азаматтардың** муниципалитеттер, жиналыстар және жиындар арқылы **жергілікті істерді басқаруға қатысуы;** 3) **қоғамдық тыңдаулар;** 4) **азаматтардың** жария билік органдарының қызметі туралы **ақпаратқа және құжаттарға** (оның ішінде Интернет желісінің мамандандырылған сайттарында электрондық нысанда) **қол жеткізуі;** 5) **журналистік зерттеулер** және қоғамдық БАҚ-ң қызметі; 6) **азаматтардың жеке және топтық жазбаша және электрондық өтініштерді** мемлекеттік билік және жергілікті өзін-өзі басқару органдарына, сондай-ақ лауазымды адамдарға **жіберу мүмкіндігі;** 7) **нормативтік құқықтық актілердің жобаларын,** сондай-ақ азаматтардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қозғайтын мемлекеттік өмірдің өзге де мәселелерін **қоғамдық талқылау;** 8) қоғамдық пікірді қалыптастыратын және билеуші элитаға әсер ететін **ғылыми-зерттеу, журналистік және көркем шығармалар;** 9) заң жобаларының **қоғамдық сараптамасы;** алқабилер сотының жұмысына азаматтардың қатысуы.

Еуроодақ елдеріндегі қоғамдық бақылау нысандарының ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады: 1) **азаматтардың деректерімен және сұрау салуларымен** жұмыс (қоғамдық пікірді сұрау деректерімен жұмыс; азаматтық бірлестіктердің өтініштерімен және ұсыныстарымен жұмыс; азаматтардың берген шағымдарын зерттеу); 2) **қоғамдық кеңестер** (барлық мүдделі тараптардың қатысуымен ашық тыңдаулар өткізу; қоғамдық өкілдердің қатысуымен жабық тыңдаулар өткізу; жазбаша түрдегі консультациялар (электрондық фокус-топтар); 3) **кеңесші форумдар** (воркшоптар; конференциялар; азаматтық қазылар алқасы); 4) әлеуметтік желілер арқылы **интерактивті диалог** (қолданыстағы әлеуметтік желілерде; арнайы құрылған әлеуметтік алаңдарда)[51].

[49]https://informburo.kz/novosti/aida-balaeva-rasskazala-ob-osnovnyh-principah-proekta-zakona-ob-obshchestvennom-kontrole.html

[50]Пархоменко А. Н. Америка Құрама Штаттарындағы қоғамдық бақылау // Жас ғалым. 2016. № 20. Б. 622—625. URL: https://moluch.ru/archive/124/34196

[51]Ашықтық және қатысу: АҚШ пен Еуропадағы 2.0 қоғамдық бақылау.

Шетелдік тәжірибе призмасы арқылы қоғамдық бақылау

Қоғамның мемлекеттік органдарға қатысты жоғарыда аталған бақылау формаларына сүйене отырып, мыналарды бөлуге болады.

1. Электрондық қоғамдық бақылау - тұрғындардың (жекелеген азаматтардың да, қоғамдық ұйымдардың да) құқықтарына, бостандықтары мен заңды мүдделеріне қатысты кез келген ақпаратқа интерактивті қол жеткізуді жүзеге асыру мүмкіндігі.

Сонымен, АҚШ-та «Электрондық ақпарат бостандығы туралы» Заң аясында «әр адамға немесе ұйымға, азаматтығына немесе туған еліне қарамастан, федералды мемлекеттік органдардың иелігіндегі құжаттарды сұрату құқығы беріледі. Бұл органдар жауапты 20 жұмыс күнінен кешіктірмей ұсынуы тиіс»[52].

Құқықты іске асыруға кепілдік берілген: 1) мемлекеттік органдардың міндеті (ең алдымен федералды министрліктер мен ведомстволардың) жыл сайын АҚШ Бас прокурорына осы құқықты сақтау туралы есеп беру, оның электронды нұсқасы Интернетте арнайы сайттарда ашық қол жетімді түрде орналастырылады; 2) АҚШ Бас Прокурорының міндеті жоғарыда аталған баяндамалар бойынша Бас прокурор Кеңсесінің Жиынтық баяндамасының электрондық нұсқасын бірыңғай жалпыға қолжетімді деректер базасында орналастыру, оны бір мезгілде АҚШ Конгресінің тиісті комитеттері мен комиссияларына жазбаша және электрондық нысанда жіберу; 3) АҚШ Бас Прокурорының міндеті алынған есептер негізінде есеп беру және тәжірибелік жұмыс туралы нұсқаулықтарды соңғысын мемлекеттік органдарға жіберу арқылы дайындау; 4) мемлекеттік органдар мен азаматтардың өтініші бойынша мемлекеттік органдардың міндетін сұрату бойынша алынған ақпаратты беру және АҚШ Бас прокурорына есепті дайындау және жіберу туралы ақпарат беру.

ҚР 2013 жылғы заң жобасында бақылаудың мұндай түрі қарастырылмаған.

2. АҚШ-та қолданылатын **үкімет қызметіндегі ашықтық тәжірибесі** - федералдық үкімет пен штат үкіметтерінің, сондай-ақ қоғамдық ұйымдар мен БАҚ өкілдерінің қатысуымен жекелеген ведомстволардың ашық отырыстарын өткізу.

Тәжірибе заң шығарушы (өкілді) билік органдарының қызметінде де орын алады.

Осылайша, АҚШ Конгресінің комитеттері мен комиссиялары азаматтардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қозғайтын өзекті мәселелерді талқылай отырып, ашық отырыстар өткізеді.

[52]Ашықтық және қатысу: АҚШ пен Еуропадағы ².⁰ қоғамдық бақылау.

3. Қоғамдық бақылау нысандары - **заң шығару бастамасы, азаматтық бастама** және **заң шығару бастамасы,** онда белгілі бір азаматтар қолдаған бастама немесе заң жобасы (әдетте Интернеттегі веб-сайтта электронды түрде) **заң жобасының мәртебесіне** ие болады (мысалы, АҚШ пен Еуропалық Одақ).

Сонымен, 2012 жылдан бастап жұмыс істейтін Еуропалық азаматтық бастаманың сайтында келесі ақпарат орналастырылған: «Еуропалық Одақ азаматтары Еуропалық комиссияның атына өз өтініштерін жібере алады, егер қандай да бір азаматтық бастама миллионнан астам дауыс алса, онда ол Еуропалық Парламенттің қарауына міндетті мақұлданған өтініш мәртебесін алады (мақұлданған өтініштердің ішінде мигранттардың Еуропалық Одаққа еркін кіру құқығын бөлуге болады (03.12.2016), Еуропалық Одақта демократияны сақтау туралы (23.06.2016)»[53].

4. Қоғамдық бақылау нысаны - азаматтардың жекелеген елдерде заң жобаларын, сондай-ақ заңға тәуелді НҚА жобаларын әзірлеуші ретінде әрекет етуге мүмкіндігі бар **халықтық заң шығару бастамасы болып табылады.**

В.В. Комарованың пікірі бойынша: «Әртүрлі елдердің заң тәжірибесі заң жобасына бастамашылық етуге және оны заңнамалық (өкілетті) органға енгізуге құқығы бар азаматтардың санына алуан түрлі тәсілдерді қарастырады. Негізінен, қолдардың саны референдумды бастау үшін қажет мөлшерге сәйкес келеді. Сондай-ақ мәселелер тізбесіне қойылатын шектеулер де бар: референдум рәсімі арқылы қабылданатын мәселелерді қарауға шығаруға болмайды.

Кейбір елдерде өкілдік мәселесі аса маңызды болып келеді. Мысалы, Бразилияда бастамашыл топтың құрамы қолданыстағы 26 субъектінің кем дегенде 5-інен тұруы керек»[54].

*Қоғамдық бақылаудың бұл нысаны заң шығаруды қоғамның шағын элиталық санатының мүдделеріне қызмет ету құралына айналдыруға жол бермей, **елдегі заңнамалық актілерді әзірлеу және қабылдау процесін демократияландыруға мүмкіндік береді,** бұл өз кезегінде мемлекеттік биліктің өзін де, қолданыстағы заңнаманы да заңдастырады, оған халықтың сенім деңгейін арттырады.*

5. Петициялық референдумдарды ұйымдастыру және өткізу тәжірибесі халықты қызықтыратын тақырып бойынша НҚА әзірлеу және қабылдау рәсіміне бастамашылық етуге дауыс беру құқығы бар АҚШ азаматтарының белгілі бір санының өтініші бойынша референдум өткізу арқылы жүзеге асырылады.

Дж. Зиммерманның пікірінше «петициялық референдумдар» жеке муниципалитеттер мен тіпті штаттар деңгейінде өткізіледі. Сайлаушылар дауысының ең төменгі шегіне заңнамалық шектеулер қойылады, оған қол жеткізілген кезде аталған референдумдар өткізілді, ал заң шығару рәсімі бастамашылық етілді деп есептеледі[55].

Азаматтық қоғамның басты белгісіне жария билікті бақылау мүмкіндігі жатады. Құқықтық нысандарды сатып алу арқылы бақылау азаматтық қоғам болған жағдайда билікті заңға бағындыра алады, мемлекет «құқықты» иеленіп, «заңды» болады[56].

6. Азаматтық вето институты АҚШ пен Еуроодақ елдерінде қолданылатын қоғамдық бақылау нысан болып табылады. Мұнда ел азаматтарының немесе оның жекелеген аймағының не болмаса муниципалитетінің мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдары, сондай-ақ олардың лауазымды тұлғалары қабылдаған жекелеген нормативтік құқықтық актілерді қабылдамау (жарамсыз, заңды күші жоқ деп тану) құқығы мен мүмкіндігі қабылданады.

В.Н. Руденконың пікірінше: «Соңғы уақытта қоғамдық бақылаудың азаматтық вето сияқты түрі кеңінен таралуда. Бұл рәсім референдумда дауыс беру арқылы билік органдары қабылдаған нормативтік құқықтық актілерді қабылдамауға мүмкіндік береді. Азаматтық вето арқылы халық өкілді органның қызметіне тікелей әсер етуі мүмкін, соның салдарынан азаматтардың әлеуметтік маңызы бар заңды мәселелерді шешудегі белсенділігі артады»[57].

Қоғамдық бақылаудың бұл нысаны жанама түрде халық тікелей сайлайтын адамдардан тұратын өкілеттіктердің өкілдік сипатына байланысты қоғамдық бақылау қиын болатын биліктің заңнамалық (өкілді) органдарына әсер етеді.

[53]URL: http://ec.europa.eu/citizensinitiative/public/basic-facts.

[54]Комарова В. В. Халықтық заң шығару бастамасының институты (түсінігі, түрлері, құқықтық негіздері)// Lex russica. 2006. № 3. Б. 462.

[55]Зиммерман Дж. Америка Құрама Штаттарындағы тікелей демократия: тәжірибе мен проблемалар // Вестник МГУ. Сер. «Право». 1991. № 5. Б. 56.

[56]Лучин В. О., Боброва Н. А. Ресейдің конституциялық жүйесі: негізгі саяси және құқықтық сипаттамалары / / Құқық және саясат. 2003. № 10. Б. 27.

[57]The Book of the States, 1998—1999. Lexington, 1998. Vol. 32. Pp. 222-225.

7. Референдумда азаматтардың лауазымды адамдарды кері шақырып алуы. АҚШ-та негізінен сайланған лауазымды тұлғалар (федералды парламенттің, штат парламенттерінің депутаттары)[58] шақыртылады, ал Жапонияда жергілікті өзін-өзі басқару органдарының депутаттарын шақырып алу мүмкіндігі заңмен қарастырылған.

Еуроодақ елдерінде азаматтар биліктен шеттету, сайланбалы тұлғаны немесе шенеунікті сайлаудың кезекті рәсіміне дейін қайта сайлау мәселесін көтере алады (Австрия Конституциясында федералдық президентті халықтық дауыс беру арқылы қайтарып алу мүмкіндігі көзделген[59]).

*Қоғамдық бақылаудың бұл түрі **сайлаушылар алдындағы жауапкершілікті** тек мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарының сайланған лауазымды тұлғаларын ғана емес, сонымен бірге тағайындалған шенеуніктерді де **күшейтеді,** сонымен бірге олардың қызметін бақылау тек сайланған компаниялар кезеңінде ғана емес, **тұрақты сипатқа ие болады.***

8. Қоғамдық кеңестер, ашық және жабық тыңдау форматында, фокус-топтар түрінде немесе Интернет арқылы өтеді[60].

Ашық және жабық тыңдаулар форматында қоғамдық кеңестер өткізу кезінде қоғамдық ұйымдар мен БАҚ өкілдері шақырылады.

Осы іс-шаралар өткізу туралы ақпарат Интернет желісінде орналастырылады не қатысушыларға шақыру жіберіледі.

Бұл кеңестер интерактивті режимде де (Интернет желісінде), сондай-ақ халыққа немесе қоғамдық ұйымдарға электрондық хаттар арқылы сұрау салу арқылы да жүргізілуі мүмкін.

Бұл формат қоғамның қарастырылып отырған мәселелерге қатынасын анықтауға және сонымен бірге сұралған қоғамдық бақылау субъектілерінің көпшілігінің мүдделерін қанағаттандыратын шешімдер жасауға мүмкіндік береді.

9. Интернет желісі арқылы азаматтардың мемлекеттік билік органдарына және муниципалитеттерге, сондай-ақ олардың лауазымды адамдарына **жүгінулері.**

*Ұлыбританияда Жергілікті қауымдастықтарды қолдау туралы акт негізінде **азаматтардың жергілікті маңызы бар мәселелер бойынша билік органдарына жүгіну құқығы** қарастырылған.*

*Бұдан басқа, **электрондық қоғамдық бақылау нысандары** белсенді қолданылады, халық құжаттармен, шағымдармен, өтініштермен жұмысты электрондық түрде бақылай алады, бұл да қоғамдық бақылау нысандарының бірі болып табылады»[61].*

Халық электрондық түрде муниципалитет басшылығына белгілі бір шенеуніктердің қолданыстағы заңнаманы бұзуы немесе оның құқықтарының, бостандықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуы туралы хабарлай алады.

Осылайша, осы өтініштер бойынша құжат айналымы елеулі түрде жеңілдетіледі, оларға жауаптар дайындау мерзімдері, сондай-ақ азаматтардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қалпына келтіру (қорғау) жөніндегі іс-шараларды әзірлеу және іске асыру үшін уақыт азаяды.

10. Полиция органдарының қызметіне азаматтық бақылау (citizen oversight of police). Полиция органдарының өз құқықтарын теріс пайдалануына байланысты туындаған көптеген жанжалдар 1993 жылы Лос-Анджелес округінің Шериф бөлімінде тұрақты штатпен арнайы кеңестің құрылуына әкелді. Осылайша, АҚШ-тағы полицияның қадағалау бағдарламаларының екі түрінің бірі азаматтық қадағалаудың «аудиторлық моделі» пайда болды.

Тағы бір модельге толық емес жұмыс негізінде жұмыс істейтін және нақты шағымдармен айналысатын азаматтардың ерікті комитетінің жұмысы кіреді.

Арнайы кеңес шериф департаменті қызметінің кез келген аспектілеріне аудит және мониторинг жүргізу үшін барлық өкілеттіктер берілген сарапшылар тобын қамтиды[62].

Қоғамдық бақылаудың мұндай нысаны полиция органдарының қызметін бақылауды ғана емес, сонымен бірге азаматтардың өтініштері мен шағымдарымен жұмыс істеуді, оларды қарау нәтижелерін прокуратура органдарына жіберуді, сондай-ақ полиция қызметкерлерін лауазымынан шеттету рәсімдерін бастауды көздейді.

[58]Österreichischer Bundespräsident. URL: https://www.bundespraesident.at

[59]Österreichischer Bundespräsident. URL: https://www.bundespraesident.at

[60]Ақпарат және қоршаған ортаны бақылау бойынша әлеуметтік желі. URL: http://www.eionet.europa. eu

[61]Кудрявцев А. В., Юдина Н. В. Қоғамдық бақылауды жүзеге асырудың шетелдік тәжірибесін зерделеу тарихынан // XXI ғасырдағы Ресей мемлекеттілігі: әлеуметтік-саяси дамудың модельдері мен перспективалары: ғылыми-практикалық конференция материалдары. — 2017. — Б. 143—145.

[62]Ашықтық және қатысу: АҚШ пен Еуропадағы 2.0 қоғамдық бақылау. Б. 5,

11. Шетелдегі жария билік органдарына **қоғамдық бақылауды ұйымдастыруға және жүргізуге қатысатын қоғамдық ұйымдардың қызметі мемлекеттік бюджет, сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қаражаты есебінен қаржыландырылады.**

Сонымен қатар, бұл ұйымдарға тікелей халықтан, сондай-ақ заңды тұлғалардан қаражат жинау құқығы берілген.

Азаматтық қоғамды дамыту қорының деректері бойынша: 1коммерциялық емес ұйымдардың кірістеріндегі мемлекеттік қаржыландыру үлесі: Батыс Еуропа, Канада, Израиль - 54%; Шығыс Еуропа - 42%; англо-саксон елдері-36%; Скандинавия - 35%; Азияның дамыған елдері - 34%; Латын Америкасы - 19%.

Франция - 60% және Бельгия - 76% сияқты елдерде мемлекеттік қаржыландыру коммерциялық емес ұйымдардың басым бөлігін құрайды. Бұл елдерде мемлекеттік қаржыландыру коммерциялық емес ұйымдардың негізгі кіріс көзі болып табылады»[63].

Ұсынылады: жаңа заң жобасы шеңберінде қоғамдық бақылау іс-шараларын ұйымдастырумен, өткізумен не өткізуге жәрдемдесумен айналысатын **қоғамдық ұйымдардың қызметін мемлекеттік және жергілікті бюджеттер қаражатынан қаржыландыру міндеті** бекітілсін. Қаржыландыру конкурстық негізде немесе жария гранттар, салықтық жеңілдіктер беру және т. б. арқылы жүзеге асырылсын.

12. Қоғамдық теледидар - ЮНЕСКО әзірлеген қоғамдық хабар тарату туралы үлгілік заңға сәйкес Еуроодақтағы қоғамдық бақылау субъектілерінің әртүрлілігі[64].

Міндеттерге: қоғамдық бақылау іс - шараларын жария ету, Еуроодаққа қатысушы елдердің халқы үшін маңызы бар мәселелерге назар аудару кіреді.

Тұжырым: қазіргі әлемде мемлекетке келіп түсетін қоғамдық сұрау салуларға тез жауап беру қиын, бұл әлеуметтік жанжалдардың шиеленісуіне әкеледі. Шешімді тиімді кері байланыс арқылы қол жеткізуге болады.

Мұнда **қоғамдық бақылау реформалау процестерінің тұтастығына, теңгерімділігіне және мемлекет жүргізіп отырған реформалардың түпкілікті табысына әсер ететін сыртқы тірек, тетік және кері байланыс жүйесі рөлін атқарады.**

Қазақстанда жаңа қоғамдық бақылау институтын қалыптастыру бөлігінде табысты тәжірибені енгізу призмасы арқылы шетелдік практикадан жоғарыда ұсынылған мысалдарды қарау қоғамдық бақылауды ұйымдастыру және оның жұмыс істеуі кезінде туындайтын қазіргі заманғы проблемаларды шешуге ғана емес, сонымен қатар оның толыққанды дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

[63]Околышев Д. А., Околышева И. А. Ресейде және шетелде қоғамдық бақылауды институционализациялау ерекшеліктері // Ғылыми конференциялар жаршысы. — 2017. — № 9—3 (25). — Б. 142—144.

[64]URL: https://unesdoc.unesco.org/home

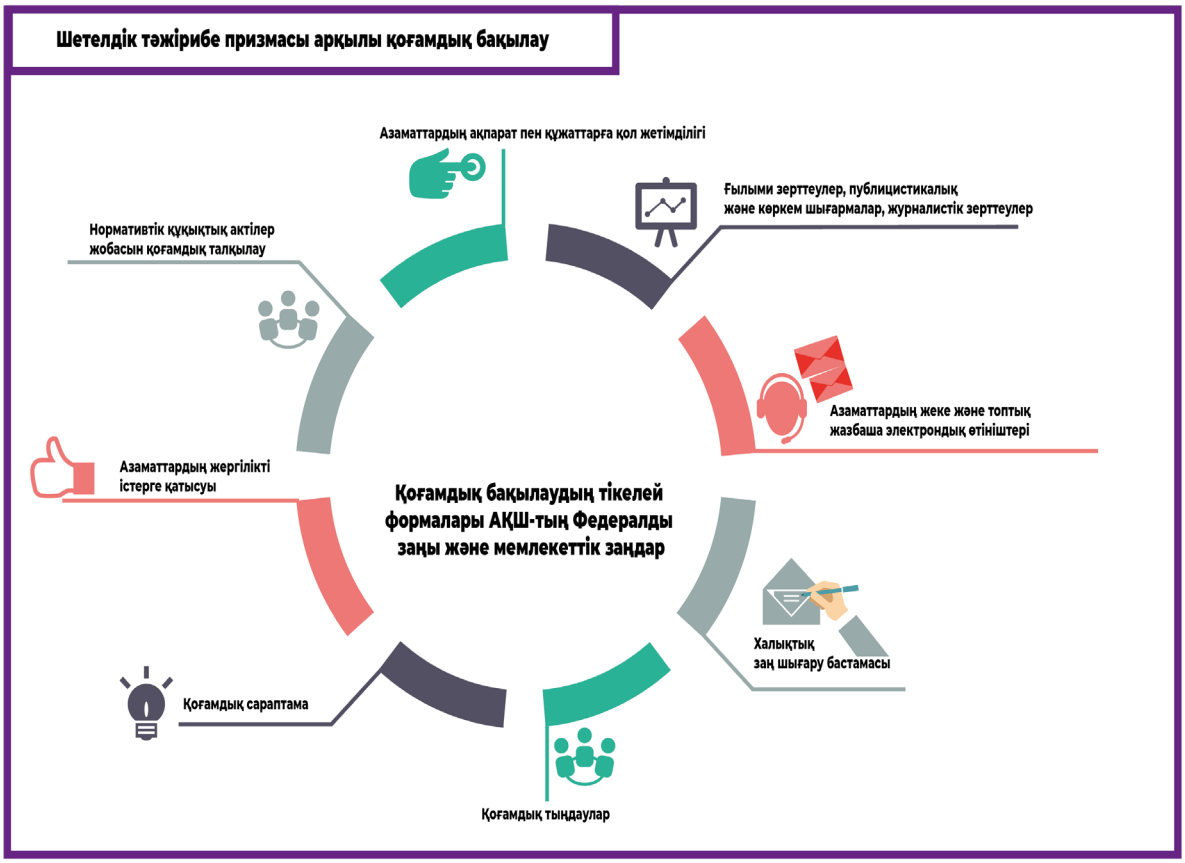

2.3.2. Қоғамдық бақылау принциптерін заңнамалық бекіту

Қоғамдық бақылаудың мақсаты **мемлекет пен оның бөлімшелері іс-қимылдарының жариялылығын, заңдылығын және тиімділігін,** яғни құқықтық және демократиялық мемлекеттің тән ерекшеліктерін қамтамасыз ету болып табылады. Ұсынылған институтты реттеудегі мемлекеттің/заң шығарушының шектеулі рөлін заңнамалық тұрғыдан түсіну қажет. Сонымен, бақылау - бұл мемлекеттен тыс қоғамдық институт, бірақ оны мемлекеттік реттеу функциясы «сезімтал жерлерді» - бюрократиялық процедураны жасамай, қоғамдық бақылау субъектілері мен объектілері арасындағы үйкеліс орындарын реттеуден тұруы мүмкін.

Қоғамдық бақылаудың жеке объектілерін қарау кезінде меншік құқығы, өзінің ғылыми-техникалық жетістіктеріндегі зияткерлік меншік құқығы, еркін кәсіпкерлік құқығы, іскерлік үй-жайларға қол сұғылмаушылық құқығы және т. б. сияқты бірқатар өзіндік негізгі құқықтар анықталады. Мұнда заң шығарушының міндеті -қоғамдық бақылау субъектілері мен объектілерінің қайшылықты құқықтық ұстанымдарын, сондай-ақ негізгі құқықтарға негізделген ұстанымдарды негізді түрде шектеу және өлшеу.

Осылайша, мемлекеттік объектілерге қатысты қоғамдық бақылауды жүзеге асыру бақылау арқылы орындалады, бақылау мақсаттары бақыланатын объектілердің мүдделері мен мақсаттарына қайшы келмейді (құқықтық тәртіп сақталады және жүзеге асырылады). Сонымен қатар, жеке объектілерге қатысты мұндай бақылау негізгі құқықтардың басқа тасымалдаушысының құқықтық саласын бұзады - негізгі құқықтардың екі тасымалдаушысы арасында қайшылықтар кездеседі.

Мемлекеттік объектілерді қоғамдық бақылауды заңнамалық реттеу реттеудің шектеулі ауқымын ғана қамтиды, онда мынадай мәселелер реттеуге жатады: 1) қоғамдық бақылау субъектілерінің тиісті мекемеге кіруі; 2) бақыланатын мекеме қызметкерлерінің бақылаушы субъектілерге қатысты ақпараттық міндеттері; 3) демократиялық және құқықтық мемлекеттің жариялылығының негіз қалаушы қағидатын ескере отырып, құпия ақпараттың түрлері және оның құпиясыздандырылуын негіздеу.

Сонымен қатар, бақыланатын мекеме қызметкерлерінің бақылаушы субъектілерге қатысты өз міндеттерін орындамағаны немесе тиісінше орындамағаны үшін жауапкершілігі, қоғамдық бақылауды жүзеге асыру кезіндегі олардың өзара құқықтары мен міндеттеріне қатысты қоғамдық бақылау субъектілері мен объектілері арасындағы жанжалдарды шешу тетіктері қаралады.

Қоғамдық бақылаудың жеке объектілеріне қатысты қоғамдық бақылауды реттеудің күрделілігі мыналарға байланысты болады: 1) қоғамдық бақылауды жүргізу себебі, яғни қоғамдық бақылау субъектілерінің басқа жеке субъектінің құқықтық саласына басып кіруі; 2) бақыланатын объектінің үй-жайларына кіру құқығының алғышарттары және осы үй-жайлардың мақсатына және нақты пайдаланылуына байланысты үй-жайлардың барлық бөліктерінің болуы; 3) нақты бақылаушы тұлғалардың қол жеткізуінің субъективті алғышарттары, яғни мүдделер қақтығысын болдырмау; 4) бақылауды жүзеге асыру үшін қажетті ақпаратты алу құқығының алғышарттары; 5) бақылаушы субъектілерге қол жеткізуден бас тарту кезіндегі бақыланатын объектінің міндеттері - осындай немесе ішінара бас тарту немесе нақты тұлғаларға бас тарту; 6) бақыланатын объектінің іскерлік құпиясын қорғаудың алғышарттары және ҚР заңнамасын немесе қоғамдық мүдделерін аса ауыр бұзу күдігі кезінде, егер олар іскерлік құпия болмаса да, материалдармен танысуға мүмкіндік беретін ерекше рәсімдер; 7) қоғамдық бақылауды жүзеге асыру кезіндегі қоғамдық бақылау субъектілері мен жеке объектілері арасындағы жанжалдарды олардың өзара құқықтары мен міндеттеріне байланысты шешу тетіктері; 8) қоғамдық бақылаудың жеке объектісі өкілдерінің құқыққа қарсы мінез-құлық немесе қоғамдық мүддені бұзу үшін жауаптылығы.

Осы әзірленіп жатқан заң жобасында объектілер арасындағы жоғарыда көрсетілген айырмашылықтарды ескеру қажет. Сонымен қатар, мемлекеттік және жеке құрылымдардың қоғамдық бақылауындағы дәл осы айырмашылық нақты анықталуы керек және тараптардың мүдделер қақтығысын тудырмауы керек.

2013 жылғы заң жобасында қоғамдық бақылаудың бірқатар қағидаттары қарастырылады. Мәселен, 6-бапта қоғамдық бақылауды жүзеге асырудың мынадай қағидаттары ұсынылған: 1) адам және азамат құқықтарының басымдығы; 2) заңдылық; 3) қоғамдық бақылауды жүзеге асыруға қатысудың еріктілігі мен өтеусіз болуы; 4) объективтілік және сенімділік; 5) ашықтық және айқындық; 6) қоғамдық бақылау субъектілерінің тәуелсіздігі; 7) қоғамдық бақылауды жүзеге асыруға кедергі келтіруге жол бермеу; 8) қоғамдық бақылау субъектілерінің кәсібилігі мен құзыреттілігі; 9) бақылау рәсімдерін жүргізудің жеделдігі; 10) қоғамдық бақылау объектілерінің қызметі туралы ақпараттың қолжетімділігі; 11) қоғамдық бақылау нысандарының алуан түрлілігі; 12) қоғамдық бақылау субъектілері мен объектілерінің өзара іс-қимылы; 13) қоғамдық бақылау органдарын белгісіз адамдар тобының заңды өкілдері ретінде тану; 14) мемлекеттік бақылау және қадағалау функцияларын жүзеге асыратын мемлекеттік органдардың өкілеттіктерін ауыстыруға жол бермеу.

Г.Н. Чеботарев қоғамдық бақылау жүйесінде қоғамдық бақылау субъектілерінің белсенді әрекеттеріне - **талдау жасауға, тексерулер жүргізуге, биліктің қызметін қоғамдық бағалауға** назар аудару керек деп санайды[65].

Тексерілетін қызметті екі түрге ажырату керек: қоғамдық маңызы бар қызмет және адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын, қоғамдық бірлестіктердің заңды мүдделерін қозғайтын қызмет.

2.3.3. Азаматтың қоғамдық бақылауды ұйымдастыруға, өткізуге және оның нәтижелерін талқылауға қатысуына байланысты оның қауіпсіздік кепілдіктері

2013 жылғы заң жобасының 9-бабында. Қоғамдық бақылау саласындағы мемлекеттік кепілдіктер белгіленген[66]:

1. Қоғамдық бақылау субъектілерінің қызметі мемлекеттік кепілдіктерді белгілеумен, **олардың құқықтарын қорғаумен және мемлекеттік қолдау шараларын** іске асырумен қамтамасыз етіледі.

2. Қазақстан Республикасында мыналарға **кепілдік беріледі:**

1) **азаматтардың тікелей және өз өкілдері арқылы мемлекет істерін басқаруға** қатысуға конституциялық құқықтары;

2) қоғамдық бақылау субъектілерінің ақпаратқа қол жеткізу саласындағы ҚР заңнамасына сәйкес қоғамдық бақылауды толыққанды жүзеге асыру үшін қажетті **құжаттар мен материалдарға қол жеткізуі;**

3) қоғамдық бақылау субъектілерінің лауазымды адамдарға, мемлекеттік органдарға, жергілікті өзін-өзі басқару органдарына, сондай-ақ мемлекеттік кәсіпорындарға, дауыс беретін акцияларының (жарғылық капиталға қатысу үлестерінің) елу және одан да көп пайызы мемлекетке тиесілі заңды тұлғалардың және олармен үлестес заңды тұлғалардың өтініштерін Қазақстан Республикасының Заңында белгіленген тәртіппен және шарттарда **объективті, жан-жақты және уақтылы қарау.**

[65]Чеботарев Г. Н. Жергілікті өзін-өзі басқару жүйесіндегі қоғамдық бақылау // Конституциялық және муниципалды құқық. 2017. № 9. Б. 45-48.

[66]АЖ Параграф WWW http:///online.zakon.kz

4) мемлекеттік жоспарлау жөніндегі уәкілетті орган айқындайтын тәртіппен мемлекеттік органдар қызметінің тиімділігіне жалпы бағалауды қалыптастыру кезінде қоғамдық бақылау субъектілерін коммерциялық емес негізде тарту;

5) қоғамдық бақылау субъектілерінің мемлекеттік функцияларды орындайтын алқалы **органдардың отырыстарына қатысуы.**

3. Мемлекет:

1) қоғамдық бақылаудың тиімді жүйесін қалыптастыруға;

2) мемлекеттік органдар жанынан қоғамдық бақылау субъектілерінің қатысуымен ҚК құруға және оның қызметіне жәрдемдеседі.

4. Қоғамдық бақылау субъектілерін мемлекеттік ақпараттық қолдау мемлекеттік органдардың барлық деңгейдегі ақпараттық жүйелер мен ақпараттық-телекоммуникациялық желілерді міндетті түрде құруы және олардың жұмыс істеуін қамтамасыз ету арқылы жүзеге асырылады.

5. Қоғамдық бақылау субъектілерінің заңды қызметіне араласуға тыйым салынады.

6. Мемлекет қоғамдық бақылау субъектілеріне олардың заңды қызметіне кедергі келтіргені үшін, сондай-ақ қоғамдық бақылауды ұйымдастыруға және жүргізуге оның қатысуына байланысты жеке немесе заңды тұлғаны қудалағаны үшін жауаптылық белгілейді.

2.3.4. Қоғамдық бақылау нысанасының шекараларын белгілеу

2013 жылғы заң жобасында қоғамдық бақылауды реттеуге жалпы тұрғыдағы көзқарас берілген. Осылайша, қоғамдық бақылауға жеке қоғамдық бақылау субъектілерімен бастамашылық етіліп, жүргізіледі. Сонымен бірге, бұл факт қоғамдық бақылаудың сипатын анықтауды жеңілдетпейді.

Екі нұсқасы бар:

1) мемлекет жеке субъектілерге тиісті мемлекеттік өкілеттіктерді бере алады.

Мұнда қоғамдық бақылау арнайы уәкілетті жеке субъектілер жүзеге асыратын мемлекеттік қызмет болып табылады.

2) мемлекет қоғамдық бақылауды өзі пайда алатын (азаматтық) қоғамның белсенділігі деп санауы мүмкін.

Мұнда мемлекеттік өкілеттіктерді беру жоқ.

Реттеудің мазмұны мен көлемін анықтау үшін ұсынылған нұсқалардың бірін таңдау:

Бірінші нұсқада заң шығарушының міндеті қоғамдық бақылауды жүзеге асыру кезінде кез-келген әрекеттің барлық алғышарттарын нақты реттеу болып келеді.

Мұнда мониторинг, тыңдау, тергеу және т.б. сияқты бақылау түрлерін реттеу қарастырылады.

Екінші нұсқада қоғамдық бақылаудың құқықтық шеңберлері заңнамалық түрде реттеледі.

Бақылаудың нақты түрлерін реттеу талап етілмейді, өйткені (қоғамдық) бақылау субъектілері, негізінен, бақылау құралдарын таңдауда еркін және бұл ретте өзін бақылаудың белгілі бір түрлерімен шектемей, орындылығына қарай нақты қадамдарды өздері таңдауға құқылы.

2013 жылғы заң жобасында заң шығарушы таңдаған мемлекеттік өкілеттіктерді жеке субъектілерге беру немесе қоғамдық қызметтің құқықтық шеңберін белгілеудің нұсқасы ұсынылады, яғни – аралас тәсіл. Заң жобасы мемлекеттік органдардың қызметін реттеуші ретінде әрекет етеді: 1) қоғамдық бақылау нұсқаларының толық тізбесі; 2) бақылаудың әр нұсқасының нақты алғышарттары; 3) оның алғышарттарын өрескел бұзған кездегі бақылау нұсқасының жарамсыздығы (45-бап-тексерудің жарамсыздығы) және реттеудің басқа да элементтері.

Сонымен қатар, мемлекеттік өкілеттіктерді қоғамдық бақылау субъектілеріне табыстау жоқ. Бұған 2013 жылғы заң жобасының ережелерін растау (20-бап 1, 2-бөлімдер), сондай-ақ қоғамдық бақылау субъектілерінің мемлекеттік билік және жергілікті өзін-өзі басқару органдарынан бөлінуі де баса көрсетілген.

Осылайша, 2013 жылғы заң жобасында нақты тұжырымдама мен мақсат жоқ, қоғамдық бақылау субъектілері бір уақытта қоғамдық акторлар немесе мемлекеттік агенттер ретінде әрекет ететін даулы нормалар бар.

2.3.5. Қоғамдық бақылаудың нақты әдістері мен тәсілдерін айқындау

«Қазақстан Республикасындағы қоғамдық бақылау туралы» ҚРЗ жобасының 49-бабында: «Қоғамдық тергеуді ұйымдастырушы: 3) қоғамдық тергеудің нысандары мен әдістерін анықтайды».

Сонымен бірге, ресейлік зерттеушілер қоғамдық бақылауды жүзеге асырудың мынадай әдістерін қарастырып отыр: 1) бақылау (мысалы, отырыста); 2) ресми статистиканы талдау және құжаттарды талдау; 3) жергілікті жерде тікелей зерттеу (азаматтарды қабылдауға қатысты хабарландырулар орналастырылған ба, мүгедектерге арналған пандустар бар ма және т. б.); 4) билік органдарына бару арқылы шарттарды зерттеу; 5) шағымдар мен өтініштерді жинау; 6) әңгімелер, сұхбаттар, фокус-топтық сауалнамалар; 7) қоғамдық сараптама; 8) тәжірибелік эксперименттер (мысалы, билік өкілінің, депутаттың қабылдауына қалай тіркелуге болады); 9) қоғамдық тергеу; 10) қоғамдық мониторинг[67].

Іс жүзінде ресейлік зерттеушілер сенімді және объективті ақпарат алу үшін әдістерді жан-жақты қолдануды, сонымен қатар әдістерді құжаттық және нақты әдіс деп бөлуді ұсынады.

Құжаттық әдістер - тексерілетін қоғамдық бақылау объектілерінің іс-әрекеттерінің анықтығы мен заңдылығы не олардың жоқтығы анықталатын құжаттарды талдау.

Қоғамдық бақылау объектісі шығарған ресми құжаттарды, деректемелердің болуы және т.б. формалды тексеру.

Заңды тұрғыда тексеру - құжаттардың заңнамаға сәйкестігін бағалау.

Қарсы тексеру - бірнеше құжаттардың бір-біріне сәйкестігін анықтау.

Нақты әдістер - тексерілетін объектіні бақылау, тексеру, қарау, өлшеу, салмақтау, зертханалық талдау және басқа да тексеру тәсілдері арқылы сандық және сапалық жай-күйін анықтау.

Іс жүзінде құжаттарды бастапқы талдау бір-біріне деген қарама-қайшылығын анықтауға мүмкіндік береді, мысалы, күмәнді көрсеткіштер, бұл тексерілетін объектіге шығатын істердің нақты жай-күйін нақты тексеру және анықтау үшін негіз болып табылады.

Мұнда оның нақты болуы, жағдайы және құжаттардағы сапалық және сандық сипаттамаларға сәйкестігі және т.б. нақтыланады.

Осылайша, қоғамдық бақылауды іс жүзінде жүзеге асыру көбінесе бақылау рәсімдерінің сәттілігін қамтамасыз ететін әртүрлі нысандарды, құралдар мен әдістерді жинақтайтын іс - шаралар кешенін жүзеге асыруды қамтиды.

2.3.6. «Қоғамдық бақылау» анықтамасы

Заманауи ғылымда «қоғамдық бақылау» термині кездескенімен, оған бірыңғай түсінік берілмеген. Анықтамалардың әртүрлі нұсқалары ұсынылған: 1) С.М. Зубарев «жария билік органдары қызметінің нормативтік құқықтық стандарттарға сәйкестігін белгілеуге және анықталған сәйкессіздіктерді уәкілетті органдарға өтініштер жіберу арқылы не қоғамдық пікірді қалыптастыру арқылы түзетуге бағытталған азаматтық қоғамның уәкілетті субъектілерінің кешенді қызметі»[68]; 2) Н.Н. Кулешова «мемлекеттік билік органдарының, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, олардың лауазымды адамдарының қызметіне қоғамдық бірлестіктер мен жекелеген азаматтарды (яғни мемлекеттік-билік өкілеттіктері берілмеген субъектілерді) мемлекеттік емес бақылау»[69]; 3) О.С. Забралова «азаматтық қоғам институттарының және азаматтардың заңнамалық және өзге де нормативтік құқықтық актілер талаптарының сақталуын тексеру жөніндегі қызметі, сондай-ақ анықталған бұзушылықтарды оған уәкілетті жария билік органдарына да, сондай-ақ қоғамдық пікір арқылы да жүгіну арқылы жою»[70]; 4) Е.Н. Кобыльченко «Қоғамдық бақылау мемлекет пен азаматтар арасындағы делдалдықтың маңызды функциясын орындайды, мемлекеттік шешімдердің жариялылығын қамтамасыз етеді және азаматтардың мүдделерін биліктің озбырлығынан қорғауға кепілдік береді[71].

[67]Кочева О., Аверниев И. Азаматтық бақылау: ұғымдар мен технологиялар [Электрондық ресурс]. – Қол жеткізу режимі: http://control. prpc. ru/techn_01. shtml

[68]Зубарев С.М. Мемлекеттік органдардың қызметін қоғамдық бақылау ұғымы және оның мәні // Әкімшілік құқық және процесс. 2011. № 5. Б. 11-12.

[69]Кулешова Н.Н. Ресейдегі қоғамдық бақылаудың қазіргі жағдайы туралы // Заң ғылымы. 2011. № 2. С. 21-24.

[70]Забралова О.С. Ресей Федерациясының атқарушы билік органдарының қызметі саласындағы қоғамдық бақылауды дамыту: автореф. дис. ... заң ғылым.канд. М., 2012. 26 б.

[71]Кобыльченко Е.Н. Қазіргі Ресейдің мемлекеттік билігінің бақылау функциясының тиімділігі: өлшемдер, жетілдіру мәселелері, саяси талдау: дис. ... саясат ғылым.канд. Ростов н/Д.: Солтүстік Кавказ Мемлекеттік қызмет академиясы, 2007.

2013 жылғы заң жобасында 1-баптың 1) тармағында «қоғамдық бақылау - қоғамдық бақылау субъектілерінің қоғамдық бақылау объектілерінің қызметін олардың қызметінің Қазақстан Республикасының заңнамасында және қоғамдық мүдделерде белгіленген талаптарға сәйкестігі тұрғысынан байқау, тексеру және бағалау жөніндегі қызметі, оны жүзеге асыру барысында және нәтижелері бойынша бақыланатын (тексерілетін) субъектілер, уәкілетті мемлекеттік органдар, жергілікті өзін-өзі басқару органдары осы Заңда және Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасында көзделген шараларды қабылдайды» делінген.

Әлеуметтік-құқықтық құбылыстың құқықтық аспектілерін қарастыру кезінде ғалымдардың көпшілігі анықтамадан басқа **белгілерді** де ажыратады: қоғамдық-саяси құбылыстар жүйесіндегі орны мен маңызы, субъектілер, нысандар мен институттар, олардың өзара байланысы, сондай-ақ іске асыру көрсетіледі.

Қоғамдық бақылаудың **негізгі** белгілерінің бірі: 1) қоғамдық бақылау әртүрлі әлеуметтік топтардың мүдделерінің тепе-теңдігін қамтамасыз ету құралы ретінде; 2) қоғамдық бақылаудың мақсаты - азаматтық қоғамның күш-жігерін біріктіру және келісу арқылы адам құқықтарын қорғау; 3) қоғамдық бақылау - әлеуметтік нормалардың орындалу кепілі; 4) мемлекеттік қызметтің әртүрлі салаларына қолданылатын қоғамдық бақылау; 5) қоғамдық бақылау жаппай сипатқа ие болып келеді және қоғамның әртүрлі топтарының кеңінен қатысуына негізделген; 6) қоғамдық бақылауды жүзеге асыруға қатысу ерікті сипатта болады[72].

Ғылыми әдебиеттерді талдау көрсеткендей, қоғамдық бақылау субъектілеріне **адвокатура, БАҚ, Адам құқықтары жөніндегі уәкіл институты, қоғамдық бірлестіктер және басқа да мемлекеттік емес коммерциялық емес ұйымдар,** сондай-ақ азаматтар жатады[73].

Қоғамдық бақылау **қоғамдық мониторинг, қоғамдық тексеру, қоғамдық сараптама** сияқты бірнеше нысанда жүзеге асырылуы мүмкін. 2013 жылғы заң жобасының 13-бабында мыналар көзделген: «1. Қоғамдық бақылаудың жалпы рәсімдеріне мыналар жатады: 1) жұмыс нәтижелері туралы есептерді тыңдау; 2) қоғамдық тыңдаулар; 3) қоғамдық мониторинг»[74].

14-бапта. Қоғамдық бақылаудың негізгі нәтижелері ретінде қарастырылған: «1. Қоғамдық бақылаудың негізгі нәтижелері: 1) есепті тыңдау қорытындылары бойынша қарар; 2) қоғамдық тыңдаулардың қорытынды хаттамасы; 3) қоғамдық мониторинг нәтижелері туралы баяндама; 4) қоғамдық сараптаманың қорытындысы; 5) қоғамдық тексеру нәтижелері туралы акті; 6) қоғамдық тергеу нәтижелері бойынша қорытынды болып табылады»[75].

Заңнамалық тұрғыдан бекітілген тағы екі нысан - қоғамдық талқылаулар мен қоғамдық (жария тыңдаулар) азаматтық қоғам институттарының мемлекеттік органдармен және жергілікті өзін-өзі басқару органдарымен өзара іс-қимылының деп аталатын нысандарына жатқызылған.

2.3.7. Сатып алу комиссияларының жұмысы кезіндегі қоғамдық бақылау

2013 жылғы заң жобасында 27-баптың 6-тармағында: «Жергілікті маңызы бар іс-шараларды қаржыландыру мәселелері бойынша қоғамдық тыңдауларды, **бюджеттік бағдарламаларды талқылауды,** меншікті кіріс көздерін қалыптастыру және пайдалану мәселелерін талқылауды жергілікті қоғамдастық жиналысына (жиынына) қатысушылар өткізеді» делінген[76].

Қоғамдық тыңдаулар сатып алу комиссияларының жұмысын бақылау әдістерінің бірі болуы мүмкін. Бюджеттік бағдарламаларды талқылау бюджеттен жұмсалатын шығындардың мақсатқа сай болуына және тиісінше қоғамдық бақылауды сақтай отырып, сатып алу рәсімдерін қандай форматта жүргізуге әсер етуі мүмкін.

Қоғамдық тыңдауларға әртүрлі кәсіби және әлеуметтік топтардың өкілдері, оның ішінде жобасы қоғамдық тыңдауларға енгізілетін шешімді құқықтары мен заңды мүдделері қозғайтын немесе қозғауы мүмкін адамдар қатыса алады.

Қоғамдық тыңдау жариялылық және ашықтық қағидаттарына негізделеді - барлық қатысушылар өз пікірлерін еркін білдіруге және талқыланатын мәселелер бойынша ұсыныстар енгізуге құқылы.

Қоғамдық тыңдаулар БАҚ арқылы, оның ішінде Интернет арқылы өткізілуі мүмкін.

[72] Гриб В.В. Қоғамдық бақылау: оқулық. М.: ИГ «Юрист», 2017. 656 б.
[73] Гриб В.В. Қоғамдық бақылау: оқулық. М.: ИГ «Юрист», 2017. 656 б.
[74] АЖ Параграф WWW http:///online.zakon.kz
[75] АЖ Параграф WWW http:///online.zakon.kz
[76] АЖ Параграф WWW http:///online.zakon.kz

Ұсынылады: қоғамдық тыңдаулар рәсімін жария ету және талқылау үшін ашық ету. Нақтылауды жаңа заңда белгіленуі керек.

Еуропалық құқықтың даму барлық салаларда - шарттар жасасу, мемлекеттік басқару, қоғамдық өмір, сот және соттан тыс рәсімдер сияқты орын алатын транспаренттілік қағидатын әмбебаптандырумен байланысты екенін назарға алу қажет. Қазақстанда тиісті тәсіл қолданылған жағдайда, атап айтқанда-жария билік қызметінің толық ашықтығы сыбайлас жемқорлықтың алдын алудың және оны болдырмаудың басты шартына айналады. Бұл жерде ашықтықты қамтамасыз етудің қоғамдық тетіктерінің тиімділігі қоғамдық бақылау арқылы мүмкін болады.

Тауарларды сатып алу атқарушы билік органдары қызметінің ең сынға түсетін салаларының бірі болып табылады. Сыбайлас жемқорлық жанжалдарының көп бөлігі осы салаға байланысты және бұл сала қолданыстағы заңнамада нақты көрсетілгеніне қарамастан, ең көп шағымдар тудырады.

Жаңа заң жобасында сатып алу саласындағы қоғамдық талқылау сияқты қоғамдық бақылау нысанын енгізу қажет. Қоғамдық талқылауды өткізудің екі әдісі ұсынылады: 1) қатысушылардың өз пікірін Интернеттегі сатып алу саласындағы бірыңғай ақпараттық жүйенің ресми сайтында білдіруі; 2) бетпе-бет көпшілік тыңдаулар.

Ресей Федерациясының тәжірибесі негізінде міндетті қоғамдық талқылаудың екі кезеңі ұсынылады: **бірінші** – бетпе-бет жария тыңдаулар шеңберінде сатып алу жоспарына енгізілген сатып алу туралы ақпаратты талқылау.

Қатысушылар сатып алу туралы ақпаратты орналастырған күннен бастап 20 күн ішінде сатып алу туралы ақпарат бойынша өз ескертулері мен ұсыныстарын қалдырады. Міндетті қоғамдық талқылауды ұйымдастырушы келіп түскен ескертулерге, ұсыныстарға жауапты мамандандырылған жүйеде орналастырады, ол ескертпелердің, ұсыныстардың авторына тіркеу кезінде өзі көрсеткен электрондық пошта мекенжайына автоматты түрде жіберіледі.

Мамандандырылған жүйеде талқылау мерзімі аяқталғаннан кейін 10 күннен кешіктірмей ұйымдастырушы сатып алу туралы ақпаратты талқылау бойынша бетпе-бет көпшілік тыңдаулар өткізеді.

Күндізгі көпшілік тыңдаулар ашық болып табылады. Ұйымдастырушылардың оған мүдделі тұлғалардың қатысуын шектеуге құқығы жоқ. Бетпе-бет көпшілік тыңдаулар өткізілетін орын ұйымдастырушының орналасқан жері болып табылады. Бұл іс-шараны демалыс және мереке күндері өткізуге тыйым салынады.

Екінші - көрсетілген рәсімдер аяқталғаннан кейін міндетті қоғамдық талқылаудың екінші кезеңі өткізіледі, ол хабарламаға енгізілген сатып алу туралы ақпараттың және сатып алу туралы құжаттаманың мамандандырылған бөлімінде талқылаудан тұрады.

Сондай-ақ қатысушылар бірінші кезең кезіндегідей Интернет желісіндегі мамандандырылған бөлімде сатып алу туралы құжаттаманың заңнама және өзге де нормативтік құқықтық актілер талаптарына, оның ішінде сатып алу саласындағы келісімшарттық жүйе туралы талаптарға сәйкестігіне қатысты өз ескертпелері мен ұсыныстарын қалдырады. Сонымен қатар, ұйымдастырушы бірыңғай ақпараттық жүйе арқылы қатысушылардың ескертулеріне, ұсыныстарына жауаптар береді.

Бұл бөлімде 2020 жылғы (1 қыркүйектегі жағдай бойынша) қоғамдық кеңестердің сапалық, гендерлік, жас ерекшелік құрамының талдауы берілген және олардың қоғамдық бақылауды жүзеге асыруы бойынша іске асыратын қызметі өткен жылдармен (2018 және 2017 жж.) салыстырылып келтірілген.

Талдау әртүрлі призмалар арқылы жүзеге асырылады – **гендерлік, жас құрамы, қоғамдық бақылауды жүзеге асыратын әлеуметтік құрылымдар.** Көрсеткіштердің заңдылықтарын динамикада, сондай-ақ жалпыұлттық индикаторлар контекстінде қарастырылады.

3.1. Жергілікті деңгейдегі қоғамдық кеңестер

Жергілікті деңгейдегі қоғамдық кеңестерге әкімшілік-аумақтық бірліктің қоғамдық кеңестері жатады. Осылайша, республикада 216 жергілікті деңгейдегі қоғамдық кеңес жұмыс істейді, олардың 17-сі облыстар және Республикалық маңызы бар қалалар (Нұр-сұлтан, Алматы, Шымкент) деңгейінде болса, қалған 199-ы қалалар мен аудандар деңгейінде. 2019 жылы қоғамдық кеңестердің екінші сайланымы қалыптастырылды, олардың жергілікті деңгейі 3 234 адамды құрады (2018 жылы – 3 232; 2017 жылы – 3 604).

3.1.1. Сапалық құрамды талдау

Жергілікті деңгейдегі қоғамдық кеңестердің сапалық құрамына **бірқатар маңызды мәселелердің** жоспары енгізілген. Бір жағынан, кәсіби комьюнитидің әртүрлілігі қоғамның әлеуметтік құрылымының тиісті өкілдігін көрсетеді. Екінші жағынан, азаматтық қоғамға «акцияның бақылау пакетін» берген ҚК-тің «азаматтығын» көрсетеді *(азаматтық қоғам жалпы құрамның заңды түрде белгіленген 2/3 квотасын иеленеді).*

Осыдан кейінгі келесі талдау жұмыстарын жүргізу үшін маңызды бірнеше **әдіснамалық тармақтар** шығады:

- сапалық құрам 11 негізгі әлеуметтік топтармен анықталады (5-кесте);
- азаматтық қоғам квотасының құрамына тікелей ҮЕҰ-дан басқа кәсіподақтар, БАҚ, бизнес, партиялар, қоғам қайраткерлері, ұйымдастырылмаған қоғамдастықтардың өкілдері («басқалар» санаты) кіреді.

Бұл сипаттамалар қоғамдық кеңестердің сапалық құрамын анықтайды. 2020 жылы оның алғашқы бестігін мемлекеттік органдар, ҮЕҰ, ұйымдастырылмаған қауымдастықтар («басқалар» санаты), бюджет саласы, бизнес өкілдіктері (5-кесте) құрады. Сондай-ақ, бір жыл бұрын 5 топты үкіметтік емес ұйымдар басқарылған, ал мемлекеттік органдар екінші орында

болды. Сонымен қатар, 2019 жылмен салыстырғанда:

• бизнес, депутаттық корпус, бюджет саласы, этномәдени бірлестіктерінің өкілдері **азайды;**

• саяси партиялардың, БАҚ-тың, кәсіподақтардың, қоғам қайраткерлерінің қатысуы **кеңейе түсті.**

2018 жылдан бастап БАҚ (өсу), этномәдени бірлестіктер және депутаттық корпус (төмендеу) үздіксіз динамикаға ие болды; қалған әлеуметтік топтардың өкілдері V немесе траекториясы бойынша даму үстінде.

5-кесте. «Жергілікті деңгейдегі ҚК-нің сапалық құрамы 2018 жылдың динамикасынан бастап»

Өкілдері	2018	2019	2020
Мемлекеттік органдар	859 23,8%	617 19%	659 20,4%
ҮЕҰ	682 18,9%	707 21,9%	628 19,4%
Саяси партиялар	181 5%	140 4,3%	164 5,1%
Кәсіподақтар	128 3,6%	85 2,6%	92 2,8%
БАҚ	100 2,8%	113 3,5%	145 4,5%
Депутаттық корпустар	269 7,5%	214 6,6%	200 6,2%
Этномәдени бірлестіктер	100 2,8%	64 2%	55 1,7%
Бизнес-құрылымдар	471 13,1%	432 13,4%	340 10,5%
Қоғам қайраткерлері	218 6%	25 0,8%	195 6%
Бюджеттік салалар	332 9,2%	429 13,3%	352 10,9%
Басқа	264 7,3%	406 12,6%	404 12,5%

Жалпы, **2020 жылғы азаматтық қоғамның квотасы номиналды түрде сақталып келеді.** Алайда, **ҮЕҰ-ның тікелей өкілдігі үш пайыздық тармаққа төмендеді** (6-кесте). Бұдан әрі:

• үш өңірде (Маңғыстау, Павлодар және Жамбыл облыстары) төмендеу көрсеткіші **2018 жылдан бері жалғасуда;**

• Қарағанды, Атырау және Түркістан облыстарында ҮЕҰ мен мемлекеттік орган өкілдерінің арасындағы айырмашылық соңғылардың пайдасына 5% мөлшерінде асады (6-кесте);

• үшінші сектордың «портфелі» тек ҚК мегаполистерінде (Шымкент, Нұр-Сұлтан және Алматы) біріншісіне қарағанда едәуір жоғары көрсеткішке ие (30%-дан астам). Сонымен қоса **Нұр-Сұлтан және Алматы қалаларындағы ҮЕҰ қоғамдық кеңестерде 50%-дан астам орынды иеленген.**

Соңғы ескерту **ҮЕҰ жұмысының тиімділігі мен жоғары өкілдігі арасындағы өзара байланысты** орнатуға мүмкіндік береді. Мысалы, Алматы қаласындағы ҚК-нің үшінші сектор өкілдері мемлекеттік органдардан делегацияланған мүшелерінен 47%-ға артық; басқа комьюнити өкілдерін жеке алған жағдайда 10%-дан аспайды. Көрсетілген пропорционалдылық **белгіленген сипаттама** болып табылады (6-кесте). Алматы қаласындағы ҚК дәл сондай ең тиімді жұмыс істейтін құрылым ретінде танылды (сонымен қоса, мұндай қорытындыға алдыңғы баяндамаларда келтірілген).

6-кесте. «Жергілікті деңгейде ҚК-нің аймақтық резервтегі сапалық құрамы»

Ақмола облысы

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	76 28,6%	30 11,3%	11 4,1%	11 4,1%	11 4,1%	44 16,5%	2 0,8%	15 5,6%	9 3,4%	26 9,8%	31 11,7%
2019	31 11,2%	65 23,5%	9 3,2%	8 2,9%	14 5%	29 10,5%	8 2,9%	37 13,4%	3 1,1%	43 15,5%	30 10,8%
2020	34 12,5%	47 17,3%	10 3,7%	10 3,7%	17 6,3%	31 11,4%	4 1,5%	20 7,4%	22 8,1%	37 13,7%	39 14,4%
	141 17,3%	142 17,4%	30 3,7%	29 3,6%	42 5,2%	104 12,8%	14 1,7%	72 8,8%	34 4,2%	106 13%	100 12,3%

Ақтөбе облысы

	Меморган-дар	ҮЕҰ	Партия лар	Кәсіподақ тар	БАҚ	Депутатта р	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайратке рлері	Бюджет тік сала	Басқа
2018	69 26,1%	53 20%	18 6,8%	5 1,9%	5 1,9%	14 5,3%	5 1,9%	30 11,4%	25 9,5%	26 9,8%	14 5,3%
2019	35 15,7%	62 27,8%	11 5%	6 2,7%	6 2,7 %	14 6,3%	3 1,3%	38 17%	0 0%	27 12,1%	21 9,4%
2020	45 17,4%	62 23,9%	19 7,3%	8 3,1%	8 3,1%	22 8,5%	3 1,2%	24 9,3%	13 5%	7 2,7%	48 18,5%
	149 20%	177 23,7%	48 6,4%	19 2,6%	19 2,6 %	50 6,7%	11 1,5%	92 12,3%	38 5,1%	60 8%	83 11,1%

Алматы облысы

	Меморган дар	ҮЕҰ	Партиял ар	Кәсіподақ тар	БАҚ	Депутат-тар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайратке рлері	Бюджет тік сала	Басқа
2018	109 30%	82 22,5%	18 5%	14 3,8%	11 3%	30 8,3%	20 5,5%	23 6,3%	16 4,4%	26 7,1%	15 4,1%
2019	79 21%	108 28,6%	9 2,4%	13 3,4%	14 3,7 %	24 6,5%	5 1,3%	37 9,8%	5 1,3%	32 8,5%	51 13,5%
2020	98 27,7%	97 27,4%	10 2,8%	13 3,7%	15 4,2 %	23 6,5%	12 3,4%	32 9%	8 2,3%	42 11,9%	4 1,1%
	286 26,1%	287 26,2%	37 3,4%	40 3,7%	40 3,7 %	77 7%	37 3,4%	92 8,4%	29 2,6%	100 9,1%	70 6,4%

Атырау облысы

	Меморган дар	ҮЕҰ	Партия лар	Кәсіподақ тар	БАҚ	Депутат-тар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайратке рлері	Бюджет тік сала	Басқа
2018	32 19,4%	21 12,7%	12 7,3%	9 5,5%	6 3,6 %	18 10,9%	3 1,8%	31 18,8%	10 6,1%	23 13,9%	0 0%
2019	45 39,5%	29 25,4%	4 3,5%	1 0,9%	6 5,3 %	3 2,6%	2 1,8%	7 6,1%	1 0,9%	9 7,9%	7 6,1%
2020	31 23,7%	27 20,6%	7 5,3%	2 1,5%	3 2,3 %	8 6,2%	0 0%	13 9,9%	15 11,5%	18 13,7%	7 5,3%
	108 26,3%	77 18,8%	23 5,6%	12 2,9%	15 3,7 %	29 7,2%	5 1,2%	51 12,4%	26 6,3%	50 12,2%	14 3,4%

Жамбыл облысы

	Меморган-дар	ҮЕҰ	Партия лар	Кәсіподақ тар	БАҚ	Депутат-тар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайратке рлері	Бюджет тік сала	Басқа
2018	53 22,5%	50 21,2%	15 6,4%	28 11,9%	3 1,3%	7 3%	4 1,7%	21 8,8%	27 11,4%	21 8,8%	7 3%
2019	41 20,7%	36 18,2%	7 3,5%	5 2,5%	9 4,6 %	9 4,6%	6 3%	21 10,6%	2 1%	25 12,6%	37 18,7%
2020	25 13,5%	22 11,9%	7 3,8%	5 2,7%	9 4,9 %	5 2,7%	0 0%	23 12,4%	13 7%	22 11,9%	54 29,2%
	119 19,2%	108 17,4%	29 4,8%	38 6,1%	21 3,4 %	21 3,4%	10 1,6%	65 10,5%	42 6,8%	68 11%	98 15,8%

Шығыс Қазақстан облысы

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	47 20,5%	51 22,3%	8 3,5%	5 2,2%	9 3,9%	27 11,8%	12 5,2%	30 13,2%	9 3,9%	25 10,9%	6 2,6%
2019	46 21%	37 16,8%	11 5%	7 3,2%	10 4,5%	19 8,6%	6 2,7%	27 12,3%	0 0%	35 15,9%	22 10%
2020	48 21,6%	31 14%	14 6,3%	9 4%	5 2,3%	20 10%	9 4%	28 12,6%	24 10,8%	22 9,9%	12 5,4%
	141 21%	119 17,7%	33 5%	21 3,1%	24 3,6%	66 9,8%	27 4%	85 12,7%	33 4,9%	82 12,2%	40 6%

Қарағанды облысы

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	73 35,4%	33 16%	8 4%	4 1,9%	10 4,9%	7 3,4%	0 0%	19 9,2%	6 2,9%	41 19,9%	5 2,4%
2019	52 18,8%	46 16,6%	11 4%	8 2,9%	12 4,3%	15 5,4%	5 1,8%	51 18,4%	1 0,4%	47 17%	29 10,5%
2020	80 28,9%	42 15,1%	11 4%	8 2,9%	12 4,3%	0 0%	0 0%	51 18,4%	1 0,4%	12 4,3%	60 21,7%
	205 27%	121 15,9%	30 3,9%	20 2,6%	34 4,5%	22 2,9%	5 0,7%	121 15,9%	8 1%	100 13,2%	94 12,4%

Қызылорда облысы

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	19 12,6%	12 7,9%	18 12%	7 4,6%	9 6%	7 4,6%	8 5,3%	39 25,8%	8 5,3%	19 12,6%	5 3,3%
2019	21 15,2%	32 23,1%	13 9,4%	1 0,7%	5 3,6%	12 8,7%	7 5,1%	16 11,6%	5 3,6%	11 8%	15 11%
2020	21 16,5%	29 22,8%	10 8%	3 2,4%	5 3,9%	0 0%	1 0,8%	12 9,4%	6 4,7%	9 7,1%	31 24,4%
	61 14,7%	73 17,5%	41 9,9%	11 2,6%	19 4,6%	19 4,6%	16 3,8%	67 16%	19 4,6%	39 9,4%	51 12,3%

Қостанай облысы

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	66 25,8%	49 19%	11 4,3%	0 0%	0 0%	16 6,3%	15 5,9%	10 3,9%	18 7%	15 5,9%	56 21,9%
2019	58 23,6%	41 16,7%	11 4,5%	7 2,8%	5 2%	5 2%	3 1,2%	43 17,5%	1 0,4%	46 18,7%	26 10,6%
2020	50 22%	42 18,4%	23 10,1%	7 3,1%	9 3,9%	10 4,4%	7 3,1%	26 11,4%	27 11,8%	27 11,8%	0 0%
	174 23,8%	132 18,1%	45 6,2%	14 2%	14 2%	31 4,2%	25 3,4%	79 10,8%	46 6,3%	88 12%	82 11,2%

Манғыстау облысы

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	32 23%	29 20,9%	5 3,6%	5 3,6%	7 5%	18 12,9%	4 2,9%	15 10,8%	7 5%	9 6,5%	8 5,8%
2019	27 17,9%	28 18,5%	14 9,3%	2 1,3%	6 4%	5 3,3%	4 2,6%	22 14,6%	1 0,7%	21 13,9%	21 13,9%
2020	18 11,9%	11 7,3%	16 10,6%	2 1,3%	6 4%	8 5,3%	4 2,6%	5 3,3%	12 8%	34 22,5%	35 23,2%
	77 17,5%	68 15,5%	35 8%	9 2%	19 4,3 %	31 7%	12 2,7%	42 9,5%	20 4,5%	64 14,5%	64 14,5%

Павлодар облысы

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	97 26,6%	89 24,5%	14 3,8%	15 4,1%	5 1,4%	9 2,5%	1 0,3%	62 17%	9 2,5%	5 1,4%	58 15,9%
2019	44 21,7%	32 15,8%	11 5,4%	7 3,4%	5 2,5 %	12 5,9%	3 1,5%	30 14,8%	4 2%	31 15,3%	24 11,7%
2020	29 13,6%	28 13,2%	6 2,8%	6 2,8%	32 15%	10 4,7%	1 0,5%	22 10,3%	6 2,8%	22 10,3%	51 24%
	170 21,8%	149 19,1%	31 4%	28 3,6%	42 5,5 %	31 4%	5 0,6%	114 14,6%	19 2,4%	58 7,4%	133 17%

Түркістан облысы

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	74 19,7%	35 9,3%	16 4,3%	5 1,3%	8 2,1%	31 8,3%	9 2,4%	112 29,9%	6 1,6%	43 11,5%	36 9,6%
2019	65 21,2%	52 16,9%	10 3,3%	7 2,3%	11 3,6 %	37 12%	4 1,3%	23 7,5%	1 0,3%	22 7,2%	75 24,4%
2020	67 20,7%	51 15,7%	10 3,1%	7 2,2%	12 3,7 %	48 14,8%	12 3,7%	22 6,8%	29 9%	49 15,1%	17 5,2%
	206 20,5%	138 13,7%	36 3,6%	19 1,9%	31 3,1%	116 11,5%	25 2,5%	157 15,6%	36 3,6%	114 11,3%	128 12,7%

Солтүстік Қазақстан облысы

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	74 19,7%	35 9,3%	16 4,3%	5 1,3%	8 2,1%	31 8,3%	9 2,4%	112 29,9%	6 1,6%	43 11,5%	36 9,6%
2019	65 21,2%	52 16,9%	10 3,3%	7 2,3%	11 3,6 %	37 12%	4 1,3%	23 7,5%	1 0,3%	22 7,2%	75 24,4%
2020	67 20,7%	51 15,7%	10 3,1%	7 2,2%	12 3,7 %	48 14,8%	12 3,7%	22 6,8%	29 9%	49 15,1%	17 5,2%
	206 20,5%	138 13,7%	36 3,6%	19 1,9%	31 3,1%	116 11,5%	25 2,5%	157 15,6%	36 3,6%	114 11,3%	128 12,7%

Батыс Қазақстан облысы

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	63 17,8%	79 22,3%	9 2,5%	10 2,8%	13 3,7 %	38 10,7%	14 4%	35 9,9%	41 11,6%	33 9,3%	19 5,4%
2019	35 14,2%	56 22,8%	3 1,2%	3 1,2%	5 2%	12 4,9%	6 2,4%	43 17,5%	0 0%	55 22,4%	28 11,4%
2020	66 26,7%	56 22,7%	3 1,2%	3 1,2%	5 2%	0 0%	0 0%	43 17,4%	0 0%	35 14,2%	36 14,6%
	164 19,4%	191 22,6%	15 1,8%	16 1,9%	23 2,7 %	50 5,9%	20 2,4%	121 14,2%	41 4,8%	123 14,5%	83 9,8%

Нұр-Сұлтан қ.

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	3 12%	11 44%	4 16%	1 4%	0 0%	1 4%	1 4%	2 8%	1 4%	1 4%	0 0%
2019	2 8%	14 56%	3 12%	0 0%	0 0%	1 4%	0 0%	4 16%	0 0%	1 4%	0 0%
2020	0 0%	16 76,2%	4 19%	0 0%	0 0%	1 4,8%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%
	5 7%	41 57,7%	11 15,5%	1 1,5%	0 0%	3 4,2%	1 1,4%	6 8,5%	1 1,4%	2 2,8%	0 0%

Алматы қ.

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	5 13,5%	19 51,4%	4 10,8%	0 0%	0 0%	1 2,7%	0 0%	1 2,7%	3 8,1%	3 8,1%	1 2,7%
2019	2 6,7%	17 56,7%	1 3,3%	1 3,3%	1 3,3 %	2 6,7%	0 0%	5 16,7%	0 0%	0 0%	1 3,3%
2020	1 2,9%	19 56%	1 2,9%	1 2,9%	2 5,9 %	2 5,9%	0 0%	3 8,8%	2 5,9%	3 8,8%	0 0%
	8 7,9%	55 54,5%	6 5,9%	2 2%	3 3%	5 5%	0 0%	9 9%	5 5%	6 6%	2 2%

Шымкент қ.

	Меморгандар	ҮЕҰ	Партиялар	Кәсіподақтар	БАҚ	Депутаттар	Этномәдени бірлестіктер	Бизнес	Қоғам қайраткерлері	Бюджеттік сала	Басқа
2018	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2019	3 12%	10 40%	0 0%	0 0%	1 4%	4 16%	0 0%	4 16%	0 0%	2 8%	1 4%
2020	6 28,6%	7 33,3%	1 4,8%	0 0%	1 4,8 %	0 0%	0 0%	0 0%	5 23,7%	0 0%	1 4,8%
	9 19,6%	17 37%	1 2,2%	0 0%	2 4,3 %	4 8,7%	0 0%	4 8,7%	5 10,9%	2 4,3%	2 4,3%

ҮЕҰ-ның көп жағдайда **басым болуы** ҚК-нің тиімділігімен анықталады (яғни, кәсіби және тұрақты түрде азаматтық қызметпен айналысатындар), ал Алматы кейсі **оған айқын дәлел** болып табылады. Осы тұрғыда, азаматтық квотаны билікке адал қоғамдастықтар ішінара «бұлыңғыр» тартқызатынын атап өткен жөн. Мысалы, 2020 жылы Қоғамдық кеңестерде саяси партиялардың жалпы құрамының 5%-ы ұсынылды (7-кесте). Сонымен қатар партия мүшелерінің арасында **«Nur Otan» партиясының өкілдері басымдыққа ие болды.** Жекелеген өңірлерде басқарушы партия берген ҚК мүшелерінің үлесі 80% және одан да көп (партия өкілдерінің құрамынан) пайызды құрады: мәселен, Ақмола (90%), Алматы (80%), Жамбыл (86%), Түркістан (90%) облыстары (6-кесте). Жалпы алғанда, **Nur Otan партиясының өкілдігі тұрақты түрде өсіп келеді:** 2018 жылы нұротандықтар партиялық өкілдіктің 65%-ын құраса, 2020 жылы 73%-ын құрап отыр.

7-кесте. «Жергілікті деңгейдегі ҚК құрамындағы партиялардың өкілдігі»

	Nur Otan			Ақ Жол			ҚҚХП			Ауыл			ЖСДП			Бірлік		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Ақмола облысы	9 81,8%	8 88,9 %	9 90%	1 9,1%	-	-	1 9,1%	1 11,1%	1 10%	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ақтөбе облысы	12 67%	8 73%	10 53%	2 11%	1 9%	3 16%	2 11%	1 9%	4 21%	2 11%	1 9%	2 10%	-	-	-	-	-	-
Алматы облысы	17 94%	8 89%	8 80%	-	-	-	-	1 11%	1 10%	1 6%	-	-	-	-	1 10%	-	-	-
Атырау облысы	3 25%	1 25%	3 43%	4 33,5%	-	2 28,5%	1 8%	2 50%	2 28,5%	4 33,5%	1 25%	-	-	-	-	-	-	-
Жамбыл облысы	11 73%	7 100%	6 86%	2 13%	-	-	1 7%	-	1 14%	1 7%	-	-	-	-	-	-	-	-
ШҚО	8 100%	8 73%	11 79%	-	-	-	-	1 9%	2 14%	-	1 9%	1 7%	-	1 9%	-	-	-	-
Қарағанды облысы	8 100%	8 73%	8 73%	-	1 9%	1 9%	-	1 9%	2 18%	-	1 9%	-	-	-	-	-	-	-
Қызылорда облысы	12 67%	10 77%	7 70%	1 5,5%	1 8%	2 20%	2 11%	2 15%	1 10%	2 11%	-	-	-	-	-	1 5,5%	-	-
Қостанай облысы	9 82%	8 73%	17 74%	1 9%	1 9%	1 4%	1 9%	1 9%	2 9%	-	1 9%	2 9%	-	-	-	-	-	1 4%
Маңғыстау облысы	3 60%	6 42,8 %	12	1 20%	2 14,3%	1	-	2 14,3%	1	-	2 14,3%	1	-	-	-	1 20%	2 14,3%	1
Павлодар облысы	7 50%	6 54,5%	4 66,6%	1 7,1%	1 9,1%	-	2 14,3%	1 9,1%	1 16,7%	2 14,3%	2 18,2%	1 16,7%	-	-	-	2 14,3%	1 9,1%	-
Түркістан облысы	8 50%	8 80%	9 90%	-	1 10%	-	1 6,3%	-	-	6 37,4%	1 10%	1 10%	-	-	-	1 6,3%	-	-
СҚО	8 80%	9 75%	8 67%	-	-	-	1 10%	2 17%	2 17%	1 10%	1 8%	1 8%	-	-	1 8%	-	-	-
БҚО	2 22%	2 67%	2 67%	-	-	-	1 11%	1 33%	1 33%	4 44%	-	-	2 22%	-	-	-	-	-
Нұр-Сұлтан	1 25%	1 33%	2 50%	2 50%	-	-	1 25%	1 33%	1 25%	-	1 33%	1 25%	-	-	-	-	-	-
Алматы	-	-	1 100%	1 25%	1 100%	-	1 25%	-	-	1 25%	-	-	-	-	-	1 25%	-	-
Шымкент			1 100%															
	118 65%	98 70%	118 73%	16 9%	9 6%	10 6%	15 8%	17 12%	22 13%	24 14%	12 9%	10 6%	2 1%	1 1%	2 1%	6 3%	3 2%	2 1%

Азаматтық квотаның тиімділігі және жергілікті билік органдарымен бірлескен ҚК-нің әсері, оның ішінде бюджеттік саланың, сондай-ақ депутаттардың өкілдігімен күшейтіледі. Соңғылардың қатысуы, басқалармен қатар, ҚК пен мәслихаттардың қиылысу мәселесін «қыздыра» түседі (15 б.).

Атап айтқанда, 2019 жылғы баяндамада «мәслихат қызметіндегі ҚК-ның қайталануына қатысты жұртшылықтың шағымдары аз емес» делінген[77]. 2017 жылғы баяндама шеңберінде жүргізілген сараптамалық сауалнамаға қатысқан респонденттердің 40%-ға жуығы мәслихаттар жұмысында ҚК қағидаларын қайталау проблемасын көрсетті.

Осылайша, мемлекетке адал қоғамдастықтың ҚК жұмысына қатысуы, номиналды түрде азаматтық қоғамның бір бөлігі ретінде әрекет ете отырып, мемлекетке осы азаматтық қоғам институтының қызметін реттеуге жағдай туғызады, бұл өз кезегінде мемлекет пен азаматтық қоғам арасындағы тең әрекеттесу идеясын төмендетіп, еліктеу туралы пікір туғызуы мүмкін қоғамның басқару процестеріне қатысуы.

Аталған тәуекелдер алдыңғы баяндамаларда қызыл белгімен белгіленгенін атап өткен жөн. Осылайша, 2018 жылдың қорытындысы бойынша мынадай қорытынды жасалды: «2016-2017 жылдардағы ҚК құрамының сапалық көрсеткіштерін талдау мемлекеттік мекемелердің қызметкерлері, бұрын мемлекеттік қызметте болған адамдар және т.б. қызметтер қатарынан мемлекетке адал ҚК мүшелерінің басым болу үрдісін көрсетеді. Белгіленген фактілердің болуы кеңестің жұмыс істеу тиімділігіне әсер етуі, сондай-ақ халықтың кеңес жұмысына теріс қатынасын қалыптастыруға және халық пен билік органдары арасындағы жолсерік ретінде негізгі мақсат пен миссияны бұрмалауға ықпалын тигізуі мүмкін»[78].

[77]Қазақстан Республикасындағы қоғамдық кеңестің қызметі туралы кешенді баяндама" 2019 ж.15-б.

[78]Қазақстан Республикасының Қоғамдық кеңес қызметі туралы кешенді баяндамасы" 2018 ж. 18 б.

2017 жылғы баяндамада ҚК-нің сапалық құрамын арттыруға қатысты ЭЫДҰ ұсыныстарына сілтеме жасай отырып, былай делінген: «қолданыстағы заң кеңестердің жалпы санының кемінде 2/3 бөлігі азаматтық қоғам құрамынан тұратынын белгілесе де, іс жүзінде бұл мән шектеулі. Мәселе кеңеске мүшелік ету критерийлерінің болмауы. Кеңес құрамына ресми түрде азаматтық қоғам өкілдері кіреді, бірақ олар бұрынғы мемлекеттік қызметкерлер немесе саясаткерлер корпусын білдіреді. Тиісінше, үкіметтік емес сектор жеткілікті түрде ұсынылмай қалады»[79].

Осылайша төмендегідей бірнеше қорытынды жасауға болады:

Біріншіден, ҚК-нің тиімді факторларының бірі – үкіметтік емес ұйымдары өкілдерінің болуы. Алматы ҚК-і ҮЕҰ-ның жоғары үлесі мен тиімділігі арасындағы корреляцияның айқын мысалы бола алады.

Екіншіден, ҚК – 2020-дағы ҮЕҰ үлесінің төмендеуі үшінші сектордың өкілдік ету көрсеткіштерінің жалпы тұрақсыздығын күшейте түсті.

Үшіншіден, үшінші сектордың үстемдігі кең таралған тәжірибеге айнала қойған жоқ және жекелеген мысалдар ережеден тыс қызмет етеді.

Төртіншіден, мемлекетке адал қоғамдастықтың маңызды өкілдігі ҚК инклюзивтілігі туралы дискурсты өзекті күн тәртібінде сақтайды.

Бесіншіден, ҚК құрамы азаматтық белсенділікті тартуға емес, қоғамның кеңейтілген өкілдігіне қол жеткізу мақсатын көздейді.

3.1.2. Жас құрамын талдау

Көптеген аймақтардың ҚК құрамында (17-нің 11-інде) **«60 жастан асқан» адамдар тобы басым.** Аймаққа байланысты оның «акциясының бақылау пакеті» 30-70% аралығында өзгеріп отырады. 2020 жылы аталған жас тобы қоғамдық кеңестер жұмысы басталған сәттен бастап өзіне бекітілген «негізгі акционер» рөлін заңды түрде растаған (8-кесте): 2017 ж. – 41,4%, 2019 ж. – 39,7%, 2020 ж. - 39,6% (2018 ж. қоспағанда топтың өкілдігі екінші орынға дейін төмендеген).

8-кесте. «Облыс /ел бойынша жас топтарының арақатынасы»

	2017		2018		2019		2020	
	ҚК	ҚР	ҚК	ҚР	ҚК	ҚР	ҚК*	ҚР**
18-29 жас ***	1,1%	16,6%	6%	15,8%	4,1%	15%	4,3%	14,1%
30-44 жас	20,7%	21,4%	26,7%	22%	24,2%	21,9%	25,9%	22%
45-59 жас	36,8%	16,9%	37,3%	16,8%	32%	16,7%	30,2%	16,6%
60+	41,4%	11%	30%	11,3%	39,7%	11,6%	39,6%	12%

* 2020 жылғы 1 қыркүйектегі жағдай бойынша
** 2020 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша
*** Республика көлемінде мәліметтер 20-29 жас аралығында көрсетілген

Қоғамдық кеңестердің жас құрамының белгіленген нормативтері жоқ екенін атап өту қажет, алайда «60+» тобының басымдығы өңірлердегі халықтың демографиялық құрылымымен үйлеспейді (9-кесте). Мысалы, Жамбыл облысының ҚК-дегі өкілдігі жыл сайын ұлғайып отырады, 2020 жылы ең жоғары көрсеткішке (63,2%) жетті, ал өңірдің демографиялық жағдайында оның үлесі 10%-ды құрайды.

9-кесте. «Қоғамдық кеңес / облыс контекстіндегі «60+» жас тобының арақатынасы»

	2018		2019		2020	
	ҚК	ҚР*	ҚК	ҚР	ҚК	ҚР*
Ақмола облысы	24,4%	14,5%	36,5%	14,9%	39,1%	15,4%
Ақтөбе облысы	31,8%	10,2%	44%	10,5%	45,2%	10,9%
Алматы облысы	38,5%	10,5%	39%	10,8%	39,1%	11,9%
Атырау облысы	35,8%	8,3%	28%	8,5%	33,6%	8,8%
БҚО	40,5%	12,7%	40,2%	13,1%	40,6%	13,5

[79]Қазақстан Республикасының Қоғамдық кеңес қызметі туралы кешенді баяндамасы" 2018 ж. 18 б.

Жамбыл облысы	36,5%	9,8%	53,1%	10,1%	63,2%	10,4%
Қарағанды облысы	42,2%	14,6%	47,7%	15,1%	27,1%	15,5%
Қостанай облысы	21,9%	16,2%	33,8%	16,7%	30,3%	17,4%
Қызылорда облысы	36,4%	8,3%	48,5%	8,7%	48%	9%
Маңғыстау облысы	13,7%	7,1%	37%	7,3%	41,7%	7,7%
Павлодар облысы	17%	15%	41,9%	15,5%	39,5%	16,1%
СҚО	25,5%	18%	31,5%	18,7%	31,4%	19,3%
Түркістан облысы	33,7%	7,2%	39,5%	7,6%	44,7%	7,8%
ШҚО	19,6%	16,4%	37,3%	16,9%	39,7%	17,5%
Нұр-Сұлтан	-	7,3%	32%	7,8%	38%	8,3%
Алматы	27%	11,9%	40%	12,1%	38,2%	12,3%
Шымкент	-	7,7%	-	7,8%	-	8%

* «Қазақстанның демографиялық жылнамасы 2015-2019 жж.»[80] статистикалық жинақтың мәліметтері бойынша.

Аға буын «портфелінің» ұлғаюы Алматы облысының ҚК-не де тән, онда «60+» тобының сандық көрсеткіштері өңір халқының демографиялық құрылымындағы 11%-ға қарағанда 2017 жылғы 38,5%-дан 2020 жылы 39,1%-ға дейін өскен.

Алматы және Жамбыл облыстарынан басқа, «60 жастан асқан» жас тобы «портфелінің» тұрақты өсуі Қызылорда, Түркістан және Батыс Қазақстан облыстарының ҚК-сі үшін жасалған жүйелі сипаттамасы болып табылады (9-кесте).

Осы тұрғыда Шымкент қаласының ҚК-сі ерекше көзге түседі, ол 60 жастан асқандардың 2020 жылдан бастап қана емес, Кеңес жұмысы басталған сәттен бастап өкілдігі жоқ жалғыз ҚК болып табылады (9-кесте).

Сонымен бірге, «60+» жас тобын ұсынудың арифметикалық орташа көрсеткіштері **2017 жылдан бастап жалпы республикалық демографиялық көрсеткіштерден тұрақты түрде бірнеше есе асып түсуде** (9-кесте).

Жергілікті деңгейдегі ҚК-нің жас құрамының демографиялық репрезентативтілігі жастардың төмен үлесінен де көрінеді, бұл дегеніміз 18 жастан 29 жасқа дейінгі жас тобын білдіреді.

Қоғамдық кеңестердің **2020 жылғы орташа көрсеткіші 4,1%-ды құраса,** ал республикалық демографиялық құрылымда ол жас тобы 14%-ды құрады. Сонымен қатар, осы сияқты елдік көрсеткіштердің елеулі сәйкессіздіктері бұрыннан қалыптасқан үрдіс болып кеткен (8-кесте).

Позициялық тұрақтылықты «30-44 жас» жас тобы көрсетеді, оның үлесі 2020 жылы ¼ бөлігін құрады. Осылайша, осы жас тобының өкілдігі тұрақты болып қала береді, пайыздық мөлшері 20-26% құрайды және жалпы республикалық демографиялық құрылыммен коррелияцияланады (8-кесте).

«45-59 жас» жас тобының өкілдігі өткен жылмен салыстырғанда біршама төмендеді, бұл 2017 жылдан бергі ең төменгі көрсеткішті көрсетті, бірақ 30%-дық көрсеткішке шықпады және жалпы елдің демографиялық құрылым тұрғысынан бұрынғы сәйкессіздікті сақтап қалды (8-кесте). Бұл жас тобы **екінші болып қала береді, осылайша ҚК «ақ шаштылардың» тиімділігін күшейте түседі.**

ҚК-нің «Қартаю» туралы мәселесі жылдан жылға өтпелі болып табылады.

> *Атап айтқанда, «Қазақстан Республикасындағы қоғамдық кеңестердің 2019 жылғы қызметі туралы кешенді баяндамада» «жас ерекшелік топтарында тым үлкен алшақтық байқалуда... Қоғамдық кеңестердің құрамында жастар (18-30 жас) аз» деп көрсетілген[81].*
>
> *2018 жылғы осыған ұқсас баяндамада «қоғамдық кеңестер халықтың әлеуметтік-демографиялық құрылымы мен нысаналы топтарды жеткілікті түрде көрсетпейді. Керісінше, бұл «ақ бастылардың кеңесі...» деп баяндалған[82].*
>
> *2017 жылғы «Қазақстандағы қоғамдық кеңестер: дамудың негізгі трендтері» баяндамасында «41,4%-ды құрайтын 61 жастағы және одан да көп жастағы топқа жататын қоғамдық кеңестердің мүшелері жас арақатынасында барынша дәрежеде ұсынылған» деп белгіленген. Осы тұжырымға сүйене отырып, қоғамдық кеңестердің жас ерекшелік құрылымын әртараптандыруды ұсынады[83].*

[80] «Қазақстанның демографиялық жылнамасы 2015-2019 жж.» статистикалық жинақ (https://stat.gov.kz/edition/publication/collection)

[81] https://kap.kz/custom/wysiwyg/image/file/20200214/20200214125335_91269.pdf с.15

[82] http://kazkenes.kz/documents/#

[83] http://www.kisi.kz/upload/[illegible]/4IKv9NEx.pdf

Осылайша, ойымызды түйіндей келе, 2020 жылы жас ерекшелік факторы жергілікті деңгейдегі ҚК жұмысының басталуымен қалыптасқан негізгі сипаттамалардың шеңберінен шықпағанын атап өтуге болады, атап айтқанда:

біріншіден, жас ерекшелік құрылымы жас топтары арасында айтарлықтай сәйкессіздікпен анықталады;

екіншіден, жас ерекшелік құрылымы, әдетте, облыс/ел халқының демографиялық құрылымын көрсетпейді (жалпы елдің арасында корреляция тек «30-44 жас» тобына ғана тән);

үшіншіден, «негізгі акционер» «60+» жас ерекшелік тобынан болып табылады. Екінші және үшінші орындарда сәйкесінше «45-59 жас» пен «30-44 жас» топтары бар. Соңғы орынға «18-29 жас» тобы тұрақтайды.

Сайып келгенде, жас еррекшелік факторы ҚК-нің репрезентативтілік мәселесін өзекті етеді.

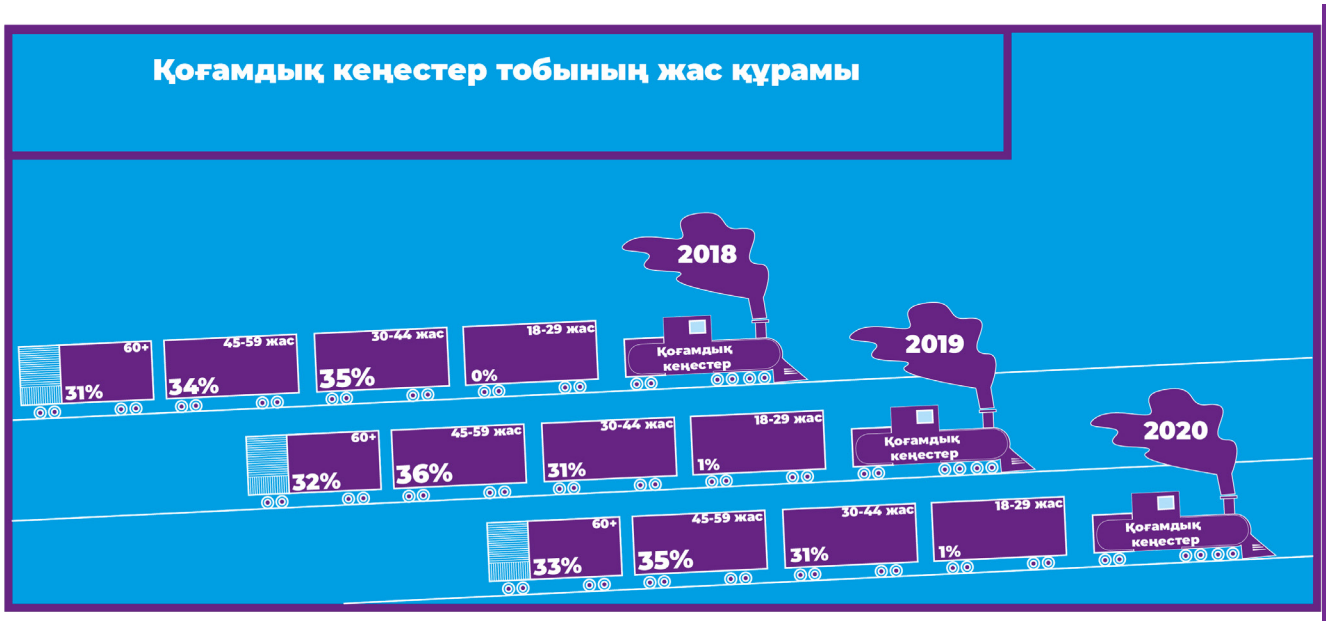

3.1.3 Гендерлік құрамды талдау

Жергілікті деңгейдегі ҚК-да **гендерлік теңгерімсіздік сақталуда**. Бұл **ерлер өкілдігінің басымдығына** байланысты. 2020 жылы ол жалпы құрамның 68,5%-ын құрады (10-кесте).

10-кесте. «2017 жылғы динамикадағы гендерлік қатынас»

	Еркектер	Әйелдер
2020	68,5%	31,5%
2019	68,6%	31,4%
2018	69,6%	30,4%
2017	78%	22%

Бұл ассиметрия гендерлік теңдіктің көрсеткіші, сонымен қатар өңірлердегі халықтың гендерлік құрылымындағы корреляция мәселелері күн тәртібіндегі өзектілігін сақтайды (11-кесте).

11-кесте. «Аймақ халқының гендерлік құрылымымен салыстырғанда жергілікті деңгейдегі ҚК-нің гендерлік құрамы»

	2018				2019				2020			
	Ер		Әйел		Ер		Әйел		Ер		Әйел	
	ОС	РК	ОС	РК	ОС	РК	ОС	РК	ОС	РК	ОС	РК
Ақмола облысы	59,8%	48,5%	40,2%	51,5%	51,3%	48,5%	48,7%	51,5%	50,2%	48,5%	49,8%	51,5%
Ақтөбе облысы	71,2%	48,4%	28,8%	51,6%	72,2%	48,4%	27,8%	51,6%	74,1%	48,5%	25,9%	51,5%
Алматы облысы	65,7%	49,5%	34,3%	50,5%	70,3%	49,5%	29,7%	50,5%	69,8%	49,4%	30,2%	50,6
Атырау облысы	73,3%	49,2%	26,7%	50,8%	63,2%	49,3%	36,8%	50,7%	67,9%	49,3%	32,1%	50,7%
ШҚО	67,7%	47,7%	32,3%	52,3%	65,5%	47,7%	34,5%	52,3%	65,8%	47,7%	34,2%	52,3%
Жамбыл облысы	80,1%	49,2%	19,9%	50,8%	65,5%	49,2%	34,5%	50,8%	81,1%	49,3%	18,9%	50,7%
Қарағанды облысы	57,8%	47,4%	42,2%	52,6%	65,7%	47,5%	34,3%	52,5%	65,7%	47,5%	34,3%	52,5%
Қостанай облысы	50,8%	47,4%	49,2%	52,6%	59,8%	47,5%	40,2%	52,5%	54,8%	47,5%	45,2%	52,5%
Қызылорда облысы	80,1%	50,1%	19,9%	49,9%	79,7%	50,2%	20,3%	49,8%	78%	50,2%	22%	49,8%
Маңғыстау облысы	84,9%	49,8%	15,1%	50,2%	64,9%	49,8%	35,1%	50,2%	64,9%	49,8%	35,1%	50,2%
Павлодар облысы	84,1%	47,3%	15,9%	52,7%	59,6%	47,3%	40,4%	52,7%	57,7%	47,4%	42,3%	52,6%
СҚО	64,7%	47,8	35,3%	52,2%	60%	47,8%	40%	52,2%	61,5%	47,8%	38,5%	52,2%
Түркістан облысы	64,5%	50,6%	35,5%	49,4%	88,3%	50,7%	11,7%	49,3%	88,6%	50,7%	11,4%	49,3%
БҚО	73,7%	48,4%	26,3%	51,6%	72%	48,5%	28%	51,5%	72,1%	48,5%	27,9%	51,5%
Нұр-Сұлтан	76%	48,1%	24%	51,9%	76%	48%	24%	52%	81%	48%	19%	52%
Алматы	81,1%	45,6%	18,9%	54,4%	73,3%	45,7%	26,7%	54,3%	70,6%	45,9%	29,4%	54,1%
Шымкент	-	48,1%	-	51,9%	84%	48%	16%	52%	85,7%	48,2%	14,3%	51,8%

Аумақтық масштабтаудың нәтижесінде жергілікті деңгейдегі қоғамдық кеңестердегі ерлер өкілдерінің өсуін аймақтардың жартысынан астамынан көруге болады (11-кесте). Ең үлкен өсім Жамбыл облысында байқалады, **онда бір жыл ішінде гендерлік айырмашылық 15 пайыздық тармаққа артқан.** Өз кезегінде, Нұр-Сұлтан қаласы мен Түркістан облысының ҚК-нің 88% және 85% ерлерден тұратындықтан, сәйкесінше гендерлік теңгерімсіз тізімінде жоғарғы орындарды иеленуді жалғастыруда.

Алайда, жалпы динамикада 2020 жыл жергілікті деңгейдегі ҚК-де гендерлік сәйкессіздіктердің қысқаруын жалғастырған. Өткен жылмен салыстырғанда әйелдердің өкілдігі аз болса да біршама өскен (10-кесте). Жалпы алғанда 2018 жылдан бастап **әйелдер өкілдігі 10%-ға өскен.** Бұл трендті гендерлік асимметрияны теңестіру бойынша ұсынылған ұсыныстарды жүзеге асыру деп санауға болады.

Атап айтқанда, «Қазақстан Республикасындағы қоғамдық кеңестердің 2019 жылғы қызметі туралы кешенді баяндамада» «бір гендердің (ер адамның – автордың ескертпесі) басқасынан басым болуы» аталып өтілген[84]. 2017 жылдың қорытындысы бойынша жергілікті деңгейдегі ҚК құрамында еркек жынысының[85] айтарлықтай артқаны туралы қорытынды жасалды.

Қорытындылай келе, жергілікті деңгейдегі ҚК құрамын гендерлік призма арқылы кеңейту бірнеше маңызды сынықтарды береді деп айта аламыз.

Біріншіден, жергілікті деңгейдегі ҚК ерлердің өкілдігі басым. Кейбір аймақтарда бұл басымдықты монополиялық жағдай ретінде сипаттауға болады.

Екіншіден, облыс халқының гендерлік құрылымының алшақтығы жергілікті деңгейдегі ҚК құрамының репрезентативтілік мәселесін күрделендіре түседі.

Үшіншіден, гендерлік теңсіздік тұрақты түрде төмендеуде, бірақ аумақтық жағдайда бұл тенденция кең таралған деп айтуға болмайды. Асимметрияның тұрақталуы тек үш аймаққа ғана тән.

Жалпы, гендерлік диспропорция жергілікті деңгейдегі ҚК-нің жүйелік проблемасы болып қала береді.

[84] https://kap.kz/custom/wysiwyg/image/file/20200214/20200214125335_91269.pdf 64-б.

[85] http://www.kisi.kz/uploads/33/files/4IKv9NEx.pdf 54-б.

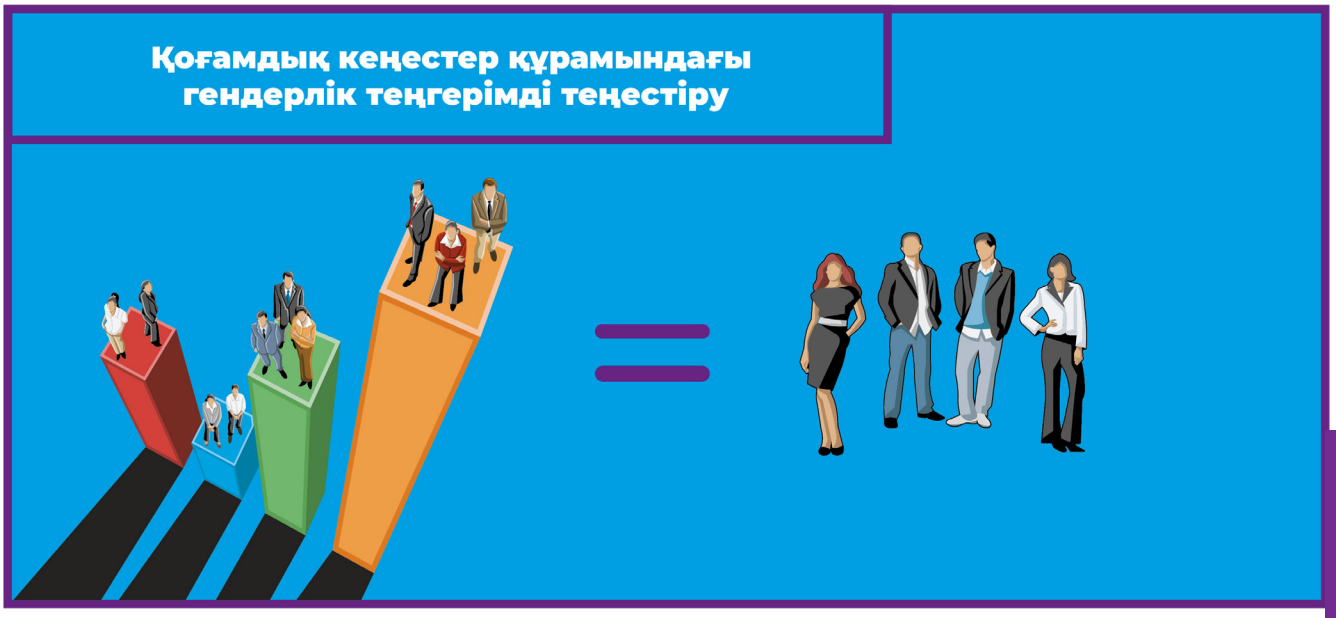

3.1.4 Қоғамдық бақылауды жүзеге асыруды талдау

Қоғамдық бақылау қызметі ҚК-ге заңды түрде жүктелген. Сонымен бірге оны жүзеге асырудың нақты құралдары, атап айтқанда: қоғамдық бақылау, қоғамдық тыңдау, қоғамдық жиналыс, сондай-ақ қызмет нәтижелері туралы есептерді тыңдауды қарастырады. Қоғамдық кеңестердің қоғамдық мүдделерді қорғау жөніндегі қызметті жүзеге асыруға мүмкіндік беретін нақты алгоритмі мен ережелері бар қоғамдық бақылау нысандарының әрқайсысын жүзеге асырады.

Сонымен бірге, 2020 жылдың тоғыз айының қорытындысы бойынша жергілікті деңгейдегі ҚК тарапынан **қоғамдық бақылау бойынша іс-шараларының төмендеуі байқалды.** Сондай-ақ, өткен жылмен салыстырғанда **белсенділік мөлшері 7 пайыздық тармаққа төмендеді** (46%-дан 39%-ға дейін).

Өңірлік талдау бойынша ең көп құлдырау Қызылорда (78%-ға), Қарағанды (30%-ға), Жамбыл (28%-ға) және Түркістан (27%-ға) облыстарында байқалды. Жалпы, қоғамдық бақылауды жүзеге асыру бойынша белсенділіктің төмендеуі көптеген өңірлерде орын алды (17-нің, 13-інде) (12-кесте). Қазіргі жағдай белгілі бір дәрежеде COVID-19 пандемиясымен байланысты конъюнктуралық шарттылыққа ие, өйткені ол барлық жерде офлайн-форматтағы іс-шаралардың жаппай төмендеуіне алып келді. Сонымен қатар, бірқатар облыстарда қоғамдық бақылау белсенділігі өткен жылмен салыстырғанда біршама өсті. Атап айтқанда, бұл Ақтөбе, Алматы, Маңғыстау және Павлодар облыстарында орын алды.

12-кесте. «2018 жылдан бастап қоғамдық бақылау белсенділік динамикасы»

Облыс	2018	2019	2020	Барлығы
Ақмола	64 15%	208 48%	164 37%	436 8%
Ақтөбе	22 13%	67 42%	74 45%	163 3%
Алматы	78 12%	200 32%	351 56%	629 11%
Атырау	0 0%	69 57%	52 43%	121 2%
Жамбыл	44 8%	331 60%	181 32%	556 10%
ШҚО	189 31%	235 38%	187 31%	611 11%
Қарағанды	89 59%	53 35%	8 5%	150 3%
Қызылорда	31 20%	121 79%	1 1%	153 3%
Қостанай	128 38%	130 38%	80 24%	338 6%

Маңғыстау	0 0%	394 48%	428 52%	822 14%
Павлодар	117 38%	73 24%	117 38%	307 5%
Түркістан	34 15%	131 56%	69 29%	234 4%
СҚО	66 14%	200 44%	192 42%	458 8%
БҚО	8 2%	280 59%	188 39%	476 8%
Нұр-Сұлтан	0 0%	79 53%	69 47%	148 3%
Алматы	0 0%	20 57%	15 43%	35 1%
Шымкент	0 0%	26 54%	22 46%	48 1%
	870 15%	2617 46%	2198 39%	5685

2020 жылдың тоғыз айының қорытындысы бойынша жергілікті деңгейдегі қоғамдық кеңестер қоғамдық бақылау формаларына қатысты көбінесе қоғамдық отырыстар өткізген (қоғамдық бақылау іс-шараларының жалпы санының 64%-ы); одан әрі пайдалану жиілігі бойынша қоғамдық тыңдау (14%) және қоғамдық тыңдаулар (12%); соңында қоғамдық мониторинг (10%) жүргізіледі (13-кесте). Қоғамдық бақылаудың соңғы нысаны **ең көп төмендеу пайызына ие,** сонымен қатар бірқатар өңірлерде (Атырау және Қызылорда облыстары) соңғы үш жыл бойы бақылау формалары пайдаланылмаған (13-кесте).

13-кесте. «Қоғамдық бақылау»

	Отырыс			Мониторинг			Тыңдау			Тыңдау		
Облыс	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Ақмола	-	183 88%	97 59%	-	21 10%	6 4%	-	4 2%	12 7%	64 100%	-	49 30%
Ақтөбе	-	64 96%	26 35%	-	1 1%	35 48%	-	2 3%	7 9%	22 100%	-	6 8%
Алматы	-	114 57%	251 72%	1 1%	78 39%	1 0%	27 35%	8 4%	73 21%	50 64%	-	26 7%
Атырау	-	67 97%	38 73%	-	-	-	-	2 3%	1 2%	-	-	13 25%
Жамбыл	-	213 64%	80 44%	4 9%	64 20%	42 24%	40 91%	54 16%	19 10%	-	-	40 22%
ШҚО	-	154 66%	118 63%	3 2%	36 15%	49 26%	14 7%	45 19%	3 2%	172 91%	-	17 9%
Қарағанды	-	36 68%	7 88%	-	1 2%	-	-	16 30%	-	89 100%	-	1 13%
Қызылорда	-	96 79%	-	-	-	-	20 65%	25 21%	-	11 35%	-	1 100%
Қостанай	-	93 72%	55 68%	-	21 16%	3 4%	2 2%	16 12%	10 13%	126 98%	-	12 15%
Маңғыстау	-	299 76%	298 70%	-	87 22%	27 6%	-	8 2%	73 17%	-	-	30 7%
Павлодар	-	53 73%	80 68%	-	15 20%	11 10%	-	5 7%	6 5%	117 100%	-	20 17%
Түркістан	-	101 77%	31 45%	-	-	21 30%	11 32%	30 23%	5 8%	23 68%	-	12 17%
СҚО	-	152 76%	159 83%	1 2%	30 15%	-	13 20%	18 9%	20 10%	52 78%	-	13 7%
БҚО	-	104 37%	128 68%	-	56 20%	-	8 100%	25 9%	25 13%	-	95 34%	35 19%
Нұр-Сұлтан	-	42 53%	36 52%	-	3 4%	18 26%	-	19 24%	4 6%	-	15 19%	11 16%
Алматы	-	11 52%	6 40%	-	1 5%	2 13%	-	2 10%	-	-	7 33%	7 47%
Шымкент	-	8 30%	6 27%	-	2 8%	1 5%	-	2 8%	1 5%	-	14 54%	14 63%
	0	1790	1416	9	416	216	135	281	259	726	131	307
	0%	68%	64%	1%	16%	10%	16%	11%	12%	83%	5%	14%

Жалпы алғанда, қоғамдық бақылау функцияларын жүзеге асыру бойынша белсенділігінің төмендеуі (ҚК-нің негізгі функцияларының бірі) күн тәртібіне сәйкес келмейді, тіпті белгілі бір дәрежеде қайшы келеді.

Атап айтқанда, коронавирус және оның салдарынан туындаған экономикалық дағдарыс ҚК-нің қоғамдық мүдделерді қорғау бойынша рөлінің белсенділігін талап етеді. Екінші жағынан, мемлекеттік саясаттың басымдықтарының бірі болып табылатын «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» қағидаты қоғамдық кеңестер тарапынан қоғамдық бақылауды күшейтуді көздейді.

3.2. Республикалық деңгейдегі қоғамдық кеңестер

Республикалық деңгейге министрліктер құрған қоғамдық кеңестер, коммерциялық емес ұйымдар және азаматтармен бірге орталық атқарушы органдар (Қорғаныс министрлігінен басқа) кіреді. Осылайша, елімізде 17 республикалық қоғамдық кеңес жұмыс істейді. 2019 жылы қоғамдық кеңестердің екінші сайланымы қалыптастырылды, оның республикалық деңгейдегі құрамы 324 адамнан тұрады (2018 жылы – 334; 2017 жылы – 303).

3.2.1 Сапалық құрамды талдау

2020 жылы республикалық деңгейдегі қоғамдық кеңестердің сапалық құрамының алғашқы бестігін (кему тәртібімен): үкіметтік емес ұйымдар, мемлекеттік органдар, қоғам қайраткерлері, бизнес-құрылымдар, кәсіподақтар құрады. Сонымен қатар, бюджеттік сала мен этномәдени бірлестіктер нөлдік өкілдікке ие. Мұның бәрі бір жағынан ҮЕҰ өкілеттілігінің төмендеуі, екінші жағынан, бюджет саласының және ұйымдастырылмаған қоғамдастықтардың үлесінің жоғарлауы («басқалар» санаты) жергілікті деңгейде ерекшеленеді.

Сонымен қатар, өткен жылмен салыстырғанда мемлекеттік органдардың өкілдігі 6%-ға ұлғайды (11 қоғамдық кеңесте ұлғаю болды) және мемлекеттік органдар республикалық деңгейдегі қоғамдық кеңестердің 26%-ын құрай отырып, 2018 жылдың көрсеткіштеріне жақындаған. Өз кезегінде, 2020 жылдың тоғыз айының қорытындысы бойынша ҮЕҰ үлесі бір пайыздық тармаққа төмендеді, оны ІІМ, ИИДМ, ЭМ, ҰЭМ, МСМ жанындағы қоғамдық кеңестер берді. Сонымен қатар соңғы жағдайдағы үшінші сектордың өкілдігі нөлдік белгіге дейін төмендеді.

Республикалық деңгейдегі қоғамдық кеңестердің сапалық құрамының тағы бір ерекшелігі:

- саяси партиялар өкілдіктерінің төмендігі, ол 1%-ға өскенмен (өткен жылмен салыстырғанда), тек 2%-ды ғана құрайды. Алайда, жергілікті деңгейдегі жағдай сияқты, мұнда да билеуші партия басым;
- Мәжіліс депутаттары өкілдіктерінің төмендеуі (5%-дан 2%-ға дейін);
- «басқа» санатындағы өкілдіктердің айтарлықтай төмендеуі (11%-дан 5%-ға дейін).

14-кесте. «Республикалық деңгейдегі қоғамдық кеңестердің сапалық құрамы»

Өкілдіктер	2018	2019	2020
Мемлекеттік органдар	26%	18%	24%
ҮЕҰ	32%	46%	47%
Партиялар	4%	1%	2%
Кәсіподақтар	3%	1%	3%
БАҚ	2%	3%	2%
Мәжіліс депутаттары	5%	5%	2%
Этномәдени бірлестіктер	0%	0%	0%
Бизнес-құрылымдар	12%	5%	5%
Қоғам қайраткерлері	8%	1%	6%
Бюджеттік сала	4%	5%	0%
Басқалар	4%	11%	5%

15-кесте. «Республикалық деңгейдегі қоғамдық кеңестердегі мемлекеттік органдардың өкілдіктері»

ҮЕҰ өкілдіктері				
Атауы	Меморган	2018	2019	2020
Мемлекеттік қаржы жөніндегі қоғамдық кеңес	ҚМ	7 32%	7 47%	8 53%
Ішкі істер органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	ІІМ	4 22%	15 60%	6 26%
Мәдениет және спорт жөніндегі қоғамдық кеңес	МСМ	7 47%	4 24%	-
Әлеуметтік-еңбек саласы бойынша қоғамдық кеңес	ЕХӘҚМ	5 42%	3 25%	3 25%
Мемлекеттік қызмет органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	МҚІА	3 23%	2 18%	2 18%
Индустрия және инфрақұрылымдық даму жөніндегі қоғамдық кеңес	ИИДМ	6 30%	10 45%	4 19%
Денсаулық сақтау министрлігінің қоғамдық кеңесі	ДСМ	12 75%	10 63%	10 63%
Отын-энергетикалық кешен жөніндегі қоғамдық кеңес	ЭМ	6 21%	11 73%	11 61%
Сыртқы істер министрлігінің қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	СІМ	5 19%	8 35%	8 35%
Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігінің қоғамдық кеңесі	ЦДИАӨМ	8 53%	6 33%	6 33%
Білім және ғылым, балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі қоғамдық кеңес	БҒМ	4 17%	5 26%	17 77%
Ұлттық экономика министрлігінің қоғамдық кеңесі	ҰЭМ	3 23%	10 71%	3 23%
Ақпараттық және әлеуметтік даму саласындағы ҚК ***	АҚДМ	16 46%	14 61%	14 61%
Әділет органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	ӘМ	13 48%	17 59%	15 68%
Агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі қоғамдық кеңес	АШМ	-	6 33%	14 78%
Сауда және интеграция министрлігінің қоғамдық кеңесі	СИМ	-	9 69%	9 69%
Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің қоғамдық кеңесі	ЭГжТРМ		17 55%	20 69%
Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің қоғамдық кеңесі	СЖҚІҚА		-	3 25%

16-кесте. «Республикалық деңгейдегі қоғамдық кеңестердегі ҮЕҰ өкілдіктері»

Партия өкілдіктері				
Атауы	Меморган	2018	2019	2020
Мемлекеттік қаржы жөніндегі қоғамдық кеңес	ҚМ	7 32%	-	-
Ішкі істер органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	ІІМ	-	-	-
Мәдениет және спорт жөніндегі қоғамдық кеңес	МСМ	-	1 6%	1 7%
Әлеуметтік-еңбек саласы бойынша қоғамдық кеңес	ЕХӘҚМ	-	1 8%	1 8%
Мемлекеттік қызмет органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	МҚІА	-	-	-
Индустрия және инфрақұрылымдық даму жөніндегі қоғамдық кеңес	ИИДМ	-	-	-
Денсаулық сақтау министрлігінің қоғамдық кеңесі	ДСМ	-	-	-
Отын-энергетикалық кешен жөніндегі қоғамдық кеңес	ЭМ	-	1 7%	1 6%
Сыртқы істер министрлігінің қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	СІМ	3 11%	-	-
Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігінің қоғамдық кеңесі	ЦДИАӨМ	-	1 6%	1 6%
Білім және ғылым, балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі қоғамдық кеңес	БҒМ	-	-	-
Ұлттық экономика министрлігінің қоғамдық кеңесі	ҰЭМ	-	-	-

Ақпараттық және әлеуметтік даму саласындағы ҚК ***	АҚДМ	1 3%	-	-
Әділет органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	ӘМ	-	-	-
Агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі қоғамдық кеңес	АШМ	1 6%	-	-
Сауда және интеграция министрлігінің қоғамдық кеңесі	СИМ		-	-
Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің қоғамдық кеңесі	ЭГжТРМ		-	-
Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің қоғамдық кеңесі	СЖҚІҚА		-	-

3.2.2 Жас құрамын талдау

Орталық деңгейдегі ҚК-нің жас құрамы жергілікті деңгейдегі ҚК-ға контраст беретін белгілі бір ерекшелікке ие. Орталық деңгейдегі ҚК-нің «анамнезін» құрайтын бірнеше сипаттамаларды бөліп қарастыруға болады.

Біріншіден, «18-29 жас» жас тобының өкілдігі өте төмен деңгейде; 2018 жылы - 0% құраса, 2019-20 жылдары оның үлесі 1% құрады (18-кесте).

18-кесте. «2018 жылдан бастап орталық деңгейдегі қоғамдық кеңестердің жасы құрамы құрылымының динамикасы»

	2018	2019	2020
18-29 жас ***	0%	1%	1%
30-44 жас	35%	31%	31%
45-59 жас	34%	36%	35%
60+	31%	32%	33%

2020 жылы жастар тек үш ҚК-да (СІМ, АҚДМ, ҰЭМ жанында) ғана таныстырылды. Аталған трендтің жүйелілігінің тағы бір көрсеткіші **18 жағдайдың 13-інде** (ҚК-нің 72%-ында) **жастардың нөлдік үлесі 2018 жылдан бері сақталып келеді** (19-кесте).

19-кесте. «Орталық деңгейдегі қоғамдық кеңестердің жас құрамы»

		2018				2019				2020			
Атауы	Меморган	18-29	30-44	45-69	60+	18-29	30-44	45-69	60+	18-29	30-44	45-69	60+
Мемлекеттік қаржы жөніндегі қоғамдық кеңес	ҚМ	-	11 50%	7 32%	4 18%	-	6 40%	8 53%	1 7%	-	6 40%	8 53%	1 7%
Ішкі істер органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	ІІМ	1 6%	6 33%	5 28%	6 33%	-	9 36%	9 36%	7 28%	-	9 40%	7 30%	7 30%
Мәдениет және спорт жөніндегі қоғамдық кеңес	МСМ	-	4 27%	4 27%	7 46%	1 6%	2 12%	5 29%	9 53%	-	4 27%	3 20%	8 53%
Әлеуметтік-еңбек саласы бойынша қоғамдық кеңес	ЕХӘҚМ	-	4 33%	4 33%	4 33%	-	2 17%	6 50%	4 33%	-	2 17%	6 50%	4 33%
Мемлекеттік қызмет органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	МҚІА	-	1 8%	3 23%	9 69%	-	1 9%	4 36%	6 55%	-	1 9%	4 36%	6 55%
Индустрия және инфрақұрылым дық даму жөніндегі қоғамдық кеңес	ИИДМ	-	7 35%	4 20%	9 45%	-	8 36%	5 23%	9 41%	-	7 33%	5 24%	9 43%
Денсаулық сақтау министрлігінің қоғамдық кеңесі	ДСМ	5 31%	5 31%	6 38%	0	-	5 31%	5 31%	6 38%	-	5 31%	5 31%	6 38%
Отын-энергетикалық кешен жөніндегі қоғамдық кеңес	ЭМ	-	15 52%	11 38%	3 10%	-	4 27%	3 20%	8 53%	-	5 28%	4 22%	9 50%
Сыртқы істер министрлігінің қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	СІМ	10 37%	7 26%	9 33%	1 4%	1 4%	5 22%	8 35%	9 39%	1 4%	5 22%	8 35%	9 39%
Цифрлық даму, инновациялар және аэрогарыш өнеркәсібі министрлігінің қоғамдық кеңесі	ЦДИАӨМ	-	6 40%	4 27%	5 33%	-	7 39%	8 44%	3 17%	-	7 39%	8 44%	3 17%
Білім және ғылым, балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі қоғамдық кеңес	БҒМ	-	6 26%	7 30%	10 67%	-	5 26%	6 32%	8 42%	-	6 27%	6 27%	10 46%
Ұлттық экономика министрлігінің қоғамдық кеңесі	ҰЭМ	-	5 38%	6 46%	2 16%	1 7%	4 28%	5 36%	4 29%	1 8%	4 31%	6 46%	2 15%

Ақпараттық және әлеуметтік даму саласындағы ҚК ***	АҚДМ	-	9 26%	18 51%	8 23%	1 4%	8 35%	6 26%	8 35%	1 4%	8 35%	6 26%	8 35%
Әділет органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	ӘМ	-	11 41%	11 41%	5 18%	-	13 45%	10 34%	6 21%	-	8 36%	8 36%	6 28%
Агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі қоғамдық кеңес	АШМ	-	5 28%	6 33%	7 39%	-	5 28%	7 39%	6 33%	-	5 28%	7 39%	6 33%
Сауда және интеграция министрлігінің қоғамдық кеңесі	СИМ	-	-	-	-	-	4 31%	5 38%	4 31%	-	4 31%	5 38%	4 31%
Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің қоғамдық кеңесі	ЭГжТРМ	-	-	-	-	-	13 42%	13 42%	5 16%	-	12 41%	12 41%	5 17%
Сыбайлас жемқорлыққа	СЖҚІҚА	-	-	-	-	-	4 31%	5 38%	4 31%	-	3 25%	5 42%	4 33%

Екіншіден, айқын басымдықтағы демографиялық топтардың **болмауы: «30-44 жас», «45-59 жас», «60 жастан асқан» жас қоғамдастығының өкілдіктері 30 пайыздық мөлшерде өзгеріп отырады** (18-кесте). Сонымен қатар, «45-59 жас» жас тобы бірнеше пайыздық тармақтарда шағын басымдыққа ие (18-кесте).

Сонымен бірге, соңғы үш жылдың ішінде бір жағынан «30-44 жас» тобының өкілділігінің шамалы төмендеуі орын алса: 35%-дан (2018 жыл) 31%-ға дейін (2019-20 жыл); екінші жағынан, «60 жастан асқан» топтың өкілділігінің біршама ұлғаюы айқын көрініс береді: 31%-дан (2018 жыл) 33%-ға дейін (2020 жыл). Атап айтқанда, ағымдағы жылдың тоғыз айында «60+» комьюнитидің үлесі алты ҚК жанында – ІІМ, ИИДМ, БҒМ, Әділет министірлігі, ЭГжТРМ, СЖҚІҚА ұлғая түсті (19-кесте).

Тұтастай алғанда, орталық деңгейдегі ҚК тұрақты жас құрамымен сипатталады, онда аздаған өзгерістер ғана болып тұрады (бірнеше пайыздық нүктелер). Атап айтқанда, 2020 жылдың тоғыз айының қорытындысы бойынша орталық деңгейдегі ҚК-нің жас құрамының жартысынан көбі өзгерістерге ұшыраған жоқ.

3.2.3 Гендерлік құрамды талдау

Соңғы үш жыл ішінде орталық деңгейдегі ҚК-нің **гендерлік құрамы тұрақты түрде гендерлік теңгерімсіздікте болса, ерлердің өкілдік етуі басым болды:** 77-78% (20-кесте). Салыстыру үшін: аталмыш кезеңде жергілікті деңгейдегі қоғамдық кеңестердегі ер азаматтардың көрсеткіш он пайызға төмендеген (67-68% аралығында).

20-кесте. «Жынысы бойынша республикалық деректермен салыстырғанда 2017 жылдан бергі динамикадағы гендерлік арақатынас»

	Еркектер		Әйелдер	
	ҚК	ҚР	ҚК	ҚР
2020	78%	48%	22%	52%
2019	77%	48%	23%	52%
2018	78%	48%	23%	52%
2017	75%	48%	25%	52%

өйткені бұл жағдай 2018 жылдан бері жалғасып келеді.

Әлеуметтік-еңбек саласы мәселелері бойынша ҚК-де ерлер мен әйелдердің тең өкілдігі бар (2018 жылдан бастап), ол **гендерлік теңгерімділіктің өзіндік бір үлгісі** болып табылады.

2020 жылғы тоғыз айдың қорытындысы бойынша әділет органдарының қызметіне қатысты мәселелер бойынша қоғамдық кеңестегі әйелдердің үлесі басымдыққа ие болды (2018 жылғы 41%-дан 2020 жылғы 50%-ға дейін). Сонымен қатар, Ішкі істер министрлігіне қарасты ҚК-нің гендерлік теңгерімсіздігінің төмендеуі бойынша оң динамика көрсеткенімен ерекшеленді. Сондай-ақ, алты ҚК-де ерлердің үлесі 80%-дан асады.

3.2.4 Қызметті талдау

Орталық мемлекеттік органдар жанындағы жергілікті деңгейдегі ҚК-нің айырмашылығы ағымдағы жылдың соңғы тоғыз айында қоғамдық бақылауды жүзеге асыру белсенділігі 24%-дан 45%-ға дейін артқан (21-кесте). Ең көп өсімді СЖҚІҚА (4%-дан 96%-ға дейін); АҚДМ (4%-дан 73%-ға дейін); ЭГжТРМ (27%-дан 73%-ға дейін) жанындағы Қоғамдық кеңестер көрсетті.

Бұл, өз кезегінде, 2020 жылдың күн тәртібімен, оның көкейтесті мәселелері, оның ішінде маңызды тақырыптар, саяси реформаларды жүзеге асыру және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күреспен байланысты.

Егер біз қоғамдық бақылауды пайдалану мәселесін соңғы үш жыл ішінде қарастыратын болсақ (22-кесте), онда көшбасшылар ретінде АҚДМ (20% үлеспен) және Ішкі істер министрлігі (18% үлеспен) жанындағы ҚК танылады. Сонымен бірге, 2020 жылы Ішкі істер органдарының қызметі бойынша ҚК-нің белсенділігі төмендей түскен, ал оның жоғары үлесі 2018 жылғы жоғары көрсеткіштермен айқындалғанын атап өту қажет.

22-кесте. «2018 жылдан бастап қоғамдық бақылау серпіні»

Атауы	Меморган	2018	2019	2020	Барлығы
Мемлекеттік қаржы жөніндегі қоғамдық кеңес	ҚМ	8 42%	7 37%	4 21%	19 5%
Ішкі істер органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	ІІМ	51 74%	12 17%	6 9%	69 18%
Мәдениет және спорт жөніндегі қоғамдық кеңес	МСМ	0	3 75%	1 25%	4 1%
Әлеуметтік-еңбек саласы бойынша қоғамдық кеңес	ЕХӘҚМ	0	7 64%	4 36%	11 3%
Мемлекеттік қызмет органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	МҚІА	10 38%	10 38%	6 22%	26 7%
Индустрия және инфрақұрылымдық даму жөніндегі қоғамдық кеңес	ИИДМ	18 82%	0	4 18%	22 6%
Денсаулық сақтау министрлігінің қоғамдық кеңесі	ДСМ	0	2 33%	4 67%	6 2%
Отын-энергетикалық кешен жөніндегі қоғамдық кеңес	ЭМ	5 19%	8 31%	13 50%	26 7%
Сыртқы істер министрлігінің қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	СІМ	0	7 50%	7 50%	14 4%
Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігінің қоғамдық кеңесі	ЦДИАӨМ	0	6 67%	3 33%	9 2%
Білім және ғылым, балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі қоғамдық кеңес	БҒМ	2 13%	10 67%	3 20%	15 4%

өйткені бұл жағдай 2018 жылдан бері жалғасып келеді.

Әлеуметтік-еңбек саласы мәселелері бойынша ҚК-де ерлер мен әйелдердің тең өкілдігі бар (2018 жылдан бастап), ол **гендерлік теңгерімділіктің өзіндік бір үлгісі** болып табылады.

2020 жылғы тоғыз айдың қорытындысы бойынша әділет органдарының қызметіне қатысты мәселелер бойынша қоғамдық кеңестегі әйелдердің үлесі басымдыққа ие болды (2018 жылғы 41%-дан 2020 жылғы 50%-ға дейін). Сонымен қатар, Ішкі істер министрлігіне қарасты ҚК-нің гендерлік теңгерімсіздігінің төмендеуі бойынша оң динамика көрсеткенімен ерекшеленді. Сондай-ақ, алты ҚК-де ерлердің үлесі 80%-дан асады.

3.2.4 Қызметті талдау

Орталық мемлекеттік органдар жанындағы жергілікті деңгейдегі ҚК-нің айырмашылығы ағымдағы жылдың соңғы тоғыз айында қоғамдық бақылауды жүзеге асыру белсенділігі 24%-дан 45%-ға дейін артқан (21-кесте). Ең көп өсімді СЖҚІҚА (4%-дан 96%-ға дейін); АҚДМ (4%-дан 73%-ға дейін); ЭГжТРМ (27%-дан 73%-ға дейін) жанындағы Қоғамдық кеңестер көрсетті.

Бұл, өз кезегінде, 2020 жылдың күн тәртібімен, оның көкейтесті мәселелері, оның ішінде маңызды тақырыптар, саяси реформаларды жүзеге асыру және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күреспен байланысты.

Егер біз қоғамдық бақылауды пайдалану мәселесін соңғы үш жыл ішінде қарастыратын болсақ (22-кесте), онда көшбасшылар ретінде АҚДМ (20% үлеспен) және Ішкі істер министрлігі (18% үлеспен) жанындағы ҚК танылады. Сонымен бірге, 2020 жылы Ішкі істер органдарының қызметі бойынша ҚК-нің белсенділігі төмендей түскен, ал оның жоғары үлесі 2018 жылғы жоғары көрсеткіштермен айқындалғанын атап өту қажет.

22-кесте. «2018 жылдан бастап қоғамдық бақылау серпіні»

Атауы	Меморган	2018	2019	2020	Барлығы
Мемлекеттік қаржы жөніндегі қоғамдық кеңес	ҚМ	8 42%	7 37%	4 21%	19 5%
Ішкі істер органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	ІІМ	51 74%	12 17%	6 9%	69 18%
Мәдениет және спорт жөніндегі қоғамдық кеңес	МСМ	0	3 75%	1 25%	4 1%
Әлеуметтік-еңбек саласы бойынша қоғамдық кеңес	ЕХӘҚМ	0	7 64%	4 36%	11 3%
Мемлекеттік қызмет органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	МҚІА	10 38%	10 38%	6 22%	26 7%
Индустрия және инфрақұрылымдық даму жөніндегі қоғамдық кеңес	ИИДМ	18 82%	0	4 18%	22 6%
Денсаулық сақтау министрлігінің қоғамдық кеңесі	ДСМ	0	2 33%	4 67%	6 2%
Отын-энергетикалық кешен жөніндегі қоғамдық кеңес	ЭМ	5 19%	8 31%	13 50%	26 7%
Сыртқы істер министрлігінің қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	СІМ	0	7 50%	7 50%	14 4%
Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігінің қоғамдық кеңесі	ЦДИАӨМ	0	6 67%	3 33%	9 2%
Білім және ғылым, балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі қоғамдық кеңес	БҒМ	2 13%	10 67%	3 20%	15 4%

Ұлттық экономика министрлігінің қоғамдық кеңесі	ҰЭМ	0	3 50%	3 50%	6 2%
Ақпараттық және әлеуметтік даму саласындағы ҚК	АҚДМ	0	3 4%	73 73%	76 20%
Әділет органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	ӘМ	1 50%	1 50%	0	2 1%
Агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі қоғамдық кеңес	АШМ	21 84%	2 8%	2 8%	25 7%
Сауда және интеграция министрлігінің қоғамдық кеңесі	СжИМ	0	3 75%	1 25%	4 1%
Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің қоғамдық кеңесі	ЭГжТРМ	0	3 27%	8 73%	11 3%
Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің қоғамдық кеңесі	СЖҚІҚА	0	1 4%	26 96%	27 7%
		116 31%	89 24%	168 45%	373

Ағымдағы жылы ІІМ-ден басқа орталық деңгейдегі тоғыз ҚК-нің белсенділігі төмендеді, олардың арасында ағымдағы жылдың басынан бері қоғамдық бақылау опциясын бірде бір рет пайдаланбаған Әділет органдары қызметінің мәселелері бойынша ҚК ерекшеленді (23-кесте).

Қоғамдық бақылауды талдау кезінде қолданған **қоғамдық мониторинг және қоғамдық тыңдау сияқты формалар нөлдік механизмдерді қолдануға назар аударады.**

Бұл ретте аталған проблема жүйелі болып табылады, бұл туралы соңғы үш жылда қоғамдық бақылаудың көрсеткен формаларын ҚК-нің отбасында (МСМ; ДСМ; ҰЭМ; СІМ; СжИМ; ЦДҚАӨМ жанында) қолданбағандығы айғақтайды.

Сонымен қатар, 2018 жылдан бастап орталық деңгейдегі бес қоғамдық кеңес бірде-бір қоғамдық мониторинг жүргізген жоқ (23-кесте).

23-кесте «Қоғамдық бақылау»

		Отырыс			Мониторинг			Тыңдау			Тыңдау		
Атауы	Меморган	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Мемлекеттік қаржы жөніндегі қоғамдық кеңес	ҚМ	-	7 100%	3 75%	3 38%	-	-	5 62%	-	-	-	-	1 25%
Ішкі істер органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	ІІМ	-	5 42%	3 50%	9 18%	4 33%	3 50%	3 6%	3 25%	-	39 76%	-	-
Мәдениет және спорт жөніндегі қоғамдық кеңес	МСМ	-	3 100%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 100%
Әлеуметтік-еңбек саласы бойынша қоғамдық кеңес	ЕХӘҚМ	-	6 86%	3 75%	-	-	-	-	1 14%	-	-	-	1 25%
Мемлекеттік қызмет органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	МҚІА	-	10 100%	5 83%	-	-	-	10 100%	-	-	-	-	1 17%
Индустрия және инфрақұрылымдық даму жөніндегі қоғамдық кеңес	ИИДМ	-	-	-	10 56%	-	-	5 28%	-	-	3 17%	-	1 100%

Денсаулық сақтау министрлігінің қоғамдық кеңесі	ДСМ	-	2 100%	2 50%	-	-	-	-	-	-	-	-	2 50%
Отын-энергетикалық кешен жөніндегі қоғамдық кеңес	ЭМ	-	2 24%	12 92%	-	3 38%	-	3 60%	3 38%	-	2 40%	-	1 8%
Сыртқы істер министрлігінің қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	СІМ	-	7 100%	6 86%	-	-	-	-	-	-	-	-	1 14%
Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігінің қоғамдық кеңесі	ЦДИАӨМ	-	6 100%	2 67%	-	-	-	-	-	-	-	-	1 33%
Білім және ғылым, балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі қоғамдық кеңес	БҒМ	-	9 90%	2 67%	-	-	-	2 100%	1 10%	-	-	-	1 33%
Ұлттық экономика министрлігінің қоғамдық кеңесі	ҰЭМ	-	3 100%	2 67%	-	-	-	-	-	-	-	-	1 33%
Ақпараттық және әлеуметтік даму саласындағы ҚК ***	АҚДМ	-	2 67%	1 1%	-	-	-	-	1 33%	71 98%	-	-	1 1%
Әділет органдарының қызметі жөніндегі қоғамдық кеңес	ӘМ	-	1 100%	-	-	-	-	1 100%	-	-	-	-	-
Агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі қоғамдық кеңес	АШМ	-	2 100%	1 50%	3 15%	-	-	11 52%	-	-	7 33%	-	1 50%
Сауда және интеграция министрлігінің қоғамдық кеңесі	СИМ	-	3 100%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 100%
Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің қоғамдық кеңесі	ЭГжТРМ	-	3 100%	6 74%	-	-	-	-	-	1 13%	-	-	1 13%
Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің қоғамдық кеңесі	СЖҚІҚА	-	1 100%	19 73%	-	-	1 4%	-	-	2 8%	-	-	4 15%
		0											

Бөлім бойынша қорытынды:

Біріншіден, жергілікті деңгейде үшінші сектордың «портфолиосының» мемлекетке адал әлеуметтік қауымдастықтардың жойылу мәселесі сақталады, олар бюджеттік сала өкілдері, депутаттар, этномәдени бірлестіктер, саяси партиялар (билік партиясының абсолютті үстемдігімен) және т.б. Сонымен қатар, тікелей ҮЕҰ үлесі азайып келеді. Сондай-ақ, қоғамдық кеңестердің сапалық құрамының жоғары бейінділік мәселесі жүйелі болып табылатындығын айта кеткен жөн, өйткені ол 2017 жылдан бастап кешенді баяндамаларда жыл сайын көрсетіліп келеді;

екіншіден, «60+» жас тобының (әсіресе жергілікті деңгейде) жоғары өкілдігі және жастардың (әсіресе республикалық деңгейде) өте төмен үлесі сақталуда;

үшіншіден, қоғамдық кеңестердің барлық деңгейлерінде қоғамдық бақылауды жүзеге асыру жөніндегі жұмыстың жаппай азаюы, сондай-ақ мониторинг және тыңдау (әсіресе республикалық деңгейде) сияқты нысандарды пайдаланудың барынша төмен болуы;

төртіншіден, қоғамдық кеңестердің гендерлік теңгерімсіздік проблемасы сақталуда.

ЖАЛПЫ ҰСЫНЫМДАР

Қоғамдық кеңестер институтын одан әрі дамыту үшін: құқықтық ағарту, барлық деңгейдегі қоғамдық кеңестердің өкілдерін оқытуға және оларға кеңес беру талап етіледі.

Қоғамдық кеңес мүшелерін құқықтық ағарту мақсатында мынадай іс-шаралар өткізуді ұйымдастыру қажет:

1) қоғамдық кеңестер құрамына алғаш рет келген азаматтар үшін міндетті кіріспе тренинг;

Тренинг барысында негізгі міндеттерді, тыйымдарды, шектеулерді, қызмет барысында сақталатын, жүріс-тұрысқа қойылатын талаптарды түсіндіру, сондай-ақ оған тиісті әдістемелік материалдар пакетін және барлық қызметтері бойынша байланыс ақпаратын ұсыну қажет. Кіріспе тренингті өткізудің оңтайлы мерзімі - ҚК-де жұмыс істеген сәттен бастап 30 күнтізбелік күн аралығында.

2) ҚК-нің барлық деңгейлерінің өкілдіктері үшін ҚК қызметінің мәселелері бойынша тұрақты тренингтер;

Тренинг барысында мыналарға назар аудару керек: ҚК мүшелері заңнама ережелерін, соның ішінде нормативтік құқықтық актілерде белгіленген тиісті әкімшілік рәсімдерді сақтау үшін әрекет ету тәртібіне; мүдделер қақтығысын тудыратын типтік жағдайларға және оларды реттеу тәсілдеріне; нормативтік құқықтық актілердің немесе кейстердің жекелеген күрделі ережелерін егжей-тегжейлі талдауға және т.б.

Тұрақты тренингті кемінде жылына бір рет өткізу ұсынылады. Ғылыми ұйымдардан, білім беру мекемелерінен сарапшы өкілдерінің қатысуын қарастыру керек.

3) ҚК қызметі мәселелері бойынша қоғамдық кеңес мүшелеріне кеңес беру, жеке консультациялар өткізу. ҚК мәселелері бойынша қашықтықтан кеңес беруді енгізу және ұқсас жағдайларды шешуде тәжірибе алмасу мәселесін қарастыру;

4) сайттар мен әлеуметтік желілерде «Жиі қойылатын сұрақтар» бөлімін енгізу;

5) әдістемелік құралдармен қамтамасыз етуді ұйымдастыру: мынадай әдістемелік материалдарды әзірлеу және пайдалану: негізгі міндеттердің, тыйым салулар мен шектеулердің қысқаша тізбесі; кейстік шешімдер форматындағы типтік жағдайлардың тізбесі; негізгі әкімшілік рәсімдердің блок-кескіндемелері; нормативтік құқықтық актілердің тақырыптық жинақтары (НҚА-дан үзінділер); халықпен жұмыс жүргізу жөніндегі жадынама және т. б.

Осы зерттеу аясында қоғамдық кеңестер мүшелерін дайындауда практика жүзінде қолдануға арналған кейстер жинағы жасалды.

6) ҚК-ге келген барлық адамдарды ұйымдастырушылық құжаттар пакетімен қамтамасыз ету ұсынылады.

ҚК жұмысы туралы ақпаратты сайтта және әлеуметтік желілердегі парақшаларда тарату мақсатында ҚК жұмысы туралы төмендегі ақпараттарды орналастыру ұсынылады:

1) ҚК отырыстарында қабылданған шешімдерді;
2) ҚК отырыстарында қабылданған шешімдердің орындалуы;
3) іссапарлардың нақты себептері көрсетілген сапарлар;
4) жұмыс топтары жұмысының нәтижелері;
5) ҚК отырыстарының хаттамалары;
6) ҚК шеңберінде жүзеге асырылатын іс-шаралардың мониторингі;
7) жұмыс топтарының жүргізген мониторингтерінің нәтижелері;
8) жұмыс топтарының қабылданған шешімдері туралы талдауы;
9) азаматтардың өтініштерін қарау және талдау;
10) жыл сайынғы баяндамалар.

Атқарушы билік органдары қызметінің ең сынға түсетін салаларының бірі тауарларды сатып алу саласы болып табылады. Сыбайлас жемқорлық жанжалдарының көп бөлігі осы салаға байланысты және бұл сала қолданыстағы заңнамада егжей-тегжейлі көрсетілгеніне қарамастан, ең көп шағымдар осы мәселе бойынша келіп түседі.

Ресей Федерациясының тәжірибесіне сүйене отырып, міндетті қоғамдық талқылаудың екі кезеңі ұсынылады: **Біріншісі** – сатып алу жоспарына енгізілген сатып алу туралы ақпаратты ашық тыңдау аясында талқылау.

Қатысушылар сатып алу туралы ақпаратты орналастырған күннен бастап 20 күн ішінде сатып алу туралы ақпарат бойынша өз ескертулері мен ұсыныстарын қалдырады. Міндетті қоғамдық талқылауды ұйымдастырушы келіп түскен ескертулерге, ұсыныстарға жауапты мамандандырылған жүйеде орналастырады, ол ескертпелердің, ұсыныстардың авторына тіркеу кезінде көрсеткен электрондық пошта мекенжайына автоматты түрде жіберіледі.

Мамандандырылған жүйеде талқылау мерзімі аяқталғаннан кейін

ұйымдастырушы 10 күннен кешіктірмей сатып алу туралы ақпаратты талқылау бойынша көзбе-көз кеңпшілік алдында тыңдаулар өткізеді.

Көзбе-көз кеңпшілік алдындағы тыңдаулар ашық болып табылады. Ұйымдастырушылардың оған қызығушылық танытқан адамдардың қатысуына рұқсат етуді шектеуге құқығы жоқ. Көзбе-көз кеңпшілік алдындағы тыңдауларды өткізу орны ұйымдастырушының орналасқан жері болып табылады. Бұл іс-шараны демалыс және мереке күндері өткізуге тыйым салынады.

Екінші - осы рәсімдер аяқталғаннан кейін, сатып алу туралы ақпарат пен сатып алу құжаттамасы енгізілген хабарлама мамандандырылған бөлімде талқылаудан өтіп, қоғамдық талқылаудың міндетті екінші кезеңіне өткізіледі.

Қатысушылар сондай-ақ бірінші кезең кезіндегідей интернет желісіндегі мамандандырылған бөлімде сатып алу туралы құжаттаманың заңнама және өзге де нормативтік құқықтық актілер талаптарына, оның ішінде сатып алу саласындағы келісімшарттық жүйе туралы талаптардың сәйкестігіне қатысты өз ескертпелері мен ұсыныстарын қалдырады. Сондай-ақ ұйымдастырушы бірыңғай ақпараттық жүйе арқылы қатысушылардың ескертулеріне, ұсыныстарына жауап береді.

Қоғамдық билік органдарына қоғамның бақылау нысандарын қолдану:

1) электрондық қоғамдық бақылау;

2) қоғамдық ұйымдар мен БАҚ өкілдерінің қатысуымен Үкімет пен үкіметтердің, сондай-ақ жекелеген ведомстволардың ашық отырыстарын өткізу;

3) белгілі бір азаматтар қолдаған бастама немесе заң жобасы (әдетте Интернеттегі веб-сайтта электронды түрде), заң жобасы мәртебесіне ие болған кездегі (мысалы, АҚШ пен Еуропалық Одақ негізінде) құқықтық бастама, азаматтық бастама және заң шығару бастамасы;

4) **қоғамдық бақылау нысаны** – азаматтардың жекелеген елдерде заң жобаларын, сондай-ақ заңға тәуелді НҚА жобаларын әзірлеушілер ретінде әрекет етуге мүмкіндігі бар халықтық құқық шығармашылығы бастамасы;

5) **петициялық референдумдарды ұйымдастыру және өткізу** – халықты қызықтыратын тақырып бойынша НҚА әзірлеу және қабылдау рәсіміне бастамашылық жасау үшін дауыс беру құқығы бар азаматтардың белгілі бір санының талап етуі бойынша референдум өткізу арқылы жүзеге асыру;

6) **азаматтық вето институты** – еліміздің не оның жекелеген өңірінің азаматтарының мемлекеттік билік және жергілікті өзін-өзі басқару органдары, сондай-ақ олардың лауазымды адамдарын қабылдайтын жекелеген нормативтік құқықтық актілерді қабылдамауға (жарамсыз, заңдық күші жоқ деп тануға) құқығы мен мүмкіндігінің бар;

7) азаматтардың референдумда лауазымды адамдарын кері шақырып алуы;

8) ашық және жабық тыңдау форматында, фокус-топтар түрінде немесе Интернет арқылы өтетін **қоғамдық консультациялар;**

9) азаматтардың Интернет желісі арқылы мемлекеттік билік органдарына, сондай-ақ олардың лауазымды адамдарына жүгінуі арқылы жүзеге асырылуы;

10) **полиция органдарының қызметін азаматтық бақылау** (citizen oversight of police);

11) шетелдегі билік органдарына **қоғамдық бақылауды ұйымдастыруға және жүргізуге қатысатын қоғамдық ұйымдардың қызметі мемлекеттік бюджет, сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қаражаты есебінен қаржыландырылуы;**

12) **қоғамдық теледидарды** қоғамдық бақылау субъектілерінің бір түрі ретінде **дамыту.**

Қоғамдық тыңдаулар рәсімін талқылау үшін процедура жариялы және ашық болуға тиіс. Жаңа заңда регламент нақты белгілену керек.

Еуропалық құқықтың дамуы барлық салаларда орын алатын транспаренттілік қағидатын әмбебаптандырумен байланысты – шарттар жасасу, мемлекеттік басқару, қоғамдық өмір, сот және соттан тыс рәсімдер екенін назарға алу қажет.

Қазақстанда тиісті тәсіл қолданылған жағдайда, атап айтатын болсақ, қоғамдық билік қызметінің толық қанды ашықтығы сыбайлас жемқорлықтың алдын алудың және оны болдырмаудың басты шартына айналады. Бұл жерде қоғамдық ашықтық тетіктерінің тиімділігі қоғамдық бақылау арқылы мүмкін болады.

БАҚ-пен және әлеуметтік желілердегі аудиториямен өзара іс-қимыл тәсілдерін қайта құру қажет.

Мәселен, мемлекеттік органдардың жұмысы туралы баяндайтын әлеуметтік желілердегі түрлі белсенді аккаунттарына қоғамдық кеңестердің жұмысы бойынша материалдарды қосу.

Ұсынылады:

1) Инстаграм әлеуметтік желілері мен Телеграм жарнамалық арналарындағы жұмыстарға баса назар аудару;

2) ҚК мүшелері ҚК жұмысын жеке аккаунттар арқылы жариялау;

3) жергілікті БАҚ-тың әлеуметтік желілері мен жергілікті атқарушы органдардың аккаунттары арқылы өзара қарым-қатынас құру.

Көрнекі ақпарат бөлігінде: ҚК отырыстарынан немесе жұмыс комиссияларының жұмыс орындарынан жиі-жиі бейне түсірілімдер түсіруді және орналастыруды кезең-кезеңімен жүргізу. Facebook-тің заманауи сүзгілері бірегей бейнелерді жүктеуге мүмкіндік береді, ҚК мүшелерінің жеке пікірлерін және т.б. бейне түсірілімдер түсіруге болады. Мұндай жұмыс қоғамдық кеңестерді танымал етуге және олардың тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

Парақшаның жалпы көлемін ұлғайту үшін Live-бейнесін және нақты қол жетімділікті арттыру үшін Live-бейнелерді қолданған жөн. Ұсынылатын тақырыптар: жиі қойылатын сұрақтарға жауаптар, эфирдің нақты тақырыбы және т.б. (артық мәліметтер мен түсіндірмелерсіз).

Facebook парақшасына ұсынылатын контент-жоспар: жаңалықтар – 20%, ойын-сауық – 10%, оқыту – 20%, сарапшылық – 30%, тақырыптық – 20%.

Аудиториямен тұрақты жұмыс жүргізілетіндіктен, үш негізгі қағида ұсынылады: **сенім, нақтылық және диалог.**

Қысқалығы. Уақыттың құндылығы артып отыр, сондықтан посттар да қысқа және құнды болу керек. Лонгридтер мен ұзын посттарды пайдалану ұсынылмайды, сипаттама тек қана тақырып бойынша болуы керек. Жарияланымдардың мерзімділігі: күніне бір рет, одан әрі аудиторияның қызығушылығына байланысты арттыруға болады.

Жанды диалог. Посттар қарапайым сөз формаларын қолдана отырып және аудиторияға тікелей қатысы бар күрделі құрылымдарсыз, өмірдегідей болуы керек.

Парақшаның мұқабасы бойынша: мұқабаның мобильді құрылғыларда дұрыс көрсетілуі ұсынылады, мұқабаның бүйіріне маңызды ақпаратты қосу ұсынылмайды. Сондай-ақ, профильде және мобильді құрылғы экранында қолданылатын суретті тексеру қажет. ДК мұқабасында: 2-3 негізгі элементті қалдыру ұсынылады, өйткені адам миы бір уақытта көптеген ақпаратты қабылдай алмайды.

Адамның назары бір ғана нәрсеге шоғырлана алады, ал қалғаны көз жанарына ілінбейді.

Осыған орай, сайттың басылатын мекенжайын, телефон нөмірін орналастырмаңыз, тек мекенжай мен жұмыс/қабылдау сағаттарын қалдыру ұсынылады.

БАҚ-пен өзара қарым-қатынас кезінде:

1) БАҚ-тың бәсекелестік өріске «жеке» қызығушылығына аудару үшін, ҚК жұмысы туралы ақпаратты жаңалықтар күн тәртібіндегі басты бетінің бұрышына енгізу;

2) ҚР-да танымал БАҚ болып қалатын және аудиторияның **90%-ын құрайтын теледидар ресурсын пайдалану.**

Бұл ресурс стратегиялық көзқарас тұрғысынан пайдаланылмайды – тек аймақтағы жағдай туралы азаматтарға ақпарат беріледі.

Осыған байланысты «Қоғамдық кеңес – бірге жұмыс істейміз!», «Қоғамдық кеңес: пікір алмасу», «Қоғамдық кеңес: кеше, бүгін, ертең» атты жеке айдарлар/бағдарламалар енгізу мәселесін қарастыру ұсынылды.

«Қоғамдық кеңес – бірге жұмыс істейміз!» *- бұл айдарда қоғамдық кеңестердің жекелеген мүшелерін (аудандық және облыстық деңгейдегі) ЖАО өкілдерімен кездесулерге шақыруға болады. Мемлекеттік органдардың жұмысы қоғамдық кеңестер шешетін нақты кейстердің мысалында қалай құрылатыны туралы айту (медициналық препараттармен қамтамасыз ету және т.б.). Тарату кезінде «тікелей эфирді» қосуға болады, онда адамдар өздерін толғандыратын сұрақтарды көтере алады, олар туралы әрдайым айта алмайды, өйткені әркімнің электрондық ресурстар мен әлеуметтік желілерді пайдалану мүмкіндігі бола бермейді. Мұндай бағдарламаларды айына 1 рет әр аймақтың арналарында немесе эфир уақытының қолданыстағы форматтарының біріне 15 минуттық эфир уақытымен өткізу ұсынылады:*

«Қоғамдық кеңес: пікір алмасу – 1-деңгей» (Аналитикалық бағдарлама) - осы форматта осы салада зерттеулермен айналысатын әртүрлі кейстік шешімдерді талдау үшін сарапшыларды (түрлі институттардың, қоғамдық бірлестіктердің және т.б. өкілдерін) әңгімеге шақыру ұсынылады. Талқылаудың басты бағыты - институтты дамыту және азаматтық қоғамда одан әрі орнығу үшін не қажет? Осындай бағдарламаларды өткізу ұсынылады: әр аймақтың арналарында тоқсанына 1 рет немесе эфир уақытының қолданыстағы форматтарының біріне 15 минут эфир уақытын тігу.

«Қоғамдық кеңес: пікір алмасу – 2-деңгей» (Аналитикалық бағдарлама) - осы форматта пікірталастар ұйымдастыру ұсынылады, онда ҚК көмегімен шешуге болатын және өңірлер жұртшылығын тартуға болатын күрделі проблемаларды талқылау үшін шығарылатын болады. Бұл жерде жүргізушілердің аймақта не істеліп жатқандығы туралы ақпаратқа ие болуы және белгілі бір бейнефильмдерде осы немесе басқа да ұстанымның дұрыстығын дәлелдеуі маңызды (мысалы, «Көбейтұз» көлінің табиғатына тұтынушылық қарым-қатынас мәселелерін бірқатар сарапшылармен (психологтар, экологтар, тәрбиешілер, ҚК мүшелері және т.б.) бірге талқылауға шығару.

«Қоғамдық кеңес: кеше, бүгін, ертең» - өткізілген іс-шаралар, қабылданған шешімдер туралы есептердің, бақылаудағы және орындалған есептердің инфографикасы.

Сапалық және сандық сипаттамаларды қарастырған кезде келесі ұсыныстар ұсынылады:

1) **қоғамдық кеңестер тиімділігінің жыл сайынғы жариялау рейтингін енгізу,** ол оның ішінде **қоғамдық бақылауды жүзеге асыру көрсеткіштеріне негізделетін болады.** Бұл қоғамдық мүдделерді қорғау жөніндегі жұмысты жандандыруға мүмкіндік береді;

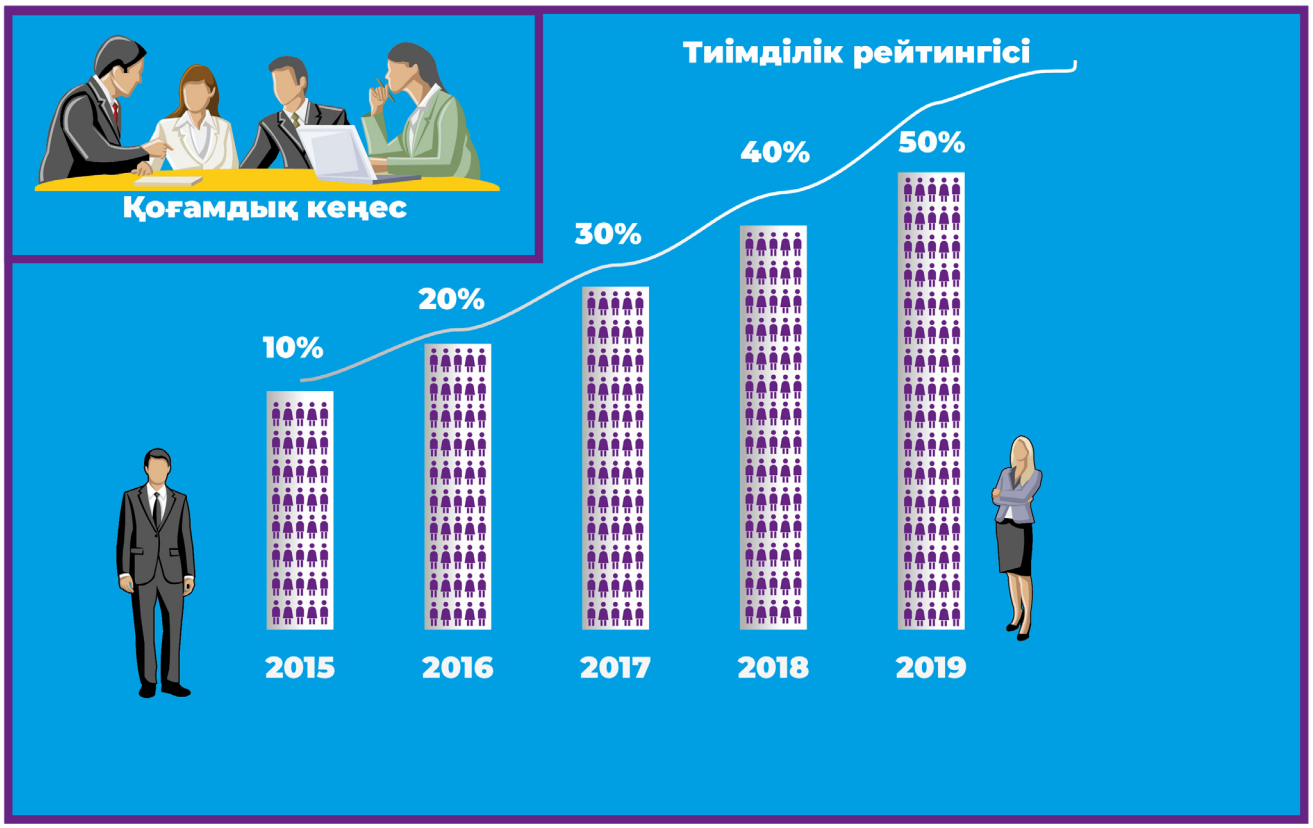

2) қоғамдық кеңестердің практикалық құрамдас бөлігін күшейту үшін **азаматтық бастамаларды «құрастыру» жөніндегі қызметті енгізу және оларды іске асыру (әлеуметтік краудфандинг) есебінен қоғамдық бақылау нысандарын кеңейту маңызды.** Сонымен қатар, бұл өлшем халықтың басқару шешімдеріне әсер ету көрсеткіші бола алады;

3) **«үшінші сектор» ұғымының пайдасына «азаматтық қоғам» тұжырымын кеңінен түсіне отырып бас тарту,** яғни қоғамдық кеңестерге азаматтық қызметпен кәсіби түрде айналысатын ҮЕҰ-ның өкілдерін ғана тарту. Бұл тәсіл қоғамдық кеңестерді құру принципін екі бөлімнен тұратын модельдің пайдасына өзгертуге мүмкіндік береді: мемлекеттік органдар мен ҮЕҰ өкілдері;

4) Қоғамдық кеңестердің жас құрамын, әсіресе **жергілікті деңгейде теңдестіру үшін «60+» жастан асқан топқа нақты квота белгілеп, оны минималды мәндермен анықтау.** Бұл қоғамдық кеңестер - зейнеткерлерге арналған орын деген тезисті бейтараптандыруға мүмкіндік береді, сонымен қатар жастардың өкілдігін кеңейтуге жағдай жасайды;

5) онлайн-дауыс беру қорытындылары бойынша қалыптастырылатын электоралдық (сайлау) **квотаны енгізу мүмкіндігін қарастыруға,** сапалы құрамды жақсартуға, халықтың қоғамдық кеңестердің жұмысына деген сенімін, олардың релеванттығын арттыруға мүмкіндік береді;

6) Қоғамдық кеңестер **құрамының гендерлік теңгерімділігін теңестіру жөніндегі жұмысты жалғастыру.**

Ақпараттық-түсіндірмелі жұмыс:

1) халықты ҚК-де өткізілетін іс-шаралар туралы хабардар ету (КБР өңірлік алаңдарда брифингтер ұйымдастыру, жергілікті БАҚ-та ҚК-мен мүшелерімен жүргізілген сұхбаттарды орналастыру және т.б.);

2) әлеуметтік желілердегі ҚК жұмысын жандандыру («жанды диалог» форматында парақшаларды тақырыптармен жүргізу, мұнда ҚК-нің әрбір мүшесі болашаққа жоспарлаған және жоспарланған жұмыс шеңберінде не істелгені туралы әңгімелеп, жұмыс орындарынан түсірілген фотосуреттер мен бейне есептерді орналастыра алады және т.б.);

3) YouTube-те ортақ арнаны ұйымдастыру, онда қоғамдағы ортақ мәселелерді шешуде және тәжірибе беруде, шоғырландыру мақсатында аймақтардағы барлық бейнежазбаларды орналастыру;

4) Қоғамдық кеңестердің республикалық жалпы сайтын қайта жандандыруға және ақпараттарды тұрақты түрде жаңарту;

5) тәжірибе алмасу үшін онлайн-форматтарды қарастыру: өңірлік ҚК-өңірлік ҚК; республикалық ҚК - республикалық ҚК; өңірлік ҚК - республикалық ҚК (өңірлік және республикалық ҚК арасындағы байланыстарды қалыптастыру және ротациялау);

6) **Еліміздің ЖОО/ОКОО-да** ректораттардан тәуелсіз және студенттерге қатысты қабылданатын шешімдерге ықпал ете алатын (студенттік жатақханаларда тұру шарттары мен ақысы, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-шаралар қабылдау жөніндегі мәселелерді шешу және т.б.) **жастардың қоғамдық кеңесін құру.**

Әдістемелік ұсыныстар:

1) Қоғамдық кеңестер институтының институционалдық түсінігін дамытуға ықпал ететін шараларды қабылдау;

Мысалы, бұл қызмет қоғамдық санада жоғары әлеуметтік мобильділіктің негізгі лифті ретінде қалыптасқанға дейін қоғамдық кеңестердегі жұмыс салмақты түрде қабылданбайды.

2) ҚК қызметі шеңберінде сындарлы жауапкершілік арқылы Қазақстандағы қоғамдық қызметтерге қатысу дәстүрін дамыту;

3) ҚК қызметінен әртүрлі типтегі жағдайларды зерттеу тұрғысынан зерттеу жұмыстарын жүргізу;

Республика бойынша ҚК қызметін қабылдаудың түрлері бар екенін атап өту маңызды;

4) Қоғамдық кеңестер институтының түсінігін әлеуметтік жауапкершілік элементі және дамыған азаматтық қоғамның жоғары көрінісі ретінде республикалық және өңірлік БАҚ-та және басқа да ақпарат көздерінде жариялап, басып шығару;

5) азаматтық қоғамның фрагменттілігін және оның ҚК құрамындағы өкілдігін зерттеу;

6) «Тыңдаушы мемлекет» тұжырымдамасының құрамдас бөліктерінің бірі ретінде қоғамдық кеңестер институтын құру;

7) Қоғамдық кеңес мүшелері өз уақыты мен күшін беріп қана қоймай, оның орнына ештеңе алмайтындығы туралы түсініктерін кеңейту;

Шын мәнінде, олардың әрқайсысы жаңа дағдылар мен қабілеттерге, тәжірибеге, өзін-өзі дамытуға әкелетін көрнекі жағдайларға, қарым-қатынас тәжірибесіне, көкжиегін кеңейтуге, сондай-ақ борыш сезімін жүзеге асырудағы ішкі сенімділікке ие болады.

8) нақты міндеттер шешілетін осындай қоғамдық бірлестіктерде **тәжірибе алуға**

ұмтылатын жастардың қоғамында **әлеуметтендіру** призмасы арқылы қоғамдық кеңестерді қарастыру;

Жастардың көпшілігі қоғамда ортақ істерді орындау арқылы бейімделеді, оны олар өз еркімен және белгілі бір тәжірибесі бар адамдармен бірлесіп жүзеге асырады.

9) қоғамдық кеңестер тиімділігінің жыл сайынғы жариялау рейтингін енгізу, ол оның ішінде қоғамдық бақылауды жүзеге асыру көрсеткіштеріне негізделетін болады. Бұл қоғамдық мүдделерді қорғау жөніндегі жұмысты жандандыруға мүмкіндік береді;

10) қоғамдық кеңестердің практикалық құрамдас бөлігін күшейту үшін **азаматтық бастамаларды «құрастыру» жөніндегі қызметті енгізу және оларды іске асыру (әлеуметтік краудфандинг) есебінен қоғамдық бақылау нысандарын кеңейту маңызды.** Сонымен қатар, бұл өлшем халықтың басқару шешімдеріне әсер ететін көрсеткіш бола алады;

11) «үшінші сектор» ұғымының пайдасына «азаматтық қоғам» тұжырымын кеңінен түсіне отырып бас тарту, яғни қоғамдық кеңестерге азаматтық қызметпен кәсіби түрде айналысатын ҮЕҰ-ның өкілдерін ғана тарту. Бұл тәсіл қоғамдық кеңестерді құру принципін екі бөлімнен тұратын модельдің пайдасына өзгертуге мүмкіндік береді: мемлекеттік органдар мен ҮЕҰ өкілдері;

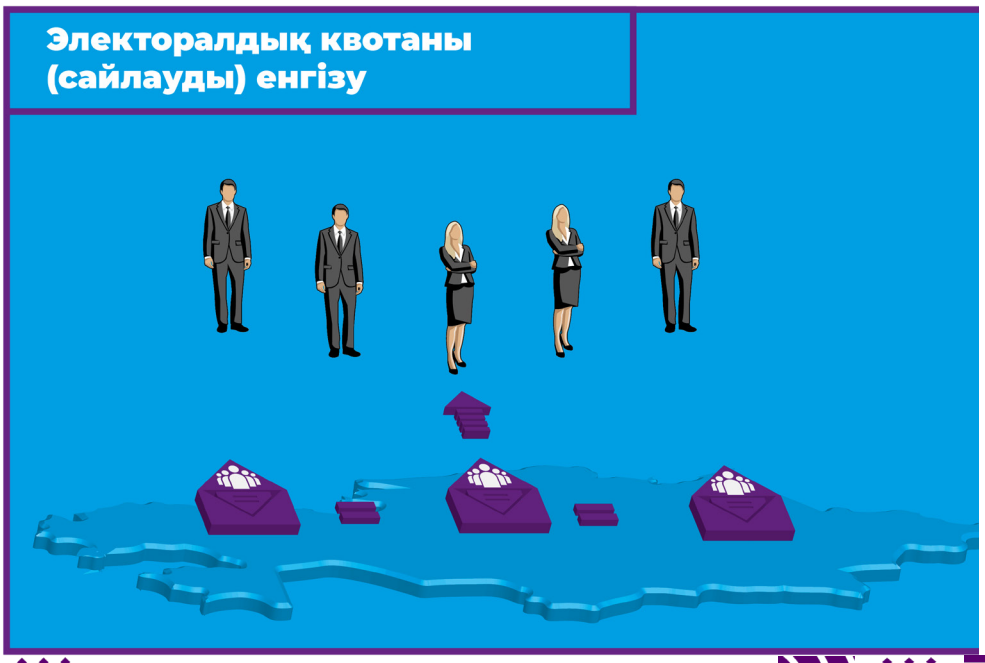

12) Қоғамдық кеңестердің жас құрамын, әсіресе **жергілікті деңгейде теңдестіру үшін «60+» жастан асқан топқа нақты квота белгілеп, оны минималды мәндермен анықтау.** Бұл қоғамдық кеңестер - зейнеткерлерге арналған орын деген тезисті бейтараптандыруға мүмкіндік береді, сонымен қатар жастардың өкілдігін кеңейтуге жағдай жасайды;

13) онлайн-дауыс беру қорытындылары бойынша қалыптастырылатын **электоралдық (сайлау) квотаны енгізу мүмкіндігін қарастыруға,** сапалы құрамды жақсартуға, халықтың қоғамдық кеңестердің жұмысына деген сенімін, олардың релеванттығын арттыруға мүмкіндік береді;

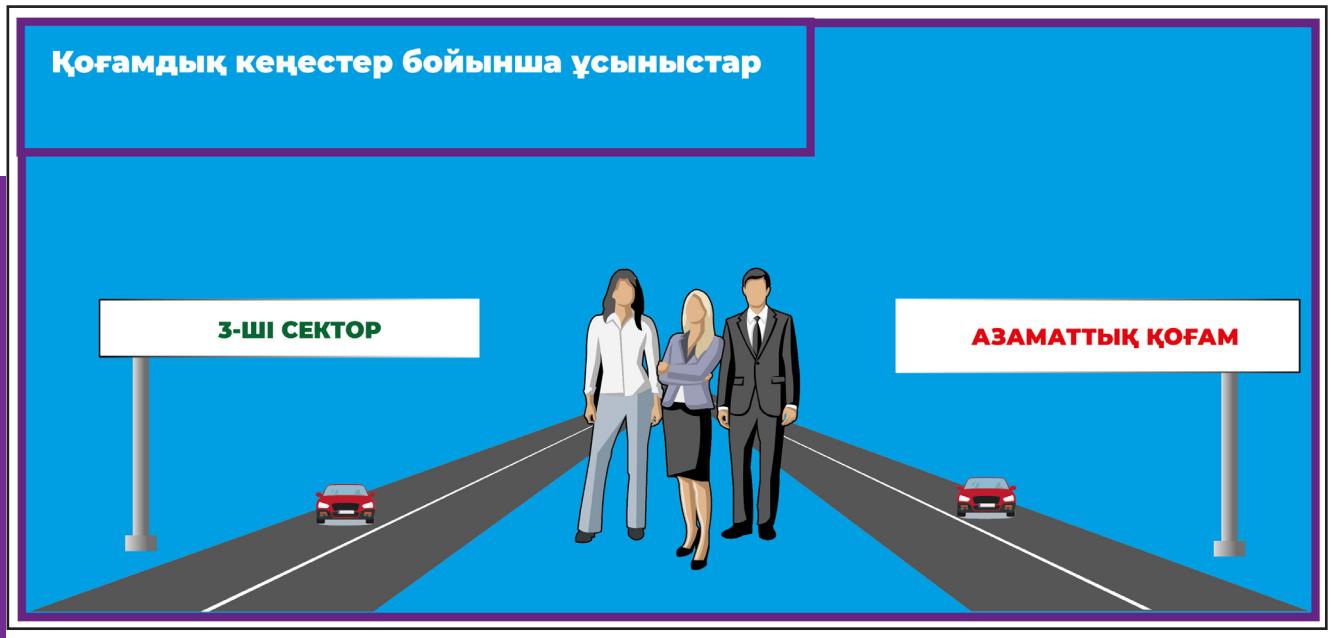

14) Қоғамдық кеңестер **құрамының гендерлік теңгерімділігін теңестіру жөніндегі жұмыстарды жалғастыру.**

15) Аумақтық деңгейде ҚК жұмысын қою.

Республикалық деңгей *(жүйелі негізде сараптамалық, әдістемелік, білім беру, консультациялық және PR-сүйемелдеу жұмыстарын жүргізу).*

Облыстық деңгей *(өңірдің қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне бағдарлана отырып, өңірлік деңгейде сараптамалық, әдістемелік, білім беру, консультациялық және PR-сүйемелдеу жұмыстарын жүргізу).*

Қалалық / аудандық деңгей *(ҚК-нің әлеуетін арттыру, азаматтардың шешім қабылдауға қатысу мүмкіндіктерін кеңейту).*

Ауылдық деңгей *(ауылдың әлеуметтік-экономикалық даму басымдықтарын таңдауға қатысу, азаматтық бастамаларды іске асыру кезінде билікпен диалог құру мәселелері бойынша тұрғындардың оқуға қажеттілігін қанағаттандыру).*

Құқықтық негізі:

Қоғамдық кеңес мүшелерін құқықтық ағарту мақсатында мынадай іс-шаралар өткізуді ұйымдастыру қажет:

1) қоғамдық кеңестер құрамына алғаш рет келген азаматтар үшін міндетті кіріспе тренинг;

Тренинг барысында негізгі міндеттерді, тыйымдарды, шектеулерді, қызмет барысында сақталатын, жүріс-тұрысқа қойылатын талаптарды түсіндіру, сондай-ақ оған тиісті әдістемелік материалдар пакетін және барлық қызметтері бойынша байланыс ақпаратын ұсыну қажет. Кіріспе тренингті өткізудің оңтайлы мерзімі - ҚК-де жұмыс істеген сәттен бастап 30 күнтізбелік күн аралығында.

2) ҚК-нің барлық деңгейлерінің өкілдіктері үшін ҚК қызметінің мәселелері бойынша тұрақты тренингтер;

Тренинг барысында мыналарға назар аудару керек: ҚК мүшелері заңнама ережелерін, соның ішінде нормативтік құқықтық актілерде белгіленген тиісті әкімшілік рәсімдерді сақтау үшін әрекет ету тәртібіне; мүдделер қақтығысын тудыратын типтік жағдайларға және оларды реттеу тәсілдеріне; нормативтік құқықтық актілердің немесе кейстердің жекелеген күрделі ережелерін егжей-тегжейлі талдауға және т. б.

Тұрақты тренингті кемінде жылына бір рет өткізу ұсынылады. Ғылыми ұйымдардан, білім беру мекемелерінен сарапшы өкілдерінің қатысуын қарастыру керек.

3) ҚК қызметі мәселелері бойынша қоғамдық кеңес мүшелеріне кеңес беру, жеке

консультациялар өткізу. ҚК мәселелері бойынша қашықтықтан кеңес беруді енгізу және ұқсас жағдайларды шешуде тәжірибе алмасу мәселесін қарастыру;

4) сайттар мен әлеуметтік желілерде «Жиі қойылатын сұрақтар» бөлімін енгізу;

5) әдістемелік құралдармен қамтамасыз етуді ұйымдастыру: мынадай әдістемелік материалдарды әзірлеу және пайдалану: негізгі міндеттердің, тыйым салулар мен шектеулердің қысқаша тізбесі; кейстік шешімдер форматындағы типтік жағдайлардың тізбесі; негізгі әкімшілік рәсімдердің блок-кескіндемелері; нормативтік құқықтық актілердің тақырыптық жинақтары (НҚА-дан үзінділер); халықпен жұмыс жүргізу жөніндегі жадынама және т. б.

Осы зерттеу аясында қоғамдық кеңестер мүшелерін дайындауда практика жүзінде қолдануға арналған кейстер жинағы жасалды.

6) ҚК-ге келген барлық адамдарды ұйымдастырушылық құжаттар пакетімен қамтамасыз ету ұсынылады.

ҚК жұмысы туралы ақпаратты сайтта және әлеуметтік желілердегі парақшаларда тарату мақсатында ҚК жұмысы туралы төмендегі ақпараттарды орналастыру ұсынылады:

1) ҚК отырыстарында қабылданған шешімдерді;
2) ҚК отырыстарында қабылданған шешімдердің орындалуы;
3) іссапарлардың нақты себептері көрсетілген сапарлар;
4) жұмыс топтары жұмысының нәтижелері;
5) ҚК отырыстарының хаттамалары;
6) ҚК шеңберінде жүзеге асырылатын іс-шаралардың мониторингі;
7) жұмыс топтарының жүргізген мониторингтерінің нәтижелері;
8) жұмыс топтарының қабылданған шешімдері туралы талдауы;
9) азаматтардың өтініштерін қарауды талдау;
10) жыл сайынғы баяндамалар.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. «Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты» КЕАҚ жүргізген халыққа жалпы сауалнама нәтижелері (2020 жылғы 1-14 қазан.)
2. «Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты» КЕАҚ жүргізген халыққа жаппай сауалнама нәтижелері (2020 жылғы 1-14 қазан)
3. «Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты» КЕАҚ. Қоғамдық кеңестердің өкілдерімен жан-жақты сұхбат. 2020 жылғы қазан
4. https://urbanforum.kz/karasu_project
5. https://urbanforum.kz/karasu_project
6. https://the-steppe.com/razvitie/reportazh-s-karasu-kak-neravnodushnye-lyudi-menyayut-svoy-rayon-k-luchshemu
7. https://www.inalmaty.kz/news/2859920/v-almaty-zaversaetsa-stroitelstvo-parkovoj-zony-v-rajone-ozera-karasu
8. https://vlast.kz/gorod/25817-ziteli-mikrorajona-karasu-hotat-blagoustroit-svoe-ozero.html
9. https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
10. https://www.nur.kz/1790874-strasnoe-video-s-evtanaziej-sobak-pokazali-zoozasitniki-v-almaty.html
11. https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
12. https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
13. https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
14. «Рухани жаңғыру»қазақстандық қоғамдық даму институты» КЕАҚ. Қоғамдық кеңестер өкілдерімен жан-жақты сұхбат, қазан 2020 ж.
15. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
16. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
17. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
18. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
19. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
20. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
21. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
22. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
23. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
24. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
25. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
26. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
27. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
28. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
29. https://facebook.com/301174420397930
30. https://facebook.com/295842164087383
31. https://facebook.com/2117046425201846
32. https://facebook.com/568449740163739
33. https://facebook.com/1754829861428513
34. https://facebook.com/289337724812083
35. https://facebook.com/300309033661570
36. https://facebook.com/1328533210517900
37. https://facebook.com/289337724812083
38. https://taldau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/268012
39. https://facebook.com/1754829861428513
40. https://taldau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/268020
41. https://facebook.com/301174420397930
42. https://taldau.stat.gov.kz/ru/NewIndex/

43. https://facebook.com/2117046425201846
44. https://taldau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/255577
45. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36955083#pos=12;-44&sdoc_
46. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37768784#pos=4;-106
47. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33374726#pos=23;-54
48. https://informburo.kz/novosti/aida-balaeva-rasskazala-ob-osnovnyh-principah-proekta-zakona-ob-obshchestvennom-kontrole.html
49. https://informburo.kz/novosti/aida-balaeva-rasskazala-ob-osnovnyh-principah-proekta-zakona-ob-obshchestvennom-kontrole.html
50. Пархоменко А. Н. Америка Құрама Штаттарындағы қоғамдық бақылау // Жас ғалым. 2016. № 20. Б. 622—625. URL: https://moluch.ru/archive/124/34196
51. Ашықтық және қатысу: АҚШ пен Еуропадағы 2.0 қоғамдық бақылау.
52. Пархоменко А. Н. Америка Құрама Штаттарындағы қоғамдық бақылау // Жас ғалым. 2016. № 20. Б. 622—625. URL: https://moluch.ru/archive/124/34196
53. URL: http://ec.europa.eu/citizensinitiative/public/basic-facts.
54. Комарова В. В. Халықтық заң шығару бастамасының институты (түсінігі, түрлері, құқықтық негіздері)// Lex russica. 2006. № 3. Б. 462.
55. Зиммерман Дж. Америка Құрама Штаттарындағы тікелей демократия: тәжірибе мен проблемалар // Вестник МГУ. Сер. «Право». 1991. № 5. Б. 56.
56. Лучин В. О., Боброва Н. А. Ресейдің конституциялық жүйесі: негізгі саяси және құқықтық сипаттамалары / / Құқық және саясат. 2003. № 10. Б. 27.
57. The Book of the States, 1998—1999. Lexington, 1998. Vol. 32. Pp. 222-225.
58. Österreichischer Bundespräsident. URL: https://www.bundespraesident.at
59. Österreichischer Bundespräsident. URL: https://www.bundespraesident.at
60. Ақпарат және қоршаған ортаны бақылау бойынша әлеуметтік желі. URL: http://www.eionet.europa. eu
61. Кудрявцев А. В., Юдина Н. В. Қоғамдық бақылауды жүзеге асырудың шетелдік тәжірибесін зерделеу тарихынан // XXI ғасырдағы Ресей мемлекеттілігі: әлеуметтік-саяси дамудың модельдері мен перспективалары: ғылыми-практикалық конференция материалдары. — 2017. — Б. 143—145.
62. Ашықтық және қатысу: АҚШ пен Еуропадағы 2.0 қоғамдық бақылау. Б. 5,
63. Околышев Д. А., Околышева И. А. Ресейде және шетелде қоғамдық бақылауды институционализациялау ерекшеліктері // Ғылыми конференциялар жаршысы. — 2017. — № 9—3 (25). — Б. 142—144.
64. URL: https://unesdoc.unesco.org/home
65. Чеботарев Г. Н. Жергілікті өзін-өзі басқару жүйесіндегі қоғамдық бақылау // Конституциялық және муниципалды құқық. 2017. № 9. Б. 45-48.
66. АЖ Параграф WWW http:///online.zakon.kz
67. Кочева О., Аверниев И. Азаматтық бақылау: ұғымдар мен технологиялар [Электрондық ресурс]. – Қол жеткізу режимі: http://control. prpc. ru/techn_01. shtml
68. Зубарев С.М. Мемлекеттік органдардың қызметін қоғамдық бақылау ұғымы және оның мәні // Әкімшілік құқық және процесс. 2011. № 5. Б. 11-12.
69. Кулешова Н.Н. Ресейдегі қоғамдық бақылаудың қазіргі жағдайы туралы // Заң ғылымы. 2011. № 2. С. 21-24.
70. Забралова О.С. Ресей Федерациясының атқарушы билік органдарының қызметі саласындағы қоғамдық бақылауды дамыту: автореф. дис. ... заң ғылым.канд. М., 2012. 26 б.
71. Кобыльченко Е.Н. Қазіргі Ресейдің мемлекеттік билігінің бақылау функциясының тиімділігі: өлшемдер, жетілдіру мәселелері, саяси талдау: дис. ... саясат ғылым.канд. Ростов н/Д.: Солтүстік Кавказ Мемлекеттік қызмет академиясы, 2007.
72. Гриб В.В. Қоғамдық бақылау: оқулық. М.: ИГ «Юрист», 2017. 656 б.
73. Гриб В.В. Қоғамдық бақылау: оқулық. М.: ИГ «Юрист», 2017. 656 б.
74. АЖ Параграф WWW http:///online.zakon.kz

75. АЖ Параграф WWW http:///online.zakon.kz
76. АЖ Параграф WWW http:///online.zakon.kz
77. Қазақстан Республикасындағы қоғамдық кеңестің қызметі туралы кешенді баяндама” 2019 ж.15-б.
78. “Қазақстан Республикасының Қоғамдық кеңес қызметі туралы кешенді баяндамасы” 2018 ж. 18 б.
79. “Қазақстан Республикасының Қоғамдық кеңес қызметі туралы кешенді баяндамасы” 2018 ж. 18 б.
80. «Қазақстанның демографиялық жылнамасы 2015-2019 жж.» статистикалық жинақ (https://stat.gov.kz/edition/publication/collection)
81. https://kap.kz/custom/wysiwyg/image/file/20200214/20200214125335_91269.pdf с.15
82. http://kazkenes.kz/documents/#
83. http://www.kisi.kz/uploads/33/files/4IKv9NEx.pdf
84. https://kap.kz/custom/wysiwyg/image/file/20200214/20200214125335_91269.pdf 64-б.
85. http://www.kisi.kz/uploads/33/files/4IKv9NEx.pdf 54-б.

НАО «Казахстанский институт общественного развития
«Рухани жаңғыру»

КОМПЛЕКСНЫЙ ДОКЛАД О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕСТВЕННЫХ СОВЕТОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Нур-Султан, 2020

ОГЛАВЛЕНИЕ

ВВЕДЕНИЕ **104**
РАЗДЕЛ 1. Деятельность Института общественных советов **111**
1.1. Деятельность общественных советов через призму решенных кейсов 113
1.1.1. Карасу – зеленый проект по благоустройству 113
1.1.2. Дорожная карта по гуманному обращению с бродячими животными «Добрый город» 114
1.2. Деятельность общественных советов через призму мнений членов общественных советов 115
1.3. Деятельность общественных советов посредством освещения в СМИ 135
1.3.1. Анализ республиканских СМИ 135
1.3.2. Анализ региональных СМИ 137
1.4. Деятельность общественных советов посредством социальных сетей 141
1.4.1. Анализ страниц ОС в социальных сетях 141
РАЗДЕЛ 2. Анализ нормативных правовых актов в сфере деятельности общественных советов РК **151**
2.1. Анализ НПА в сфере деятельности общественных советов РК, отраженный в Комплексном докладе 2019 года 151
2.2. Предложения, изложенные в рамках проекта Закона Республики Казахстан..... «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности общественных советов» 152
2.3. Расширение деятельности общественных советов через призму Института общественного контроля 154
2.3.1. Общественный контроль через призму зарубежного опыта 156
2.3.2. Законодательное закрепление принципов общественного контроля 160
2.3.3. Гарантии безопасности гражданина в связи с его участием в организации, проведении и обсуждении результатов общественного контроля 161
2.3.4. Фиксация границ предмета общественного контроля 162
2.3.5. Определение четких методов и способов общественного контроля 163
2.3.6. Определение «общественный контроль» 163
2.3.7. Общественный контроль при работе закупочных комиссий 164
РАЗДЕЛ 3. Анализ качественных и количественных характеристик общественных советов **166**
3.1.1 Анализ качественного состава 166
3.1.2. Анализ возрастного состава 173
3.1.3 Анализ гендерного состава 176
3.1.4 Анализ осуществления общественного контроля 177
3.2. Общественные советы республиканского уровня 179
3.2.1 Анализ качественного состава 179
3.2.2 Анализ возрастного состава 183
3.2.3 Анализ гендерного состава 185
3.2.4 Анализ деятельности 186
ОБЩИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ **189**
СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ **197**

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ

АПК ..... Агентство по противодействию коррупции
АДГС ..... Агентство по делам государственной службы
ГКП ..... Государственное казенное предприятие
ЖКХ ..... жилищно-коммунальное хозяйство
КСК ..... кооперативы собственников квартир
МСБ ..... малый и средний бизнес
МИО ..... местный исполнительный орган
МТиИ ..... Министерство торговли и интеграции
МЦРОАП ..... Министерство цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности
МЭГиПР ..... Министерство экологии, геологии и природных ресурсов Республики Казахстан
МВД ..... Министерство внутренних дел
МЗ ..... Министерство здравоохранения
МИИР ..... Министерство индустрии и инфраструктурного развития Республики Казахстан
МИД ..... Министерство иностранных дел
МИОР ..... Министерство информации и общественного развития
МКС ..... Министерство культуры и спорта
МНЭ ..... Министерство национальной экономики
МОН ..... Министерство образования и науки
МСХ ..... Министерство сельского хозяйства
МФ ..... Министерство финансов
МЭ ..... Министерство энергетики
МЮ ..... Министерство юстиции
НПО ..... Неправительственные организации
НПА ..... Нормативные правовые акты
ОС ..... Общественные советы
ОЭСР ..... Организация экономического сотрудничества и развития
РК ..... Республика Казахстан
РФ ..... Российская Федерация
США ..... Соединенные Штаты Америки
СМИ ..... средства массовой информации
ФАП ..... фельдшерско-акушерский пункт
ФСМС ..... Фонд социального медицинского страхования
ЧС ..... чрезвычайная ситуация

ВВЕДЕНИЕ

В настоящей работе представлен анализ развития института общественных советов в Республике Казахстан. Изучены вопросы развития института общественных советов в Казахстане посредством анализа деятельности региональных и центральных общественных советов через призму качественного и количественного состава общественных советов. В рамках исследования проведен массовый опрос с охватом 1200 респондентов и глубинный опрос с охватом 50-ти представителей общественных советов в 17-ти регионах Казахстана. Также рассмотрено то, как осуществляется информирование населения о деятельности общественных советов посредством мониторинга региональных и республиканских интернет-ресурсов. Рассмотрены нормативно - правовые акты в сфере деятельности общественных советов РК.

Даны рекомендации на основе анализа качественного и количественного состава, интернет-ресурсов, опросов.

Степень разработанности. Работа Института общественных советов в Республике Казахстан находится в фокусе внимания с момента его введения в действие с января 2016 года. Наблюдается выстраивание работы на системной основе: изменения в части действующего законодательства; развитие форм общественного с участием заинтересованных сторон - населения, местных исполнительных органов.

В рамках анализа были рассмотрены труды ряда зарубежных авторов, в числе которых: Зиммерман Дж., Лучин В.О., Боброва Н.А., Пархоменко А.Н., Комарова В.В., Кудрявцев А.В., Юдина Н.В., Околышев Д.А., Околышева И.А., Чеботарев Г. Н., Кочева О., Аверниев И., Зубарев С.М., Кулешова Н.Н., Забралова О.С., Кобыльченко Е.Н., Гриб В.В. и др. кроме того, изучались материалы информационных и сетевых порталов, открытые данные.

Цель - анализ развития института общественных советов в Республике Казахстан.

Задачи:

1) проанализировать региональные и центральные общественные советы через призму качественного и количественного состава общественных советов;

2) проанализировать интернет-ресурсы государственных органов на предмет информирования населения о деятельности общественных советов и формы информирования населения о деятельности общественных советов;

3) провести массовый опрос населения с охватом 1200 респондентов;

4)провести глубинный опрос членов общественных советов с охватом не менее 3-х представителей с одного региона;

5) рассмотреть примеры положительных практик деятельности общественных советов;

6) проанализировать нормативные правовые акты в сфере деятельности общественных советов РК, а также механизмы взаимодействия общественных советов с общественными структурами при реализации функций общественного контроля.

Объект исследования. В ходе исследования рассмотрены: количественные показатели членов общественных советов на региональном и республиканском уровнях; сайты и социальные страницы общественных советов; публикации в региональных и республиканских СМИ через призму информирования населения о деятельности общественных советов; законодательная база в части действия института общественных советов.

Предмет исследования - инструменты и механизмы, применяемые в развитии института общественных советов.

Проблема исследования обусловлена тем, что имеющиеся инструменты и механизмы, применяемые в развитии Института общественных советов, по-разному влияют на эффективность оценки.

Настоящее исследование направлено на то, чтобы **выявить имеющиеся подходы и на их основе предложить новые.**

После принятия закона активизация общественных светов наблюдалась в ряде регионов и **тому есть подтверждение в виде положительно решенных кейсов.** Так, в период пандемии члены ОС на заседаниях рассматривали вопросы предоставления медицинских услуг, их качества, обеспечения лекарствами, выплаты денежных компенсаций. Коронакризис повлиял не только на диапазон рассматриваемых вопросов членами ОС, но и формат работы, когда члены ОС перешли в онлайн-режим.

Оценка деятельности Института общественных советов рассматривалась через призму массового опроса[1]. Так, **20,3%** опрошенных **знакомы с работой общественных советов и четверть опрошенных** (24,8%) ответили, что **слышали о работе общественных советов. 72,6% опрошенных, относятся нейтрально** к работе общественных советов. **Позитивное отношение отметили 21,0% опрошенных**. Вариант ответа «негативно» выбрали 6,3% респондентов (Рисунок 1).

Рисунок 1.

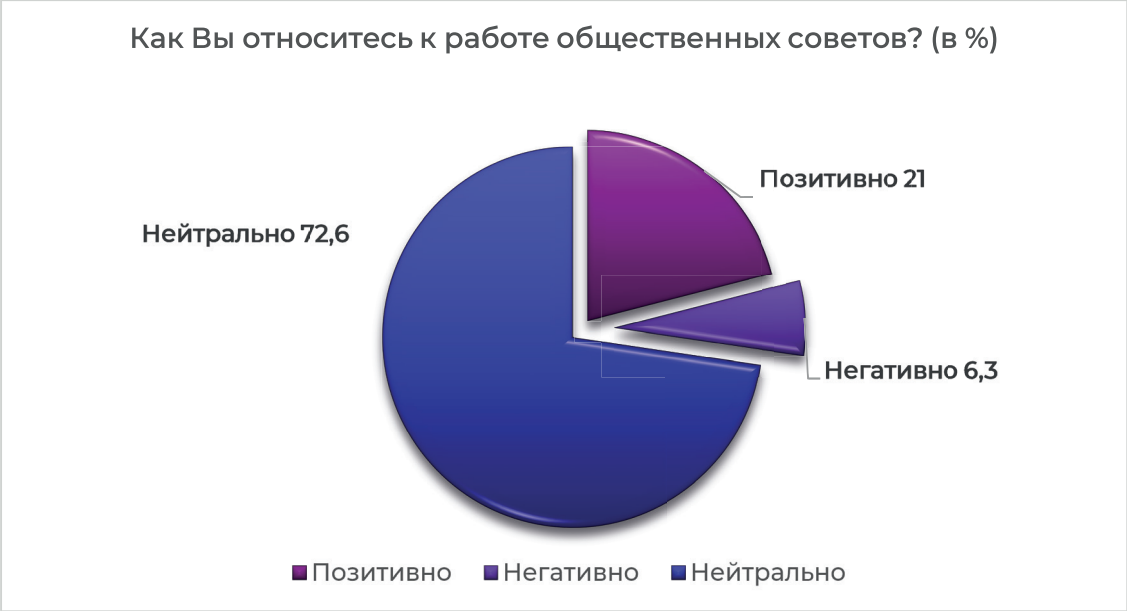

В региональном разрезе высокий показатель готовности/желания стать членом общественного совета отмечен в **Кызылординской** (50,0%), **Актюбинской** (22,8%), **Атырауской** (20,5%), **Западно-Казахстанской (20,5%)** и **Карагандинской (18,6%)** областях (Таблица 1).

Таблица 1. Хотели бы Вы стать членом общественного совета? (в %, в региональном разрезе)

	Да	Нет	Не знаю	Первый раз слышу
Республика Казахстан	11,8	47,9	28,9	11,3
Акмолинская область	5,9	29,4	37,3	27,5
Актюбинская область	22,8	42,1	24,6	10,5
Алматинская область	10,2	26,6	50,8	12,5
Атырауская область	21,1	50,0	7,9	21,1
Западно-Казахстанская область	20,5	54,5	18,2	6,8
Жамбылская область	0,0	34,3	59,7	6,0
Карагандинская область	18,6	59,8	16,5	5,2
Костанайская область	14,1	53,1	12,5	20,3
Кызылординская область	50,0	29,2	14,6	6,3
Мангистауская область	15,0	52,5	27,5	5,0
Туркестанская область	5,5	73,4	18,3	2,8
Павлодарская область	5,6	50,0	27,8	16,7
Северо-Казахстанская область	2,5	45,0	30,0	22,5
Восточно-Казахстанская область	4,1	54,1	34,7	7,1
г.Нур-Султан	4,2	9,9	54,9	31,0
г.Алматы	15,0	48,9	27,1	9,0
г.Шымкент	3,3	96,7	0,0	0,0

[1]Результаты массового опроса населения, проведенные НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру» (1-14 октября 2020г.)

В тоже время, низкую оценку (вариант ответа «негативно») чаще ставили **в Северо-Казахстанской** (27,5%), **Костанайской** (18,8%), **Западно-Казахстанской** (11,4%) областях (Таблица 2).

Таблица 2. Как Вы относитесь к работе общественных советов? (в %, в региональном разрезе)

	Позитивно	Негативно	Нейтрально
Республика Казахстан	21,0	6,3	72,6
Акмолинская область	13,7	2,0	84,3
Актюбинская область	56,1	1,8	42,1
Алматинская область	16,4	7,8	75,8
Атырауская область	31,6	2,6	65,8
Западно-Казахстанская область	45,5	11,4	43,2
Жамбылская область	13,6	0,0	86,4
Карагандинская область	23,7	6,2	70,1
Костанайская область	20,3	18,8	60,9
Кызылординская область	62,5	6,3	31,3
Мангистауская область	0,0	0,0	100,0
Туркестанская область	11,0	10,1	78,9
Павлодарская область	11,1	3,7	85,2
Северо-Казахстанская область	15,0	27,5	57,5
Восточно-Казахстанская область	17,5	0,0	82,5
г.Нур-Султан	18,3	4,2	77,5
г.Алматы	21,8	7,5	70,7
г.Шымкент	3,3	0,0	96,7

При этом готовность стать членом общественного совета не зависит от гендерной принадлежности участников опроса. 12,4% опрошенных мужчин и 11,3% опрошенных женщин хотели бы стать членом общественного совета (Рисунок 2).

Рисунок 2.

Интересен факт того, что опрошенные представители казахской этнической группы, гораздо чаще высказывают **готовность стать членом общественного совета** (13,3%), чем представители других этнических групп (5,8%) (Рисунок 3).

Рисунок 3.

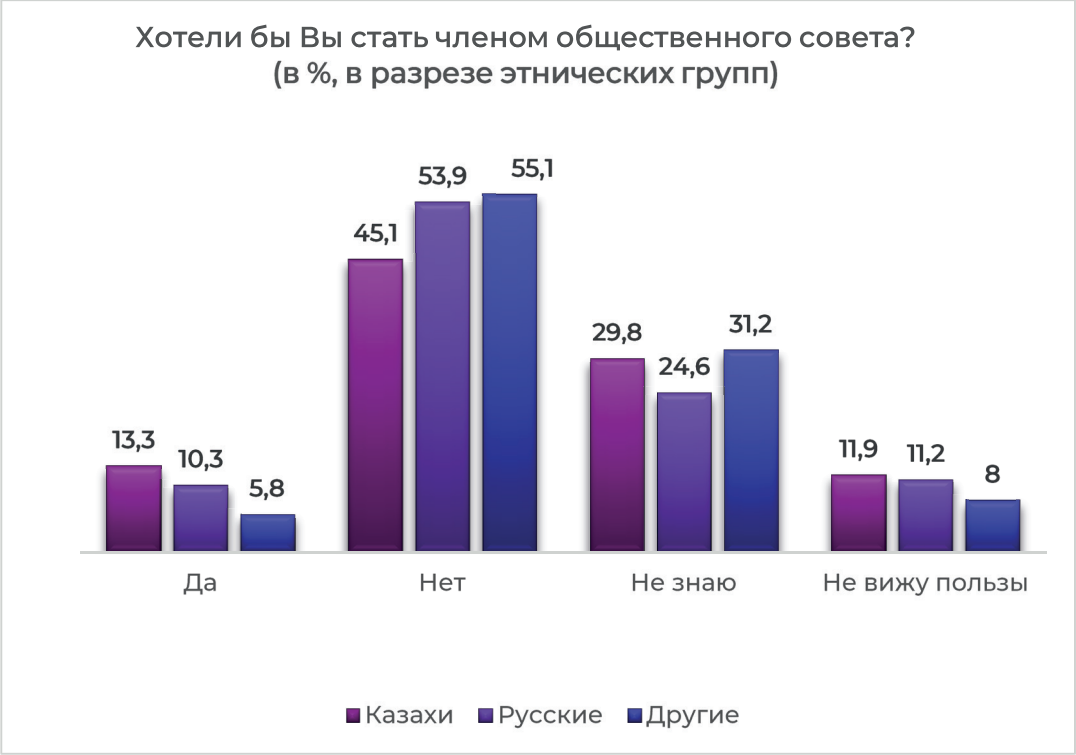

Возможно, что здесь играет свою роль то, что **наиболее информированными о работе общественных советов**, как показывают результаты опроса, являются опрошенные казахи (22,3%), а **низкий уровень информированности отмечен у представителей других этнических групп** (14,5%) (Рисунок 4).

Рисунок 4.

В целом, как показали результаты опроса, и городские опрошенные, и сельские имеют «равный» уровень информированности о работе общественных советов - 19,8% и 21,0% соответственно (Рисунок 5).

Рисунок 5.

Но, среди тех, кто не хотел бы стать членом общественного совета, **городские опрошенные более категоричны в отказах** от членства, тогда как, среди сельских опрошенных выше доля тех, кто сомневается и отмечает вариант ответа «не знаю» (Рисунок 6).

Рисунок 6.

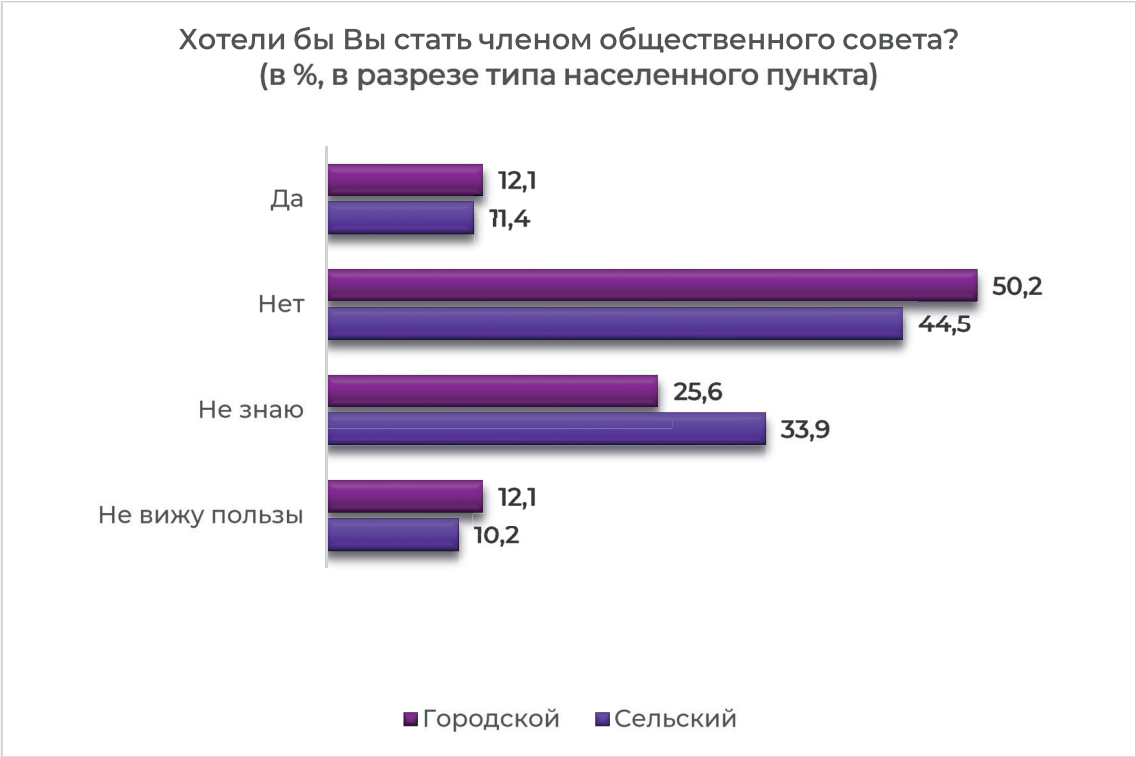

В тоже время именно **в городских условиях работа общественных советов проявляется более четко,** так как в условиях ограниченного пространства выявляется взаимосвязь всех заинтересованных групп в принятии решений. Если городские жители отказываются от участия в работе, то скорее всего не видят в этом пользы.

Как показывают результаты опроса, высокая осведомленность о работе общественных советов отмечена **среди опрошенных занятых в образовании, науки** (26,5%), **на государственной службе** (30,9%), среди **представителей силовых структур** (35,7%), в **сфере информационных технологий и телекоммуникации** (30,8%) (Таблица 3). Это объясняется тем, что общественные советы создаются при государственных органах.

Таблица 3. Знакомы ли Вы с работой общественных советов? (в %, в разрезе сферы занятости)

	Да	Нет	Не знаю	Первый раз слышу
Средний показатель	20,3	40,2	17,7	21,9
Образование, наука, медицина	26,5	41,0	18,1	14,5
Государственная служба	30,9	32,7	20,0	16,4
Силовые структуры военнослужащий, полиция, др.	35,7	28,6	21,4	14,3
Сфера торговли	19,1	43,5	18,3	19,1
Сельское хозяйство	15,8	45,6	15,8	22,8
Сфера строительства	21,4	48,6	12,9	17,1
Сфера транспорта	14,9	25,5	23,4	36,2
Сфера информационных технологий и телекоммуникаций	30,8	38,5	11,5	19,2
Сфера общественного питания	20,0	33,3	33,3	13,3
Рабочие специальности	16,2	40,5	12,2	31,1
Сфера услуг	23,4	40,5	21,6	14,4
Я не работаю	16,7	39,8	17,6	25,9
Финансы, банки	-	50,0	16,7	33,3
Сфера энергетики	50,0	50,0	-	-
Сфера спорта	-	100,0	-	-
Самозанятый	-	33,3	-	66,7
Сфера культуры	100,0	-	-	-
Индивидуальный предприниматель	100,0	-	-	-
Затрудняюсь ответить	-	50,0	-	50,0

Методы исследования. Эмпирические - произведен замер данных (из открытых источников, запросов, посредством запросов) количественного и качественного состава общественных советов. На основе полученных данных сделан анализ в региональном и республиканском срезе. Проведен массовый опрос населения в период с 1 по 14 октября 2020 года[2]. Наряду с этим проведены глубинные интервью[3] с представителями всех регионов и городов республиканского значения. Проведен мониторинг электронных региональных и республиканских СМИ на предмет выявления публикаций, посвященных вопросам деятельности общественных советов.

Экспериментально-теоретические - проанализированы проблемные и уязвимые стороны Института общественных советов через призму представленности в информационном поле и мнений заинтересованных сторон. В исследовании дан ряд рекомендаций для дальнейшего развития института общественных советов на примере положительно решенных кейсов.

[2]Результаты массового опроса населения, проведенные НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру» (1-14 октября 2020г.)

[3]НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру». Глубинные интервью с представителями общественных советов. октябрь 2020 г.

РАЗВИТИЕ ИНСТИТУТА ОБЩЕСТВЕННЫХ СОВЕТОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

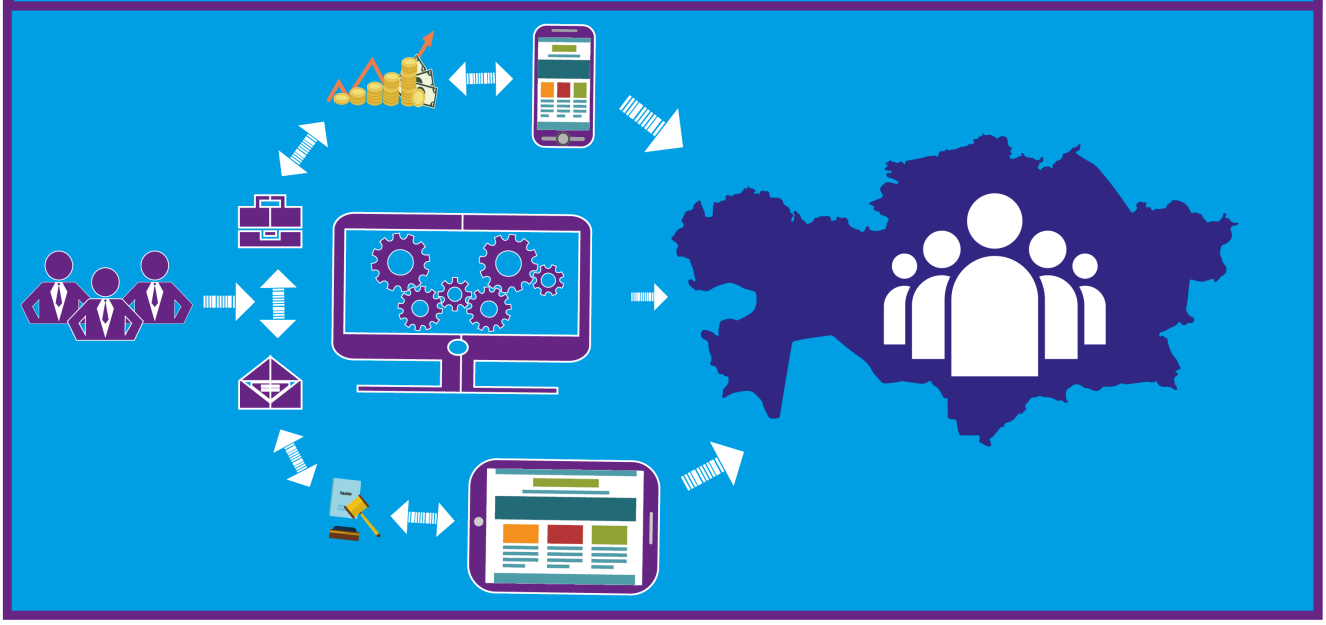

Общественные советы: общее приближение

Создание общественных советов, их «вшивание» в структуру управления обусловлено тем, что государство стремится **улучшить качество администрирования путем подключения общества к управленческим процессам.** Эта цель складывается из нескольких мотивов: с одной стороны, **обеспечить прозрачность и эффективность принимаемых решений**, с другой стороны, **улучшить обратную связь с населением, повысить доверие общества к государству, субъектность гражданского сектора**. В общей сумме указанные мотивы **образуют политический контекст**, который дополняется несколькими обстоятельствами.

Во-первых, общественные советы выступают составной частью Пяти институциональных реформ, инициированных в 2015 году Первым Президентом-Елбасы Н.А.Назарбаевым. Для реализации указанной программы реформ выработан План нации «100 конкретных шагов», предусматривающий в том числе и усиление роли Общественных советов при госорганах и акимах (шаг 99). Стартовавший в 2019 году транзит власти повысил политическое значение как Пяти институциональных реформ, так и Плана нации. Оба документа стали выступать одним из индикаторов преемственности курса Елбасы, составлять часть его политического наследия.

Во-вторых, через создание общественных советов **государство адаптирует систему и менеджмент под запрос на расширение представленности/участия общества в процессах управления и принятия решений.** Таким образом, с одной стороны, **нивелируя давление снизу**, с другой стороны, **удерживая инициативу в моделировании и модерировании повестки.**

В-третьих, общественные советы **позволяют транслировать на международный трек приверженность страны демократическому курсу, параллельно расширяя поле внешнеполитического сотрудничества и взаимодействия.**

Таким образом **политический контекст выступает «приводным ремнем», задающим «крутящий момент» от государства к общественным советам.** Это, к примеру, выражается в быстром старте: **с марта по декабрь 2015 года создана правовая база, с января 2016 года общественные советы приступили к работе.** Кроме того, государство на регулярной основе отслеживает основные параметры деятельности общественных советов (в том числе посредством ежегодных комплексных докладов).

Из сделанных в рамках Докладов выводов функционирование общественных советов корректируется и совершенствуется. Благодаря такому вниманию **общественные советы за короткий срок прошли этап становления**, со следующими результатами:

- **сформирована правовая основа деятельности** общественных советов, которая регулярно дополняется и расширяется;
- **двухуровневая структура общественных советов** (центральный и местный уровни) «покрывает» всю вертикаль исполнительной власти;
- **включение гражданского общества в бюрократические процедуры;**
- определение за общественными советами юрисдикции придало **взаимоотношениям между государством и гражданским обществом системный и регламентированный характер.**

Закономерно, что общественные советы стали **качественно новым форматом сотрудничества гражданского общества и государства.** Вместе с тем институализация общественных советов сопровождается естественными и неизбежными **трудностями роста**, относительно природы, которых в экспертной повестке сформировался дискурс с разнополюсными оценками.

Первый подход объясняет их индифферентностью общества, его конформизмом, а также низкой гражданской субъектностью и слабой институализацией гражданского сектора.

Второй подход исходит из прямо противоположной позиции, рассматривая трудности роста общественных советов через призму моноцентричности политической системы, где общественные советы выступают частью дизайна по созданию эффекта общественной легитимности и обречены на имитационную надстройку.

В свою очередь, составление общей картины и наложение на нее текущей ситуации дает возможность комплексно и системно оценить деятельность Общественных советов, отследить процессы в динамике, расширенно интерпретировать качественные и количественные показатели, резюмировать выводы, на основе которых выработать рекомендации по совершенствованию деятельности и определить перспективы их развития.

1.1. Деятельность общественных советов через призму решенных кейсов

В рамках данного доклада будут рассмотрены проекты, которые были решены, в том числе, благодаря работе общественных советов. Взяты примеры кейсов, где участие приняли как отдельные граждане, так и группы активистов, которые наряду с членами общественных советов посредством своих проектов вышли на новый уровень – модернизации сознания общества. Здесь посыл в том, что каждый может начать действовать самостоятельно и дальше «подключать» общество - сначала неравнодушных, а затем уже посредством общественных советов местные власти к решению самых разных вопросов.

Так, проект благоустройство Карасу наглядно демонстрирует то, что один человек имея большое желание может превратить «болото» в центр притяжения, где люди могли бы отдохнуть и набраться позитивных эмоций (примеров таких вариантов в зарубежной практике немало). Проект «Добрый город» позволит в будущем не допускать в обществе антигуманного отношения к животным.

Только в 2020 году многие стали свидетелями «громких» случаев, когда люди являлись главными виновниками того, что животные и окружающая среда становились объектами особой жестокости.

Дети, которые «воспитываются» на подобных примерах, где издевательство над беззащитными животными и бездумное загрязнение водоемов и т.п. и т.д. вряд ли вырастут патриотами, любящими и защищающими свою землю. Здесь, правильная расстановка в приоритетах проектов, которые находят поддержку у общественных советов может сыграть решающую роль, в том числе и в ПЕРЕвоспитании общества.

1.1.1. Карасу – зеленый проект по благоустройству

Общественный совет г. Алматы стал участником первого опыта коллаборации в городе - реализация проекта благоустройства в микрорайоне Карасу. Инициатором проекта выступил местный житель Сергей Васильев, который сумел привлечь к ее решению не только других местных жителей, но и власти города, проектировщиков, активных горожан, Центр развития Алматы, экспертов и других.

Проект начался в 2017 году, когда была подана заявка на конкурс «Социальные проекты на развитие нецентральных районов города Алматы» в рамках программы «Новые гражданские инициативы»[4]. В конце 2017 года на Общественном совете города была поддержана инициатива по дальнейшему благоустройству озера, что сделало проект устойчивым и в первом полугодии 2018 года он получил финансовую поддержку Фонда Сорос-Казахстан став одним из победителей конкурса грантов «МыАлматы», инициированного Британским Советом. Так, было принято решение – создать общественное пространство на берегу озера Карасу.

Таким образом, проект позволил из «пассажиров города» превратиться в настоящих жителей, горожан. Это важно, потому что сама по себе инфраструктура без людей, без наполнения живыми событиями, не имеет ценности»[5].

На заседаниях Общественного совета проект обсуждался в 2018-2020 гг. Причина в том, что подобные проекты являются долгосрочными, что позволяет вовлечь не только общественность города, но и всех местных жителей в его реализацию. Так, в 2018 году при поддержке Общественного совета города и партнеров «МыАлматы» акимат поддержал проект, была разработана проектно-сметная документация и выделено финансирование[6]. В 2019 году завершилась разработка ПСД на создание рекреационной зоны. Работы на участке начались весной текущего года[7]. Работы по парковой зоне завершены на 70%: проведены основные земляные работы, заложены основания для амфитеатра, детских и спортивных площадок, проведены коммуникации, проложены пешеходные маршруты и проведен отвод грунтовых вод. В 2019 году на Общественном совете было озвучено, что проект находится в числе приоритетных. На заседаниях Общественного совета проект обсуждался не раз и в числе болевых вопросов: принадлежность земельных участков, которые граничат с этим озером; состояние водоема; анализ воды из проточного озера; вопросы очистки воды. По мнению СМИ «проект Карасу - первый в истории Алматы, а возможно, и Казахстана, проект благоустройства, с которым не власти города пришли к людям, а люди к властям»[8].

[4]https://urbanforum.kz/karasu_project

[5]https://urbanforum.kz/karasu_project

[6]https://the-steppe.com/razvitie/reportazh-s-karasu-kak-neravnodushnye-lyudi-menyayut-svoy-rayon-k-luchshemu

[7]https://www.inalmaty.kz/news/2859920/v-almaty-zaversaetsa-stroitelstvo-parkovoj-zony-v-rajone-ozera-karasu

[8]https://vlast.kz/gorod/25817-ziteli-mikrorajona-karasu-hotat-blagoustroit-svoe-ozero.html

1.1.2. Дорожная карта по гуманному обращению с бродячими животными «Добрый город»

При Общественном совете Алматы в октябре 2016 года создана рабочая группа #проект_добрый_город. За несколько месяцев зоозащитники разработали и направили в городское управление сельского хозяйства проект программы гуманного регулирования численности бродячих животных. В июне 2017 года Рабочая группа совместно с Общественным советом и управлением сельского хозяйства создали проект «Дорожная карта благополучия животных».

Цель дорожной карты «Добрый город» – не истребить как можно больше ничейных животных, а сделать так, чтобы их все меньше и меньше оказывалось на улице[9].

Главная задача карты «Добрый город» - отучить людей выбрасывать четвероногих на улицу и научить общество гуманному отношению с животными.

«Дорожная карта» началась с бесплатной стерилизации домашних животных, так как «есть люди, которым ничего не стоит выбросить котенка, завести весной на даче щенка, а осенью его там оставить».

На заседаниях периодически рассматривались вопросы: «Правила отлова животных», Закон «Об обращении с животными», формы жестокого обращения с животными со стороны сотрудников отлова[10] и др. так, специалисты отмечают, что казахстанское законодательства в этой части не существует, а у кошек, собак и других обитателей городских квартир не было и нет правового статуса. В европейских и многих других странах мира, подобные законы работают, а животное признано «чувствующим существом» и наделено правами, в том числе на юридическую защиту[11]. После формализации таких категорий можно будет применять Уголовный кодекс РК к садистам и догхантерам. Также необходимо решить и ряд следующих вопросов: налог на содержание домашних животных (и часто с повышенной ставкой для нестерилизованных), обязательная регистрация, чипирование и постоянный контроль компетентных органов; дополнительная страховка ответственности; штрафы за ненадлежащее содержание[12].

Из результатов работы: 1) «за 2 года из бюджета оплачено 22,5 тыс. операций по кастрации и стерилизации собак и кошек, имеющих хозяев. В городском управлении сельского хозяйства и ветеринарии подсчитали эффект кампании: количество отловленных и утилизированных животных по сравнению с 2015 годом снизилось с 23 тыс. до 16 тыс., а это значит, что бесхозных четвероногих на улицах города объективно становится меньше»; 2) на условиях государственно-частного партнерства в Алматы будет построен крупный центр, который станет площадкой для ОСВВ, здесь же появятся питомник для содержания невостребованных собак и кошек, другие зоосервисы[13].

[9] https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
[10] https://www.nur.kz/1790874-strasnoe-video-s-evtanaziej-sobak-pokazali-zoozasitniki-v-almaty.html
[11] https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
[12] https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
[13] https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite

1.2. Деятельность общественных советов через призму мнений членов общественных советов

В рамках исследования с представителями ОС были проведены глубинные интервью[14], где каждый на примерах своего региона рассказал о том, как работают ОС, на что обращается внимание и то, как осуществляется обратная связь. В целом, анализ показал, что ОС в Казахстане рассматривают и принимают решения по различному спектру вопросов социального характера, в числе которых: необоснованный рост цен на товары первой необходимости; тарификация коммунальных услуг; водо- и газообеспечение; вопросы образования, экологии; патриотического воспитания, развития молодежи; поддержки социально-уязвимых слоев населения; земельные вопросы; переименование улиц; облагораживание территорий населенных пунктов, парковой зоны; строительство и ремонт дорог и др.

Необходимо отметить, что в разных регионах страны деятельность ОС осуществляется исходя из многих факторов, где большую роль играет взаимодействие членов ОС и МИО. Здесь важно, чтобы стороны «слышали» друг друга и имели рычаги взаимного управления ситуацией – подобные кейсы решались и в текущем году. Так, в период пандемии на заседаниях ОС актуальными были вопросы: **предоставления медицинских услуг, их качества, обеспечения лекарствами, выплаты денежных компенсаций.** Необходимо отметить факт того, что коронакризис повлиял не только на диапазон рассматриваемых вопросов членами ОС, но и **оказал свое влияние на формат работы ОС** - члены ОС перенесли свою деятельность **в онлайн режим, используя социальные сети, прямые эфиры и т.д.:**

«...Даже в этом году мы вынуждены в основном работать в онлайн режиме. Мы перестраиваемся и активно используем соц сети, эфиры, общественные приемы онлайн» (Восточно-Казахстанская область, жен.).

Из отдельных инициатив членов ОС, которые были услышаны и приняты, можно **отметить ряд кейсов в регионах.**

[14]НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру». Глубинные интервью с представителями общественных советов. октябрь 2020 г.

Восточно-Казахстанская область - активная деятельность ОС повлияла на: приобретение необходимого медицинского оборудования, результативную работу с представителями правоохранительных органов; обеспечение нуждающихся категорий населения бесплатными лекарствами, осуществление мониторинга за тарификацией коммунальных услуг; меры по недопущению повышения стоимости коммунальных услуг в регионе.

«..Часто они со стороны власти: предпринимаются конкретные ответные действия, к примеру, по рекомендации рабочей группы, по здравоохранению, были выделены средства на приобретение медицинского оборудования. Это инициатива общественного совета, то есть рабочей группы по здравоохранению, рекомендации услышаны, деньги выделены, уже на местах приобретены, оборудование это работает» (Восточно-Казахстанская область, жен.).

«..Мы занимались такими делами, как работа с полицией. В ходе работы с полицией снимали разъяснительные ролики и сократили протоколы, которые выписываются» Восточно-Казахстанская область, жен.).

«...5-6 лет назад был такой момент, когда больные пациенты должны были получать бесплатные лекарства, а их не было. С помощью нашей экспертной группы мы добились финансирования и по всему Казахстану пациенты начали получать лекарства. Второй момент согласовав с группой ЖКХ, добились цели по строительству качественных дорог, также на повышенные тарифы на коммунальные услуги. Рабочая экспертная группа по ЖКХ сумели добиться результата по возврату переплаченных денег на сумму 25 млн по городу Усть-Каменогорск. Таких моментов достаточно во всех сферах» (Восточно-Казахстанская область, муж.).

Алматинская область: проведен капитальный ремонт парковой зоны, проведена реконструкция арычной сети: *«...Инициативы больше были социального вопроса, связанные с нуждами людей. Это парки. Мы в 3х парках капитальный ремонт сделали. По городу Талдкорган арычная сеть. По паркам почти миллиард тенге добились. По арычной сети тоже большая сумма была выделена» (Алматинская обл., муж.).*

Атырауская область: проведена работа по благоустройству города и ведется постоянный мониторинг цен на рынке по недопущению повышения стоимости товаров первой необходимости:

«...Касательно регулирования цен на рынке, ОС очень сильно повлиял на это. Поднял вопрос, сами проверили, съездили, встречались с продавцами и населением. ОС повлиял, довел до акима области, провели совещание. Этот вопрос ОС решил, также благоустройство города, ограждение (Атырауская обл., муж).

Западно-Казахстанская область: члены ОС выступили инициаторами встреч руководства области с населением во время земельных митингов. Также решены вопросы по: применению гуманных методов в отлове бродячих животных; работе по обустройству городских кладбищ; разъяснительной работе относительно выплат во время ЧП:

«...Когда начались митинги земельные, ОС сыграл ведущую роль, т.е., очень было много людей, как раз акимом области у нас был Алтай Сейдирович, и он собрал всех, кто задавал много вопросов, кто митингует и была создана хорошая площадка для «выпускания пара» для всех, т.е., не где – то там на улице, где люди говорили различные предложения, опасения, тревоги.

...У нас обсуждались вопросы по обустройству городского кладбища, (особенно по мусульманскому), его отрегулировали с МИО.

...Были обращения зоозащитников, по бродячим животным, внесли в правило дополнения, о том, чтобы не усыплять их, и не отстреливать на глазах людей, а уже более гуманные методы отлов, стерилизация и т.д. Нужно сказать, что именно по животным было много вопросов. Но, к сожалению, в соцсетях все эти моменты плохо освещаются. Ведь именно на заседаниях ОС были заслушаны зоозащитники, т.к., в области был большой резонанс.

...Во время ЧП было много обращений по выплате 15 000 коммунальных. Этим вопросом занималось у нас Управление ЖКХ и энергетики и особенно пенсионеры недопонимали, почему им нет компенсации, и не всегда наш областной акимат, который создал «Ikomek», «109», различные другие сайты, которые не справлялись с потоком, поэтому эти люди приходили к нам, и мы несмотря на пандемию, в масках и перчатках собираться для разъяснения. Сейчас в ОС есть кабинет, зал, где могут собраться до 25 человек, с соблюдением санитарных норм, вот и приходилось во время карантина собираться, т.к., люди требовали объяснения живого, ведь пенсионеры не понимают ZOOM, у многих кнопочные телефоны, в общем ОС сыграл положительную роль в разрешении этих вопросов» (Западно-Казахстанская область, жен.).

Карагандинская область: вопросы предоставления финансовой помощи нуждающимся школьникам в отдельных районах области, решение проблем водообеспечения в городах Жезказган и Сатпаев, теплообеспечение в городе Сарань.

«...В рамках программы «Всеобуч» на протяжение долгого периода времени никому из нуждающихся детей не предоставлялась финансовая помощь. Буквально только в прошлом году по инициативе общественного совета данный вопрос я лично поднимал. Были предоставлены соответствующие помощи детям города Караганды, Сатпаев, Жезказган и ряда районов Карагандинской области».

«...Кроме этого актуальна тема для Карагандинской области – это вопрос экологии затрагивали, вопросы касательно водообеспечения. Это у нас город Жезказган, Сатпаев т.е. всеми известно, что у нас проблема с водообеспечением. Соответственно, на протяжении долгого периода времени данный вопрос не разрешался, благодаря активному участию, в том числе нашего общественного совета данный вопрос начал разрешаться, то есть начали жители данного поселка переезжать и предоставляться им жилье в городе Сатпаев и в Жезказгане...»

«...Кроме этого у нас актуальный вопрос был касательно теплообеспечения города Сарань, это город рядом с Карагандой. Там у нас нет центрального отопления, там несколько десятков автономных котелен. Ежегодно перед отопительным сезоном возникают проблемные вопросы касательно предоставление тепловой энергии Благодаря активному участию прошлом году перед началом отопительного сезона все котельные были обеспечены углем, сырьем» (Карагандинская область, муж.).

«...Ну, например, по рецептурам отпуску лекарств по рецептам. Так как эта тема мне близка, как врачу. Я эту тему хорошо помню. Граждане инициировали этот вопрос. Общественный совет рассмотрел и принял решение, которое сразу же в течение месяца притворились в жизнь нашем области». (Карагандинская область жен.).

Павлодарская область: даны рекомендации, которые Министерство экологии внесло в соответствующие поправки в Экологический кодекс.

«...Мы внесли предложение в Министерство экологии организовать постоянно действующее экопосты и установить их над промышленным предприятием, что называется у «трубы». Причина поднятия данного вопроса такова, поскольку по нынешнему законодательству если предприятие делает выбросы, то нужно зафиксировать их у «трубы», иначе никакой суд претензии не принимает...Наше предложение внесли в новый экологический кодекс, за что хочу поблагодарить министерство экологии (Павлодарская область, муж.).

г. Нур-Султан: 90% рекомендаций, предложенных на заседаниях ОС, применяются государственными структурами:

«...Зачастую реально 90% наших рекомендаций придерживаются и применяются» (г.Нур-Султан, муж.).

В тоже время ходе интервью часть информантов из Жамбылской, Мангистауской, Актюбинской, Костанайской областей и г.Шымкент отмечали, что рекомендации ОС в их регионах не учитываются при принятии государственных решений, потенциал ОС абсолютно не используется для развития региона. Вместо этого на заседаниях ОС обсуждаются и заслушиваются отчеты акимов, начальников управлений и т.д. Информанты также отмечают дублирование функций с маслихатами и зачастую формальный и декларативный характер функционирования ОС в данных регионах.

«...Никаких гражданских инициатив на Общественном совете за тот период, который я работаю не было. Потому что никакие общественно значимые вопросы не поднимались. В основном дублирование шло работы маслихата. Т.е. обсуждались вопросы, бюджета, отчеты акимов районов. Начальников управлений и т.д. Но финансово они шли в маслихат отчитываться, но это не дело. Это абсолютно не дело Общественного совета засушивать вот эти дела. Может где-то на отчете акимов будет новый формат работы. Это же аким должен отчитываться перед населением. Общественно значимые, которые допустим какие-то инициативы акима для воплощения там каких-то проектов нам не вносит...

У нас президиум есть, мы члены простые. Преидиум никакие вопросы не ставит. Мы говорим говорим, в пустую» (г.Шымкент, муж.).

«...В некоторых поселках есть предложения о постройке амбулатории, например одно такое предложение я внес, о проведении капитального ремонта амбулатории в п.Бельтабаново Хобдинского района. Но, к сожалению, до сегодняшнего дня вопрос этот не решен» (Актюбинская область, муж.).

«...Мы работаем по плану, у нас нет гражданских инициатив. Я предлагала поднять этот вопрос, к сожалению, не была поддержана. Мы заслушиваем отчеты, присутствуем на заседаниях маслихата. На моей памяти были вопросы касательно условий проживания в общежитиях. В прошлом году была инициатива города закрыть один из технических колледжей и перевести недоучившихся детей в другое учебное заведение. Родители учеников начали жаловаться. Я обратилась в секретариат, предложив поднять данный вопрос на уровне руководства города и выслушать недовольство родителей. Секретариат не поддержал ОС, так как они

имеют четко выработанный план. ...Второй год я в общественном совете, и мне не интересно, да, было что рассматривали коммунальные вопросы, спорили, но ничего не решили. ...Кронирование деревьев где-то обсуждали, переименование улиц, но кажется, что все это формально. ..Наш первый созыв работал неплохо, мне нравилось все, но с обновлением состава, все изменилось. Возможно повлиял человеческий фактор. В этом совете очень авторитетные и влиятельные люди, но не активные. У населения общественный совет доверия не вызывает. Если честно мне неудобно что здесь нахожусь, так как ничего не делаю. Только иногда выступаю в СМИ, даю интервью, но я не делала никакого запроса, не занималось ни одним вопросом, потому что какой бы вопрос я не подняла, никто его не рассматривает...В любом случае состав собирается из удобных людей, это чисто мое субъективное мнение» (Костанайская область, жен.).

Также анализ глубинных интервью показал отсутствие четкого регламента работы ОС. Занятость общественной работой членов ОС варьируется **от 8 часов в день до 1 раза в квартал**. В целом большая часть опрошенных информантов (32,5%) занимается общественными делами ежедневно (Рисунок 7). Стоит отметить, что работа в рамках ОС подразумевает не только участие в заседаниях, обсуждениях, но также **регулярные выезды в регионы, встречи с населением.** Еще больше времени члены ОС тратят на **ознакомление с документами, отчетами, НПА, которые выносятся на обсуждение на заседаниях ОС.**

«...Непосредственно, когда собирается Совет, то это не более часа-полтора, но это не значит, что это только на сбор, потому что есть еще работа вне стен Совета, т.е., подготовительная работа, когда выносится уже на обсуждение. Возможно конечно увеличить время, номы же работаем на общественных началах, по возможности собираемся» (Атырауская область, муж.).

«...Не совсем корректный вопрос, потому что ОС - это консультативно-совещательный орган, все члены работают на общественных началах и говорить о проценте вовлеченности по недельно, это очень сложно. Потому что есть вопросы, где мы в течение месяца встречаемся несколько раз, сейчас в условиях пандемии удается встречаться чаще онлайн и основная форма деятельности - это заседания, но есть еще другой не измеряемый пласт работы, который подразумевает чтение документов и НПА, которые выносятся на заседания. Если все это принимать во внимание, то надо посидетьи подумать сколько это займет по времени. (г.Нур-Султан, муж.).»

«...Я могла бы сказать 8 часовой рабочий день, потому что у нас кроме работы в офисе по городу, у нас еще есть выезды, мы каждый год объезжаем всю область, посещаем каждый район и город, встречаемся с общественными советами, населением, то есть работа у нас, тесная работа ведется с населением на постоянной основе, и если я скажу 4 дня по 8 часовой рабочий день, то это будет близко к точному ответу» (Восточно- Казахстанская область, жен.).

Рисунок 7.

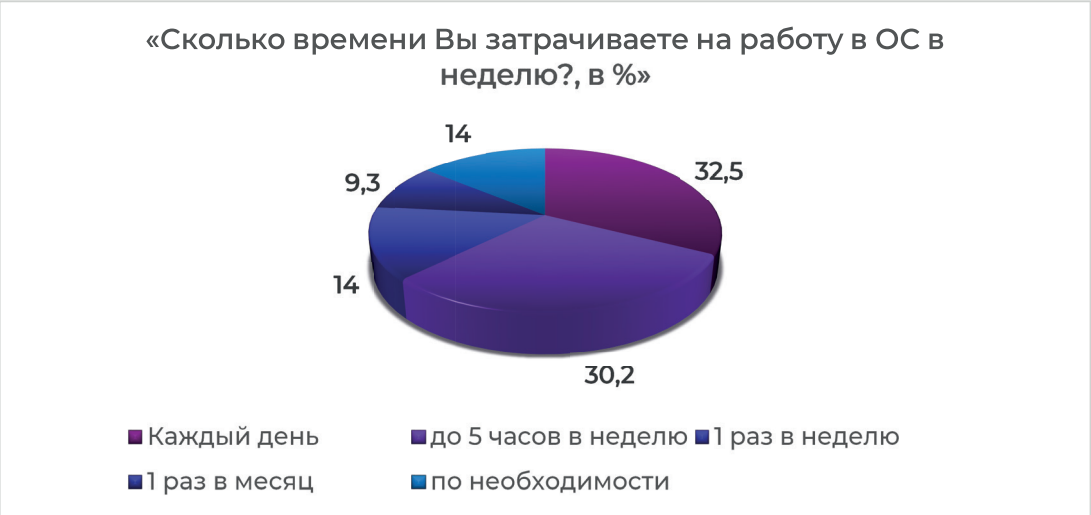

30,2% - затрачивают на работу в ОС несколько раз в неделю, до 5 часов.

«...Как члены ОС мы вошли в комиссию, где пытаемся объяснить ситуацию с пандемией населению, необходимость ношение масок и перчаток, держать дистанционное расстояние. Данная работа в неделю занимает 2-3 дня в неделю по 2-3 часа. А что касается в целом ОС 1-2 дня, мы бываем на совещаниях в маслихате или занимаемся своей, распределенной между собой, работой» (Актюбинская область, муж.).

14% - занимаются общественными делами один раз в неделю:

«...Әр аптаның сәрсенбі күні» (Кызылординская обл., муж.).

«...Определенный день недели. То есть у меня распределен таким порядком. Например, в понедельник чисто день ассоциации предпринимателей, во вторник это гражданский совет физических лиц, среда — это медиация, примеру, четверг ОС и специально мониторим группу при антикоррупционной службе» (Карагандинская область, муж.).

9,3% - уделяют время общественной деятельности не чаще 1 раза в месяц:

«...Облыстық қоғамық кеңестің отырсы айына 1 рет болады. Қоғамық кеңес мүшесі ретінде осы жиынға үнемі қатысып отырамын» (Кызылординская область жен.).

«...Айына бір мәрте» (Туркестанская область, муж.).

14% - не дали определенного ответа, сославшись на то, что работой в рамках деятельности ОС им приходиться заниматься по мере поступления задач со стороны государственных органов:

«...Какого-либо четкого регламента работы в рамках ОС нет. Все зависит от содержания вопросов, присылаемых координатором работы с ОС со стороны МИД РК между его заседаниями, с последующим формулированием и отправкой моих предложений по ним» (г.Алматы, муж.).

На вопрос о **необходимости процедуры выборов в ОС**, доминирующее число опрошенных - **74,4%** указало выборность как обязательный компонент в работе ОС, так как общественная деятельность в рамках ОС требует неравнодушных к проблемам населения с активной гражданской позицией представителей народа, поэтому членов ОС необходимо выбирать. Вместе с тем, предлагается, чтобы выборы в ОС должны проходить в условиях транспарентности и открытости. Только в этом случае население будет доверять ОС:

«...Выборность должна быть обязательна, поскольку случайных людей здесь быть не должно, так как все проекты нацелены на развитие той или иной отрасли сферы жизни. Я считаю, что должны быть обязательно здесь люди, которых выбирает общество, люди, которым доверяет общество. Ну в любом случае выборы должны быть открытые, прозрачные, для того, чтобы люди, которые приходят сюда, в этот совет, они были не случайные и действительно имели за собой определенный опыт, жизненный, ну и соответственно знали, что предложить и может быть какая-то предвыборная программа была бы. Пусть не большая, пусть как бы в виде тезисов каких-то. Человек должен знать для чего он приходит и с какой целью» (Акмолинская область, жен.).

«...Да, конечно. Рекомендация со стороны общества должна быть. Социально-активных людей надо включать» (Атырауская обл., муж).

Также имеется убежденность в том, что в составе ОС должны быть **лидеры общественного мнения.** Только в этом случае деятельность ОС будет эффективна:

«...Считаю, во-первых, конечно в ОС должны быть общепризнанные лидеры, ни откуда-то взятые, а именно те люди, чье мнение важно для общества. Это требование времени. Тогда получается и будет действительно работа Совета. А когда есть неизвестные люди, люди не поймут, даже чем они занимаются там» (Атырауская область, муж.).

Однако 20,9% опрошенных членов ОС считают, что существующая система отбора членов ОС вполне функциональна, поэтому нет необходимости введения процедуры выборов.

«...По поводу выборности я скажу так – сегодня работает комиссия для отбора членов ОС и мне кажется она вполне справляется с этой задачей. То есть выбора среди населения объявлять, мне кажется это лишнее, не считаю это необходимым» (Восточно-Казахстанская область, жен.).

«...Қоғамдық кеңеске мүшелерді сайлау турасында партия мүшелерінің белсенділерін тарту қажет сияқты. Ал, оны сайлау арқылы емес, ұсыныспен өткізген жөн шығар» (Жамбылская область, муж.).

«...В настоящее время ОС формируется рабочими группами из числа представителей госорганов и на конкурсной основе, представителей некоммерческих организаций и граждан. Считаю данную форму выборности необходимо оставить» (Павлодарская область, муж.).

Остальные 4,7% отметили, что выборность членов ОС нужна, но только в 50% случаев. Так как **необходима преемственность дел, инициатив, результатов.** В противном случае нужно

начинать каждый раз с основ, с самого начала. В целом, согласно данной категории граждан, не столько важна процедура отбора членов ОС, сколько их **качество работы и проактивная деятельность.**

Рисунок 8.

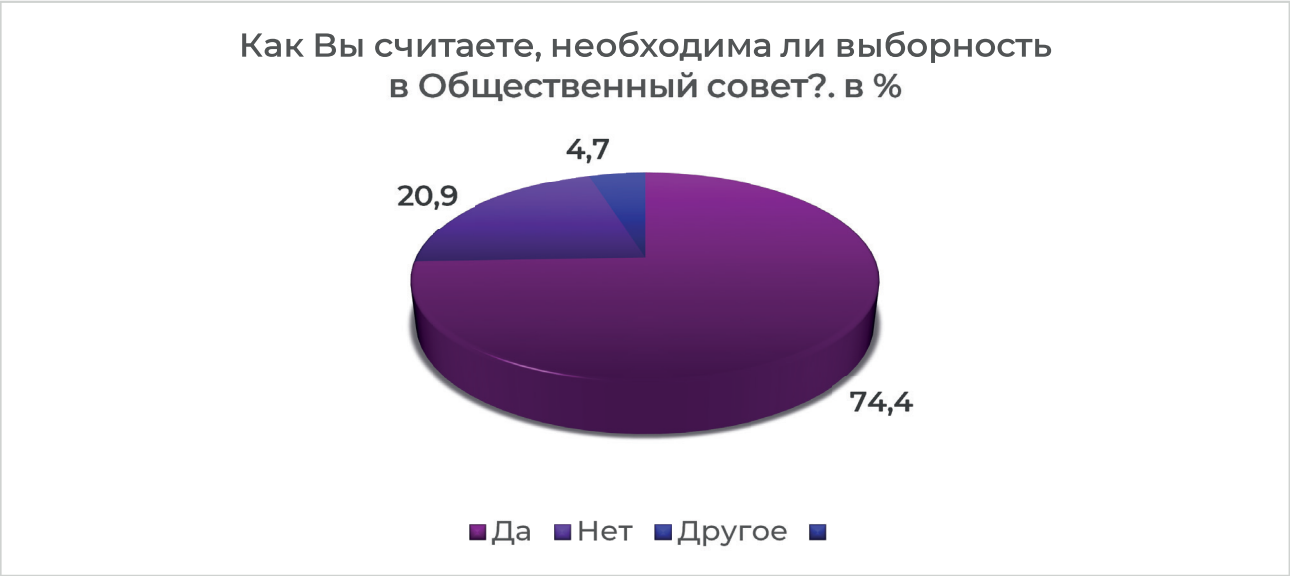

Дискуссии **о привлечении молодежи в возрасте** от 18 до 29 лет включительно в состав ОС ведутся постоянно. Возможно из-за полярности мнения он является предметом для дискурса, что подтвердил и данный опрос, где члены ОС разделились. Так, одна группа считает, что молодежь в обязательном порядке должна быть в составе ОС в процентном соотношении от 10% до 50%, другая группа придерживается противоположного мнения, утверждая, что молодежь не совсем компетентна, чтобы выражать мнение общественности по социально-значимым проблемам, поэтому не поддерживает обязательное включение молодежи в ОС. Остальные выступают против квотирования, считая, что главный акцент при формировании состава ОС необходимо делать на другом.

В целом, мнения разделились следующим образом, 65% - поддерживают позицию о необходимости включения молодежи в состав ОС, так, как только молодежь может выразить потребности и чаяния данной когорты населения. Из них 32,5% информантов выступают за пропорциональное представительство разных категорий населения в ОС. Так, если доля молодежи в общей социально-демографической структуре Казахстане около 30%, то и состав ОС должен состоять на 30% из молодежи:

«...Взрослое поколение оно безусловно должно быть, так как они видят, они мудрее, они знают, что можно предложить молодежи, но все-таки так, как думает креативно молодежь, так, как видит современную жизнь креативная молодежь, мы от этого тоже не можем уйти и время не стоит на месте, технологии движутся вперед. И порой дети, подростки знают намного лучше нас, как дальше двигаться, и могут предложить очень интересные проекты» (Акмолинская область, жен.).

«...Я думаю, молодежь тоже нужна, которая будет активно принимать участие и ориентируется в современной обстановке. У нас есть чему учиться у молодежи» (Костанайская область, жен.).

«...Қоғамдық кеңесте өмір көрген, өмірден тәжірибесі бар, қызмет істеген, елді көрген, жерді көрген, ақыл парасаты бар, ой тоқтатқан аға буын өкілдерінін көбірек болғаның қалар едім» (Акмолинская область, муж.).

Рисунок 9.

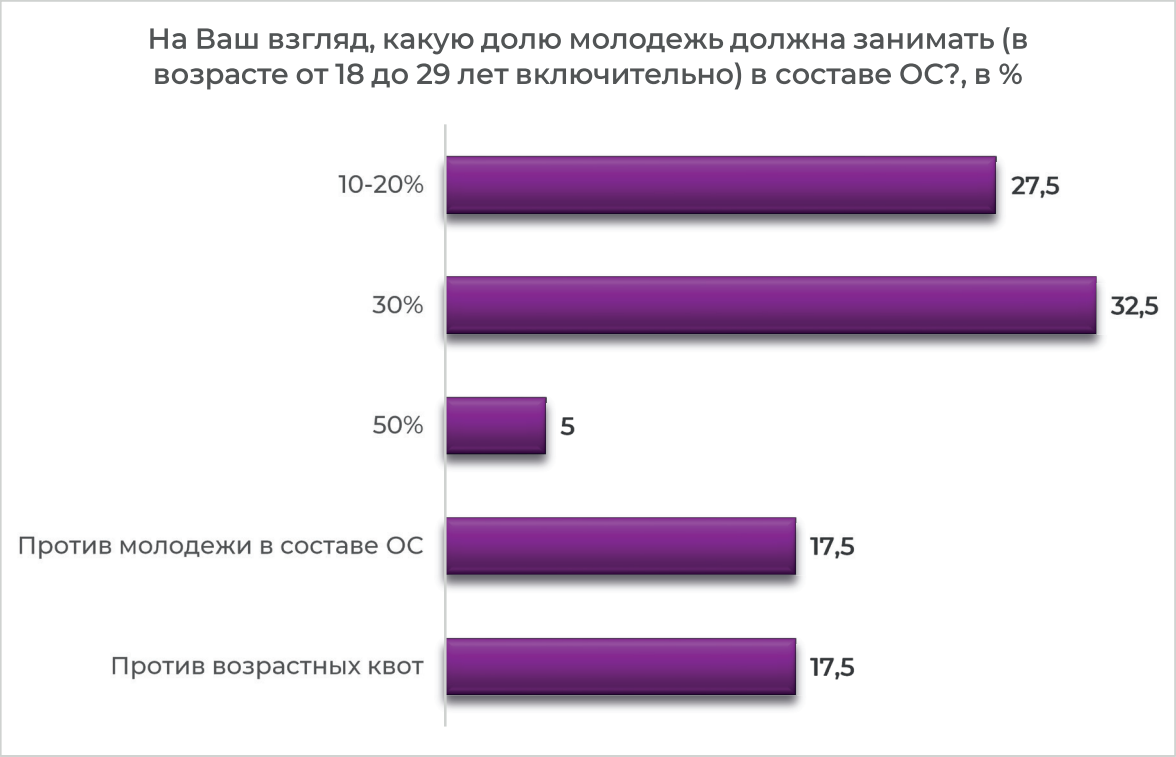

27,5% - выступают за то, чтобы в составе ОС было от 10 до 20% представителей молодежи, склоняясь к мнению, что ОС все-таки должен преимущественно состоять из представителей старших возрастных групп, способных благодаря своему опыту и мудрости объективно анализировать и принимать взвешенные решения:

«...Ал, енді мына осылардың құрамында жастардың саны пайыздық мөлшерде қанша болады деген сұраққа келетін болсақ, 10-15 пайыз болса жеткілікті деп есептеймін. Себебі, негізгі қоғамдық кеңестің мүшелері өмір көрген, мәселені салыстырмалы түрде шеше алатын адамдардан болғаны дұрыс қой» (Алматинская муж.).

5% -имеют позицию: так как молодежь является будущим казахстанской нации и молодым казахстанцам перейдут в качестве наследия все начинания и инициативы, которые нужно будет продолжить, данная группа информантов считает, что в ОС молодежь должна составлять не менее 50%:

«...Я считаю так что за молодежью будущее. Молодежь продолжает наши начинания, а мы им помогаем. Половина общественного совета точно должна состоять из молодых людей как минимум» (Восточно-Казахстанская область, муж.).

17,5% отметили, что выступают против того, чтобы молодежь была представлена в составе ОС. Это объясняется тем, что в возрасте 18-29 лет молодые люди еще слишком молоды, не имеют опыта работы, поэтому не могут принимать ответственные решения. Вместо этого данная группа опрошенных предлагает **регламентировать квоту о включении 30-40 летних кандидатов в пропорции не менее 40%:**

«...Считаю, что 18-29 лет, это рано, они еще молодые. Надо делать акцент на 30-40 летних, вот их надо привлекать в наши ряды. Их должно быт не менее 40%. 18-29 лет, не могут принимать решения, нести ответственность» (Актюбинская область, муж.).

17,5% - выразили позицию о том, что они **против каких-либо возрастных квот,** считая, что такие квоты - это наследие советского прошлого («тогда было такое понятие, что должно быть представительство всех национальностей, профессий, возрастов»). Первостепенную **важность должен иметь не возраст кандидатов в члены ОС, а их активность, компетентность, глубокое чувство ответственности, патриотизм, информированность о проблемах своего региона:**

«...Я на самом деле не сторонник, а даже категорически противник, когда мы в г.Уральске в позапрошлом году собирались, делали конференцию по ОС. Я противник вот этого квотирования! Понимаете, от того, что мы квотируем: 30% молодежи, 80% общественных организаций и т.д. Надо изначально в законе заложить, да такие представители должны быть, но должны в первую очередь те люди, которые компетентны, которые знают свой регион, патриотично настроены»

(Карагандинская обл., жен.).

«...Сейчас в разные органы, в тот же праймериз, в тот же общественный совет есть какая-то квота и по нему мы хотим догнать, добрать количество людей. Лично я считаю, что это неправильно, это должно исходить от человека и должно быть его желание участвовать в работе ОС, а то что треть должна быть молодежи, я бы с этим не согласилась. Если сейчас молодежь занимается другими вопросами, пусть она занимается» (Восточно-Казахстанская область, жен.).

«...Қоғам мүшелерінің бас алқалылығы жауапкершілігін терең сезінуі белсенділігі қажет. Бұл бірінші орында тұру керек» (Жамбылская область, муж.).

На вопрос о том, сколько граждан в месяц в среднем обращаются в ОС 44,7% затруднились дать конкретный ответ. Данный вопрос вызвал затруднения, так как статистику, опрошенным, ведет секретарь комиссии ОС и председатель ОС.

«...Я не знаю этой статистики, дело в том, что нам не предоставляют такую информацию» (Костанайская область, жен.).

«...К сожалению, на этот вопрос я не могу ответить по причине того, что данную статистику проводят и мониторят секретарь комиссии общественного совета и председатель общественного совета. Мы распределены на комиссии и каждая из них занимается определенным вопросом. Я вхожу в различные комиссии, помимо ОС, где занимаюсь общественной деятельностью. Точно ответить не могу, так как ко мне много людей обращаются каждый день по различным вопросам, и я их никогда не делил как они обратились. В последнее время начал просить указывать в письменных обращениях мне, как члену ОС» (Актюбинская область, муж.).

«...Касательно вопроса сколько граждан в среднем в месяц обращаются в ОС. Я честно говоря такую статистику не вел, могу сказать то что граждане обращаются непосредственно напрямую в общественную организации, либо непосредственно члену ОС через социальные сети. Касательно себя могу сказать, ко мне обращаются в мою общественную организацию, либо через мою страницу в социальных сетях» (Карагандинская область, муж.).

Рисунок 10.

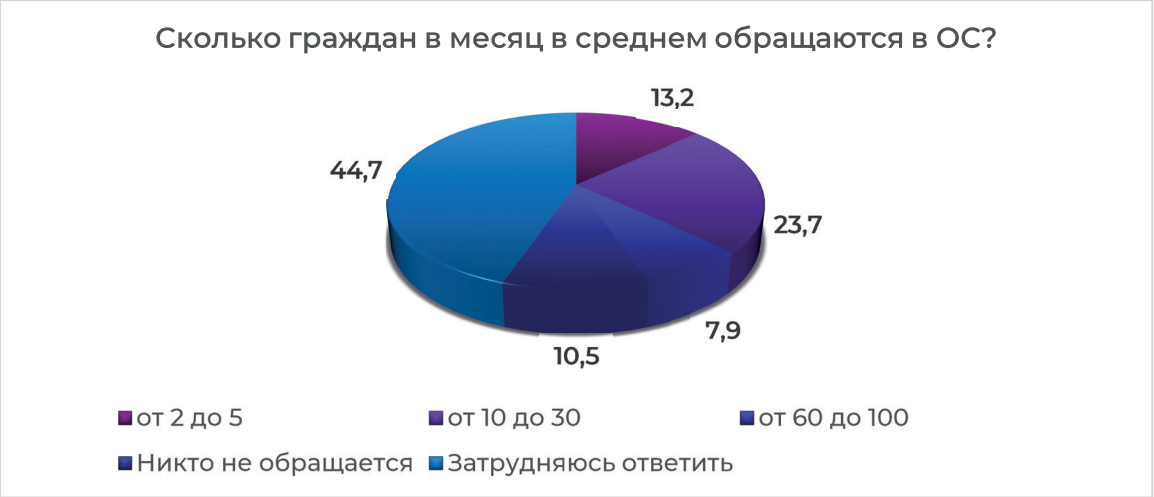

7,9% опрошенных отметили, что в ОС обращаются в среднем от 60 до 100 граждан в месяц. В разрезе регионов самые высокие показатели отмечаются в Восточно-Казахстанской области:

«...Недавно считали обращения, вот письменные обращения и звонки в общественную приемную, где-то было более восемьсот с чем-то. В среднем это сколько будет? С начала года, ну получается именно обращения поступают не в сам общественный совет, а в рабочие экспертные группы, которые я говорила. Они больше и чаще занимаются обращениями, в среднем где-то 60, от 60-ти человек обращаются в рабочую экспертную группу» (Восточно-Казахстанская область, жен.).

Относительно высокая частота обращений граждан в ОС Восточно-Казахстанской области обусловлена **активной информационной кампанией деятельности ОС в СМИ и социальных сетях** и отсюда более высоким уровнем информированности населения о данном институте гражданского общества:

«...Потому что у нас еще каждая рабочая экспертная группа она как минимум два раза в месяц проводит свои заседания. У нас 20 заседаний. Это анонсируется по всем социальным сетям, во всех средствах массовой информации. Поэтому люди знают и обращаются к нам, сами лично приходят, звонят, пишут в Whatsapp, в Instagram и в другие социальные сети, так как у нас есть группы везде» (Восточно-

Казахстанская область, муж.).

«...Айсайын 10, 15, 20 азамат өз өтініш тілектермен келіп, хаттарын жазып жатады (Акмолинская область, муж.).

23,7% опрошенных информантов отметили, что в среднем к ним обращаются от 10 до 30 граждан в месяц. В данных случаях информанты говорили о работе общественной приемной. Так, в Актюбинской области, Западно-Казахстанской и Павлодарской областях в месяц 1-2 раза каждый член ОС дежурит в общественной приемной и встречается с гражданами. Также информанты отмечают корреляцию между частотой обращения к определенном члену ОС и результативностью его работы. Если член ОС активен в решении проблем граждан, то к нему обычно в общественных приемных выстраиваются очереди, если пассивен – людей приходят меньше:

«...У нас есть дежурство в ОС, с этим у нас строго, если не получается нужно предупредить Председателя. Мы дежурим по 3 часа, 2 раза в месяц, за это время ко мне обратилось 5 человек. Не все приходят и жалуются, есть кто приходит с предложениями, как улучшить, обустроить двор. Сейчас все работаем онлайн, прием граждан еще не начался» (Западно-Казахстанская область, жен.).

«...Секретарь ОС составляет график по приему граждан. Члены совета по графику введут прием. Все зависит от членов, которые принимают людей. Люди которые рассматривают принципиально вопрос и добиваются его решения, к ним приходят часто. Они пишут письма, звонят руководству, акимам, начальникам управления и добиваются решения вопроса. К члену, который просто выслушал проблему, записал и направил письмо администратору программы для выполнения приходят людей меньше» (Павлодарская область, муж.)».

В связи с коронакризисом частота обращений в ОС значительно снизилась. 13,2% опрошенных информантов говорят о том, что к ним в среднем **обращаются от 2 до 5 человек в месяц.** Личное взаимодействие теперь зачастую ведется посредством социальных сетей. Обращаются обычно по вопросам социального характера: движение общественного транспорта, вывоз мусора, коммунальные проблемы, электроснабжение, асфальтирование улиц, экология, земельные отношение, субсидирование и т.д.

«...Вопросы, которые поднимают: частный сектор не убирается, автобус не ходит, во дворе грязь, остановок нет. Где-то, я думаю 20-30 обращений» (Актюбинская область, муж.).

«...На данный момент люди не обращаются напрямую, по-моему, людям лень дойти до места и написать о своей проблеме. Но если говорить о социальных сетях в Instagram очень много обращений на постоянной основе, которые рассматриваем и решаем, так же взаимодействуем с государственными органами. Обращений в социальных сетях очень много, бумажных в месяц 2-3, а сейчас уже сведены к нулю» (Восточно-Казахстанская область, жен.).

10,5% членов ОС ответили, что в их ОС **население не обращается.** Граждане не обращаются в ОС, так как **не информированы о работе ОС или относятся с скепсисом к ОС, так как не считают их органом, решающим проблемы населения.** Такие кейсы встречались в **Жамбылской, Мангистауской, Атырауской областях и г. Шымкент:**

«...Люди еще не привыкли обращаться в ОС, в основном обращаются к акиму города, области, в крайнем случае, председателю Нур Отана» (Атырауская обл., муж).

«...Потому что, нет освещение достойного. Не все СМИ не знают где Общественный совет, то кто члены, чем они занимаются» (г.Шымкент, муж.).

«...Бұл жағынан ұяттымыз, қоғамдық кеңесте сая іздеп, ағылып келіп жатқан ешкім жоқ (Жамбылская область, муж.).

«...Қоғамдық кеңеске ешкім жүгінбейді. Бір қатар азаматтар Қоғамдық кеңесің бар екенін білмейді» (Мангистауская область, муж.).

«...Қоғамдық кеңес қоғамдық қабылдау өткізіп келеді. Бірақ әлі де болса тұрғындармен тығыз қарым-қатынас орнамағандықтан, хабарласушылар аз» (Мангистауская область, муж.).

Абсолютное большинство - **87,5%** считают **полезной и необходимой работу ОС.** Так как ОС выступают связующим звеном между государственными органами и обществом, транслируя потребности социума в соответствующие инстанции. Кроме этого, информанты полагают, что количество ОС разной направленности в стране необходимо увеличивать. Также необходимо расширение полномочий членов ОС для повышения уровня доверия населения к данному институту (см. рисунок 11):

Рисунок 11.

«...Да, безусловно. Я вообще считаю, что таких советов должно быть как можно больше, разноплановых, поскольку, опять-таки возвращаясь к своей сфере деятельности я понимаю, что не всегда родители, может быть в виду возраста, может быть в виду отдаленности от педагогики, от образования, они не всегда знают, как правильно воспитывать детей. Я считаю, что обязательно нужно создавать такие советы, обязательно. Они должны существовать» (Акмолинская область, жен.).

«...Безусловно. полезная! Да, конечно. Я считаю, что это необходимо. Единственное, у меня есть предложение сбалансированно собрать именно такую категорию людей, которые готовы и могут работать. Знаете, одного желания мало, некоторые просто хотят участвовать и работать, но к сожалению, не могут. Ведь общественный совет- это диалог между властью и населением, которое порой не может донести свои проблемы и вопросы. А через нас у них есть возможность решить те проблемы, которые годами не были донесены до исполнительных органов» (Актюбинская область, муж.).

«...Абсолютно согласен с тем, что деятельность ОС нужна. Нужен обязательно взгляд со стороны. Знаете, есть понятие "глаз замыливается", у кого есть одна точка зрения, а скажем люди с опытом, люди с каким-то наработанным материалом, взглянут на эти вещи совсем по-другому и скорее всего и где-то в середине и будет правильная оценка. Если не будет, как раз критики, то мне кажется будет больше ошибок. Совет получается коррелирует деятельность» (Атырауская область, муж.).

В Западно-Казахстанской области, ОС **во время земельных митингов выполняли также функцию медиатора:** население, недовольное действиями государственных органов, приходили на встречу с членами ОС и выговаривали все, что их не устраивало, таким образом «выпускали пар».

«...Когда начались земельные митинги и как оказался, кстати, ОС, тот первый созыв с непонятными функциями, но все же акимат области нашел такую площадку, они не хотят, например, идти в «Нур Отан», не хотели встречаться с депутатами облмаслихата, не доверяли им. А встречаться с ОС они согласились. И можно было говорить все. Это был выпуск пара. Потому что в соцсетях не все могут писать, а это был разговор вживую, поэтому считаю, ОС нужен» (Западно-Казахстанская область, жен.).

В Карагандинской области эффективность и полезность ОС связывают, в первую очередь, с авторитетностью и весомостью руководителя:

«...Скорее всего это благодаря тому, что Общественный совет возглавляет очень уважаемый, всеми весомый так скажем авторитет в хорошем смысле этого слова Еркала Баркалаевич Аймагамбетов. Поэтому, наш Общественный совет ведет полезную работу для общества» (Карагандинская область, жен.).

При этом **12,5%** опрошенных информантов **считают работу ОС бесполезной**. В качестве причин такого положения дел информанты называли формальность выборов членов ОС, неполное использование потенциала ОС в силу неопределенности их статуса в обществе. Несмотря на то, что закон об ОС принят, **рекомендации ОС носят рекомендательный характер**, отсюда - **несерьезное отношение к работе ОС со стороны государственных структур.**

Такие мнения озвучивались некоторыми членами ОС в Жамбылской, Карагандинской, Костанайской, Мангистауской областях и г.Шымкент.

«...Дәл осы қалпында қоғамдық кеңестің бүгінгі күнге тигізіп отырған пайдасы жоқ екенін айтуға мәжбүрмін (Жамбылская область, муж.).

«...Если бы оно работала в полную силу как оно задумано, оно было бы очень полезной. Еще раз повторюсь, что мы страдаем от того, что выборы проходят формально, в большей мере это поиск активных людей самими акиматами и Маслихатами, который потом очень мешает работе ОС. Мы должны это говорить, не населению конечно, а между собой, чтобы привлечь население к выбору нужно ввести четкие обязательства, функции и тогда через 5 лет можно что-то спросить с ОС» (Карагандинская обл., жен.).

«...Работа в целом положительна, и она не должна быть по-другому. Крайне недовольна работа ОС, как органа. Изменить сама ничего не могу, поэтому мне легче выйти из состава, и решать вопросы другими путями» (Костанайская область, жен.).

«...Жалпы халыққа пайдасы жоқ шығар деп ойлаймын. Себебі, мәселені шешетің Заң болмағанның кейін, біз еш нәрсе істеалмаймыз. Қоғамдық кеңес атқарушы билікке пайдалы шығар «(Мангистауская область, муж.).

«...При нормальной работе, при правильном планирование и адекватном выносе вопросов на обсуждение в общественном совете. Его решение носят рекомендательный характер. О том, чтобы аким читал протокол, и что мы ему рекомендуем. Но к сожалению, такого нет. Поэтому сказать, что это полезная работа Не могу. Хотя, к нам прислушиваются» (г.Шымкент, муж.).

В целом информанты в своем большинстве, за исключением некоторых кейсов оценивают работу ОС как полезную, так как ОС способствуют участию представителей общественности в обсуждении и выработке решений по важным вопросам развития казахстанского общества и государства.

На вопрос о том, какие инициативы, рассматриваемые на ОС, показались наиболее важными за последний год были названы: **в г. Шымкент реализован проект «Бессмертный полк», который преобразован в шествие «Ұлы дала батырлары»; г.Алматы - «Активное долголетие», «Безопасный двор».** Также члены ОС приняли самое активное участие в проведении общественного мониторинга по обеспеченности аптек лекарственными средствами, соблюдению карантина, взаимодействовали с многодетными матерями организовывали волонтерскую поддержку:

«...Этот год, так как этот год был особенным, все что касалось пандемии ковида, преодоления кризиса, ситуация на лекарство, в частности наши члены Общественного совета занимались очень много общественным мониторингом по контролю по лекарствам работали с многодетными матерями, организовывали волонтерскую поддержку» (г.Алматы, муж.).

В г.Нур-Султан в течение последнего года усиленно занимались вопросами **соблюдения санитарно-эпидемиологических требований, развития окраин, развития общественного транспорта, электронного билетирования в общественном транспорте, газификации региона** и т.д.:

«...Мне сложно сказать за весь ОС, я скажу за себя. ОС, если говорить о кейсах за 2019 и начале 2020 года, то это вопросы развития окраин. Мы все жители столицы, это мегаполис, который стремительно развивается. НЕ всегда инфраструктура и равномерное распределение каких-то благ. Это равный доступ к инфраструктуре независимо от того где они проживают. По развитию общественного транспорта, электронное билетирование, причем формы его увеличивается» (г.Нур-Султан, муж.).

В Туркестанской области: **решение вопросов обеспечения жителей питьевой водой, качественным освещением и газоснабжением:**

«...Қоғамдық кенестің өткен жылғы жұмысында тұрғындарды газбен таза сумен сапалы жарықпен тұрғын жайлармен қамтамассыз ету мәселесі бағытталған бастамалар маңызды болды деп есептеймін» (Туркестанская область, муж.).

В Павлодарской области: вопросы **развития АПК, экологии и медицины.**

В Мангистауской области: **общественный мониторинг аптек и провизорных центров:**

«...Есімде ондай жағдай жоқ. Пандемия кезінде дәріханаларды қарадық, провизерлік орталықтарды да көрдік» (Мангистауская область, муж.).

В Костанайской области: **недопущение повышения тарифов на общественный транспорт, коммунальные услуги и возмещение финансовых затрат на лекарственные препараты инвалидам:**

«...Наша комиссия раза 3-4 не пропускали вопросы по повышении тарифов пассажирского транспорта по области и тарифов по газу. Было рассмотрено раза 3. Первый раз пришли не подготовленные, не смогли пояснить почему они повышают тариф. Вернусь к пассажирскому транспорту, мы не пропустили от областного центра в районный центр пассажирские перевозки, мы посчитали что это нерентабельно.

Управление пассажирского транспорта платило субсидию перевозчику, мы посчитали покупка дополнительного транспорта - это пустая трата государственных денег» (Костанайская область, муж.).

В Карагандинской области: **вопросы цифровизации, подготовки учебных учреждений к дистанционному обучению, экологические проблемы.**

В Западно-Казахстанской области: **вопрос относительно эстетического состояния кладбищ, выгуле собак и принятии мер по бродячим животным:**

«...Как-то даже нетрадиционные какие-то вопросы, как например, порядок захоронения на кладбище. Прогулка, выгул собак, кошек и других животных, отстрел других животных, ну бродячих, раньше однозначно было, теперь вот гражданские инициативы. Они проявляются, нельзя так убить их, отстреливать животных, и вот сегодня уже другие подходы совершим» (Западно-Казахстанская область, муж.).

В Восточно-Казахстанской области: решен вопрос **обеспечения медицинским оборудованием всех регионов вплоть до сельских ФАПов и обучения врачей.** Также по инициативе членов ОС различные учреждения были оборудованы пандусами, была услышана инициатива по инватакси и т.д.

По вопросам механизмов решения большая часть - 28,7% предлагает **предоставить ОС полномочия требовать с исполнительных органов исполнение рекомендаций ОС.** Необходимо предусмотреть в законе «Об общественном контроле» повышение правового статуса ОС для повышения авторитета ОС в обществе:

«...Здесь для решения поступающих вопросов нужно что бы, у Общественного совета были какие-то полномочия. Не только рекомендательного характера. Если она не решается мы должны уже принимать меры, требовать, чтобы, тот или иной департамент решал. А то у нас бывает, что вопросы наши зависают и мы, когда обращаемся к акимату мы должны уже решительно требовать наказание этих руководителей, виновных и так далее. Должны быть, больше полномочии дать Общественному совету. Не только рекомендательного характера. Но рекомендуем один раз, второй раз пора спрашивать с них. т.е. требовать, чтобы они могли нести ответственность — вот механизм (Алматинская обл., муж.).

Для того, чтобы быть услышанными и принимать не однобокие решения по различным вопросам, **необходимо придерживаться разных** позиций, **учитывать все мнения и точки зрения.** Для этого, по мнению членов ОС, необходимо регулярно **проводить социологические опросы,** с одной стороны, **для изучения проблем, волнующих население,** с другой стороны, **для повышения уровня информированности населения** об ОС. Данную позицию поддержали 7,1% членов ОС:

«...Я бы посоветовал бы, например, чтобы Общественные советы проводили бы, по чаще или, ну практиковали бы проведения анкетирование, соц опросы, такая форма обычно не проводится среди населения, мы бы могли бы узнать вот мнения народа, как они относятся к советам, что скрывать некоторые граждане даже не знают про такие советы. Наш голос должен быть услышан и должен дойти до рядовых граждан» (Акмолинская область, муж.).

Рисунок 12

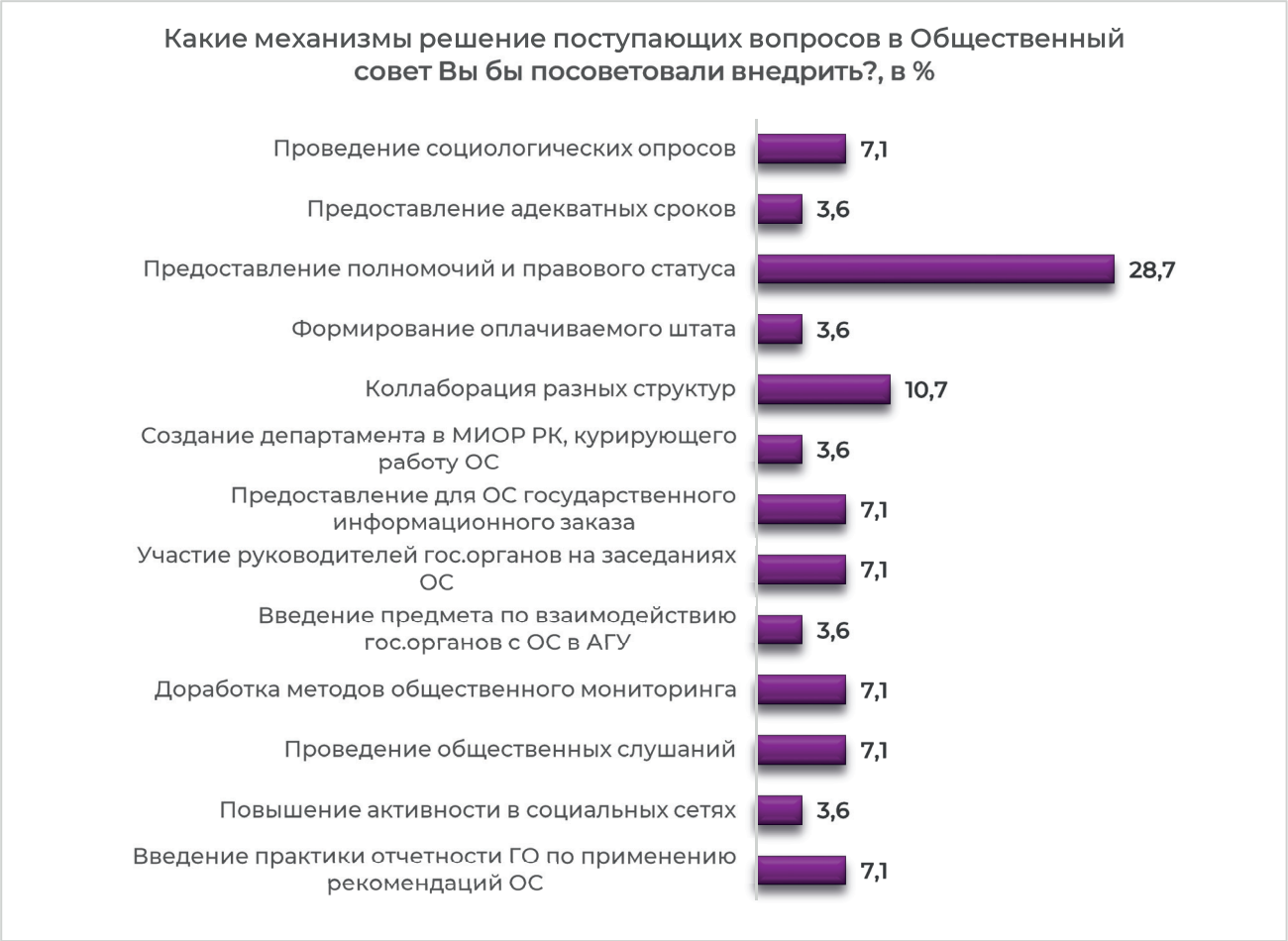

10,7% подчеркивают необходимость введения **механизмов по коллаборации разных структур для объединения усилий** (проектного офиса, антикора, депутатов и т.д.) и принятия более эффективных решений по социально-значимым проблемам населения. Здесь же информанты требуют включения членов ОС в работу социальных управлений.

7,1% считают необходимым предоставление обоснованного отчета государственными органами относительно дальнейшей судьбы рекомендаций, предоставляемых ОС.

7,1% членов ОС говорят о необходимости предоставления государственного информационного заказа для ОС, чтобы в регулярном порядке поддерживать связь с общественностью и повышать информированность населения о работе ОС.

7,1% членов ОС в качестве механизма повышения эффективности решений совета предлагают обязательное участие руководителей государственных органов или их представителей на заседаниях ОС, так как зачастую члены ОС сталкиваются с проблемой доступа к руководителям государственных учреждений.

Также в целях расширения возможностей граждан в процессе принятия решений, члены ОС считают, что необходимо доработать механизм общественного мониторинга (7,1%) и использовать общественные слушания как основной метод общественного контроля (7,1%).

7,1% опрошенных предлагают делать акцент на активности членов ОС в социальных сетях.

3,6% обращают внимание на необходимость наличия оплачиваемого штата работников ОС. Также данная группа опрошенных просит увеличить количество членов ОС для того, чтобы все поступающие запросы граждан были отработаны быстрее:

«...Мне хотелось бы, чтобы был определенный оплачиваемый штат работников ОС. Остальные члены ОС на общественных началах будут, но 7-10 человек должно быть в штате» (Атырауская обл., муж).

3,6% информантов указали, что для разработки эффективных рекомендаций необходимо предоставлять объективные сроки реализации задач и проектов:

«...Перед выходом Постановления, мы должны его рассмотреть. А то у нас сказали через 2 дня дайте Постановление, и мы быстро его создаем. А потом получается, что поспешили» (Актюбинская область, муж.).

3,6% опрошенных информантов рекомендуют включить предмет по **взаимодействию ОС с государственными органами в программу обучающихся в Академии государственного управления.**

3,6% информантов предлагают **создать департамент или отдел в МИОР РК, который бы занимался кураторством работы ОС, мониторингом исполнения решений ОС:**

«...Вообще, хотелось бы что бы в Министерстве информации и общественного развития был такой департамент, либо отдел, который мониторил исполнение решений Общественных советов. У нас их не так уж много. Для Министерства это вполне решаемая задача (Карагандинская область, жен.).

На вопрос о сложностях в работе ОС члены ОС отметили ситуацию с отсутствием финансирования, в том числе - отсутствие средств на возмещение дорожных расходов, жилье, командировочные расходы. Как отмечают эксперты, чтобы требовать определенных результатов, членам ОС необходимо оплачивать определенную ставку, оплату за труд, так как запал и энтузиазм работать на безвозмездной основе общественников не может быть бесконечным. Но в то же время финансирование ОС не должно быть привязано к МИО, чтобы не нарушался принцип независимости ОС. Данную проблему как основную отметили 45% опрошенных информантов:

«...Работа ОС должна финансироваться. Почему? Потому что есть прямые затраты, без которых ничего не можешь сделать. Элементарно телефон, бумага, деньги на связь, на транспорт. Так же общественный совет говорит про мониторинг качества, проведение общественных слушаний, общественного контроля, что нужна какая-то лаборатория, нужны какие-то инструменты для того чтобы это сделать, надо выехать куда-то и эти прямые затраты они однозначно должны быть оплачены» (Восточно-Казахстанская область, муж.).

«...Когда выезжаем в районы бывают затруднения в транспорте и в жилье. Та сумма, которая заложена у нас не хватает ни на что. В принципе для общественного совета много денег не требуется. Нам достаточно одного здания и командировочные расходы, так как в Актюбинской области есть 13 районов и не всегда есть возможность выделять лишь личные средства на проезд в данные районы (Актюбинская область, муж.).

«Если бы установили бы минимальную зарплату или оплачивали командировочные расходы. Сейчас есть офис у нас в Доме дружбы при АНК, раньше его не было. Небольшое финансирование должно быть (Актюбинская область, муж.)».

Конечно проблемы есть, вот первое это то, что не финансируется деятельность общественных советов. Наверное, многие это говорят, все-таки инициатива, она не может жить долго и такое желание служить народу не может постоянно из года в год продолжаться, если эта работа никак не оплачивается. В работу общественного совета привлекаем мы разных экспертов и очень хотелось бы по достоинству» (Восточно-Казахстанская область, жен.).

«...Сложности у нас с финансированием общественного совета. Данный вопрос поднимается очень давно. Если мы хотим четкой работы, то человек должен работать на определенную ставку. Данная работа не должна быть неоплачиваемая. Финансирование общественного совета необходимо, но с одной стороны не должно быть привязано к акимату, так как он начнет воздействовать и влиять на общественный совет. К сожалению, к решению данной проблемы мы еще не пришли. Заседания ОС проходят в здании акимата, но думаю, это неправильно» (Восточно-Казахстанская область, жен.).

«...Считаю, что члены ОС должны получать зарплату. Если это будет основная работа, то почему бы и нет. Мы не раз обсуждали, у председателя и секретаря нет кабинета, транспорта для выездных встреч. Мы бы хотели, как члены общественного совета выезжать в районы. Я думаю, члены общественного совета должны быть освобождены от заработной платы, а председателям и секретарям должна оплачиваться заработная плата. На данный момент у ОС нет даже своего офиса. Встречаемся в областном акимате, в актовом зале и проводим заседания» (Костанайская область, муж.).

Рисунок 13.

В качестве решения предлагается оплачивать работу секретаря ОС, который ведет всю документацию и отвечает за коммуникацию со всеми членами ОС, председателей комиссий в составе ОС и специалиста, который ведет работу с гражданами в социальных сетях.

«...Необходимо я думаю должность секретаря финансировать, финансировать через маслихат, не через местный исполнительный власть, а через местный представительный орган. Чтобы из бюджета предусматривалась определенная выплата секретарю в течение года. Например, когда утверждается бюджет либо на 3 года сразу, что бы предусматривалась заработная плата. Кроме этого необходимо касательно СММ маркетинга т.е это работа в социальных сетях, работа на сайте т.е. 2 должности должны быть: секретарь который постоянно ведет протокол контактирует с членами общественного совета. И 2 должность – это непосредственно работы в сфере социальных сетей. В режиме онлайн контактировать заявителями и гражданами и т.д.» (Карагандинская область, муж.).

«...Думаю, нужно прописать в законодательстве, что бы оплачивали заработную плату 1-2 единицам штата (Павлодарская область, муж.).

Для сохранения независимости от МИО предлагается осуществлять финансирование работы ОС посредством госсоцзаказа и грантового финансирования.

«...ОС должен быть финансируемым, но через госсоцзаказ или грантовое финансирование» (Западно-Казахстанская область, жен.).

«...Ну конечно финансовая часть. Есть затраты на транспорт, канцелярию, но мы сами все делаем за свой счет. Если мы будем финансироваться от акимата, мы будем зависеть от них. Чтобы избежать зависимость и сохранить финансирование возможно нужен гос.соц.заказ или грантовое финансирование» (Северо-Казахстанская область, жен.).

10% - обозначили проблему нехватки технических средств и оборудования, необходимых для работы:

«...Қажетті штат кестесі бойынша жұмыскерлер техникалық құралдармен жабдықтарды барлығы жетіспейді. Барлық шаруа тек ақысыз негізде шешіледі (Алматинская, муж.).

Еще 10% отметили **отсутствие правового статуса ОС** в Казахстане.

7,5% опрошенных членов ОС указали на то, что ОС и выполняемая работа членами ОС воспринимается государственными органами несерьезно и властные структуры не воспринимают членов ОС как полноправного партнера. Таким образом, **со стороны государственных служащих проводится политика «закрытости» по отношению к ОС:**

*«...Основной сложностью является - реакция со стороны госорганов и политика открытости госорганов. Пока на сегодняшний день, **госорганы не видят в нашем лице полноценного, профессионального, экспертного партнера,** потому что они либо воспринимают полным согласием решением, либо категорически несогласием. Но должно быть так, что они воспринимали нас как качественно и экспертно умеющего говорить» (г.Нур-Султан, муж.).*

«...Сложности, серьезный подход государственных органов в работе общественного совета..., например, мы проводим еженедельно каждый четверг встречу с акиматом города Алматы. Такое халатное отношение я, например, не видел. Даже не приходят представители акимата, на онлайн встречи» (г.Алматы, муж.).

Кроме этого, в качестве сложностей функционирования ОС называют отсутствие определенного штата сотрудников (юрист, специалист по организационной части, эксперт) (5%) и **низкий уровень информированности населения об ОС** (5%).

«...На мой взгляд мало кто знает об общественном совете. Думаю, надо больше говорить, показывать, писать. Может и СМИ должно помогать. Для того, чтобы народ узнал о деятельности ОС, члены ОС выкладывают в своих социальных сетях, также я сам лично выкладываю, но этого мало. Наш народ мало проинформирован о нашей работе» (Костанайская область, муж.).

«Очень многие люди не знают, что такое общественный совет, и нам приходится объяснять суть работы, за что мы отвечаем и какая польза от нас есть. Мы порой не можем донести проблему и сразу получить ответ, то есть мы тратим много времени приезжая в город или область, договариваемся и встречаемся с комиссией, отрабатываем с начальником управления или заместителем» (Актюбинская область, муж.).

«...Қоғамдық кеңестің кеңсе жұмыстарын жетілдіру мақсатында аппараты болу керек. Қоғамдық кеңестердің жұмысын айқындау, көрсету үшін ақпараттық насихат жұмыстарын жетілдіру қажет» (Мангистауская область, жен.).

5% отметили необходимость **разработки системы стимулов и льгот для членов ОС.** Такими стимулами могут выступать **снижение налоговых ставок на основной работе, выдача удостоверений, значков** и т.д.:

«...Қоғамдық кеңес ресми тұрға болу керек (заңды тұлға). Қоғамдық кеңестің мүшелері ақысы алатын болса, сонда белсенділікпен жұмыс жасайды. Мекеме болып құрған жағдайда адамдардар жұмыс жасайды. Сыйлықақы, марапаттаулар, грамоталар беру керек» (Атырауская обл., жен).

«...Они пробились, прошли, так скажем отбор в Общественный совет. Первые полгода, вот мое наблюдение, состав работает, первые полгода что та там делают. Потом все это пускается на тормоза, самотек и так далее. И уже человек перегорает. Вот такие сложности. Я не знаю, как с этим бороться или как их стимулировать, как их призывать к работе. Это конечно больше роль играет человеческий фактор. Ну, по крайней мере у нас» (Карагандинская область, жен.).

«...Значок, жеке күәліктері Қоғамдық кеңестің рөлін солай көтеруге болса (Туркестанская область, муж.).

«...Люди которые занимаются активно общественной работой должны иметь льготы какие-нибудь, работающие люди по налогообложению соответственно выданным именно президиумом общественного совета. Например, если я работаю какая-то заинтересованность том, что мне на 20-30 процентов будут уменьшен подоходный налог основной работы, где я занимаюсь. Я занимаюсь частной практикой, поэтому тоже было бы интересно» (г.Алматы, муж.).

Несмотрянато,чтозначимаячастьопрошенныхвыступилазарегулярноефинансирование работы ОС (как минимум за оплату командировочных расходов и оплаты за транспорт и проживание во время выездных встреч с населением), в группе опрошенных встречались **мнения**, **придерживающихся противоположной позиции.** А именно - что **финансирование ОС государством противоречит самым базовым основам функционировная общественных советов. И в состав советов** люди должны идти не за зарплатой, а по искреннему зову души решать волнующие население проблемы:

«...С офисом у нас проблем нет, нам предоставляет помещение акимат, где мы можем собраться, для этого не требуется оплата. Считаю, что финансирование деятельности ОС возможно, потому что есть расходы на канцелярские товары, но в виде заработной платы, я думаю наоборот будет вредить, люди будут идти туда за зарплатой, а это меняет подход. ОС подразумевает работу от чистого сердца» (Атырауская область, муж.).

«...Сложности с финансированием, но, если общественный совет будет финансироваться государством, потеряет свою независимость. Как бы не говорили мои коллеги, что им нужны бумага, ручки и прочие вещи, думаю это не большие траты, тем более они же для чего-то берут в состав бизнесменов и прочих людей, которым нужен статус. Возможно, если бы был коллегиальный орган нескольких

общественных организаций по разным направлениям, тогда бы мы путем членских взносов содержали бы этот общественный совет и решали бы больше проблем, чем сейчас. Лучше без денег совсем, чем на бюджете (Костанайская область, жен.).

Кроме перечисленных сложностей, отмечалось наличие следующих проблем: **отсутствие четкого механизма обратной связи:**

1) между ОС и заинтересованными гражданами, представителями экспертного сообщества, общественных организаций и СМИ;

2) между членами ОС, в том числе в рамках рабочих групп;

3) отсутствие в бюджете статьи расходов по обеспечению участия на заседаниях ОС иногородних членов, что не позволяет некоторым из них участвовать во всех заседаниях совета.

4) отсутствие делопроизводства, подготовки заседаний, контроль за исполнением рекомендаций.

Как показывает текущая ситуация **возросло значение проведения мониторинга по реализации госпрограмм, бюджетных программ, программ развития территорий, применения норм законодательства РК.** Данный вид работы требует экспертного подхода для чего средства не предусмотрены.

На вопрос о том, насколько устраивает действующий формат ОС мнения разделились практически поровну: **51,7%** ответили, что их **устраивает нынешний формат работы ОС, так как внедрение новых методов предполагает расширение функций, необходимость дополнительных ресурсов, при которых смысл общественной работы приобретет другую направленность,** что недопустимо. Поэтому данная группа опрошенных предлагает оставить все в текущем виде и работать качественнее.

«...Формат устраивает. Мы оптимальную структуру выработали по комиссиям определили численность общественного совета. На заседаниях общественного совета всегда приглашаем, как и секретарей городских и районных маслихатов, так и представителей общественности» (Павлодарская область, муж.).

«...Я, наверное, буду категорична, но другой формат работы невозможен при консультативно-совещательном органе, просто работу надо проводить качественнее. Если же мы будем сверху наслаивать какие-то другие форматы, то это потребует какие-то расширения, ресурсы, привлечение сторонних участников. Нам необходимо качественное исполнение и практикоориентированность, т.е., по Закону все понятно, но в действительности здесь нужно работать (г.Нур-Султан, муж.).

Рисунок 14.

Не устраивает действующий формат работы **48,3%** опрошенных членов ОС. А именно информантов **не устраивает бюрократичность некоторых процедур,** которые можно осуществить намного быстрее. В их числе традиционные совещания, которые с такой же эффективностью можно проводить в онлайн формате. Также отсутствие должного взаимодействия с маслихатами, которые должны работать вместе с ОС бок о бок, так как оба института выполняют общее дело.

«...Есть моменты, которые мы просто пропускаем, которые давно уже устарели и совсем не работают. Это нужно все искоренять. Есть целые комиссии, и они очень плохо работают, не потому что они не могут, а потому что есть процедуры, которые просто затягиваются, и мы тормозим друг друга. Ну если коротко, то конечно не обязательно всегда собираться на совещаниях, есть прекрасная возможность собираться онлайн, планомерно правильно закрепить фонд работы. За этот год большой работы мы не сделали, в крупных вопросах мы не участвовали и это очень огорчает нас. И конечно же общественный совет и маслихат должны быть привязаны, мы должны работать с депутатами в полном объеме. Ведь эти работы касаются и нас, ведь не всегда общественный совет нашей области собирается так же часто, как и депутатские» (Актюбинская область, муж.).

Другая группа опрошенных недовольна нынешним форматом в силу отсутствия финансовых и административных ресурсов ОС. Поэтому они предлагают в бюджет маслихата или акимата включить строку по содержанию ОС (учесть фонд оплаты труда секретаря ОС, экспертов (для привлечения на экспертизу) и покупку канцелярских принадлежностей):

«...Полномочия ОС необходимо расширить, я не скажу, что нам нужна власть, но их должно быть больше, для подъема авторитета ОС» (Актюбинская область, муж.).

«...И я предлагаю в действующем формате Общественного совета чтобы была в маслихате строка бюджета по содержанию Общественного совета города и его технической части, имеется ввиду только секретаря Общественного совета и эксперта и канцелярские товары» (Алматинская обл., муж.).

Еще одна группа информантов говорит **о необходимости средств для проведения работы в социальных сетях, куда обращается немалое количество граждан.**

Также членов ОС не устраивает действующий формат, так как, наблюдается дублирование функций маслихатов и ощущается потребность в штатном расписании.

«...Как я уже говорил, получается, что мы повторяем функции маслихата, такие же комиссии как в маслихате, методы работы и решения, выезжаем, заслушиваем. А в моем понимании ОС должен собирать мнение населения и доводить их до МИО, т.е., измеряет температуру состояния будем говорить "пациента" подразумевая общество и являться мостом между населением и властью. (Павлодарская область, муж.).

На вопрос об изменениях в работе ОС **14,3%** опрошенных информантов выступают за то, чтобы деятельность ОС была обеспечена финансированием: на командировочные расходы, на привлечение экспертов в ходе работы. Финансирование командировочных расходов позволит расширить масштаб деятельности ОС: если сейчас члены ОС занимаются проблемами граждан в рамках города, то выделение финансовых ресурсов обеспечит выезды членов ОС в отдаленные населенные пункты и решение проблем населения, проживающих там. Также финансирование необходимо для привлечения экспертов и аналитиков для стратегического планирования работы ОС, и проведения необходимых расчетов и экспертиз:

«...Как я говорила ранее, финансирование командировочных расходов, тогда можем более шире охватить масштаб. Сейчас мы стараемся решать те вопросы, которые не требуют вложений. Все это в масштабах города. Больше внимания уделяем жителям именно областного центра, потому что это удобно отследить. И все-таки мало внимания мы уделяем жителям области, учителям, которые работают далеко от областного центра, куда сложно добраться» (Костанайская область, жен.).

«...Предусмотреть финансирование работы ОС, необходимо обеспечение материально - техническое оснащение ОС, необходимы средства для привлечения экспертов по различным отраслям и введение единицы секретаря» (Павлодарская область, муж.).

Таблица 4. Какие изменения, на Ваш взгляд, требуются в работе Общественного совета?, в %

	%
Общественный совет должен быть независимым органом	4,8
В Общественном совете должен быть определенный штат (юрист, специалист, эксперт)	2,4
Регулярно менять состав совета	11,9
Регламентировать деятельность ОС (закрепить за каждым членом совета функционал, проработать организационные моменты)	9,5
Отработать методы и формы взаимодействия с государственными органами (маслихатом, акиматом и т.д.)	7,1
Перейти на онлайн-формат работы	2,4
Обмен опытом с другими ОС	2,4
Обретение юридического статуса со своим финансированием, печатью и т.д.	7,1
Качественный и количественный состав ОС (увеличить количество членов совета, квота для участия молодежи, гендерное равенство и т.д.)	14,3
Создавать кадровый резерв	2,4
Получать отчеты, информацию от всех государственных органов о реализации гос.программ	2,4
Финансирование	14,3
Введение практики отчетности по исполнению рекомендаций ОС со стороны государственных органов	9,4
Введение практики отчетности председателей комиссий в ОС перед МИОР РК	2,4
Принять закон об общественном контроле	2,4
Освещать работу ОС в СМИ	2,4
Приглашать на заседания ОС представителей гражданского сектора	2,4

14,3% - отмечают необходимость изменения качественного и количественного состава ОС. Так, предлагается увеличить количество членов ОС до 35 человек и формировать ОС с учетом молодежи, гендерного равенства, представителей различных секторов экономики и гражданского общества:

«...Потом довести количество состава до 35 человек. Качественный состав с учетом гендерного равенства, с учетом представителей всех слоев населения, и имеется виду говорили 20% молодежь. Остальные даже если женщины, то больше общественников, имеется ввиду НПО, НКО неважно. Здесь должны быть ветераны внутренних правоохранительных органов, финансовых органов, потому что нам нужно считать бюджет» (г. Шымкент, муж.).

«...Изменения должны быть в количественном составе именно общественников в общественном совете, а не депутатов и исполнительной власти. Потому что можно будет уже решать напрямую. Общественников должно быть больше» (Восточно-Казахстанская область, муж.).

9,5% - отмечают проблемы в организационном плане работы ОС. Поэтому требуется определение рабочими группами ОС регламентов своей работы и руководителей (координаторов); проведение заседаний рабочих групп ОС на ежемесячной основе; обеспечение участия иногородних членов ОС в заседаниях совета посредством покрытия их транспортных расходов:

«...Второй момент - должен быть очень четко разработан и решен вопрос с финансированием, также механизм общественного контроля и общественного мониторинга и должен быть регламентирован и четко разработан принцип общественных слушаний. Именно регламентирован, для того чтобы заседания не проводились, как и где попало. Нужно что бы проводили заседания, отчитались и приняли решение общественных слушаний, вот эти регламенты должны быть определены (Восточно-Казахстанская область, муж.).

11,9% - считают, что нужна регулярная смена состава ОС, но не более 50%, чтобы обеспечить преемственность ранее принятых решений. Отмечается, что полномочия рабочей группы по формированию ОС заканчиваются после утверждения членов совета. Чтобы ввести в состав совета новую кандидатуру требуется вновь создавать рабочую группу (опубликование в печати о проведении конкурса и другие процедуры). Поэтому было бы целесообразным определить полномочия рабочих групп на срок полномочий ОС (три года) и создавать резерв кандидатов в члены общественного совета (2,4%).

«...Екіншіден, Қоғамдық кеңестің мерзімі 3 жылға сайлану керек және қажетті жағдайда жыл сайын қажетті мамандармен алмастыру қажет» (Мангистауская область, муж.).

«...Изменения вот я говорил, выборность мне кажется, потом постоянный состав надо менять, в зависимости от, например, тех обстоятельств повседневно встречается» (Акмолинская область, муж.).

7,1% - предлагают определить методы и формы работы ОС с нижестоящими и вышестоящими государственными органами, определить какие взаимоотношения должны быть у ОС с маслихатом, акиматом. Также информанты выразили желание участвовать на заседаниях маслихатов и отчетных встречах руководителей государственных органов:

«...Четко определить законодательно функции ОС, определить методы работы с нижестоящими и вышестоящими госорганами, какие взаимоотношения должны быть у ОС с ними» (Павлодарская область, муж.).

7,1% опрошенных экспертов солидарны в том, чтобы у ОС был юридический статус, который бы обеспечил им собственное финансирование и восприятие со стороны государственных органов в качестве полноправного партнера:

«...Бірінші, бізге құқықтық мәртебесін беру қажет (Мангистауская область, муж.).

«...Это возможно только в том случае, если у нас повысится статус ОС, о котором мы постоянно говорим, наши рекомендации - это не просто как совещательные рекомендации руководству региона, министерства, не важно, это еще и обязательное условие для работы госорганов или квазигосорганов, с тем чтобы наши поручения выполнялись и за невыполнение их шла бы какая-то ответственность минимум дисциплинарная, а может административная или даже уголовная».

9,4% - предлагают ввести **практику отчетности государственных органов по применению или не применению рекомендаций ОС.** Также эксперты предлагают включить в Закон «Об общественных советах» изменение о расширении ответственности государственных органов по предоставлению информации при обращении граждан, а именно включить вопрос удовлетворенности и качества выполненной услуги со стороны обратившихся граждан:

«...в Закон "Об ОС" расширить зону ответственности за предоставление информации обращения граждан, когда госслужащие будут понимать, что можно получить взыскание, не только за не отсутствие реагирования на вопрос, а еще и за некачественный ответ, тогда это заставит по-другому относится к своим обязанностям. Сейчас, если вы отправите запрос на портал электронного правительства и получите ответ, это числится как выполненная услуга. А удовлетворенность и качество выполненной услуги - это уже другой вопрос. И это заставит госорганы ответственнее относится к запросам» (г.Нур-Султан, муж.).

«...Ответственность госорганов перед ОС. Наши решения носят рекомендательный характер, поэтому они как-то относятся прохладно» (Северо-Казахстанская область, муж.).

«...Нам нужно усилить общественный контроль и требовать большей реакции от госорганов. Потому, что большое количество наших рекомендаций остается на бумаге. Хотя при их грамотном рассмотрении, ряд проблемных вопросов можно было бы снять» (г.Нур-Султан, муж.).

Кроме перечисленных, предлагалось сформировать минимальный штат сотрудников ОС, куда будут входить секретарь, юрист, специалист по организационной части (2,4%):

«...Өзының жұмыс орыны бар, озының тұрақты жұмыс істейтін адамдары бар, заңгері бар, халықтың өтініш, тілегің күн сайын қабылдап отыратын қызметкері бар тұрақты быр органға айналдыру керек қажет деп санаймын» (Акмолинская область, муж.).

Также считают необходимым **освещать работу ОС в СМИ,** чтобы **повысить информированность населения** об ОС (2,4%):

«...Освещение работы ОС в СМИ, в этом плане население мало знает, так как нет своей пресс-службы. Республиканские каналы не освещают работу ОС» (г. Нур-Султан, муж.).

Предлагается введение онлайн-формата работы, а именно по примеру трансляции заседаний маслихатов, также транслировать заседания ОС (2,4%):

«...Я считаю, что и общественный совет должен транслироваться на доступных площадках (Восточно-Казахстанская область, жен.).

В ходе глубинных интервью члены ОС обозначили необходимость введения практики отчетности председателей комиссий в ОС перед МИОР РК (2,4%), создания закона об общественном контроле (2,4%), приглашения на заседания ОС представителей гражданского сектора (2,4%) и обмена опытом с другими ОС в регионах Казахстана (2,4%).

1.3. Деятельность общественных советов посредством освещения в СМИ

1.3.1. Анализ республиканских СМИ

МИД РК

Основной фокус в СМИ направлен на информирование населения о деятельности ОС в части размещения итогов участия казахстанской делегации в сессии Генеральной Ассамблеи ООН, а также приоритетах членства РК в Совете Безопасности ООН. Кроме того рассматривается реализация государственных программ, обсуждаются темы экономии расходов на внешнеполитическую деятельность дипломатов, итоги спецоперации «Жусан», акции «Русафа», результаты участия казахстанских экспертов в зарубежных мероприятиях, юбилейные мероприятия 2020 года, а также работа проектного офиса «Адалдық алаңы».

МИИР РК

Основной фокус в СМИ направлен на информирование населения о деятельности ОС в части размещения докладов об итогах деятельности подведомственных комитетов. В ходе слушаний обсуждались вопросы по: проекту Кодекса РК «О недрах и недропользовании по части ТПИ», «О недрах и недропользовании по части УВС», концепции третьей пятилетки ГПИИР, итогам исполнения республиканского бюджета, исполнению годового Стратегического плана министерства, задачам комитетов по инвестициям, индустриальному развитию и промышленной безопасности. В рамках заседаний ОС публикуется информация итогов деятельности отраслевых комитетов министерства в сфере транспорта, геологии и недропользования, технического регулирования и метрологии, мерам противодействию коррупции и коррупционных рисков. Обсуждение реализации государственных программ наблюдается на примере жилищного строительства «Нұрлы жер» и принимаемым мерам по повышению доступности жилья для малообеспеченных семей.

МФ РК

Основной фокус в СМИ направлен на информирование населения о деятельности ОС в части размещения докладов об итогах участия казахстанской делегации в сессии Генеральной Ассамблеи ООН, а также приоритетах членства Казахстана в Совете Безопасности ООН.

ОС информирует о проведенном Комитетом государственных доходов анализе ключевых показателей эффективности. На постоянную повестку выносятся информация о текущем положении ОС, избрании председателей, секретарей, комиссии и Президиума, а также годовых планах работы по государственным финансам. На ОС заслушиваются

отчеты председателя Комиссии по рассмотрению проектов: бюджетных программ, стратегических планов, государственных и правительственных программ. Кроме того, годовой республиканский бюджет, мероприятия министерства в рамках государственного задания, ходе автоматизации бизнес-процессов. Особое внимание уделяется деятельности Апелляционной комиссии по рассмотрению жалоб налоговых и таможенных вопросов, на примере проекта всеобщего декларирования налоговой отчетности.

МЭГПР РК

Основной фокус в СМИ направлен на информирование населения о деятельности ОС в части размещения докладов об итогах участия в выездных мероприятиях по экологическому мониторингу, актуальных экологических проблем Мангыстауской, Алматинской областей. На ОС рассматриваются проекты по сохранению и устойчивому использованию биологического разнообразия, развитию экотуризма, национальных парков страны. Членами комиссии рассматриваются итоги республиканского конкурса «Зеленый офис»; экологические экспертизы и разрешения; контрольно-инспекционная деятельность; использование мобильного приложения «AirKz» РГП «Казгидромет». Кроме того, СМИ публикуют уведомительные материалы о запланированных заседаниях ОС посредством онлайн-трансляций Zoom.

МИОР РК

Основной фокус в СМИ направлен на информирование о деятельности общественных советов при министерстве. Деятельность ОС связана с участием гражданского сектора и общественности в повышении качества госуслуг, взаимодействию с НПО в сфере образования, взаимодействию с квазигосударственным сектором. В рамках ОС рассматривается реализация Концепции «Слышащего государства», роли гражданского общества в реализации Послания Президента, установлении обратной связи с населением, реализации мер по поддержке населения в условиях ЧС и карантинного режима. Кроме того, обсуждаются вопросы информационной работы и поддержке СМИ, государственной политики в сфере межэтнических отношений. ОС рассматривают проекты НПА, социально-ориентированный комплекс мер касательно улучшения санитарно-эпидемиологического состояния, качества медицинских услуг. Также участие ОС МИОР РК в Республиканском Мажилисе общественных советов. Обсуждение реализации государственных программ членами ОС осуществляется на примере программы «Информационный Казахстан - 2020». Особое внимание уделяется совершенствованию взаимодействия третьего сектора с государственными органами и поддержке волонтерства.

Запуск Единого портала государственных программ консолидирует общество-значимые проекты в рамках общественных слушаний. При министерстве создана специальная комиссия. ОС предложено активно включаться и делиться не только проблемами и вопросами, но и опытом. В СМИ размещены материалы уведомительного характера об объявлении конкурса избрания членов ОС в сфере информации и общественного развития. Взаимодействие ОС с центральными государственными органами выполняется посредством сотрудничества, например, на основе меморандума с ВС РК в области медиации и примирительных процедур в гражданском обществе.

МКС РК

Основной фокус работы направлен на обсуждение ежегодных Посланий Президента РК, реформы государственного языка и перехода на латиницу, политике трехязычия. Обсуждение реализации социально-значимых мероприятий осуществляется на примере проектов в рамках 175-летия Абая Кунанбаева, 1150-летия Аль-Фараби. Особый акцент направлен на оценку работы Комитета по развитию языков и общественно-политической работы МКС РК.

МНЭ РК

Основной фокус в СМИ направлен на обсуждение кредитования бизнеса, государственной поддержки, цифровизации финансового сектора. Имеется информация о региональных мероприятиях подразделений Комитета по регулированию естественных монополий, защите конкуренции и прав потребителей в рамках организации общественных приемных для граждан. Также, в рамках данных мероприятий ОС получает запросы от граждан по вопросам тарифообразования электро-, тепло-, водоснабжения, а также защиты прав потребителей. Кроме этого, общественные приемные при МНЭ РК рассматривают проблемы рекламного рынка, поддержки субъектов МСБ. Основной акцент на заседаниях -

обсуждение реализации государственных программ проекта «Ауыл - ел бесігі».

1.3.2. Анализ региональных СМИ

Алматинская область

Согласно данным МИОР РК[15] на начало 2020 года в регионе зарегистрировано **192** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **150,** электронные - **7,** интернет-СМИ - **35.** Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **42** единиц или **22%** от общего количества.*

Язык публикаций - государственный и русский.

Основной фокус СМИ направлен на информирование об избрании, обновлении составов ОС, отчетных выступлений руководства региона с докладами об итогах социально-экономического развития перед членами ОС области.

Также обсуждаются проблемы жилищно-коммунального характера: проблемы раздельного сбора и утилизации мусора, парковки, качество дорожного полотна, стихийная торговля.

Контроль за исполнением государственных программ можно увидеть на примере проекта «О бюджете Алматинской области на 2020-2022 годы, программ «Экономика простых вещей», «Дорожная карта бизнеса-2020», «Увеличение местного содержания». Из резонансных тем можно выделить: вопросы стихийных мусорных свалок в арыках.

Акмолинская область

Согласно данным МИОР РК[16] в регионе зарегистрировано **120** СМИ.

*Из них **95** относятся к периодически печатным изданиям, **10** к электронным, **15** – интернет-СМИ. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **5** единиц или **21%** от общего количества.*

Язык публикаций - русский.

Все материалы опубликованы в позитивно-нейтральной тональности. Негативная реакция и критика в части деятельности ОС отсутствует. Основной акцент ОС - отчетная работа открытых заседаний.

Материалы СМИ включают публичную деятельность ОС и направления по: социально-экономическому развитию региона, обсуждению нормативно-правовых актов, ЖКХ качество предоставления государственных услуг, экологии. Имеет место проведение общественных слушаний по нормативно-правовым актам, в ряде сфер: утверждение методики ежегодной оценки деятельности административных государственных служащих утверждение положений госорганов, регламента государственных услуг и др. Также члены ОС принимают участие на выездных социальных мероприятиях, совещаниях, проводимых государственными органами.

Атырауская область

По данным МИОР РК[17] в регионе зарегистрировано **76** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **56**, электронные - **4**, интернет-СМИ - **16**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **20** единиц или **26%** от общего количества.*

Язык - преимущественно государственный. Все материалы опубликованы в позитивно-нейтральной тональности. Основной акцент ОС сделан на отчетной работе открытых заседаний.

Тематика материалов публичной деятельности общественных советов имеет следующие направления: социально-экономическое развитие, ЖКХ, качество предоставления государственных услуг, реализация государственных программ, социальная инфраструктура. Из резонансных - строительства нового мусорного полигона и рекультивации старой свалки бытовых отходов. Кроме того, широко освещается выездная деятельность общественных советов и проведение мероприятий с участием центральных государственных органов.

Актюбинская область

Согласно данным МИОР РК[18] на начало 2020 года в регионе зарегистрировано **96** СМИ.

[15] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[16] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[17] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[18] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

*Из них периодически печатные издания - **74**, электронные - **8,** интернет-СМИ - **14**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **22** единицы или **23%** от общего количества.*

Язык публикаций - русский. Основной фокус СМИ направлен на информацию об избрании, обновлении составов ОС, отчетных выступлений руководства региона с докладом об итогах социального положения населения перед членами ОС области. Также на заседаниях обсуждаются вопросы борьбы с туберкулезом, прозрачность квазигосударственного сектора, проблематика букмекерских контор и игорных заведений, дефицит образовательных учреждений и т.д. Большое внимание ОС области уделяет проблемам инженерной инфраструктуры – жилищного сектора, качество сетей электро- и водоснабжения, транспортной системе и реконструкция дорожного полотна. Примером является ситуация с Банком низкообогащенного урана, который расположен на территории УМЗ.

Восточно-Казахстанская область

Согласно данным МИОР РК[19] на начало 2020 года в регионе зарегистрировано **164** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **130**, электронные - **13**, интернет-СМИ - **21**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **34** единиц или **21%** от общего количества.*

Язык публикаций - русский. Основной фокус СМИ направлен на информацию об избрании, обновлении составов ОС, отчетных выступлений руководства региона с докладом об итогах социально-экономического развития перед членами ОС области. Также на заседаниях обсуждаются вопросы здравоохранения, инфраструктурного развития региона, состояние садоводческих товариществ, цены на продукты питания, льготное кредитование МСБ, состояние качества воздуха, вывоз ТБО и др. Большое внимание акимат области уделяет решению экологической тематике, тарифов на коммунальные услуги.

Жамбылская область

Согласно данным МИОР РК[20] в регионе зарегистрировано **135** СМИ.

*Из них **86** относятся к периодически печатным изданиям, к электронным - **5**, интернет-СМИ - **44**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **49** единиц или **36%** от общего количества.*

Язык публикаций - русский.

Все материалы опубликованы в позитивно-нейтральной тональности. Негативные реакции и критика в части деятельности ОС отсутствуют. Основной акцент работы ОС сделан на отчетную работу открытых заседаний. Тематика материалов по ОС выстроена по следующим направлениям: общественная активность молодежи, социально-экономическое положение региона, вопросы земельных ресурсов, доступности воды в сельских районах, общественной безопасности, ЖКХ, социальной инфраструктуры. Кроме того, в СМИ размещается информация о проведении конкурса в состав рабочих групп, образуемых при ОС, а также персональные интервью с председателями о результатах работы и запланированных мероприятиях.

Темы, выносимые на обсуждение, носят разноплановый характер - от индикаторов развития области до рассмотрения коррупционных рисков в госорганах и подведомственных организациях. Также рассматриваются вопросы проведения тепломагистралей, аренды пастбищ и земель лесного фонда. Имеет место рассмотрение прямых обращений в ОС области, например, обеспечение занятости жителей г. Жанатас, выплаты компенсаций и рассмотрение нарушений руководителей сферы здравоохранения и образования, а также качества жилищно-коммунального обслуживания. В числе болевых точек названа работа водоснабжающей организации, выставляющей жителям счета на оплату исходя из собственных интересов, без учета показаний измерительных приборов. Данный вопрос был решен членами ОС.

Западно - Казахстанская область

Согласно данным МИОР РК[21] в регионе зарегистрировано **114** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **93**, электронные - **10**, интернет-СМИ - **11**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **21** единиц или **18%** от общего количества.*

Язык публикаций - преимущественно на государственном языке.

Все материалы опубликованы в позитивно-нейтральной тональности.

[19] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

[20] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

[21] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

Материалы по освещению деятельности ОС направлены на: социально-экономическое развитие региона, ЖКХ, качество предоставления государственных услуг, реализации государственных программ, социальная инфраструктура.

Обсуждаемые темы ОС: безопасность движения транспорта, меры по снижению коррупционных рисков в сфере госзакупок. Одной из эффективных мер является блокировка ОС Жангалинского района решения акима района о покупке автомобиля на сумму 11 миллионов тенге.

Карагандинская область

По данным МИОР РК[22] в регионе зарегистрировано **333** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **278**, электронные - **30,** интернет-СМИ - **25.** Совокупность источников в интернет-пространстве составляет **55** единицы (**16%** от общего количества).*

Язык публикаций преимущественно русский.

Все материалы имеют позитивно-нейтральную тональность.

Негативная реакция и критика в части деятельности ОС отсутствует.

СМИ информируют население о деятельности ОС по следующим направлениям: социально-экономическое развитие региона, ЖКХ, качество предоставления государственных услуг, реализация государственных программ, социальная инфраструктура. Основная деятельность - заслушивание отчетов руководителей государственных органов о результатах работы и администраторов бюджетных программ. Наряду с этим, ОС осуществлялся мониторинг деятельности местных исполнительных органов в части реализации программ по благоустройству и санитарной очистки города, проведению ремонта автомобильных дорог контроль за ветеринарной безопасностью, мониторинг цен на основные виды продуктов питания в торговых точках.

Костанайская область

По данным МИОР РК[23] на начало 2020 года в регионе зарегистрировано **151** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **115**, электронные - **25**, интернет-СМИ - **11**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **36** единиц или **24%** от общего количества.*

Язык публикаций преимущественно русский.

Материалы имеют, как и позитивную, так и негативную тональность. Критика направлена на эффективность работы ОС со стороны НПО и представителей ОС. Чаще критикуется дублирование функций с маслихатами и различными консультативно-совещательными органами, где итоги деятельности сводятся к заслушиванию отчетов госорганов и используются все виды общественного контроля.

Резонансными темами обсуждения на ОС стали: принятие норм потребления товарного газа; слушания по утверждению норм потребления товарного газа для тех, кто не имеет приборов учета (ОС возвращался к этому вопросу трижды); обсуждение спорных статей Земельного кодекса, по которым объявлен мораторий (одно из заседаний по данному вопросу прошло с участием акима области и министра сельского хозяйства РК). Не остаются без внимания вопросы - повышения тарифов на проезд в общественном транспорте, вывоза твердо-бытовых отходов, работы платных парковок и т.д.

Кызылординская область

По данным МИОР РК[24] на начало 2020 года в регионе зарегистрировано **159** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **131** электронные - **7**, интернет-СМИ - **21**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **28** единиц (**17%** от общего количества).*

Язык публикаций преимущественно государственный.

Все материалы опубликованы в позитивно-нейтральной тональности. Негативные реакции и критика в части деятельности ОС отсутствуют.

Исходя из опубликованных материалов, публичная деятельность ОС распределена по следующим направлениям: социально-экономическое развитие региона, ЖКХ, качество предоставления государственных услуг, реализации государственных программ, социальная инфраструктура. Подача информации сфокусирована на проведении заседаний общественных слушаний, которые были проведены по: предварительной оценке воздействия на окружающую среду при эксплуатации месторождения Карабулак; реконструкции и расширению объекта ГКП; технологической схеме разработки месторождения Хаиркелды;

[22]https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

[23]https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

[24]https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

эксплуатация подземных вод на участках скважин; строительству опережающих добывающих скважин; строительству компрессорной станции «Караозек»; обустройству новых эксплуатационных скважин; строительству установки по приготовлению аммиачной воды; состоянию больниц и аптек необходимыми лекарствами.

Из резонансных тем - обсуждение проблемы полигона накопления твердых бытовых отходов в г. Кызылорда. Также в числе проблем, поднимаемых ОС - избыточное количество учащихся, которое решится за счет строительства новых школ.

Мангыстауская область

Согласно данным МИОР РК[25] в регионе зарегистрировано **64** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **41**, электронные - **5**, интернет-СМИ - **18**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **23** единиц (**36%** от общего количества). Данный показатель является последним среди административных единиц.*

Язык публикаций преимущественно русский.

Все материалы опубликованы в позитивно-нейтральной тональности. В тоже время имеет место критика деятельности общественных советов и руководства региона. СМИ широко информируют население о принятии решений, в части резонансных вопросов, поднимаемых ОС. Основной акцент - оценка решений местных исполнительных органов.

Павлодарская область

По данным МИОР РК[26] на начало 2020 года в регионе зарегистрировано **128** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **107**, электронные - **10**, интернет-СМИ - **11**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **21** единиц (**16%** от общего количества).*

Язык распространения публикаций - русский.

Материалы имеют нейтральную тональность. Критика в сторону эффективности общественных советов отсутствует. Основной акцент ОС сконцентрирован на мониторинге социального обеспечения населения.

Основной фокус СМИ направлен на информацию избрании и об обновлении составов ОС.

Вывод: как показывают СМИ, деятельность в рамках общественных слушаний, решении общественно-значимых проблем региона ниже, чем в остальных областях. Отсутствует критика и оценка со стороны населения к деятельности ОС. Также нет информации о реализуемых проектах или выездных мероприятиях. СМИ не дают представление об актуальных проблемах региона и влияния ОС на их решение.

Северо-Казахстанская область

По данным МИОР РК[27] на начало 2020 года в регионе зарегистрировано **74** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **60**, электронные - **5**, интернет-СМИ - **9**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **14** единиц (**19%** от общего количества).*

Язык распространения публикаций - русский.

Материалы опубликованы в нейтральной тональности. Критика в части деятельности ОС - параллельные полномочия с маслихатами. Основной акцент направлен на мониторинг социально-экономического развития населения, также рассматриваются вопросы контроля за исполнением государственных программ. В части работы общественных советов размещается информация по обновлению составов. Отмечается работа ОС при областном департаменте полиции.

Туркестанская область, г. Шымкент

В соответствии с данными МИОР РК[28] на начало 2020 года в регионе зарегистрировано **570** СМИ.

*Из них **414** относятся к периодическим печатным изданиям, **18** - к электронным, **138** - интернет-СМИ. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **156** единиц (**27%** от общего количества). Данный показатель является третьим среди административных единиц.*

[25] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[26] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[27] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
[28] https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru

Язык публикаций – государственный, русский.

Все материалы опубликованы в позитивно-нейтральной тональности. Негативные реакции и критика в части деятельности ОС в материалах отсутствуют. Внутреннее содержание опубликованных материалов позволяет сделать вывод о том, что публичная деятельность ОС акцентируется на следующих направлениях: социально-экономическое развитие региона, объем инвестиций в региональную экономику.

г. Нур - Султан

Согласно данным МИОР РК на начало 2020 года в регионе зарегистрировано **657** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **490**, электронные - **30**, интернет-СМИ - **137**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **167** единиц (**25%** от общего количества). Данный показатель является вторым среди административных единиц.*

Язык - преимущественно государственный.

Основной фокус СМИ направлен на информацию об итогах расширенного заседания в Правительстве. На заседаниях ОС обсуждают вопросы поддержки МСБ, передачи городских объектов в коммунальную собственность, как расходуются средства ФСМС, платных парковок, вопросам проблемных объектов - недостроенные жилые дома.

г. Алматы

Согласно данным МИОР РК на начало 2020 года в регионе зарегистрировано - **1308** СМИ.

*Из них периодически печатные издания - **1112**, электронные - **62**, интернет-СМИ - **134**. Таким образом, совокупность источников в интернет-пространстве данного региона составляет **196** единиц (**15%** от общего количества). Данный показатель является первым среди административных единиц.*

Язык публикаций - русский.

Основной фокус СМИ - информация об отчетных выступлениях руководителей местных исполнительных органов перед членами ОС области. Пример обратной связи акимата и ОС города - проект реконструкции Ботанического сада в г. Алматы. На заседаниях ОС обсуждаются вопросы строительства центра социальной адаптации для людей без определенного места жительства, о жилой застройке в предгорьях, строительства теплоэлектростанции, борьбе с коронавирусной инфекцией, концепции нулевой смертности на дорогах. Реализация государственных программ обсуждается на примере программы продуктивной занятости и массового предпринимательства «Енбек».

1.4. Деятельность общественных советов посредством социальных сетей

1.4.1. Анализ страниц ОС в социальных сетях

Проведен анализ 8-ми существующих страниц в социальной сети Facebook: Акмолинской[29]; Атырауской[30]; Жамбылской[31]; Мангистауской областей[32]; г. Алматы[33]; г. Нур-Султан[34]; г. Шымкент[35]; г. Караганды[36] за период с 2016 по 2020 год включительно. Общие выводы: **во-первых,** практически все страницы были созданы в 2016 году; **во-вторых,** не на всех страницах регулярно размещается информация; **в-третьих,** не вся информация имеет отношение к основной деятельности ОС.

Рассмотрим, как менялась общая динамика публикаций на страницах общественных советов (см. диаграмму 8. «Общее количество публикаций за 2016-2020 гг.»: 1) наибольшее количество публикаций размещено на страницах г. Алматы (43% от общего количества всех публикаций региональных общественных советов), Жамбылской области (42%), г. Нур-Султан (4%); 2) наименьшее количество в г. Караганда (1%), Мангистауской области (2%), г. Шымкент (0,5%).

[29] https://facebook.com/301174420397930
[30] https://facebook.com/295842164087383
[31] https://facebook.com/2117046425201846
[32] https://facebook.com/568449740163739
[33] https://facebook.com/1754829861428513
[34] https://facebook.com/289337724812083
[35] https://facebook.com/300309033661570
[36] https://facebook.com/1328533210517900

Рисунок 15.

При рассмотрении публикаций по «Основной деятельности» (информация по: проведенным заседаниям, слушаниям, анонсам, отчетам, назначениям в общественных советах и т.д.) можно отметить следующее (см. Рисунок 16).

- наибольшее количество публикаций было размещено общественными советами в г. Алматы (71%), Жамбылской области (7%), г. Нур-Султан (6%);
- наименьшее - г. Караганда (3%), Мангистауская область (2,7%), г. Шымкент (0.6%).

Рисунок 16.

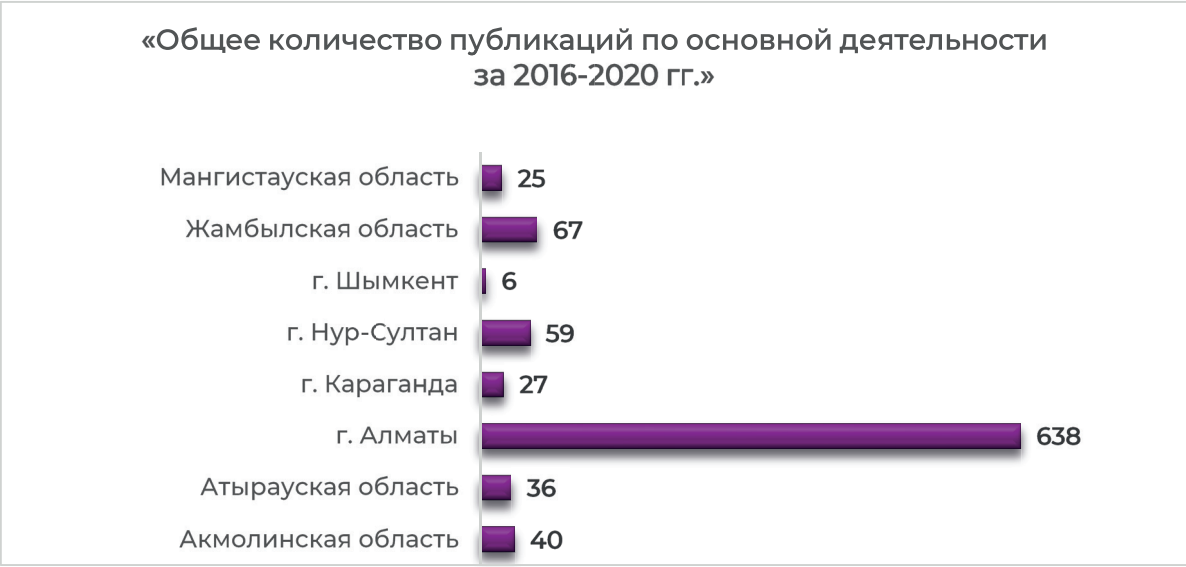

Анализ публикаций в разрезе регионов показывает следующее.

г. Нур-Султан

Страница Faceboo[37] была создана в мае 2017 года. Общее количество подписчиков составило 1580 человек. По данным Комитета статистики[38] в городе проживает 1 166 тыс. человек. Таким образом, указанное количество подписчиков составляет менее 1% жителей, заинтересованных в развитии и реализации общественных советов.

Для понимания отсутствия интереса к странице необходимо рассмотрение того, как осуществляется оповещение и привлечение интереса населения со стороны ОС города.

1. Последняя публикация датируется 23 октября 2020 года. Страница периодически обновляется и имеет место размещение новостей о деятельности ОС.

Рисунок 17.

2. Анализ предыдущих публикаций показывает, что тематика публикаций посвящена основной деятельности. Так, из общего числа размещенных публикаций - 86% по основной деятельности (см. Рисунок 17).

3. По сравнению с показателем общереспубликанских публикаций о деятельности общественных советов вклад области – 3,8%.

Рисунок 18.

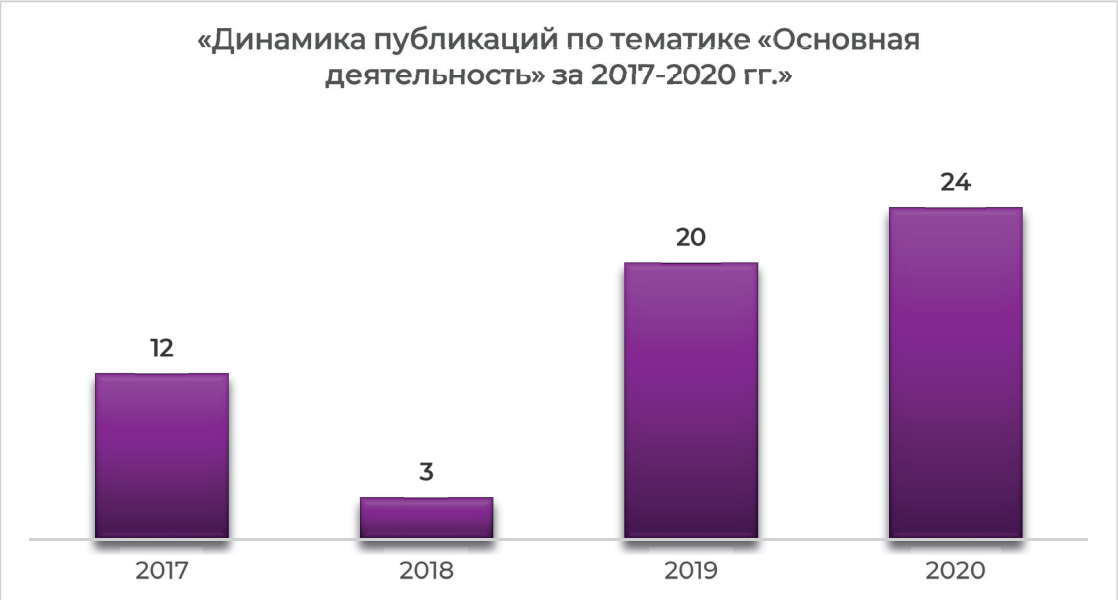

4. Динамика публикаций по основной деятельности показывает, что активность пришлась на 2020 год (35%), 2019 год (29%), 2017 год (17%) и 2018 (4%).

5. Часть публикаций, размещенных на странице комментируется и есть небольшая заинтересованность со стороны населения.

[37]https://facebook.com/289337724812083

[38]https://taldau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/268012

Рисунок 19.

6. Facebook - социальная сеть, где большая часть трафика приходится на мобильные устройства, что говорит об адаптации обложки под них. На Рисунке 20 показано, как видят пользователи обложку на смартфонах.

По вопросам к обложке на ПК: обложка панорамного вида города. Информация по странице отсутствует: адрес, логотип, ссылку на сайт, номер телефона, текст в верхней части.

7. Наименование страницы «Общественный Совет г. Нур-Султан».

8. Описание страницы отсутствует.

9. Уникальные данных нет.

Рисунок 20

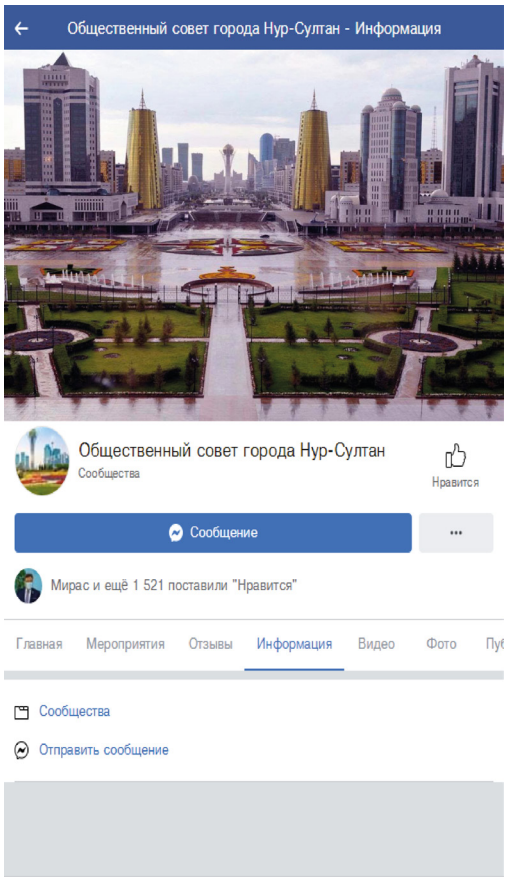

В части визуального восприятия: основная часть фотографий публикуется с заседаний, встреч, обсуждений и т.д. В тоже время публикация процесса рассмотрения важных документов; инфографики о том, сколько заседаний было проведено и какие решения были приняты отсутствуют.

Видео: залито 1 видео (26 августа т.г.).

Активность можно увидеть через просмотр показателей:

1) среднее число лайков на пост – 5;

2) комментарии на все посты – в среднем 1-2.

г. Алматы

Страница Facebook[39] была создана в апреле 2016 года. Общее количество подписчиков на страницу составило 1750 человек.

По данным Комитета статистики[40] в городе проживает 1 943 тыс. человек. Таким образом, указанное количество подписчиков менее 1% жителей, заинтересованных в развитии и реализации ОС.

1. Последняя публикация датируется 30 октября 2020 года. Страница периодически обновляется новостями о деятельности ОС.

Рисунок 21.

2. Анализ предыдущих публикаций показывает, что тематика публикаций посвящена основной деятельности. Так, из общего числа размещенных публикаций – 82,5% по основной деятельности (см. рисунок 21.)

3. По сравнению с показателем общереспубликанских публикаций о деятельности ОС вклад г. Алматы можно назвать наилучшим – **43,6%.**

4. Динамика публикаций по основной деятельности показывает, что активность пришлась на 2019 год (29%), 2020 год (23%), 2018 год (22%), 2017 год (20%) и 2016 год (4%).

Рисунок 22.

Большая часть публикаций, размещенных на странице комментируется и есть небольшая заинтересованность со стороны населения.

[39]https://facebook.com/1754829861428513

[40]https://taldau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/268020

Рисунок 23.

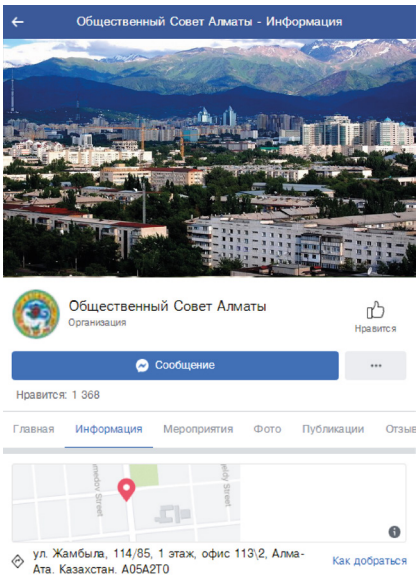

6. На Рисунке 23 показано, как видят пользователи обложку на смартфонах.

На фото - панорамный вид г. Алматы.

7. Наименование страницы - Общественный Совет Алматы.

8. В описании страницы указано - официальная страница Общественного совета г. Алматы

9. Уникальные данные: присутствуют связанные группы «kz Қасым-Жомарт Тоқаевты қолдаймыз!», «Правозащитники Казахстана», «Гражданский патруль - Казахстан».

Анализ действий под конкретными публикациями сделать невозможно ввиду их отсутствия. Из существующих инструментов, позволяющих продвигать страницу в социальных сетях, хэштеги, геолокация и другие не используются.

Рисунок 24.

В части визуального восприятия: основная часть фотографий - стоковые фото и картинки с текстом. Рекомендуется показ «человеческих лиц», то есть живых людей, которые вызовут больше внимания, чем обезличенные и красивые картинки. Кроме того, стоит опубликовать процесс рассмотрения важных для документов; инфографиков о том, сколько заседаний было проведено и с каким результатом.

Видео: на странице 3 видео (последнее видео было выложено 1 октября т.г.), статистика просмотров низкая.

За активный период:

1) среднее число лайков на пост – **7;**

2) комментарии в неделю – **10.**

3 интервал между публикациями – 1-3 дня.

Вывод: на данный момент страница Facebook находятся в активном состоянии. Публикаций размещаются периодически, присутствуют инфографики, фото с мест мониторинга, заседаний и встреч, кроме того публикуются критические вопросы.

Акмолинская область

Страница Facebook[41] была создана в ноябре 2017 года. Общее количество подписчиков на страницу составило 53 человека. По данным Комитета статистики[42] в области проживает 736 735 тыс. человек. Таким образом, указанное количество подписчиков менее 1% жителей, заинтересованных в развитии и реализации ОС.

1. Последняя публикация датируется 16 января 2019 года. Данный факт свидетельствует о том, что практически два года страница не обновляется и возможно, прекратила дальнейшую работу по оповещению своей деятельности в Facebook. В тоже время страниц с аналогичным названием в других социальных сетях во время проведения анализа обнаружено не было.

Рисунок 25.

2. Анализ предыдущих публикаций показывает, что тематика публикаций посвящена основной деятельности. Так, из общего числа размещенных публикаций – 87% по основной деятельности (см. рисунок 26).

3. По сравнению с показателем общереспубликанских публикаций о деятельности ОС вклад области составляет - 2%.

Рисунок 26.

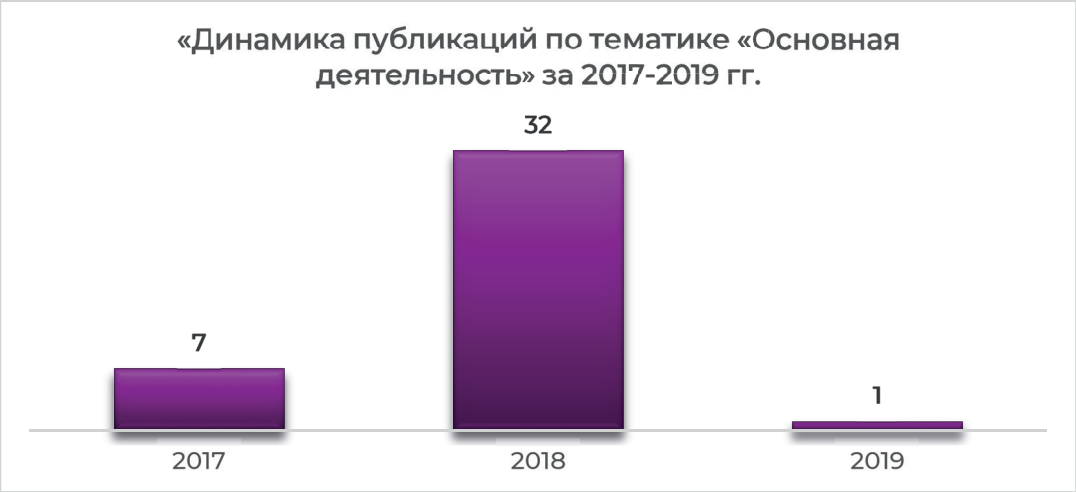

4. Динамика публикаций по основной деятельности показывает, что активность пришлась на 2018 год (80%), 2017 год (17%), 2019 год (3%).

5. Большая часть публикаций, размещенных на странице не комментируется со стороны населения.

6. О незаинтересованности работы ОС свидетельствует и отсутствие лайков.

[41] https://facebook.com/301174420397930

[42] https://taldau.stat.gov.kz/ru/NewIndex/GetIndex/703831?keyword=%D1%87%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F

Рисунок 27.

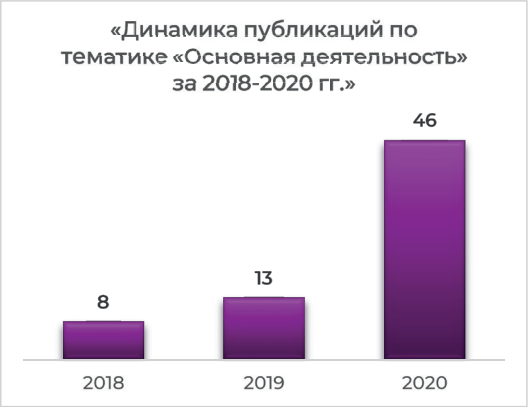

7. Фото обложки - панорамный вид Бурабая и логотип «Aqmola region». Рекомендуются прикрепить фото общественного совета (здание, процесс заседания перед населением и т.д.). На скриншоте показано, как видят пользователи обложку на смартфонах.

Обложке на ПК: обложка перенасыщена информацией, на ней расположены: логотип, ссылка на сайт, номер телефона, текст в верхней части.

8. Наименование страницы: Общественный совет Акмолинской области.

9. Описание страницы. Указаны контакты (сайт, телефон, почта).

10. Уникальные данные отсутствуют. Анализ действий под конкретными публикациями сделать невозможно ввиду их отсутствия. Из существующих инструментов, позволяющих продвигать страницу в социальных сетях, например, хэштеги, геолокация и другие не используются.

Рисунок 28.

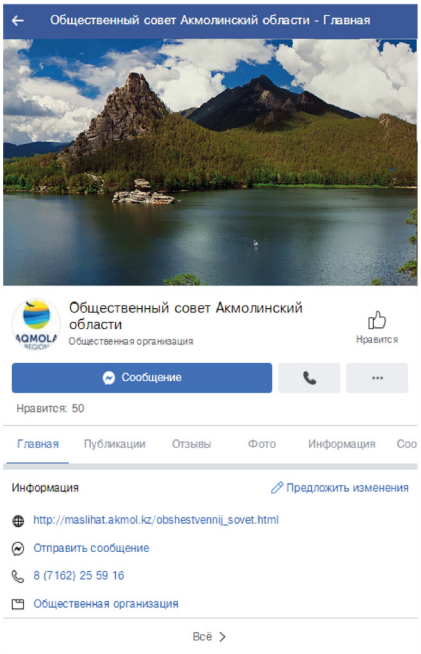

В части визуального восприятия - основная часть фотографий - фотографии из заседания. Рекомендуется публиковать процесс встреч с населением, мониторинговые группы, как на местах проводят проверки; инфографику о том, сколько заседаний было проведено и с каким итогом.

Видео: на странице видеоматериалы отсутствуют.

За активный период:

1)среднее число лайков на пост – 1;

2) комментарии на все посты – 8.

3) среднее количество публикаций в неделю – 3, но интервал между публикациями 1 месяц, периодичность отсутствует.

Жамбылская область

Страница Facebook[43] была создана в августе 2018 года. Общее количество подписчиков на страницу составило - 277 человек. По данным Комитета статистики[44] области проживает 1 136 тыс. человек. Таким образом, указанное количество подписчиков менее 1% жителей, заинтересованных в развитии и реализации ОС.

1. Последняя публикация была датирована 22 октября 2020 года. Страница периодически обновляется новостными событиями не связанным с деятельностью и новостями ОС.

[43]https://facebook.com/2117046425201846

[44]https://taldau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/255577

Рисунок 29.

2. Анализ предыдущих публикаций показывает, что тематика публикаций посвящена основной деятельности. Так, из общего числа размещенных публикаций - 90,7% по общей информаций (см. рисунок 29).

3. По сравнению с показателем общереспубликанских публикаций о деятельности ОС вклад области можно наилучшим – 8,8 %.

4. Динамика публикаций по основной деятельности показывает, что активность пришлась на 2018 год (80%), 2017 год (17%), 2019 год (3%).

Рисунок 30

5. Большая часть публикаций, размещенных на странице комментируется и есть небольшая заинтересованность со стороны населения.

6. На скриншоте показано, как видят пользователи обложку на смартфонах.

На обложке на ПК: изображены местные достопримечательности имеется сайт и почта ОС.

7. Наименование страницы «Жамбыл облысы қоғамдық кеңесі».

8. Описание страницы. «Жамбыл облысы қоғамдық кеңестерінің ресми сайты. Сайт Жамбыл облысы әкімдігінің ішкі саясат басқармасының қолдауымен жүргізілуде», описание на русском отсутствует.

Рисунок 31

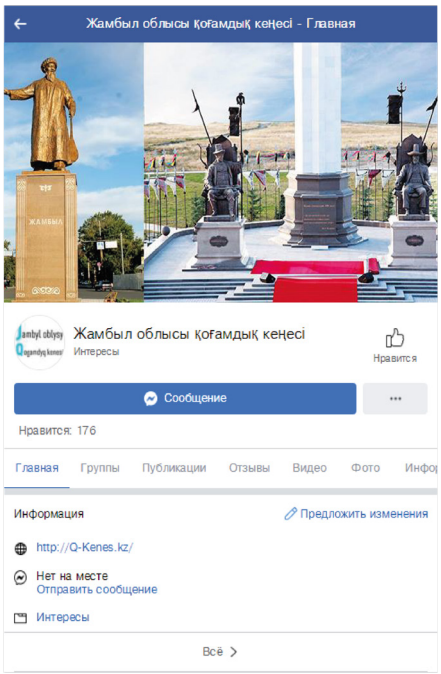

9. Уникальные данные: связанные группы «Turaninfo.kz», «Тараз. Открытый диалог».

Анализ действий под конкретными публикациями сделать невозможно ввиду их отсутствия. Из существующих инструментов, позволяющих продвигать страницу в социальных сетях, например, хэштеги, геолокация и другие не используются.

Видео: загружено - 41 видео, последнее 28 октября т.г. Все видео информируют о деятельности ОС: работа мониторинговых групп, встречи с населением. Данный вид продвижения приводит к росту заинтересованности со стороны населения.

За активный период:

1) среднее число лайков на пост – **0,2%;**
2) комментарии на все посты – **0,1%.**
3) периодичность публикаций – очень высокая, в день по 15-20 постов (не по деятельности ОС), что приводит к перенасыщению публикаций.

Анализ страниц ОС в социальных сетях

2016

- Атырауская область
- Жамбылская область
- Мангистауская область
- Город Алматы

2020

- Акмолинская область
- Город Шымкент
- Город Нур-Султан
- Город Караганда

1. Практически все страницы были созданы в 2016 году
2. не вся информация имеет отношение к основной деятельности ОС
3. Не на всех страницах регулярно размещается информация

Не все страницы созданы в 2016 году

Не вся информация имеет отношение к основной деятельности ОС

Нерегулярно размещается информация

Анализ сайтов ОС

kazkenes.kz

Последние данные были опубликованы 28 ноября 2019 года

Актюбинская область
На сайте областного ОС имеется только объявление о проведении в члены ОС области, другой информации нет.

город Алматы
Сайт работает - новости обновляются, он удобен в пользовании, в меню имеется подробное описание.
Из минусов - отсутствуют видеоматериалы.

Жамбылская область
На сайте информация не размещается с 2019 года.

Атырауская область
На сайте информация не размещается с апреля 2019 года.

город Нур-Султан
Отсутствуют новости на сайте, информация не обновляется в казахской и русской версиях с апреля 2019 года.

Павлодарская область
На сайте наблюдается своевременное обновление.

Костанайская область
Информация об ОС размещена на сайте областного маслихата, публикации пополнялись последний раз 17 июня 2019 года.

Западно-Казахстанская область
На сайте информация не размещается с декабря 2019 года.

Алматинская область
Имеется информация о составе ОС от 25 февраля 2019 года.
Новости по деятельности ОС не размещаются.

Северо-Казахстанская область
Сайт ОС последний раз обновлялся 14 февраля 2020 года.

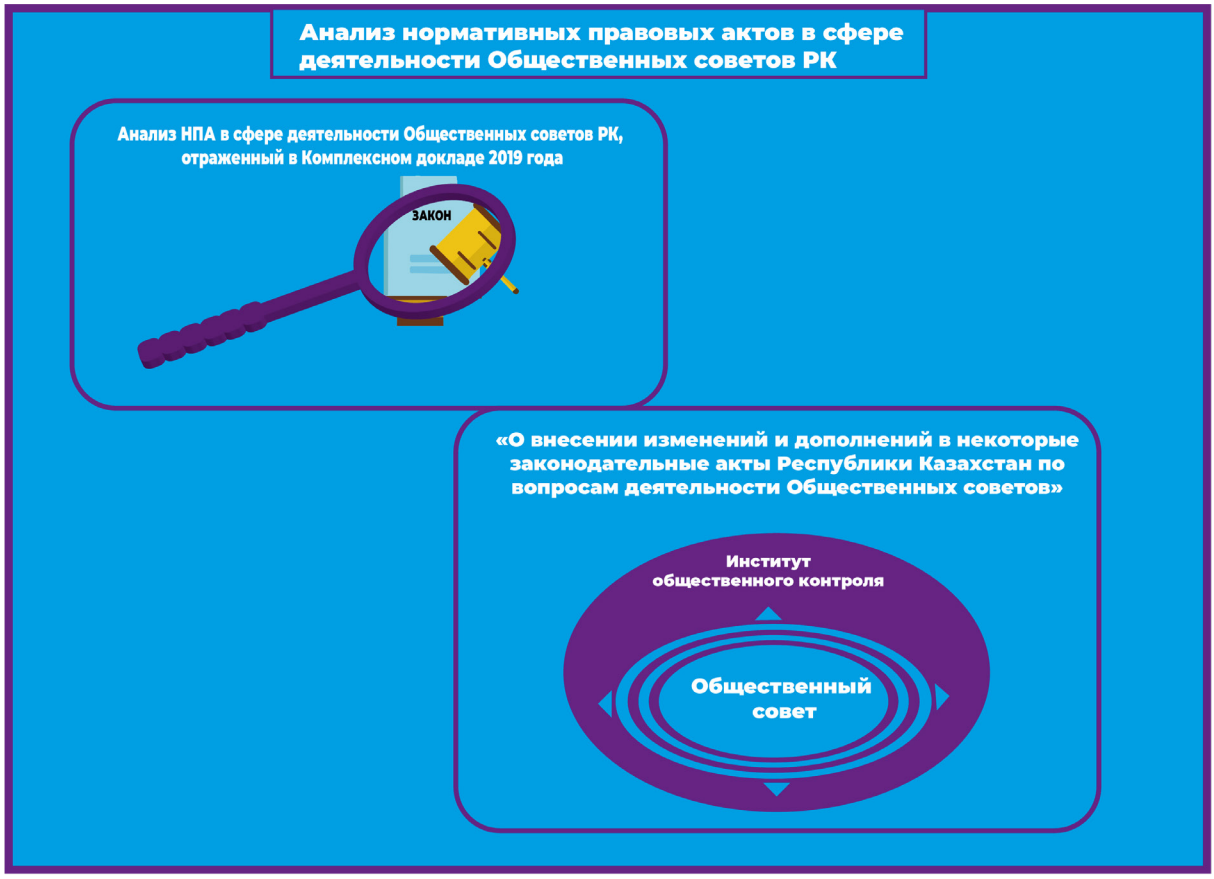

Вопрос анализа нормативных правовых актов в сфере деятельности ОС РК поднимался в Комплексном докладе 2019 года. Это связано с тем, что от правовой базы зависит то, как будет развиваться институт общественных советов, начавший работу с января 2016 года. Как показывает практика, механизмы, предусмотренные в законодательстве, оказались недостаточно продуманными. В этой связи были разработаны изменения в действующий Закон Республики Казахстан от 2 ноября 2015 года № 383-V «Об общественных советах» (далее - ЗРК «Об общественных советах») наряду с ним и изменения в сопутствующие нормативные правовые акты (далее - НПА).

2.1. Анализ НПА в сфере деятельности общественных советов РК, отраженный в Комплексном докладе 2019 года

В Комплексном докладе о деятельности ОС в Республике Казахстан за 2019 год представлены:

- обзор НПА в сфере деятельности ОС в Республике Казахстан;
- история изменений и дополнений НПА в целях обеспечения становления института ОС.

Также рассмотрен ЗРК «Об общественных советах» и изменения в сопутствующие НПА: ЗРК от 23 января 2001 года № 148 «О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан»; ЗРК от 16 ноября 2015 года № 401-V «О доступе к информации»; ЗРК от 16 января 2001 года № 142 «О некоммерческих организациях»; Постановление Правительства РК от 31 декабря 2015 года № 1194 «Об утверждении Типового положения об Общественном совете»; Постановление Правительства РК от 31 декабря 2015 года № 1191 «Об утверждении типовых требований к порядку организации и проведения общественных слушаний» и др.

Кроме того, рассмотрены принципы и задачи, заложенные в деятельность ОС. Отмечены формирование ОС республиканского и местного уровней, правовое обеспечение реализации полномочий ОС в области общественного контроля, формы общественного контроля.

В истории изменений и дополнений НПА в целом дан общий обзор того, что изменения и дополнения в ЗРК «Об общественных советах», в том числе технического характера, за период с 2016 года были внесены шесть раз.

Основной акцент сделан на проект Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты по вопросам деятельности общественных советов» (далее - ЗРК «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты по вопросам деятельности общественных советов»), принятом Постановлением Правительства Республики Казахстан от 27 ноября 2019 года № 882, в который вошли предложения разработанные рабочей группой при Министерстве информации и общественного развития РК; состоящей из членов ОС, юристов, представителей казахстанских и международных НПО. В целом, законопроект предусматривает нормы, направленные на совершенствование механизма формирования и прекращения полномочий членов ОС, дополнение прав и обязанностей ОС и их членов, организационное обеспечение деятельности.

2.2. Предложения, изложенные в рамках проекта Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности общественных советов»

В соответствии с Досье на проект Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности общественных советов» по состоянию на ноябрь 2019[45] года была проведена следующая работа. Разработан Проект Закона РК «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности общественных советов», который был внесен на рассмотрение Мажилиса Парламента РК постановлением Правительства РК от 27 ноября 2019 года № 882.

Изменения и дополнения вносились в следующие законодательные акты Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 23 января 2001 года «О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан», Закон Республики Казахстан от 28 октября 2019 года «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам регулирования агропромышленного комплекса».

Подготовлена Пояснительная записка Правительства Республики Казахстан от 27 ноября 2019 года № 21/П-31 к проекту Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности общественных советов» в Мажилис Парламента Республики Казахстан. В рамках Пояснительной записки указаны следующие проблемные вопросы: недостаточный уровень качественных составов общественных советов; наличие административного ресурса со стороны акиматов при проведении конкурсных процедур отбора членов ОС; отсутствие финансирования текущих расходов деятельности ОС (командировочные и канцелярские расходы, материально-техническое обеспечение, оплата работы привлеченных экспертов); слабое взаимодействие ОС с населением, недостаточный уровень активности и эффективности ОС.

Предложены изменения и дополнения по следующим направлениям: совершенствование механизма формирования и прекращения полномочий членов ОС: предоставление права общественным советам самостоятельно проводить довыборы, в том числе создание резервных листов; избрание руководителя рабочей группы по формированию общественных советов из гражданского сектора; регламентация полномочий процедуры прекращения членов ОС; предоставление права ОС самостоятельного принятия решений о рассмотрении проектов НПА; предложение о дополнении прав и обязанностей членов ОС; закрепление понятия «уполномоченный орган в сфере взаимодействия государства и гражданского общества»; подготовка Главе государства Национального доклада о деятельности ОС; решение вопроса по организационному обеспечению и финансированию некоторых аспектов деятельности ОС.

Даны прогнозы возможных экономических, социальных, правовых, экологических последствий действия принимаемого проекта Закона Республики Казахстан «О внесении

[45] https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36955083#pos=12;-44&sdoc_params=text%3D%25c2%25ab%25d0%259e%2520%25d0%25b2%25d0%25bd%25d0%25b5%25d1%2581%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b8%25d0%25b8%2520%25d0%25b8%25d0%25b7%25d0%25bc%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b8%25d0%25b9%2520%25d0%25b8%2520%25d0%25b4%25d0%25be%25d0%25bf%25d0%25be%25d0%25bb%25d0%25bd%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b8%25d0%25b9%2520%25d0%25b2%2520%25d0%25bd%25d0%25b5%25d0%25ba%25d0%25be%25d1%2582%25d0%25be%25d1%2580%25d1%258b%25d0%25b5%2520%25d0%25b7%25d0%25b0%25d0%25ba%25d0%25be%25d0%25bd%25d0%25be%25d0%25b4%25d0%25b0%25d1%2582%25d0%25b5%25d0%25bb%25d1%258c%25d0%25bd%25d1%258b%25d0%25b5%2520%25d0%25b0%25d0%25ba%25d1%2582%25d1%258b%2520%25d0%25a0%25d0%25b5%25d1%2581%25d0%25bf%25d1%2583%25d0%25b1%25d0%25bb%25d0%25b8%25d0%25ba%25d0%25b8%2520%25d0%259a%25d0%25b0%25d0%25b7%25d0%25b0%25d1%2585%25d1%2581%25d1%2582%25d0%25b0%25d0%25bd%2520%25d0%25bf%25d0%25be%2520%25d0%25b2%25d0%25be%25d0%25bf%25d1%2580%25d0%25be%25d1%2581%25d0%25b0%25d0%25bc%2520%25d0%25be%25d0%25b1%25d1%2589%25d0%25b5%25d1%2581%25d1%2582%25d0%25b2%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25bd%25d1%258b%25d1%2585%2520%25d1%2581%25d0%25be%25d0%25b2%25d0%25b5%25d1%2582%25d0%25be%25d0%25b2%26mode%3Dindoc%26topic_id%3D36955083%26spos%3D1%26tSynonym%3D1%26tShort%3D1%26tSuffix%3D1&sdoc_pos=0

изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности общественных советов», где в качестве правовых последствий принятия проекта закона выделено совершенствование механизма общественного контроля за деятельностью государственных органов ОС.

Представлен перечень законодательных актов, подлежащих изменению или признанию утратившими силу, в связи с принятием Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности общественных советов».

Даны финансово-экономические расчеты к проекту Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности общественных советов».

Разработана сравнительная таблица к Закону Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности общественных советов» в которой предложена новая реакция законопроекта с обоснованием вносимых поправок.

Предложены изменения:

- в ЗРК «О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан» в части передачи вопросов организационного обеспечения ОС на местном уровне в компетенцию МИО;
- в ЗРК «Об общественных советах» предложения в части законодательного закрепления: срока предоставления мотивированных ответов госорганами в срок, который не должен превышать одного месяца; уполномоченного органа в сфере взаимодействия государства и гражданского общества; в целях устранения противоречия механизма финансово-материального обеспечения деятельности ОС принципу его деятельности на общественных началах предлагается в статье 4 Закона РК «Об общественных советах» уточнение принципа - деятельности его членов на общественных началах; уточнение того что члены ОС осуществляют свои полномочия безвозмездно, а финансирование будет направлено строго на материально-техническое и кадровое обеспечение; предложено исключить принцип периодической ротации их членов в связи с отсутствием необходимости ротации, так как срок полномочий ОС составляет всего три года; уточнить полномочия ОС по рассмотрению обращений физических и юридических лиц, чтобы такие обращения рассматривались именно по общественно значимым вопросам соответствующей сферы или региона; предложено дополнить права членов ОС возможностями принятия участия в мероприятиях, проводимых государственными органами, обращения в государственные органы; предоставление права на получение от государственного органа, маслихата документа, удостоверяющего статус члена ОС для возможности доступа в государственные органы, участия в мероприятиях государственных органов, проведении общественного контроля; закрепления нормы, о том, что руководители рабочих групп по формированию ОС избираются из числа членов рабочей группы, являющихся представителями гражданского общества; предложено закрепить возможность формирования общественными советами резервных листов кандидатов; исключить секретаря из состава совета; совершенствование процедуры организации и проведения общественной экспертизы.

Имеется заключение научной правовой экспертизы проекта Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности общественных советов». В рамках заключения дано описание проблемных вопросов, на решение которых направлен проект правового акта, описание всех известных и эффективных способов, механизмов, подходов к разрешению проблемных вопросов, на решение которых направлено принятие правового акта, в том числе применявшихся на разных исторических этапах, в зарубежной практике, а также описание смежных сфер правоотношений и влияния на них в виде последствий от принятия законопроекта, сделан анализ предлагаемых проектом правового акта способов, механизмов, подходов к разрешению поставленных проблемных вопросов, возможных последствий от принятия тех или иных способов разрешения проблемных ситуаций. Также дано краткое описание всех известных и эффективных способов, механизмов, подходов к разрешению проблемных вопросов, на решение которых направлено принятие законопроекта, в том числе применявшихся на разных исторических этапах, зарубежной практике. В анализе предлагаемых законопроектом способов, механизмов, подходов к разрешению поставленных проблемных вопросов, возможных последствий от принятия тех или иных способов разрешения проблемных ситуаций указано влияние: положений законопроекта на макроэкономическую эффективность (в краткосрочном и долгосрочном

периодах); положений законопроекта на социальное развитие; влияние положений законопроекта на развитие предпринимательства; положений законопроекта на параметры конкурентоспособности отрасли экономики; положений законопроекта на экономическую безопасность отрасли и/или страны; положений законопроекта на развитие торгово-экономического сотрудничества в рамках международных и региональных организаций.

Имеется экспертное заключение Национальной палаты предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен» где даны замечания касательно отсутствия порядка обсуждения проектов документов, установленных в статье 5 ЗРК «Об общественных советах», а также необходимости закрепления критериев по отбору членов рабочей группы, формирующей ОС и членов ОС.

Приложено и заключение повторной научной лингвистической экспертизы в части аутентичности текстов на казахском и русском языках проекта Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности общественных советов».

Досье по состоянию на ноябрь 2019 года практически отражает всесторонний подход по внесению изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности ОС. В настоящее время разработанный законопроект «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты по вопросам деятельности общественных советов» находится на рассмотрении в Мажилисе Парламента РК. Предварительно широко с НПО и общественностью обсуждались изменения в части совершенствования механизмов формирования советов, прекращения полномочий членов ОС, расширения прав и полномочий ОС.

2.3. Расширение деятельности общественных советов через призму Института общественного контроля

В Послании Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2020 года «Казахстан в новой реальности: время действий» (далее - Послание 2020 года) отмечено следующее[46]:

- «Нужно разобраться с так называемыми «монопольными игроками» - государственными и частными. Важно принять четкие правила: в каких случаях и в какой форме они создаются, куда тратится прибыль. Необходим **жесткий общественный мониторинг»**;
- «Поддерживая **институт общественного контроля как альтернативы государственному**, мы должны создать соответствующую правовую базу. Поручаю разработать и принять Закон «Об общественном контроле», призванный обеспечить открытость и подотчетность обществу государственных органов и квазигосударственного сектора»;
- «Нужно и дальше **повышать роль ОС путем привлечения их к работе закупочных комиссий.** Следует предусмотреть также **создание ОС и в квазигосударственном секторе**. Соответствующий законопроект находится в Парламенте, его следует принять до конца года»;
- «Вместе с тем в **состав ОС необходимо широко вовлекать представителей разных социальных групп.** Например, нужно создать необходимые условия для участия в работе таких структур людей с ограниченными возможностями, которые всегда должны находиться в зоне особого внимания государства».

Все это нашло отражение в Указе Президента Республики Казахстан «О мерах по реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 1 сентября 2020 года «Казахстан в новой реальности: время действий» (далее- Указа от 1 сентября 2020 года)[47]. Так, в Разделе VIII «Справедливое государство на защите интересов граждан» предусмотрены следующие 2 пункта по деятельности ОС:

117) разработка Закона «Об общественном контроле», направленного на повышение открытости и подотчетности обществу государственных органов и квазигосударственного сектора (срок реализации июнь 2021 года);

118) включение в законодательство об ОС нормы по их созданию в квазигосударственном секторе (срок реализации - декабрь 2020 года).

Практически Послание 2020 года подчеркивает значимость и расширяет следующие функции:

1) **общественного мониторинга** (заложенного в ст.ст. 17,18,20 ЗРК «Об общественных советах»);

[46] https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37768784#pos=4;-106

[47] https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33374726#pos=23;-54

2) **общественного контроля** (заложенного в ст.ст. 17,18,19 ЗРК «Об общественных советах»).

Наряду с этим в Послании 2020 года впервые вводится:

1) участие ОС **в работе закупочных комиссий**;

2) создание ОС **в квазигосударственном секторе**;

Также акцент сделан на **расширение состава ОС** за счет представителей разных социальных групп (людей с ограниченными возможностями и др.).

При рассмотрении действующего законодательства необходимо отметить как формируется состав ОС:

- пункт 7 статьи 1 «Количество представителей гражданского общества в Общественном совете должно составлять не менее двух третей от общего числа его членов»;
- пункт 1 статьи 8 «Общественные советы республиканского и местного уровней и их составы формируются рабочими группами, возглавляемыми на республиканском уровне первым руководителем соответствующего государственного органа, а на местном уровне - руководителем местного представительного органа»;
- пункт 2 статьи 8 «Представительство от государственного органа в составе рабочей группы не может превышать одну треть от общего числа членов рабочей группы. Персональный состав данного представительства определяется руководителем государственного органа самостоятельно»;
- пункт 3 статьи 8 «Представительство от гражданского общества составляет не менее двух третей от общего числа членов рабочей группы и формируется на основе предложений некоммерческих организаций и граждан».

Таким образом, Послание 2020 года и Указ от 1 сентября 2020 года направлены на детальное рассмотрение, проработку и внедрение инструмента общественного контроля.

МИОР РК начата работа по обсуждению создания законопроекта «Об общественном контроле РК». Привлекаются заинтересованные стороны из числа представителей НПО, экспертов, членов ОС и других.

Таким образом, определено **четыре направления работы**:

1) законодательное закрепление важнейших **принципов общественного контроля;**

2) включение **гарантий безопасности гражданина** в связи с его участием в организации, проведении и обсуждении результатов общественного контроля;

3) **фиксация границ предмета общественного контроля;**

4) определение **четких методов и способов общественного контроля**[48].

Обсуждение данной темы будет проходить в рамках отдельной сессии в рамках работы девятого Гражданского форума[49].

[48] https://informburo.kz/novosti/aida-balaeva-rasskazala-ob-osnovnyh-principah-proekta-zakona-ob-obshchestvennom-kontrole.html

[49] https://informburo.kz/novosti/aida-balaeva-rasskazala-ob-osnovnyh-principah-proekta-zakona-ob-obshchestvennom-kontrole.html

Исходя из определенных выше направлений рассмотрим то, как они изложены в Досье на проект Закона Республики Казахстан «Об общественном контроле в Республике Казахстан» по состоянию на июнь 2013 года (далее - законопроект). Данный подход продиктован тем, что не все аспекты, изложенные в законопроекте, были поддержаны.

Для полного понимания инструмента общественного контроля рассматривается то, как он имплементирован в зарубежной практике и какое видение в этой части было предложено в проекте Закона Республики Казахстан «Об общественном контроле в Республике Казахстан» 2013 года (далее - законопроект).

2.3.1. Общественный контроль через призму зарубежного опыта

Представленность и применение общественного контроля в зарубежном и международном опыте достаточно широкая. Так, в США, по мнению Пархоменко А.Н. «общественный контроль осуществляется двумя основными способами - прямым (непосредственным) волеизъявлением граждан и непрямым (представительным) через избранные гражданами органы, действующие по их поручению. Здесь предпочтений тому или иному способу общественного контроля нет, так как они равным образом важны для реализации его целей и задач»[50].

Федеральное законодательство **США и законодательства штатов** относят к прямым формам общественного контроля: 1) **народную правотворческую инициативу;** 2) **участие граждан в управлении местными делами** через муниципалитеты, собрания и сходы граждан; 3) **общественные слушания;** 4) **доступ граждан к информации и документам** о деятельности органов публичной власти (в том числе в электронной форме на специализированных сайтах в сети Интернет); 5) **журналистские расследования** и деятельность общественных СМИ; 6) **возможность направления гражданами индивидуальных и групповых письменных и электронных обращений** в органы государственной власти и местного самоуправления, а также должностным лицам; 7) **общественное обсуждение проектов нормативных правовых актов,** а также иных вопросов государственной жизни, затрагивающих права, свободы и законные интересы граждан; 8) **научно-исследовательские, журналистские и художественные произведения,** формирующие общественное мнение и воздействующие на правящую элиту; 9) **общественную экспертизу** законопроектов; участие граждан в работе суда присяжных.

В числе форм общественного контроля **в странах Евросоюза**, можно выделить: 1) работу с **данными и запросами граждан** (работу с данными опросов общественного мнения; работу с петициями и предложениями гражданских объединений; изучение поданных гражданами жалоб); 2) **общественные консультации** (открытые слушания с участием всех заинтересованных сторон; закрытые слушания с участием общественных представителей; консультации в письменном виде (электронные фокус-группы); 3) **совещательные форумы** (воркшопы; конференции; гражданские жюри); 4) **интерактивный диалог** через социальные сети (в существующих социальных сетях; на специально созданных социальных площадках)[51].

[50]Пархоменко А. Н. Общественный контроль в Соединенных Штатах Америки // Молодой ученый. 2016. № 20. С. 622—625. URL: https://moluch.ru/archive/124/34196

[51]Прозрачность и участие: общественный контроль 2.0 в США и Европе.

Исходя из обозначенных выше форм контроля общества над органами публичной власти можно выделить следующие.

1. Электронный общественный контроль - возможность осуществления населением (как отдельными гражданами, так и общественными организациями) интерактивного доступа к любой информации, касающейся их прав, свобод и законных интересов.

Так, в США в рамках Закона «О свободе электронной информации» «каждому человеку или организации, несмотря на гражданство или страну рождения, предоставлено право запрашивать документы, находящиеся в распоряжении федеральных правительственных органов. Данные органы должны предоставить ответ не позднее чем через 20 рабочих дней»[52].

Право гарантировано к реализации: 1) обязанностью органов публичной власти (прежде всего - федеральных министерств и ведомств) отчитываться ежегодно перед Генеральным прокурором США о соблюдении данного права путем предоставления доклада, электронная версия которого размещается в открытом доступе в сети Интернет на специализированных сайтах; 2) обязанностью Генерального прокурора США размещать электронную версию сводного доклада офиса Генерального прокурора по вышеупомянутым докладам в единой общедоступной базе данных с одновременным его направлением в письменной и электронной форме в соответствующие комитеты и комиссии Конгресса США; 3) обязанностью Генерального прокурора США подготавливать на основании полученных докладов руководящие принципы отчетности и практической работы с направлением последних органам публичной власти; 4) обязанностью органов публичной власти по запросам органов власти и граждан предоставлять информацию о регламенте предоставления запрашиваемой информации и подготовке и направлении отчетности по ней Генеральному прокурору США.

В законопроекте РК 2013 года такой вид контроля не рассматривался.

2. Используемая в США **практика открытости в деятельности правительства** - проведение открытых заседаний федерального правительства и правительств штатов, а также отдельных ведомств с участием представителей общественных организаций и СМИ.

Практика имеет место и в деятельности органов законодательной (представительной) власти.

Так, комитеты и комиссии Конгресса США проводят открытые заседания с обсуждением актуальных вопросов, затрагивающих права, свободы и законные интересы граждан.

3. Формы общественного контроля - **правотворческая инициатива, гражданская инициатива и законотворческий почин,** когда инициатива или законопроект, поддержанные определенным количеством граждан (как правило, в электронной форме на сайте в Интернете), **приобретают статус законопроекта** (на примере США и Евросоюза).

Так, на сайте Европейской гражданской инициативы, функционирующем с 2012 г., размещена следующая информация: «Граждане Евросоюза могут отправлять свои обращения в адрес Еврокомиссии, и если какая-либо гражданская инициатива получит более одного миллиона голосов, то она приобретает статус одобренной петиции, обязательной для рассмотрения Европарламентом (в числе одобренных петиций можно выделить право мигрантов на свободный въезд в Европейский Союз (03.12.2016), о сохранении демократии в Евросоюзе (23.06.2016)»[53].

4. Форма общественного контроля - **народная правотворческая инициатива**, когда граждане имеют возможность в отдельных странах выступать в качестве разработчиков законопроектов, а также проектов подзаконных НПА.

По мнению Комарова В.В.: «Юридическая практика разных стран предусматривает различные подходы к количеству граждан, которые имеют право инициировать проект закона и внести его в законодательный (представительный) орган. В основном количество подписей соответствует количеству, которое необходимо для инициирования референдума. Существуют также ограничения по перечню вопросов: нельзя выносить на рассмотрение вопросы, которые принимаются через процедуру референдума.

В некоторых странах имеет значение вопрос представительства, например в Бразилии состав инициативной группы должен представлять не менее чем 5 субъектов при существующих 26»[54].

Данная форма общественного контроля позволяет ***демократизировать процесс разработки и принятия законодательных актов в стране, не допуская превращения законотворчества в инструмент обслуживания интересов узкой***

[52] Пархоменко А. Н. Общественный контроль в Соединенных Штатах Америки // Молодой ученый. 2016. № 20. С. 622—625. URL: https://moluch.ru/archive/124/34196

[53] URL: http://ec.europa.eu/citizensinitiative/public/basic-facts.

[54] Комарова В. В. Институт народной правотворческой инициативы (понятие, виды, правовые основы) // Lex russica. 2006. № 3. С. 462.

элитарной прослойки общества, что, в свою очередь, легитимизирует как саму публичную власть, так и действующее законодательство, повышая к нему уровень доверия у населения.

5. Практика организации и проведения петиционных референдумов - инициирование процедуры разработки и принятия НПА по интересующей население тематике осуществляется посредством проведения референдума по требованию определенного количества граждан США, имеющих право голоса.

По мнению Дж. Зиммермана «петиционные референдумы» проводятся на уровне отдельных муниципалитетов и даже штатов. Имеются законодательные ограничения минимального предела голосов избирателей, при достижении которого данные референдумы считаются состоявшимися, а законотворческая процедура - инициированной[55].

Основной признак гражданского общества - способность контролировать публичную власть. Контроль посредством приобретения правовых форм, может подчинить власть праву при условии существования гражданского общества, государство оказывается «под правом», становится «правовым»[56].

6. Институт гражданского вето - форма общественного контроля, применяемая в США и странах Евросоюза. Здесь, принимается право и возможность граждан страны либо отдельного ее региона или муниципалитета отклонять (признавать недействующими, не имеющими юридической силы) отдельные нормативные правовые акты, принимаемые органами государственной власти и местного самоуправления, а также их должностными лицами.

По мнению Руденко В.Н.: «В последнее время... такая форма общественного контроля, как гражданское вето... распространяется все шире. Данная процедура позволяет отклонять принимаемые властными органами нормативные правовые акты через голосование на референдуме. Посредством гражданского вето население напрямую может влиять на деятельность представительного органа, вследствие чего повышается активность граждан в решении юридических вопросов, имеющих социальное значение»[57].

Данная форма общественного контроля опосредованно воздействует на законодательные (представительные) органы власти, общественный контроль в отношении которых затруднен из-за представительского характера полномочий, состоящих из лиц, избираемых населением непосредственно.

7. Отзыв должностных лиц гражданами на референдуме. В США в основном отзываются выборные должностные лица (депутаты федерального парламента, парламентов штатов)[58], а в Японии законодательно предусматривает возможность отзыва депутатов местных органов самоуправления.

В странах Евросоюза граждане могут инициировать вопрос отстранения от власти, переизбрания выборного лица или чиновника до очередной процедуры выборов (Конституцией Австрии предусмотрена возможность отзыва федерального президента народным голосованием[59]).

*Данная форма общественного контроля, **усиливает ответственность перед избирателями** не только выборных должностных лиц органов государственной власти и местного самоуправления, но и назначаемых чиновников, в тоже время контроль за их деятельностью **приобретает постоянный характер,** а не только на период выборных компаний.*

8. Общественные консультации, проходящие в формате открытых и закрытых слушаний, в виде фокус-групп или через Интернет[60].

Так, при проведении общественных консультаций в формате открытых и закрытых слушаний приглашаются представители общественных организаций и СМИ.

Информация о проведении данных мероприятий размещается в сети Интернет, либо участникам направляются приглашения.

Данные консультации могут проводиться как в интерактивном режиме (в сети Интернет), так и посредством опроса населения или общественных организаций через электронные письма.

Формат позволяет выявить отношение общества к рассматриваемым вопросам и параллельно выработать решения, удовлетворяющие интересам большинства опрошенных субъектов общественного контроля.

[55]Зиммерман Дж. Прямая демократия в Соединенных Штатах Америки: опыт и проблемы // Вестник МГУ. Сер. «Право». 1991. № 5. С. 56.

[56]Лучин В. О., Боброва Н. А. Конституционный строй России: основные политико-правовые характеристики // Право и политика. 2003. № 10. С. 27.

[57]The Book of the States, 1998—1999. Lexington, 1998. Vol. 32. Pp. 222-225.

[58]Österreichischer Bundespräsident. URL: https://www.bundespraesident.at

[59]Österreichischer Bundespräsident. URL: https://www.bundespraesident.at

[60]Социальная сеть по информации и наблюдению за окружающей средой. URL: http://www.eionet.europa. eu

9. Обращения граждан посредством сети Интернет к органам государственной власти и муниципалитетам, а также их должностным лицам.

*В Великобритании на основании Акта о поддержке местных общин предусмотрено **право граждан на обращение к органам власти по вопросам местного значения.***

*Кроме того, активно применяются **формы электронного общественного контроля,** население может в электронном виде отследить работу над документами, жалобами, обращениями, что также является одной из форм общественного контроля»[61].*

В электронной форме население информирует руководство муниципалитета о нарушениях действующего законодательства теми или иными чиновниками, либо о нарушении его прав, свобод и законных интересов.

Так, существенно упрощается документооборот по данным обращениям, уменьшаются сроки подготовки ответов на них, а также время для разработки и реализации мероприятий по восстановлению (защите) прав, свобод и законных интересов граждан.

10. Гражданский контроль за деятельностью органов полиции (citizen oversight of police). Многочисленные скандалы, связанные со злоупотреблением органами полиции своими правами, привели к тому, что в 1993 году, был создан Специальный совет при Отделе шерифа округа Лос-Анджелес с постоянным штатом. Таким образом, появилась «аудиторская модель» гражданского надзора - одного из двух видов программ надзора за полицией существующих в США. Другая модель включает работу добровольного комитета граждан работающих на основе неполной занятости и занимающихся конкретными жалобами.

Специальный совет включает группу экспертов, наделенных всеми полномочиями для аудита и мониторинга любых аспектов деятельности департамента шерифа[62].

Подобная форма общественного контроля предполагает не только контроль за деятельностью органов полиции, но также работу с обращениями и жалобами граждан с последующим направлением результатов их рассмотрения в органы прокуратуры, а также инициирование процедур отстранения от должности сотрудников полиции.

11. Деятельность общественных организаций, участвующих в организации и проведении общественного контроля за органами публичной власти за рубежом **финансируется за счет государственного бюджета, а также средств органов местного самоуправления.**

*Кроме того, эти организации **наделены правом на сбор средств непосредственно от населения, а также от юридических лиц.***

По данным Фонда развития гражданского общества: «доля государственного финансирования в доходах некоммерческих организаций: Западная Европа Канада, Израиль - 54 %; Восточная Европа - 42 %; англосаксонские страны - 36 %; Скандинавия - 35 %; развитые страны Азии - 34 %; Латинская Америка - 19 %.

*В таких странах, как Франция - 60 % и Бельгия - 76 %, государственное финансирование составляет подавляющую долю некоммерческих организаций. В этих странах **государственное финансирование является основным источником доходов некоммерческих организаций»**[63].*

Предлагается: закрепить в рамках нового законопроекта **обязанность финансирования из средств государственных и местных бюджетов деятельности общественных организаций**, занимающихся организацией, проведением либо содействием в проведении мероприятий общественного контроля. Финансирование осуществлять на конкурсной основе или посредством предоставления публичных грантов, налоговых льгот и т.п.

12. Общественное телевидение - разновидность субъектов общественного контроля в Евросоюзе в соответствии с Типовым законом об общественном вещании, разработанным ЮНЕСКО[64].

В задачи входит: освещение мероприятий общественного контроля, фокус внимания на вопросах, представляющих значимость для населения стран - участников Евросоюза.

Вывод: в современном мире государству сложно быстро реагировать на поступающие общественные запросы, что ведет к обострению социальных конфликтов. Решение возможно посредством эффективных обратных связей.

[61]Кудрявцев А. В., Юдина Н. В. Из истории изучения зарубежного опыта реализации общественного контроля // Российская государственность в XXI веке: модели и перспективы социально-политического развития: материалы научно-практической конференции. — 2017. — С. 143—145.

[62]Прозрачность и участие: общественный контроль 2.0 в США и Европе. С. 5,

[63]Околышев Д. А., Околышева И. А. Особенности институционализации общественного контроля в России и за рубежом // Вестник научных конференций. — 2017. — № 9—3 (25). — С. 142—144.

[64]URL: https://unesdoc.unesco.org/home

Здесь **общественный контроль** выступает в роли **внешней опоры, рычага и системы обратной связи, влияющей на целостность, сбалансированность процессов реформирования и конечный успех проводимых государством реформ.**

Рассмотрение предложенных выше примеров из зарубежной практики через призму внедрения успешного опыта в части формирования нового института общественного контроля в Казахстане позволит не только разрешить современные проблемы, возникающие при организации и функционировании общественного контроля, но и обеспечить его полноценное развитие.

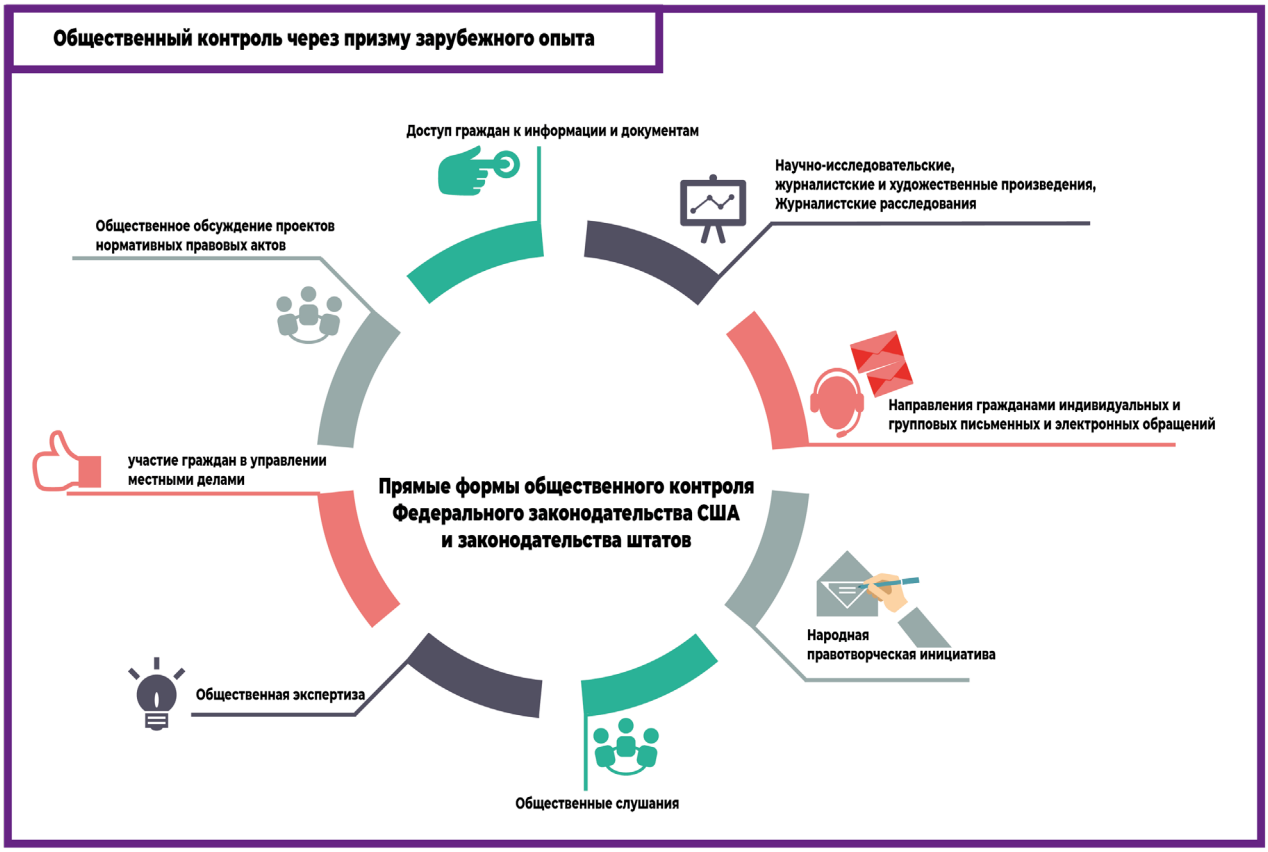

2.3.2. Законодательное закрепление принципов общественного контроля

Целью общественного контроля является **обеспечение гласности, законности и эффективности действий государства и его подразделений**, т.е. характерных черт правового и демократического государства. Законодательно необходимо понимать ограниченную роль государства/законодателя в регулировании предлагаемого института. Так, институт общественного контроля - это общественный институт, вне государства, функция же его государственного регулирования может заключаться в регулировании «чувствительных мест» - мест трений между субъектами и объектами общественного контроля, без создания бюрократической процедуры.

При рассмотрении частных объектов общественного контроля выявляется ряд собственных основных прав - право собственности, право интеллектуальной собственности в своих научно-технических достижениях, право свободного предпринимательства, право неприкосновенности деловых помещений и. т.п. Здесь, задача законодателя - разумно ограничить и взвесить конфликтующие правовые позиции субъектов и объектов общественного контроля, а также позиции, базирующиеся на основных правах.

Таким образом, осуществление общественного контроля в отношении государственных объектов: контроль, цели контроля не противоречат интересам и целям контролируемых объектов (соблюдается и осуществляется правопорядок). В тоже время подобный контроль в отношении частных объектов нарушает правовую сферу другого носителя основных прав - имеет место конфликт между двумя носителями основных прав.

Законодательно регулирование общественного контроля государственных объектов включает ограниченный диапазон регулирования, где регулированию подлежат следующие вопросы: 1) доступ субъектов общественного контроля в соответствующее учреждение; 2)

информационные обязанности сотрудников контролируемого учреждения в отношении контролирующих субъектов; 3) виды секретной информации и оправдание ее рассекречивания ввиду основополагающего принципа гласности демократического и правового государства.

Наряду с этим рассматривается ответственность сотрудников контролируемого учреждения за невыполнение или ненадлежащее выполнение их обязанностей по отношению к контролирующим субъектам, механизмы разрешения конфликтов между субъектами и объектами общественного контроля по поводу их взаимных прав и обязанностей при осуществлении общественного контроля.

Сложность регулирования общественного контроля в отношении частных объектов общественного контроля заключается в следующем: 1) причина проведения общественного контроля, т.е. вторжения субъектами общественного контроля в правовую сферу другого частного субъекта; 2) предпосылки права доступа в помещения контролируемого объекта и доступность всех частей помещений, в зависимости от назначения и конкретного использования данных помещений предпосылки доступа могут варьироваться; 3) субъективные предпосылки доступа конкретных контролирующих лиц, т.е. исключение конфликта интересов; 4) предпосылки права на получение необходимой для осуществления контроля информации; 5) обязанности контролируемого объекта при отказе в доступе контролирующим субъектам - как такового или частичного отказа или отказа конкретным лицам; 6) предпосылки защиты деловой тайны контролируемого объекта и, при особо тяжком подозрении нарушения законодательства или общественных интересов РК, особые процедуры, разрешающие ознакомление с материалами даже если они не представляют собой деловую тайну; 7) механизмы решения конфликтов между субъектами и частными объектами общественного контроля по поводу их взаимных прав и обязанностей при осуществлении общественного контроля; 8) ответственность представителей частного объекта общественного контроля за противоправное поведение или нарушение общественного интереса.

Соответственно в разрабатываемом законопроекте необходимо брать во внимание вышеуказанные различия между объектами. Кроме того, именно эта разница общественного контроля государственных и частных структур должна быть четко обозначенной и не вызывать конфликта интересов сторон.

В законопроекте 2013 года рассматривается ряд принципов общественного контроля Так, в статье 6 предложены следующие принципы осуществления общественного контроля: 1) приоритет прав человека и гражданина; 2) законности; 3) добровольности и безвозмездности участия в осуществлении общественного контроля; 4) объективности и достоверности; 5) открытости и прозрачности; 6) независимости субъектов общественного контроля; 7) недопустимости воспрепятствования осуществлению общественного контроля; 8) профессионализма и компетентности субъектов общественного контроля; 9) оперативности проведения контрольных процедур; 10) доступности информации о деятельности объектов общественного контроля; 11) многообразия форм общественного контроля; 12) взаимодействия субъектов и объектов общественного контроля; 13) признания органов общественного контроля в качестве законных представителей неопределенного круга лиц; 14) недопустимости подмены полномочий государственных органов, осуществляющих функции государственного контроля и надзора.

Чеботарев Г. Н. полагает, что в системе общественного контроля следует делать акцент на активных действиях субъектов общественного контроля - а**нализе, проведении проверок, общественной оценке деятельности власти**[65].

Следует выделить два вида проверяемой деятельности: общественно значимую деятельность и деятельность, затрагивающую права и свободы человека и гражданина, законные интересы общественных объединений.

2.3.3. Гарантии безопасности гражданина в связи с его участием в организации, проведении и обсуждении результатов общественного контроля

В законопроекте 2013 года в статье 9. Государственные гарантии в области общественного контроля обозначено[66]:

1. Деятельность субъектов общественного контроля обеспечивается установлением государственных гарантий, **защитой их прав и реализацией мер государственной поддержки.**

[65]Чеботарев Г. Н. Общественный контроль в системе местного самоуправления // Конституционное и муниципальное право. 2017. № 9. С. 45-48.

[66]ИС Параграф WWW http:///online.zakon.kz

2. В Республике Казахстан **гарантируется:**

1) конституционные права граждан **на участие в управлении делами государства непосредственно и через своих представителей;**

2) **доступ** субъектов общественного контроля **к документам и материалам**, необходимым для полноценного осуществления общественного контроля в соответствии с законодательством РК в области доступа к информации;

3) **объективное, всестороннее и своевременное рассмотрение обращений** субъектов общественного контроля к должностным лицам, государственным органам, органам местного самоуправления, а также государственным предприятиям, юридическим лицам, пятьдесят и более процентов голосующих акций (долей участия в уставном капитале) которых принадлежат государству, и аффилированным с ними юридическим лицам в порядке и на условиях, установленных законом Республики Казахстан.

4) привлечение на некоммерческой основе субъектов общественного контроля при формировании общей оценки эффективности деятельности государственных органов в порядке, определяемом уполномоченным органом по государственному планированию;

5) **доступ субъектов общественного контроля на заседания** коллегиальных органов, выполняющих государственные функции.

3. Государство содействует:

1) становлению эффективной системы общественного контроля;

2) созданию и деятельности при государственных органах ОС, с участием субъектов общественного контроля.

4. Государственная информационная поддержка субъектов общественного контроля осуществляется посредством обязательного создания государственными органами всех уровней информационных систем и информационно-телекоммуникационных сетей и обеспечения их функционирования.

5. Вмешательство в законную деятельность субъектов общественного контроля запрещается.

6. Государство устанавливает ответственность за воспрепятствование субъектам общественного контроля в их законной деятельности, а также за преследование физического или юридического лица в связи с его участием в организации и проведении общественного контроля.

2.3.4. Фиксация границ предмета общественного контроля

В законопроекте 2013 года дан общий подход к регулированию общественного контроля. Так, общественный контроль инициируется и проводится частными субъектами общественного контроля. В тоже время, данный факт не облегчает идентификации характера общественного контроля.

Имеются **два варианта:**

1) государство может делегировать соответствующие государственные полномочия частным субъектам.

Здесь, общественный контроль является государственной деятельностью, осуществляемой специально для этого уполномоченными частными субъектами.

2) государство может считать общественный контроль активностью (гражданского) общества, от которого оно получает пользу.

Здесь никакого делегирования государственных полномочий нет.

Выбор одного из предложенных вариантов определит содержание и объем регулирования:

В первом варианте задача законодателя заключается в четком регулировании всех предпосылок любых действий при осуществлении общественного контроля.

Здесь рассматривается регулирование видов контроля: мониторинг, слушания, расследования и. т. п.

Во втором варианте законодательно регулируются правовые рамки общественного контроля.

Конкретные виды контроля регулировать не требуется, так как (общественные) субъекты контроля в принципе свободны в выборе средств контроля и вправе сами выбирать конкретные шаги по мере целесообразности, не ограничивая себя при этом определенными видами контроля.

В законопроекте 2013 года предлагается выбранный законодателем вариант - делегирование государственных полномочий на частные субъекты или установление правовых рамок общественной деятельности, то есть - смешанный подход. Законопроект,

выступает в качестве регулятора деятельности государственных органов: 1) исчерпывающий перечень вариантов общественного контроля; 2) четкие предпосылки каждого варианта контроля; 3) недействительность контрольного варианта при грубом нарушении его предпосылок (статья 45 - недействительность проверки) и другие элементы регулирования.

В тоже время делегирование государственных полномочий субъектам общественного контроля отсутствует. Тому подтверждение положения законопроекта 2013 года (статья 20 части 1, 2), также подчеркивается отделение субъектов общественного контроля от органов государственной власти и местного самоуправления.

Таким образом, законопроект 2013 года не имеет четкой концепции и цели, содержит противоречивые нормы, где субъекты общественного контроля одновременно выступают одновременно как общественные акторы или государственные агенты.

2.3.5. Определение четких методов и способов общественного контроля

В проекте ЗРК «Об общественном контроле в Республике Казахстан» в статье 49: «Организатор общественного расследования: 3) определяет формы и методы общественного расследования».

В тоже время российские исследователи рассматривают следующие методы осуществления общественного контроля: 1) наблюдение (например, на заседании); 2) анализ официальной статистики и анализ документов; 3) непосредственные исследования на месте (размещены ли объявления относительно приема граждан, существуют ли пандусы для инвалидов и др.); 4) обследование условий путем посещения органов власти; 5) сбор жалоб и обращений; 6) беседы, интервью, опросы фокус-групп; 7) общественные экспертизы; 8) практические эксперименты (например, как записаться на прием к представителю органа власти, к депутату); 9) общественное расследование; 10) общественный мониторинг[67].

На практике российскими исследователями предлагается комплексное применение методов для получения достоверной и объективной информации, а также деление методов на документальные и фактические.

Документальные методы - анализ документов, на базе которых устанавливается достоверность и законность действий либо их отсутствия проверяемых объектов общественного контроля.

Формальная проверка официальных документов, изданных объектом общественного контроля - наличие реквизитов и др.

Юридическая проверка - оценка документов на соответствие законодательству

Встречная проверка – установление соответствия нескольких документов друг другу.

Фактические методы - установление количественного и качественного состояния проверяемого объекта путем его наблюдения, обследования, осмотра, обмера, взвешивания, лабораторного анализа и других проверочных способов.

На практике первичный анализ документов позволяет выявить их противоречие друг другу, например, сомнительные показатели, что является основанием для фактической проверки и установления реального состояния дел с выходом на проверяемый объект.

Здесь, уточняется его фактическое наличие, состояние и соответствие содержащимся в документах качественным и количественным характеристикам и т. п.

Таким образом, практическое осуществление общественного контроля чаще включает - реализацию комплекса мероприятий, аккумулирующих разнообразные формы, средства и способы, обеспечивающие успешность контрольных процедур.

2.3.6. Определение «общественный контроль»

В современной науке термин **«общественный контроль»** имеет место, но единое понимание не выработано. Предложены различные варианты дефиниций: 1) Зубарев С.М. «комплексная деятельность уполномоченных субъектов гражданского общества, направленная на установление соответствия деятельности органов публичной власти нормативным правовым стандартам и корректирование выявленных несоответствий посредством направления обращений в уполномоченные на то органы либо посредством формирования общественного мнения»[68]; 2) Кулешова Н.Н. «негосударственный контроль

[67] Кочева О., Аверниев И. Гражданский контроль: понятия и технологии [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://control. prpc. ru/techn_01. shtml

[68] Зубарев С.М. Понятие и сущность общественного контроля за деятельностью государственных органов // Административное право и процесс. 2011. № 5. С. 11-12.

общественных объединений и отдельных граждан (т.е. субъектов, не наделенных государственно-властными полномочиями) за деятельностью органов государственной власти, органов местного самоуправления, их должностных лиц»[69]; 3) Забралова О.С. «деятельность институтов гражданского общества и граждан по проверке соблюдения требований законодательных и иных нормативных правовых актов, а также устранение выявленных нарушений посредством обращения как в уполномоченные на то органы публичной власти, так и через общественное мнение»[70]; 4) Кобыльченко Е.Н. «Общественный контроль выполняет важную функцию посредничества между государством и гражданами, обеспечивая гласность принятия государственных решений и гарантируя защиту интересов граждан от произвола власти[71].

В законопроекте 2013 года в соответствии с 1) статьи 1. «общественный контроль - деятельность субъектов общественного контроля по наблюдению, проверке и оценке деятельности объектов общественного контроля на предмет соответствия их деятельности требованиям, установленным законодательством Республики Казахстан и общественным интересам, в ходе осуществления и по результатам которой контролируемые (проверяемые) субъекты, уполномоченные государственные органы, органы местного самоуправления принимают меры, предусмотренные настоящим законом и действующим законодательством Республики Казахстан».

При рассмотрении юридических аспектов социально-правового явления, большей частью ученых, кроме определения выделяются и **признаки**: место и значение в системе общественно-политических явлений, субъекты, формы и институты, их взаимосвязь, а также механизм реализации.

В числе **основных признаков** общественного контроля выделяют: 1) общественный контроль как средство обеспечения баланса интересов различных социальных групп; 2) цель общественного контроля - защита прав человека посредством объединения и согласования усилий гражданского общества; 3) общественный контроль - гарант выполнения социальных норм; 4) общественный контроль, распространяющийся на различные сферы государственной деятельности; 5) общественный контроль носит массовый характер и основан на широком участии разных слоев общества; 6) участие в осуществлении общественного контроля носит добровольный характер[72].

Анализ научной литературы показывает, что к субъектам общественного контроля можно отнести **адвокатуру, СМИ, институт Уполномоченного по правам человека, общественные объединения и иные негосударственные некоммерческие организации, а также граждан[73].**

Общественный контроль может быть реализован в нескольких формах: **общественный мониторинг, общественная проверка, общественная экспертиза.** В статье 13 законопроекта 2013 года предусмотрено следующее: «1. К общим процедурам общественного контроля относятся: 1) заслушивание отчетов о результатах работы; 2) общественные слушания; 3) общественный мониторинг»[74].

В Статье 14. Основные результаты общественного контроля предусмотрено: «1. Основными результатами общественного контроля являются: 1) резолюция по итогам заслушивания отчета; 2) итоговый протокол общественных слушаний; 3) доклад о результатах общественного мониторинга; 4) заключение общественной экспертизы; 5) акт о результатах общественной проверки; 6) заключение по результатам общественного расследования»[75].

Законодательно закрепленные еще две формы - общественные обсуждения и общественные (публичные слушания) отнесены к так называемым формам взаимодействия институтов гражданского общества с государственными органами и органами местного самоуправления.

2.3.7. Общественный контроль при работе закупочных комиссий

Законопроектом 2013 года в пункте 6 статьи 27 предусмотрено: «Общественные слушания по вопросам финансирования мероприятий местного значения, **обсуждение бюджетных программ,** обсуждение вопросов формирования и использования собственных доходных источников проводятся участниками собрания (схода) местного сообщества»[76].

69Кулешова Н.Н. О современном состоянии общественного контроля в России // Юридическая наука. 2011. № 2. С. 21-24.

70Забралова О.С. Развитие общественного контроля в сфере деятельности органов исполнительной власти Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2012. 26 с.

71Кобыльченко Е.Н. Эффективность контрольной функции государственной власти современной России: критерии, проблемы совершенствования, политологический анализ: дис. ... канд. полит. наук. Ростов н/Д.: Северо Кавказская акад. гос. службы, 2007.

72Гриб В.В. Общественный контроль: учебник. М.: ИГ «Юрист», 2017. 656 с.

73Гриб В.В. Общественный контроль: учебник. М.: ИГ «Юрист», 2017. 656 с.

74ИС Параграф WWW http:///online.zakon.kz

75ИС Параграф WWW http:///online.zakon.kz

76ИС Параграф WWW http:///online.zakon.kz

Общественные слушания могут стать одним из методов контроля работы закупочных комиссий. Обсуждение бюджетных программ может повлиять на то, какие затраты из бюджета будут целесообразными и соответственно на то, в каком формате проводить закупочные процедуры с соблюдением общественного контроля.

Участниками общественных слушаний могут стать представители различных профессиональных и социальных групп, в том числе лиц, права и законные интересы которых затрагивает или может затронуть решение, проект которого вносится на общественные слушания.

Общественное слушание строится на принципах публичности и открытости - все участники вправе свободно выражать свое мнение и вносить предложения по обсуждаемым вопросам.

Общественные слушания могут проводиться через СМИ, в том числе через Интернет.

Предлагается: процедуру общественных слушаний сделать гласной и открытой для обсуждения. Конкретизацию необходимо зарегламентировать в новом законе.

Необходимо принимать во внимание тот факт, что развитие европейского права связано с универсализацией принципа транспарентности, которая имеет место во всех сферах - заключение договоров, государственное управление, публичная жизнь, судебные и внесудебные процедуры. При соответствующем подходе в Казахстане, а именно - полная прозрачность деятельности публичной власти станет главным условием предупреждения и предотвращения коррупции. И здесь, эффективность общественных механизмов обеспечения прозрачности будут возможными через общественный контроль.

Закуп товаров является одной из самых критикуемых сфер деятельности органов исполнительной власти. Большая часть коррупционных скандалов связана с этой сферой и именно она вызывает больше всего нареканий несмотря на то, что данная сфера детализирована в действующем законодательстве.

В проекте нового закона необходимо внедрение такой формы общественного контроля как **общественное обсуждение** в сфере закупок. Предлагается два способа проведения общественного обсуждения: 1) выражение своего мнения участниками на официальном сайте единой информационной системы в сфере закупок в Интернете; 2) очные публичные слушания.

На основе опыта РФ предлагается два этапа проведения обязательного общественного обсуждения: **первый** - обсуждение в рамках очных публичных слушаний информации о закупке, включенной в план закупок.

Участники в течение 20 дней с даты размещения информации о закупке оставляют свои замечания и предложения по информации о закупке. Организатор обязательного общественного обсуждения размещает в специализированной системе ответ на поступившие замечания, предложения, который автоматически направляется автору замечания, предложения на адрес электронной почты указанной им при регистрации.

Не позднее 10 дней после окончания срока обсуждения в специализированной системе организатором проводятся очные публичные слушания по обсуждению информации о закупке.

Очные публичные слушания являются открытыми. Организаторы не имеют права ограничить доступ к участию в нем заинтересованных лиц. Местом проведения очных публичных слушаний является место нахождения организатора. Запрещено проведение данного мероприятия в выходные и праздничные дни.

Второй - после завершения указанных процедур проводится второй этап обязательного общественного обсуждения, который заключается в обсуждении в специализированном разделе информации о закупке, включенной в извещение, и документации о закупке.

Участники также, как и во время первого этапа оставляют в специализированном разделе в сети Интернет свои замечания и предложения, касающиеся соответствия документации о закупке требованиям законодательства и иных нормативных правовых актов, в том числе о контрактной системе в сфере закупок. Также организатором через единую информационную систему на замечания, предложения участников даются ответы.

РАЗДЕЛ 3. Анализ качественных и количественных характеристик общественных советов

В данном разделе дан анализ качественного, гендерного, возрастного состава Общественных советов-2020 (по состоянию на 1 сентября) и реализуемой ими деятельности по осуществлению общественного контроля приводится в сравнении с предыдущими годами (2018 и 2017 гг.).

Анализ проводится через разные призмы - **возрастная гендерная, социальная структуры осуществление общественного контроля.** Для выявления закономерностей показатели рассматриваются в динамике, а также в контексте общестрановых показателей.

Общественные советы местного уровня

К местному уровню относятся Общественные советы соответствующей административно-территориальной единицы. Таким образом в республике действуют - 216 общественных советов местного уровня, из которых 17 на уровне областей и городов республиканского значения (Нур-Султан, Алматы, Шымкент); 199 на уровне городов и районов. В 2019 году сформирован второй созыв Общественных советов, местный уровень которых состоит из 3 234 членов (в 2018 году – 3 232; в 2017 году – 3 604).

3.1.1 Анализ качественного состава

В качественный состав общественных советов местного уровня заложена функция проецирования **ряда важных смыслов.** С одной стороны, разность профессиональных комьюнити транслирует **репрезентативность социальной структуры общества.** С другой стороны, передача гражданскому обществу «контрольного пакета акций» демонстрирует собой **«гражданственность»** ОС (гражданское общество имеет законодательно установленную квоту в 2/3 от общего состава).

Из этого следует несколько **методологических моментов,** которые имеют значение для последующего анализа:

- качественный состав определяется 11-ю основными социальными группами (таблица 5).

• квота гражданского общества, помимо непосредственно НПО, включает в себя профсоюзы, СМИ, бизнес, партии, общественные деятели, представители неорганизованных сообществ (категория «прочие»).

Данные характеристики обуславливают качественный состав общественных советов. В 2020 году его первую пятерку составили (в порядке убывания): госорганы, НПО, неорганизованные сообщества (категория «прочие»), бюджетная сфера, бизнес (таблица 5). При этом годом ранее топ-5 возглавляли НПО, госорганы занимали вторую позицию. Кроме того, в сравнении с 2019 годом:

• **сократилась** представленность бизнеса, депутатского корпуса, бюджетной сферы, этнокультурных объединений.

• **расширилось** участие политических партий, СМИ, профсоюзы, общественных деятелей.

С 2018 года непрерывную динамику имеют СМИ (рост), этнокультурные объединения и депутатский корпус (снижение); представленность остальных социальных групп развивается по V или же траектории.

Таблица 5. «Качественный состав ОС местного уровня в динамике с 2018 года»

Представители	2018	2019	2020
Госорганов	859 23,8%	617 19%	659 20,4%
НПО	682 18,9%	707 21,9%	628 19,4%
Политических партий	181 5%	140 4,3%	164 5,1%
Профсоюзов	128 3,6%	85 2,6%	92 2,8%
СМИ	100 2,8%	113 3,5%	145 4,5%
Депутатского корпуса	269 7,5%	214 6,6%	200 6,2%
Этнокультурных объединений	100 2,8%	64 2%	55 1,7%
Бизнес-структур	471 13,1%	432 13,4%	340 10,5%
Общественные деятели	218 6%	25 0,8%	195 6%
Бюджетной сферы	332 9,2%	429 13,3%	352 10,9%
Другое	264 7,3%	406 12,6%	404 12,5%

В целом **квота гражданского общества в 2020 г. номинально соблюдается.** Однако **представленность непосредственно НПО снизилась на три процентных пункта** (таблица 6). Причем:

• в трех регионах (Мангистауская, Павлодарская и Жамбылская области) **снижение продолжается с 2018 года;**

• в Карагандинской, Атырауской и Туркестанской областях разница между представленностью НПО и госорганов превышает 5% в пользу последних (таблица 6);

• только в ОС мегаполисов (Шымкент, Нур-Султан и Алматы) «портфель» третьего сектора значительно выше первого (более 30%). При этом **в гг. Нур-Султан и Алматы НПО имеют более 50% мест в общественных советах.**

Последнее замечание дает выход на установление **взаимосвязи между эффективностью работы и высокой представленностью НПО.** К примеру, в ОС г. Алматы представителей третьего сектора на 47% больше членов, делегированных от госорганов; представленность других комьюнити в отдельно взятом случае не превышает 10%. Указанная пропорциональность **является устоявшейся характеристикой** (таблица 6). Точной такой же, как и то что ОС г. Алматы признается наиболее эффективно работающей структурой *(в частности, к такому выводу приходят в предыдущих докладах).*

Таблица 6. «Качественный состав ОС местного уровня в региональном разрезе»

Акмолинская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	76 28,6%	30 11,3%	11 4,1%	11 4,1%	11 4,1%	44 16,5%	2 0,8%	15 5,6%	9 3,4%	26 9,8%	31 11,7%
2019	31 11,2%	65 23,5%	9 3,2%	8 2,9%	14 5%	29 10,5%	8 2,9%	37 13,4%	3 1,1%	43 15,5%	30 10,8%
2020	34 12,5%	47 17,3%	10 3,7%	10 3,7%	17 6,3%	31 11,4%	4 1,5%	20 7,4%	22 8,1%	37 13,7%	39 14,4%
	141 17,3%	142 17,4%	30 3,7%	29 3,6%	42 5,2%	104 12,8%	14 1,7%	72 8,8%	34 4,2%	106 13%	100 12,3%

Актюбинская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	69 26,1%	53 20%	18 6,8%	5 1,9%	5 1,9%	14 5,3%	5 1,9%	30 11,4%	25 9,5%	26 9,8%	14 5,3%
2019	35 15,7%	62 27,8%	11 5%	6 2,7%	6 2,7%	14 6,3%	3 1,3%	38 17%	0 0%	27 12,1%	21 9,4%
2020	45 17,4%	62 23,9%	19 7,3%	8 3,1%	8 3,1%	22 8,5%	3 1,2%	24 9,3%	13 5%	7 2,7%	48 18,5%
	149 20%	177 23,7%	48 6,4%	19 2,6%	19 2,6%	50 6,7%	11 1,5%	92 12,3%	38 5,1%	60 8%	83 11,1%

Алматинская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	109 30%	82 22,5%	18 5%	14 3,8%	11 3%	30 8,3%	20 5,5%	23 6,3%	16 4,4%	26 7,1%	15 4,1%
2019	79 21%	108 28,6%	9 2,4%	13 3,4%	14 3,7%	24 6,5%	5 1,3%	37 9,8%	5 1,3%	32 8,5%	51 13,5%
2020	98 27,7%	97 27,4%	10 2,8%	13 3,7%	15 4,2%	23 6,5%	12 3,4%	32 9%	8 2,3%	42 11,9%	4 1,1%
	286 26,1%	287 26,2%	37 3,4%	40 3,7%	40 3,7%	77 7%	37 3,4%	92 8,4%	29 2,6%	100 9,1%	70 6,4%

Атырауская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	32 19,4%	21 12,7%	12 7,3%	9 5,5%	6 3,6%	18 10,9%	3 1,8%	31 18,8%	10 6,1%	23 13,9%	0 0%
2019	45 39,5%	29 25,4%	4 3,5%	1 0,9%	6 5,3%	3 2,6%	2 1,8%	7 6,1%	1 0,9%	9 7,9%	7 6,1%
2020	31 23,7%	27 20,6%	7 5,3%	2 1,5%	3 2,3%	8 6,2%	0 0%	13 9,9%	15 11,5%	18 13,7%	7 5,3%
	108 26,3%	77 18,8%	23 5,6%	12 2,9%	15 3,7%	29 7,2%	5 1,2%	51 12,4%	26 6,3%	50 12,2%	14 3,4%

Жамбылская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	53 22,5%	50 21,2%	15 6,4%	28 11,9%	3 1,3%	7 3%	4 1,7%	21 8,8%	27 11,4%	21 8,8%	7 3%
2019	41 20,7%	36 18,2%	7 3,5%	5 2,5%	9 4,6%	9 4,6%	6 3%	21 10,6%	2 1%	25 12,6%	37 18,7%
2020	25 13,5%	22 11,9%	7 3,8%	5 2,7%	9 4,9%	5 2,7%	0 0%	23 12,4%	13 7%	22 11,9%	54 29,2%
	119 19,2%	108 17,4%	29 4,8%	38 6,1%	21 3,4%	21 3,4%	10 1,6%	65 10,5%	42 6,8%	68 11%	98 15,8%

Восточно-Казахстанская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	47 20,5%	51 22,3%	8 3,5%	5 2,2%	9 3,9%	27 11,8%	12 5,2%	30 13,2%	9 3,9%	25 10,9%	6 2,6%
2019	46 21%	37 16,8%	11 5%	7 3,2%	10 4,5%	19 8,6%	6 2,7%	27 12,3%	0 0%	35 15,9%	22 10%
2020	48 21,6%	31 14%	14 6,3%	9 4%	5 2,3%	20 10%	9 4%	28 12,6%	24 10,8%	22 9,9%	12 5,4%
	141 21%	119 17,7%	33 5%	21 3,1%	24 3,6%	66 9,8%	27 4%	85 12,7%	33 4,9%	82 12,2%	40 6%

Карагандинская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	73 35,4%	33 16%	8 4%	4 1,9%	10 4,9%	7 3,4%	0 0%	19 9,2%	6 2,9%	41 19,9%	5 2,4%
2019	52 18,8%	46 16,6%	11 4%	8 2,9%	12 4,3%	15 5,4%	5 1,8%	51 18,4%	1 0,4%	47 17%	29 10,5%
2020	80 28,9%	42 15,1%	11 4%	8 2,9%	12 4,3%	0 0%	0 0%	51 18,4%	1 0,4%	12 4,3%	60 21,7%
	205 27%	121 15,9%	30 3,9%	20 2,6%	34 4,5%	22 2,9%	5 0,7%	121 15,9%	8 1%	100 13,2%	94 12,4%

Кызылординская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	19 12,6%	12 7,9%	18 12%	7 4,6%	9 6%	7 4,6%	8 5,3%	39 25,8%	8 5,3%	19 12,6%	5 3,3%
2019	21 15,2%	32 23,1%	13 9,4%	1 0,7%	5 3,6%	12 8,7%	7 5,1%	16 11,6%	5 3,6%	11 8%	15 11%
2020	21 16,5%	29 22,8%	10 8%	3 2,4%	5 3,9%	0 0%	1 0,8%	12 9,4%	6 4,7%	9 7,1%	31 24,4%
	61 14,7%	73 17,5%	41 9,9%	11 2,6%	19 4,6%	19 4,6%	16 3,8%	67 16%	19 4,6%	39 9,4%	51 12,3%

Костанайская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	66 25,8%	49 19%	11 4,3%	0 0%	0 0%	16 6,3%	15 5,9%	10 3,9%	18 7%	15 5,9%	56 21,9%
2019	58 23,6%	41 16,7%	11 4,5%	7 2,8%	5 2%	5 2%	3 1,2%	43 17,5%	1 0,4%	46 18,7%	26 10,6%
2020	50 22%	42 18,4%	23 10,1%	7 3,1%	9 3,9%	10 4,4%	7 3,1%	26 11,4%	27 11,8%	27 11,8%	0 0%
	174 23,8%	132 18,1%	45 6,2%	14 2%	14 2%	31 4,2%	25 3,4%	79 10,8%	46 6,3%	88 12%	82 11,2%

Мангистауская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	32 23%	29 20,9%	5 3,6%	5 3,6%	7 5%	18 12,9%	4 2,9%	15 10,8%	7 5%	9 6,5%	8 5,8%
2019	27 17,9%	28 18,5%	14 9,3%	2 1,3%	6 4%	5 3,3%	4 2,6%	22 14,6%	1 0,7%	21 13,9%	21 13,9%
2020	18 11,9%	11 7,3%	16 10,6%	2 1,3%	6 4%	8 5,3%	4 2,6%	5 3,3%	12 8%	34 22,5%	35 23,2%
	77 17,5%	68 15,5%	35 8%	9 2%	19 4,3%	31 7%	12 2,7%	42 9,5%	20 4,5%	64 14,5%	64 14,5%

Павлодарская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	97 26,6%	89 24,5%	14 3,8%	15 4,1%	5 1,4%	9 2,5%	1 0,3%	62 17%	9 2,5%	5 1,4%	58 15,9%
2019	44 21,7%	32 15,8%	11 5,4%	7 3,4%	5 2,5%	12 5,9%	3 1,5%	30 14,8%	4 2%	31 15,3%	24 11,7%
2020	29 13,6%	28 13,2%	6 2,8%	6 2,8%	32 15%	10 4,7%	1 0,5%	22 10,3%	6 2,8%	22 10,3%	51 24%
	170 21,8%	149 19,1%	31 4%	28 3,6%	42 5,5%	31 4%	5 0,6%	114 14,6%	19 2,4%	58 7,4%	133 17%

Туркестанская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	74 19,7%	35 9,3%	16 4,3%	5 1,3%	8 2,1%	31 8,3%	9 2,4%	112 29,9%	6 1,6%	43 11,5%	36 9,6%
2019	65 21,2%	52 16,9%	10 3,3%	7 2,3%	11 3,6%	37 12%	4 1,3%	23 7,5%	1 0,3%	22 7,2%	75 24,4%
2020	67 20,7%	51 15,7%	10 3,1%	7 2,2%	12 3,7%	48 14,8%	12 3,7%	22 6,8%	29 9%	49 15,1%	17 5,2%
	206 20,5%	138 13,7%	36 3,6%	19 1,9%	31 3,1%	116 11,5%	25 2,5%	157 15,6%	36 3,6%	114 11,3%	128 12,7%

Северо-Казахстанская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	41 23,7%	39 22,5%	10 5,8%	9 5,2%	3 1,7%	1 0,6%	2 1,2%	26 15%	23 13,3%	16 9,3%	3 1,7%
2019	31 17,7%	42 24%	12 6,9%	9 5,1%	3 1,7%	11 6,3%	2 1,1%	24 13,7%	1 0,6%	22 12,6%	18 10,3%
2020	40 23,7%	41 24,3%	12 7%	8 4,7%	4 2,4%	12 7,1%	2 1,2%	16 9,5%	12 7,1%	13 7,7%	9 5,3%
	112 21,7%	122 23,6%	34 6,6%	26 5%	10 1,9%	24 4,6%	6 1,2%	66 12,8%	36 7%	51 9,8%	30 5,8%

Западно-Казахстанская область

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	63 17,8%	79 22,3%	9 2,5%	10 2,8%	13 3,7%	38 10,7%	14 4%	35 9,9%	41 11,6%	33 9,3%	19 5,4%
2019	35 14,2%	56 22,8%	3 1,2%	3 1,2%	5 2%	12 4,9%	6 2,4%	43 17,5%	0 0%	55 22,4%	28 11,4%
2020	66 26,7%	56 22,7%	3 1,2%	3 1,2%	5 2%	0 0%	0 0%	43 17,4%	0 0%	35 14,2%	36 14,6%
	164 19,4%	191 22,6%	15 1,8%	16 1,9%	23 2,7%	50 5,9%	20 2,4%	121 14,2%	41 4,8%	123 14,5%	83 9,8%

г. Нур-Султан

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	3 12%	11 44%	4 16%	1 4%	0 0%	1 4%	1 4%	2 8%	1 4%	1 4%	0 0%
2019	2 8%	14 56%	3 12%	0 0%	0 0%	1 4%	0 0%	4 16%	0 0%	1 4%	0 0%
2020	0 0%	16 76,2%	4 19%	0 0%	0 0%	1 4,8%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%
	5 7%	41 57,7%	11 15,5%	1 1,5%	0 0%	3 4,2%	1 1,4%	6 8,5%	1 1,4%	2 2,8%	0 0%

г. Алматы

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	5 13,5%	19 51,4%	4 10,8%	0 0%	0 0%	1 2,7%	0 0%	1 2,7%	3 8,1%	3 8,1%	1 2,7%
2019	2 6,7%	17 56,7%	1 3,3%	1 3,3%	1 3,3%	2 6,7%	0 0%	5 16,7%	0 0%	0 0%	1 3,3%
2020	1 2,9%	19 56%	1 2,9%	1 2,9%	2 5,9%	2 5,9%	0 0%	3 8,8%	2 5,9%	3 8,8%	0 0%
	8 7,9%	55 54,5%	6 5,9%	2 2%	3 3%	5 5%	0 0%	9 9%	5 5%	6 6%	2 2%

г. Шымкент

	Госорганы	НПО	Партии	Профсоюзы	СМИ	Депутаты	Этнокультурные объединения	Бизнес	Общественные деятели	Бюджетная сфера	Другое
2018	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2019	3 12%	10 40%	0 0%	0 0%	1 4%	4 16%	0 0%	4 16%	0 0%	2 8%	1 4%
2020	6 28,6%	7 33,3%	1 4,8%	0 0%	1 4,8%	0 0%	0 0%	0 0%	5 23,7%	0 0%	1 4,8%
	9 19,6%	17 37%	1 2,2%	0 0%	2 4,3%	4 8,7%	0 0%	4 8,7%	5 10,9%	2 4,3%	2 4,3%

Алматинский кейс является наглядным подтверждением того, что **превалирование НПО** (то есть профессионально и на постоянной основе занимающихся гражданской деятельностью) во многом **определяет эффективность** ОС. В этом контексте необходимо отметить, что **гражданская квота отчасти «размывается» лояльными к власти комьюнити.** К примеру, в 2020 году политические партии в общественных советах представлены 5% от общего состава (таблица 7). При этом среди партийцев **доминируют представители партии «Nur Otan».** В отдельных регионах доля членов ОС, делегированных правящей партией, составляет 80% и более (от состава представителей партий): Акмолинская (90%), Алматинская (80%), Жамбылская (86%), Туркестанская (90%) области (таблица 6). В целом **представленность Nur Otan неуклонно растет:** в 2018 г. нуротановцы составляли 65% от партийного представительства, в 2020 г. – 73%.

Таблица 7. «Представленность партий в составе ОС местного уровня»

	Nur Otan			Ак Жол			КНПК			Ауыл			ОСДП			Бірлік		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Акмолинская область	9 81,8%	8 88,9 %	9 90%	1 9,1%	-	-	1 9,1%	1 11,1%	1 10%	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Актюбинская область	12 67%	8 73%	10 53%	2 11%	1 9%	3 16%	2 11%	1 9%	4 21%	2 11%	1 9%	2 10%	-	-	-	-	-	-
Алматинская область	17 94%	8 89%	8 80%	-	-	-	-	1 11%	1 10%	1 6%	-	-	-	-	1 10%	-	-	-
Атырауская область	3 25%	1 25%	3 43%	4 33,5%	-	2 28,5%	1 8%	2 50%	2 28,5%	4 33,5%	1 25%	-	-	-	-	-	-	-
Жамбылская область	11 73%	7 100%	6 86%	2 13%	-	-	1 7%	-	1 14%	1 7%	-	-	-	-	-	-	-	-
ВКО	8 100%	8 73%	11 79%	-	-	-	-	1 9%	2 14%	-	1 9%	1 7%	-	1 9%	-	-	-	-
Карагандинская область	8 100%	8 73%	8 73%	-	1 9%	1 9%	-	1 9%	2 18%	-	1 9%	-	-	-	-	-	-	-
Кызылординская область	12 67%	10 77%	7 70%	1 5,5%	1 8%	2 20%	2 11%	2 15%	1 10%	2 11%	-	-	-	-	-	1 5,5%	-	-
Костанайская область	9 82%	8 73%	17 74%	1 9%	1 9%	1 4%	1 9%	1 9%	2 9%	-	1 9%	2 9%	-	-	-	-	-	1 4%
Мангистауская область	3 60%	6 42,8 %	12	1 20%	2 14,3%	1	-	2 14,3%	1	-	2 14,3%	1	-	-	-	1 20%	2 14,3%	1
Павлодарская область	7 50%	6 54,5%	4 66,6%	1 7,1%	1 9,1%	-	2 14,3%	1 9,1%	1 16,7%	2 14,3%	2 18,2%	1 16,7%	-	-	-	2 14,3%	1 9,1%	-
Туркестанская область	8 50%	8 80%	9 90%	-	1 10%	-	1 6,3%	-	-	6 37,4%	1 10%	1 10%	-	-	-	1 6,3%	-	-
СКО	8 80%	9 75%	8 67%	-	-	-	1 10%	2 17%	2 17%	1 10%	1 8%	1 8%	-	-	1 8%	-	-	-
ЗКО	2 22%	2 67%	2 67%	-	-	-	1 11%	1 33%	1 33%	4 44%	-	-	2 22%	-	-	-	-	-
Нур-Султан	1 25%	1 33%	2 50%	2 50%	-	-	1 25%	1 33%	1 25%	-	1 33%	1 25%	-	-	-	-	-	-
Алматы	-	-	1 100%	1 25%	1 100%	-	1 25%	-	-	1 25%	-	-	-	-	-	1 25%	-	-
Шымкент			1 100%															
	118 65%	98 70%	118 73%	16 9%	9 6%	10 6%	15 8%	17 12%	22 13%	24 14%	12 9%	10 6%	2 1%	1 1%	2 1%	6 3%	3 2%	2 1%

Эффект размывания гражданской квоты и сращивания ОС с местными властями усиливается в том числе и представительством бюджетной сферы, а также депутатов. Участие последних помимо всего прочего «подогревает» вопрос пересечения ОС и маслихатов. (с.15).

В частности, в Докладе за 2019 год отмечается, «немало нареканий общественности относительно дублирования ОС функций маслихата»[77]. На проблему дублирования ОС работы маслихатов указали около 40% респондентов экспертного опроса, проведенного в рамках Доклада-2017.

Таким образом, участие в работе ОС лояльных к государству комьюнити, номинально выступающих частью гражданского общества, **создает условия для регулирования государством деятельности данного института гражданского общества,** что, в свою очередь, может **девальвировать** самую идею равноправного взаимодействия государства и гражданского общества, создать мнение об **имитации участия общества в управленческих процессах.**

[77]Комплексный Доклад о деятельности Общественных советов в Республике Казахстан" 2019 г. с.1

Отметим, что указанные риски проходят красной нитью в предыдущих Докладах. Так, по итогам 2018 года сделан следующий вывод: «анализ качественных показателей состава ОС за 2016–2017 годы указывает на тенденцию преобладания лояльных к государству членов ОС из числа работников государственных учреждений, лиц, состоявших ранее на государственной службе, и др. Наличие обозначенных фактов может влиять на эффективность функционирования совета, а также способствовать формированию негативного отношения населения к работе совета и искажению основной цели и миссии в качестве проводника между населением и органами власти»[78].

В Докладе-2017, со ссылкой на рекомендации ОЭСР, касающихся повышения качественного состава ОС, отмечается: «хотя действующий закон устанавливает, чтобы не менее 2/3 общего числа советов были из состава гражданского общества, на самом деле это значение ограничено. Проблема в отсутствии критериев членства в советах. В состав советов включаются формально представители гражданского общества, но они представляют корпус бывших госслужащих или политиков. Соответственно, неправительственный сектор оказывается недостаточно представленным»[79].

Таким образом можно вывести несколько выводов:

Во-первых, одним из факторов эффективности ОС служит представленность неправительственных организаций. ОС Алматы служит наглядным примером корреляции между высокой долей НПО и эффективностью.

Во-вторых, снижение доли НПО в ОС-2020 усилила общую нестабильность показателей представленности третьего сектора.

В-третьих, доминирование третьего сектора не стало повсеместной практикой и отдельные примеры служат исключением из правил.

В-четвертых, существенное представительство лояльных к государству комьюнити сохраняет в актуальной повестке дискурс об инклюзивности ОС.

В-пятых, состав ОС несет собой цель по достижению расширенного представительства общества, нежели на привлечение гражданской активности.

3.1.2. Анализ возрастного состава

В составе ОС большинства регионов (в 11-ти из 17-ти) **преобладает возрастная группа «старше 60 лет».** В зависимости от региона ее «контрольный пакет акций» варьируется в диапазоне 30-70%. Закономерно, что в 2020 году **данная возрастная группа подтвердила за собой роль «основного акционера», закрепившаяся за ней с момента начала работы общественных советов** (таблица 8): 2017 г. – 41,4%, 2019 г. – 39,7%, 2020 г. – 39,6% (исключение составляет 2018 г., когда представленность группы снизилась до второго места).

Таблица 8. «Соотношение возрастных групп в разрезе область/страна»

	2017		2018		2019		2020	
	ОС	РК	ОС	РК	ОС	РК	ОС*	РК**
18-29 лет ***	1,1%	16,6%	6%	15,8%	4,1%	15%	4,3%	14,1%
30-44 лет	20,7%	21,4%	26,7%	22%	24,2%	21,9%	25,9%	22%
45-59 лет	36,8%	16,9%	37,3%	16,8%	32%	16,7%	30,2%	16,6%
60+	41,4%	11%	30%	11,3%	39,7%	11,6%	39,6%	12%

* По состоянию на 1 сентября 2020 года
** По состоянию на 1 января 2020 года
*** В разрезе республики данные указаны в диапазоне 20-29 лет

Следует отметить, что возрастной состав общественных советов не имеет установленных нормативов, однако **доминирующее положение группы «60+» не коррелируется с демографической структурой населения регионов** (таблица 9). К примеру, ее представленность в ОС Жамбылской области ежегодно увеличивалась, достигнув в 2020 году **пикового показателя** (63,2%), тогда как **в демографии региона ее доля составляет 10%.**

[78]Комплексный Доклад о деятельности Общественных советов в Республике Казахстан" 2019 г. с.15
[79]Комплексный Доклад о деятельности Общественных советов в Республике Казахстан" 2018 г. с.18

Таблица 9. «Соотношение возрастной группы «60+» в разрезе Общественный совет/ область»

	2018		2019		2020	
	ОС	РК*	ОС	РК	ОС	РК*
Акмолинская область	24,4%	14,5%	36,5%	14,9%	39,1%	15,4%
Актюбинская область	31,8%	10,2%	44%	10,5%	45,2%	10,9%
Алматинская область	38,5%	10,5%	39%	10,8%	39,1%	11,9%
Атырауская область	35,8%	8,3%	28%	8,5%	33,6%	8,8%
ЗКО	40,5%	12,7%	40,2%	13,1%	40,6%	13,5
Жамбылская область	36,5%	9,8%	53,1%	10,1%	63,2%	10,4%
Карагандинская область	42,2%	14,6%	47,7%	15,1%	27,1%	15,5%
Костанайская область	21,9%	16,2%	33,8%	16,7%	30,3%	17,4%
Кызылординская область	36,4%	8,3%	48,5%	8,7%	48%	9%
Мангистауская область	13,7%	7,1%	37%	7,3%	41,7%	7,7%
Павлодарская область	17%	15%	41,9%	15,5%	39,5%	16,1%
СКО	25,5%	18%	31,5%	18,7%	31,4%	19,3%
Туркестанская область	33,7%	7,2%	39,5%	7,6%	44,7%	7,8%
ВКО	19,6%	16,4%	37,3%	16,9%	39,7%	17,5%
г. Нур-Султан	-	7,3%	32%	7,8%	38%	8,3%
г. Алматы	27%	11,9%	40%	12,1%	38,2%	12,3%
г. Шымкент	-	7,7%	-	7,8%	-	8%

* по данным статистического сборника «Демографический ежегодник Казахстана. 2015-2019 гг.»[80]

Увеличение «портфеля» старшего поколения также характерно и для **ОС Алматинской области,** где количественные показатели группы «60+» увеличились с 38,5% в 2017 году до 39,1% в 2020 году, против 11% в демографической структуре населения региона.

Кроме Алматинской и Жамбылской областей **стабильный рост «портфеля»** возрастной группы «старше 60 лет» является системной характеристикой для **ОС Кызылординской, Туркестанской и Западно-Казахстанской областей** (таблица 9).

На этом фоне заметно выделяется **ОС г. Шымкент,** который является **единственным, в котором те, кому за 60 не имеют представительства не только в 2020 году, но и с момента начала работы** Совета (таблица 9).

Вместе с тем общие среднеарифметические показатели **представленности возрастной группы «60+» стабильно с 2017 года в разы превышают общереспубликанские демографические показатели** (таблица 9).

Демографическая нерепрезентативность возрастного состава ОС местного уровня выражается также и **в низкой доли молодежи,** под которой подразумевается возрастная группа от 18 до 29 лет.

В разрезе общественных советов ее **средний показатель в 2020 году составил 4,1%,** тогда как в республиканской демографической структуре данная возрастная группа представлена 14%. Причем аналогичная существенная диспропорция со страновыми показателями является уже сложившейся тенденцией (таблица 8).

Позиционную устойчивость демонстрирует возрастная группа «30-44 лет», доля которой в 2020 году составила ¼. Таким образом, представленность данной возрастной группы остается стабильной, находясь в коридоре 20-26% и коррелируясь с общереспубликанской демографической структурой (таблица 8).

Представленность возрастной группы «45-59 лет» несколько снизилась в сравнении с прошлым годом, показав самый низкий показатель с 2017 года, но не выйдя за 30%-й коридор и сохранив прежнюю диспропорцию в разрезе общестрановой демографической структуры (таблица 8). Данная возрастная группа **остается второй по представленности, усиливая тем самым эффект «седовласости» ОС.**

Дискурс о «старении» ОС является переходящим из года в год.

В частности, в «Комплексном докладе о деятельности Общественных советов в Республике Казахстан за 2019 год» указано, что «наблюдается слишком большой разрыв в возрастных группах... мало представлена молодежь (18-30 лет) в составах Общественных советов»[81].

[80]Статистический сборник «Демографический ежегодник Казахстана. 2015-2019 гг.» (https://stat.gov.kz/edition/publication/collection)

[81]https://kap.kz/custom/wysiwyg/image/file/20200214/20200214125335_91269.pdf c.15

В аналогичном Докладе за 2018 год также было указано, что «Общественные советы недостаточно отражают социально-демографическую структуру населения и целевые группы. Скорее, это больше «совет седых голов...»[82].

В Докладе за 2017 год «Общественные советы в Казахстане: основные тренды развития» установлено, что «в возрастном соотношении в наибольшей степени представлены члены общественных советов, относящихся к группе 61-летних и более лет, которые составляют 41,4%». Исходя из этого вывода рекомендовано диверсифицировать возрастную структуру общественных советов[83].

Таким образом, резюмируя можно отметить, что в 2020 году **возрастной фактор не вышел за рамки ключевых характеристик,** сложившиеся с началом работы ОС местного уровня, а именно:

во-первых, возрастная структура определяется существенной диспропорцией между возрастными группами;

во-вторых, возрастная структура, как правило, не отражает демографической структуры населения области/страны (в общестрановом разрезе корреляция свойственна только возрастной группой «30-44 лет»);

в-третьих, «основным акционером» является возрастная группа «60+». На втором и третьем местах представлены группы «45-59 лет» и «30-44 лет» соответственно. Замыкающей остается группа «18-29 лет».

В сухом остатке возрастной фактор актуализирует вопрос репрезентативности ОС.

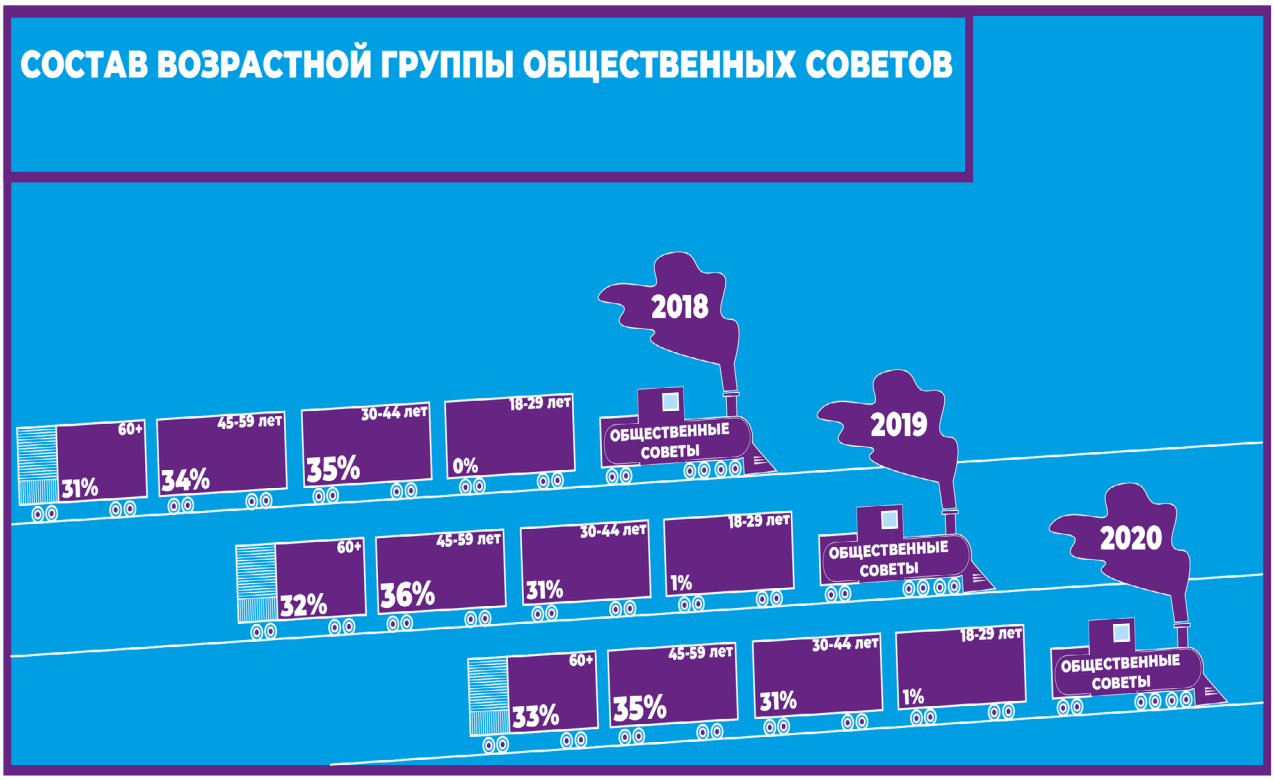

[82]http://kazkenes.kz/documents/#

[83]http://www.kisi.kz/uploads/33/files/4IKv9NEx.pdf

3.1.3 Анализ гендерного состава

В ОС местного уровня **сохраняется гендерная несбалансированность.** Это обусловлено **превалированием мужского представительства.** В 2020 году оно составило 68,5% от общего состава (таблица 10).

Таблица 10. «Гендерное соотношения в динамике с 2017 года»

	Мужчины	Женщины
2020	68,5%	31,5%
2019	68,6%	31,4%
2018	69,6%	30,4%
2017	78%	22%

Данная асимметрия сохраняет в повестке актуальность вопросов **как гендерного равенства, так и корреляции с гендерной структурой населения регионов** (таблица 11).

Таблица 11. «Гендерный состав ОС местного уровня в сравнении с гендерной структурой населения регионов».

	2018				2019				2020			
	Муж		Жен		Муж		Жен		Муж		Жен	
	ОС	РК	ОС	РК	ОС	РК	ОС	РК	ОС	РК	ОС	РК
Акмолинская область	59,8%	48,5%	40,2%	51,5%	51,3%	48,5%	48,7%	51,5%	50,2%	48,5%	49,8%	51,5%
Актюбинская область	71,2%	48,4%	28,8%	51,6%	72,2%	48,4%	27,8%	51,6%	74,1%	48,5%	25,9%	51,5%
Алматинская область	65,7%	49,5%	34,3%	50,5%	70,3%	49,5%	29,7%	50,5%	69,8%	49,4%	30,2%	50,6
Атырауская область	73,3%	49,2%	26,7%	50,8%	63,2%	49,3%	36,8%	50,7%	67,9%	49,3%	32,1%	50,7%
ВКО	67,7%	47,7%	32,3%	52,3%	65,5%	47,7%	34,5%	52,3%	65,8%	47,7%	34,2%	52,3%
Жамбылская область	80,1%	49,2%	19,9%	50,8%	65,5%	49,2%	34,5%	50,8%	81,1%	49,3%	18,9%	50,7%
Карагандинская область	57,8%	47,4%	42,2%	52,6%	65,7%	47,5%	34,3%	52,5%	65,7%	47,5%	34,3%	52,5%
Костанайская область	50,8%	47,4%	49,2%	52,6%	59,8%	47,5%	40,2%	52,5%	54,8%	47,5%	45,2%	52,5%
Кызылординская область	80,1%	50,1%	19,9%	49,9%	79,7%	50,2%	20,3%	49,8%	78%	50,2%	22%	49,8%
Мангистауская область	84,9%	49,8%	15,1%	50,2%	64,9%	49,8%	35,1%	50,2%	64,9%	49,8%	35,1%	50,2%
Павлодарская область	84,1%	47,3%	15,9%	52,7%	59,6%	47,3%	40,4%	52,7%	57,7%	47,4%	42,3%	52,6%
СКО	64,7%	47,8	35,3%	52,2%	60%	47,8%	40%	52,2%	61,5%	47,8%	38,5%	52,2%
Туркестанская область	64,5%	50,6%	35,5%	49,4%	88,3%	50,7%	11,7%	49,3%	88,6%	50,7%	11,4%	49,3%
ЗКО	73,7%	48,4%	26,3%	51,6%	72%	48,5%	28%	51,5%	72,1%	48,5%	27,9%	51,5%
Нур-Султан	76%	48,1%	24%	51,9%	76%	48%	24%	52%	81%	48%	19%	52%
Алматы	81,1%	45,6%	18,9%	54,4%	73,3%	45,7%	26,7%	54,3%	70,6%	45,9%	29,4%	54,1%
Шымкент	-	48,1%	-	51,9%	84%	48%	16%	52%	85,7%	48,2%	14,3%	51,8%

Территориальное зумирование показывает, что увеличение представительства мужчин в общественных советах местного уровня произошло более чем в половине регионов (таблица 11). Наибольший рост в Жамбылской области, **где гендерный разрыв за год увеличился** на 15 процентных пунктов. В свою очередь, ОС г. Нур-Султан и Туркестанской области, состоящие из мужчин на 88% и 85% соответственно, продолжают занимать верхние строчки в списке

гендерно-несбалансированных.

Однако в общей динамике 2020 год продолжил сокращение гендерных диспропорций в общественных советах местного уровня. В сравнении с прошлым годом представительство женщин, хоть и минимально, но выросло (таблица 10). В сухом остатке с 2018 года **женское представительство выросло почти на 10%.** Данный тренд можно считать реализацией рекомендаций по выравниванию гендерной асимметрии.

В частности, в «Комплексном докладе о деятельности Общественных советов в Республике Казахстан за 2019 год» отмечалось «превалирование одного гендера (мужского - примечание автора) над другим»[84]. По итогам 2017 года также был сделан вывод о существенном перевесе мужского пола[85] в составе ОС местного уровня.

Подытоживая можно сказать, что развертывание состава ОС местного уровня через гендерную призму дает несколько важных преломлений.

Во-первых, в ОС местного уровня сохраняется преобладание представительства мужчин. В отдельных регионах данное превалирование можно охарактеризовать как монопольное положение.

Во-вторых, разрыв с гендерной структурой населения области усугубляет вопрос репрезентативности состава ОС местного уровня.

В-третьих, гендерное неравенство стабильно сокращается, но в территориальном разрезе нельзя сказать, что данная тенденция является повсеместной. Неуклонное выравнивание асимметрии характерно только для трех регионов.

В целом **гендерные диспропорции продолжают оставаться системной проблемой ОС местного уровня.**

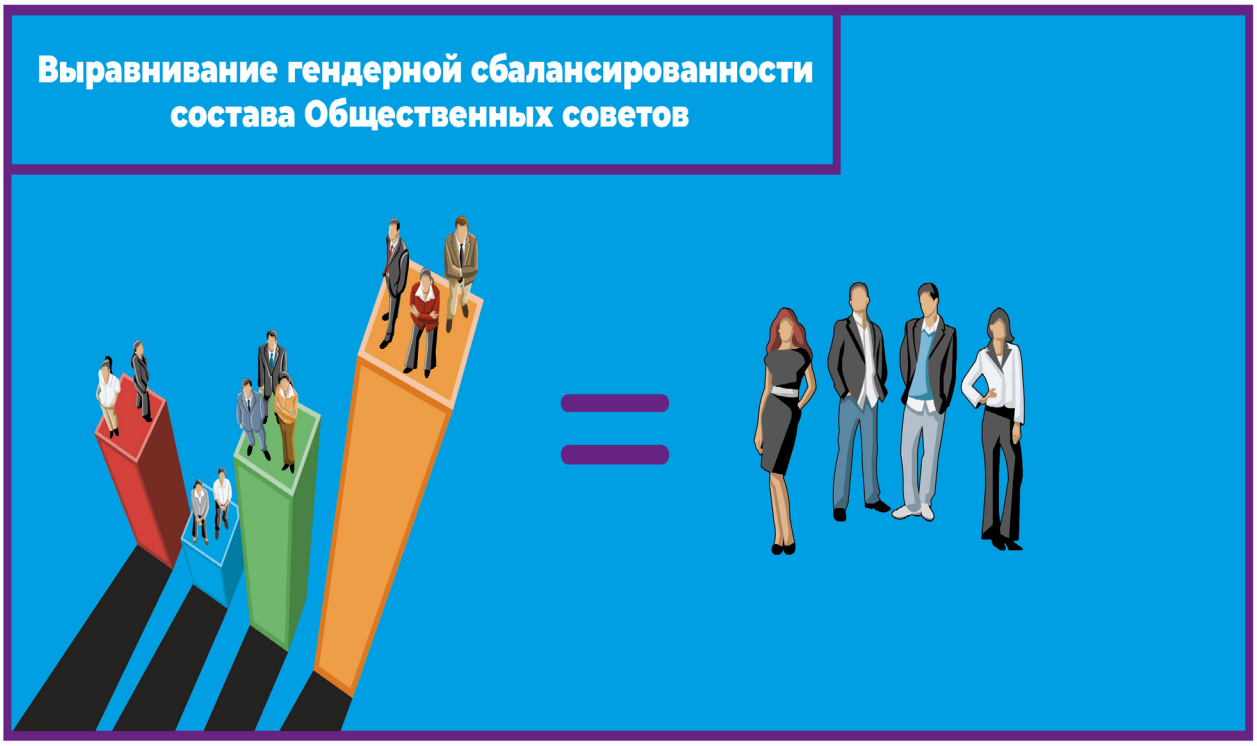

3.1.4 Анализ осуществления общественного контроля

За ОС на законодательном уровне закреплена функция общественного контроля. При этом ее реализация предусматривает конкретный инструментарий, а именно: общественный мониторинг, общественное слушание, общественное заседание, а также заслушивание отчетов о результатах деятельности. Осуществление каждой из указанных форм общественного контроля имеет четкий алгоритм и регламент, что **позволяет общественным советам осуществлять деятельность по защите общественных интересов.**

Вместе с тем по итогам девяти месяцев 2020 года **произошло снижение деятельности по общественному контролю** со стороны ОС местного уровня. В частности, в сравнении с прошлом годом **кривая активности опустилась на 7 процентных пунктов** (с 46% до 39%).

[85]https://kap.kz/custom/wysiwyg/image/file/20200214/20200214125335_91269.pdf c.64

[84]http://www.kisi.kz/uploads/33/files/4IKv9NEx.pdf c. 54

В региональном разрезе наибольший спад произошел в Кызылординской (на 78%), Карагандинской (на 30%), Жамбылской (на 28%) и Туркестанской областях (на 27%). В целом, снижение активности по осуществлению общественного контроля произошло в большинстве регионах (в 13 из 17) (таблица 12). Данное обстоятельство в определенной степени имеет конъюнктурную обусловленность, связанную с пандемией COVID-19, которая привела к повсеместному снижению мероприятий офлайн-формата. Вместе с тем в ряде областей активность общественного контроля в сравнении с прошлым годом выросла. В частности, это произошло в Актюбинской, Алматинской, Мангистауской и Павлодарской областях.

Таблица 12. «Активность общественного контроля в динамике с 2018 года».

Область	2018	2019	2020	Всего
Акмолинская	64 15%	208 48%	164 37%	436 8%
Актюбинская	22 13%	67 42%	74 45%	163 3%
Алматинская	78 12%	200 32%	351 56%	629 11%
Атырауская	0 0%	69 57%	52 43%	121 2%
Жамбылская	44 8%	331 60%	181 32%	556 10%
ВКО	189 31%	235 38%	187 31%	611 11%
Карагандинская	89 59%	53 35%	8 5%	150 3%
Кызылординская	31 20%	121 79%	1 1%	153 3%
Костанайская	128 38%	130 38%	80 24%	338 6%
Мангыстауская	0 0%	394 48%	428 52%	822 14%
Павлодарская	117 38%	73 24%	117 38%	307 5%
Туркестанская	34 15%	131 56%	69 29%	234 4%
СКО	66 14%	200 44%	192 42%	458 8%
ЗКО	8 2%	280 59%	188 39%	476 8%
Нур-Султан	0 0%	79 53%	69 47%	148 3%
Алматы	0 0%	20 57%	15 43%	35 1%
Шымкент	0 0%	26 54%	22 46%	48 1%
	870 15%	2617 46%	2198 39%	5685

Касательно форм общественного контроля, то по итогам девяти месяцев 2020 года общественные советы местного уровня чаще всего проводили общественные заседания (64% от общего числа мероприятий общественного контроля); далее по частоте использования следуют общественное заслушивание (14%) и общественные слушания (12%); замыкающим идет общественный мониторинг (10%) (таблица 13). Последняя форма общественного контроля **имеет наибольший процент снижения,** при этом в ряде регионов (Атырауская и Кызылординская области) не используются на протяжении последних трех лет (таблица 13).

Таблица 13. «Общественный контроль».

	Заседание			Мониторинг			Слушание			Заслушивание		
Область	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Акмолинская	-	183 88%	97 59%	-	21 10%	6 4%	-	4 2%	12 7%	64 100%	-	49 30%
Актюбинская	-	64 96%	26 35%	-	1 1%	35 48%	-	2 3%	7 9%	22 100%	-	6 8%
Алматинская	-	114 57%	251 72%	1 1%	78 39%	1 0%	27 35%	8 4%	73 21%	50 64%	-	26 7%
Атырауская	-	67 97%	38 73%	-	-	-	-	2 3%	1 2%	-	-	13 25%
Жамбылская	-	213 64%	80 44%	4 9%	64 20%	42 24%	40 91%	54 16%	19 10%	-	-	40 22%
ВКО	-	154 66%	118 63%	3 2%	36 15%	49 26%	14 7%	45 19%	3 2%	172 91%	-	17 9%
Карагандинская	-	36 68%	7 88%	-	1 2%	-	-	16 30%	-	89 100%	-	1 13%
Кызылординская	-	96 79%	-	-	-	-	20 65%	25 21%	-	11 35%	-	1 100%
Костанайская	-	93 72%	55 68%	-	21 16%	3 4%	2 2%	16 12%	10 13%	126 98%	-	12 15%
Мангыстауская	-	299 76%	298 70%	-	87 22%	27 6%	-	8 2%	73 17%	-	-	30 7%
Павлодарская	-	53 73%	80 68%	-	15 20%	11 10%	-	5 7%	6 5%	117 100%	-	20 17%
Туркестанская	-	101 77%	31 45%	-	-	21 30%	11 32%	30 23%	5 8%	23 68%	-	12 17%
СКО	-	152 76%	159 83%	1 2%	30 15%	-	13 20%	18 9%	20 10%	52 78%	-	13 7%
ЗКО	-	104 37%	128 68%	-	56 20%	-	8 100%	25 9%	25 13%	-	95 34%	35 19%
Нур-Султан	-	42 53%	36 52%	-	3 4%	18 26%	-	19 24%	4 6%	-	15 19%	11 16%
Алматы	-	11 52%	6 40%	-	1 5%	2 13%	-	2 10%	-	-	7 33%	7 47%
Шымкент	-	8 30%	6 27%	-	2 8%	1 5%	-	2 8%	1 5%	-	14 54%	14 63%
	0	1790	1416	9	416	216	135	281	259	726	131	307
	0%	68%	64%	1%	16%	10%	16%	11%	12%	83%	5%	14%

В целом снижение активности по осуществлению функций общественного контроля (одной из основных функций ОС) не отвечает повестке дня, в некоторой степени даже противоречит.

В частности, коронавирус и вызванный им экономический кризис требуют активной роли ОС по защите общественных интересов. С другой стороны, принцип «Слышащего государства», который является одним из приоритетов государственной политики, предполагает усиление общественного контроля со стороны общественных советов.

3.2. Общественные советы республиканского уровня

К республиканскому уровню относятся Общественные советы, образуемые министерствами, центральными исполнительными органами (кроме Министерства обороны) совместно с некоммерческими организациями, гражданами. Таким образом, в стране действуют 17 Общественных советов республиканского уровня. В 2019 году сформирован второй созыв Общественных советов, республиканский уровень которых состоит из 324 членов (в 2018 году – 334; в 2017 году – 303).

3.2.1 Анализ качественного состава

В 2020 году первую пятерку качественного состава Общественных советов республиканского уровня составили (в порядке убывания): неправительственные организации, государственные органы, общественные деятели, бизнес-структуры, профсоюзы. В то же время бюджетная сфера и этнокультурные объединения имеют нулевую представленность. Все это отличает от местного уровня, для которого характерно с одной

стороны, снижение представленности НПО, с другой стороны, высокая доля бюджетной сферы и неорганизованных сообществ (категория «прочие»).

Вместе с тем, в сравнении с прошлым годом представленность государственных органов увеличилась на 6% (увеличение произошло в 11 Общественных советах) и приблизилась к показателям 2018 года, когда госорганы составляли 26% Общественных советов республиканского уровня. В свою очередь доля НПО по итогам девяти месяцев 2020 года снизилась на один процентный пункт, который дали Общественные советы при МВД, МИИР, МЭ, МНЭ, МКС. При этом в последнем случае представленность третьего сектора снизилась до нулевой отметки.

Другой отличительной характеристикой качественного состава Общественных советов республиканского уровня является:

- низкая представленность политических партий, которая хоть и увеличилась на 1% (в сравнении с прошлым годом), но составляет только 2%; Однако, как в случае с местным уровнем, здесь доминируют правящая партия.
- снижение представленности депутатов Мажилиса (с 5% до 2%);
- значительное снижение представленности категории «другое» (с 11% до 5%).

Таблица 14. «Качественный состав Общественных советов республиканского уровня»

Представители	2018	2019	2020
Госорганов	26%	18%	24%
НПО	32%	46%	47%
Партий	4%	1%	2%
Профсоюзов	3%	1%	3%
СМИ	2%	3%	2%
Депутаты Мажилиса	5%	5%	2%
Этнокультурные объединения	0%	0%	0%
Бизнес-структур	12%	5%	5%
Общественные деятели	8%	1%	6%
Бюджетная сфера	4%	5%	0%
Другое	4%	11%	5%

Таблица 15. «Представленность госорганов в Общественных советах республиканского уровня»

		Представители госорганов		
Наименование	Госорган	2018	2019	2020
Общественный совет по государственным финансам	МФ	6 27%	2 13%	5 33%
Общественный совет по вопросам деятельности органов внутренних дел	МВД	6 33%	5 20%	6 26%
Общественный совет по вопросам культуры и спорта	МКС	4 27%	2 12%	2 13%
Общественный совет по вопросам социально-трудовой сферы	МТЗСН	2 17%	2 17%	3 25%
Общественный совет по вопросам деятельности органов по делам государственной службы	АГДС	3 23%	3 27%	3 27%
Общественный совет по вопросам индустрии и инфраструктурного развития	МИИР	6 30%	6 27%	6 29%
Общественный совет Министерства здравоохранения	МЗ	4 25%	3 19%	4 25%
Общественный совет по вопросам топливно-энергетического комплекса	МЭ	8 28%	3 20%	5 28%
Общественный совет по вопросам деятельности Министерства иностранных дел	МИД	8 30%	3 13%	3 13%

Общественный совет Министерства цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности	МЦРОАП	3 20%	6 26%	6 26%
Общественный совет по вопросам образования и науки, защиты прав детей	МОН	5 22%	5 26%	5 23%
Общественный совет Министерства национальной экономики	МНЭ	4 31%	3 21%	3 23%
ОС в сфере информаций и общественного развития***	МИОР	8 23%	2 9%	2 9%
Общественный совет по вопросам деятельности органов юстиции	МЮ	8 30%	9 31%	7 32%
Общественный совет по вопросам развития агропромышленного комплекса	МСХ	5 28%	4 22%	4 22%
Общественный совет Министерства торговли и интеграции	МТиИ	-	3 23%	3 23%
Общественный совет Министерства экологии, геологии и природных ресурсов	МЭГиПР	-	9 29%	9 31%
Общественный совет Агентства по по противодействию коррупции	АПК	-	2 15%	2 17%

Таблица 16. «Представленность НПО в Общественных советах республиканского уровня»

		Представители НПО		
Наименование	Госорган	2018	2019	2020
Общественный совет по государственным финансам	МФ	7 32%	7 47%	8 53%
Общественный совет по вопросам деятельности органов внутренних дел	МВД	4 22%	15 60%	6 26%
Общественный совет по вопросам культуры и спорта	МКС	7 47%	4 24%	-
Общественный совет по вопросам социально-трудовой сферы	МТЗСН	5 42%	3 25%	3 25%
Общественный совет по вопросам деятельности органов по делам государственной службы	АГДС	3 23%	2 18%	2 18%
Общественный совет по вопросам индустрии и инфраструктурного развития	МИИР	6 30%	10 45%	4 19%
Общественный совет Министерства здравоохранения	МЗ	12 75%	10 63%	10 63%
Общественный совет по вопросам топливно-энергетического комплекса	МЭ	6 21%	11 73%	11 61%
Общественный совет по вопросам деятельности Министерства иностранных дел	МИД	5 19%	8 35%	8 35%
Общественный совет Министерства цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности	МЦРОАП	8 53%	6 33%	6 33%
Общественный совет по вопросам образования и науки, защиты прав детей	МОН	4 17%	5 26%	17 77%
Общественный совет Министерства национальной экономики	МНЭ	3 23%	10 71%	3 23%
ОС в сфере информаций и общественного развития***	МИОР	16 46%	14 61%	14 61%
Общественный совет по вопросам деятельности органов юстиции	МЮ	13 48%	17 59%	15 68%
Общественный совет по вопросам развития агропромышленного комплекса	МСХ	-	6 33%	14 78%
Общественный совет Министерства торговли и интеграции	МТиИ	-	9 69%	9 69%

Общественный совет Министерства экологии, геологии и природных ресурсов	МЭГиПР		17 55%	20 69%
Общественный совет Агентства по по противодействию коррупции	АПК		-	3 25%

Таблица 17. «Представленность партий в Общественных советах республиканского уровня»

			Представители партий		
Наименование		Госорган	2018	2019	2020
Общественный совет по государственным финансам		МФ	7 32%	-	-
Общественный совет по вопросам деятельности органов внутренних дел		МВД	-	-	-
Общественный совет по вопросам культуры и спорта		МКС	-	1 6%	1 7%
Общественный совет по вопросам социально-трудовой сферы		МТЗСН	-	1 8%	1 8%
Общественный совет по вопросам деятельности органов по делам государственной службы		АГДС	-	-	-
Общественный совет по вопросам индустрии и инфраструктурного развития		МИИР	-	-	-
Общественный совет Министерства здравоохранения		МЗ	-	-	-
Общественный совет по вопросам топливно-энергетического комплекса		МЭ	-	1 7%	1 6%
Общественный совет по вопросам деятельности Министерства иностранных дел		МИД	3 11%	-	-
Общественный совет Министерства цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности		МЦРОАП	-	1 6%	1 6%
Общественный совет по вопросам образования и науки, защиты прав детей		МОН	-	-	-
Общественный совет Министерства национальной экономики		МНЭ	-	-	-
ОС в сфере информаций и общественного развития***		МИОР	1 3%	-	-
Общественный совет по вопросам деятельности органов юстиции		МЮ	-	-	-
Общественный совет по вопросам развития агропромышленного комплекса		МСХ	1 6%	-	-
Общественный совет Министерства торговли и интеграции		МТиИ		-	-
Общественный совет Министерства экологии, геологии и природных ресурсов		МЭГиПР		-	-
Общественный совет Агентства по по противодействию коррупции		АПК		-	-

3.2.2 Анализ возрастного состава

Возрастной состав ОС центрального уровня имеет определенную специфику, дающую **контраст с ОС местного уровня.** Можно выделить несколько характеристик, составляющих «анамнез» ОС центрального уровня.

Во-первых, крайне низкая представленность возрастной группы «18-29 лет»: **в 2019-20 годах ее доля составляла 1%, в 2018 году - 0%** (таблица 18).

Таблица 18. «Структура возрастного состава Общественных советов центрального уровня в динамике с 2018 года».

	2018	2019	2020
18-29 лет ***	0%	1%	1%
30-44 лет	35%	31%	31%
45-59 лет	34%	36%	35%
60+	31%	32%	33%

В 2020 году молодежь была представлена только в трех ОС (при МИД, МИОР, МНЭ). Другим показателем системности указанного тренда говорит тот факт, что **в 13 из 18 случаев** (в 72% ОС) **нулевая представленность молодежи сохраняется с 2018 года** (таблица 19).

Таблица 19. «Возрастной состав Общественных советов центрального уровня».

		2018				2019				2020			
Наименование	Госорган	18-29	30-44	45-69	60+	18-29	30-44	45-69	60+	18-29	30-44	45-69	60+
Общественный совет по государственным финансам	МФ	-	11 50%	7 32%	4 18%	-	6 40%	8 53%	1 7%	-	6 40%	8 53%	1 7%
Общественный совет по вопросам деятельности органов внутренних дел	МВД	1 6%	6 33%	5 28%	6 33%	-	9 36%	9 36%	7 28%	-	9 40%	7 30%	7 30%
Общественный совет по вопросам культуры и спорта	МКС	-	4 27%	4 27%	7 46%	1 6%	2 12%	5 29%	9 53%	-	4 27%	3 20%	8 53%
Общественный совет по вопросам социально-трудовой сферы	МТЗСН	-	4 33%	4 33%	4 33%	-	2 17%	6 50%	4 33%	-	2 17%	6 50%	4 33%
Общественный совет по вопросам деятельности органов по делам государственной службы	АГДС	-	1 8%	3 23%	9 69%	-	1 9%	4 36%	6 55%	-	1 9%	4 36%	6 55%
Общественный совет по вопросам индустрии и инфраструктурного развития	МИИР	-	7 35%	4 20%	9 45%	-	8 36%	5 23%	9 41%	-	7 33%	5 24%	9 43%
Общественный совет Министерства здравоохранения	МЗ	5 31%	5 31%	6 38%	0	-	5 31%	5 31%	6 38%	-	5 31%	5 31%	6 38%
Общественный совет по вопросам топливно-энергетического комплекса	МЭ	-	15 52%	11 38%	3 10%	-	4 27%	3 20%	8 53%	-	5 28%	4 22%	9 50%
Общественный совет по вопросам деятельности Министерства иностранных дел	МИД	10 37%	7 26%	9 33%	1 4%	1 4%	5 22%	8 35%	9 39%	1 4%	5 22%	8 35%	9 39%
Общественный совет Министерства цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности	МЦРОАП	-	6 40%	4 27%	5 33%	-	7 39%	8 44%	3 17%	-	7 39%	8 44%	3 17%
Общественный совет по вопросам образования и науки, защиты прав детей	МОН	-	6 26%	7 30%	10 67%	-	5 26%	6 32%	8 42%	-	6 27%	6 27%	10 46%
Общественный совет Министерства национальной экономики	МНЭ	-	5 38%	6 46%	2 16%	1 7%	4 28%	5 36%	4 29%	1 8%	4 31%	6 46%	2 15%
ОС в сфере информаций и общественного развития***	МИОР	-	9 26%	18 51%	8 23%	1 4%	8 35%	6 26%	8 35%	1 4%	8 35%	6 26%	8 35%
Общественный совет по вопросам деятельности органов юстиции	МЮ	-	11 41%	11 41%	5 18%	-	13 45%	10 34%	6 21%	-	8 36%	8 36%	6 28%
Общественный совет по вопросам развития агропромышленного комплекса	МСХ	-	5 28%	6 33%	7 39%	-	5 28%	7 39%	6 33%	-	5 28%	7 39%	6 33%
Общественный совет Министерства торговли и интеграции	МТиИ	-	-	-	-	-	4 31%	5 38%	4 31%	-	4 31%	5 38%	4 31%
Общественный совет Министерства экологии, геологии и природных ресурсов	МЭГиПР	-	-	-	-	-	13 42%	13 42%	5 16%	-	12 41%	12 41%	5 17%
Общественный совет Агентства по по противодействию коррупции	АПК	-	-	-	-	-	4 31%	5 38%	4 31%	-	3 25%	5 42%	4 33%

Во-вторых, отсутствие явно превалирующей демографической группы: представленность **возрастных комьюнити «30-44 лет», «45-59 лет», «старше 60 лет» варьируется в 30% коридоре** (таблица 18). При этом, небольшое преимущество в несколько процентных пунктов имеет возрастная группа «45-59 лет» (таблица 18).

Вместе с тем, за три последние года произошло с одной стороны, **небольшое снижение представленности группы** «30-44 лет»: с 35% (2018 год) до 31% (2019-20 года); с другой стороны, **некоторое увеличение представленности группы** «старше 60 лет»: с 31% (2018 год) до 33% (2020 год). В частности, за девять месяцев текущего года доля комьюнити «60+» увеличилась в шести ОС – при МВД, МИИР, МОН, МЮ, МЭГиПР, АПК (таблица 19).

В целом ОС центрального уровня характеризуются стабильным возрастным составом, где изменения имеют колебания с небольшим лагом (несколько процентных пунктов). В частности, по итогам девяти месяцев 2020 года возрастной состав не претерпел изменений в половине ОС центрального уровня.

3.2.3 Анализ гендерного состава

Последние три года гендерный состав ОС центрального уровня **стабильно гендерно несбалансированный, с превалированием мужского представительства,** которое находится в коридоре: 77-78% (таблица 20). Для сравнения: за аналогичный период показатель маскулинности в общественных советах местного уровня на десять процентов ниже (в диапазоне 67-68%).

Таблица 20. «Гендерное соотношения в динамике с 2017 года в сравнении с республиканскими данными по полу»

	Мужчины		Женщины	
	ОС	РК	ОС	РК
2020	78%	48%	22%	52%
2019	77%	48%	23%	52%
2018	78%	48%	23%	52%
2017	75%	48%	25%	52%

Таким образом, **проблема гендерной несбалансированности ОС сильнее резонирует на центральном уровне.** Тем более что в 2020 году женская представленность здесь снизилась на один процентный пункт (таблица 19). В свою очередь, при зумировании обнаруживается еще одна особенность, характерная исключительно для республиканского уровня - нулевая представленность женщин в отдельно взятом ОС (таблица 21).

Таблица 21. «Гендерный состав Общественный советов»

		2018		2019		2020	
Наименование	Госорган	Муж	Жен	Муж	Жен	Муж	Жен
Общественный совет по государственным финансам	МФ	19 86%	3 14%	13 87%	2 13%	13 87%	2 13%
Общественный совет по вопросам деятельности органов внутренних дел	МВД	15 83%	3 17%	20 80%	5 20%	18 78%	5 22%
Общественный совет по вопросам культуры и спорта	МКС	12 80%	3 20%	13 76%	4 14%	12 80%	3 20%
Общественный совет по вопросам социально-трудовой сферы	МТЗСН	6 50%	6 50%	6 50%	6 50%	6 50%	6 50%
Общественный совет по вопросам деятельности органов по делам государственной службы	АГДС	13 100%	0 0%	11 100%	0 0%	11 100%	0 0%
Общественный совет по вопросам индустрии и инфраструктурного развития	МИИР	17 85%	3 15%	19 86%	3 14%	16 76%	5 24%
Общественный совет Министерства здравоохранения	МЗ	9 56%	7 44%	9 56%	7 44%	9 56%	7 44%
Общественный совет по вопросам топливно-энергетического комплекса	МЭ	23 79%	6 21%	13 87%	2 13%	17 94%	1 6%
Общественный совет по вопросам деятельности Министерства иностранных дел	МИД	23 85%	4 15%	16 70%	7 30%	16 70%	7 30%
Общественный совет Министерства цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности	МЦРОАП	15 100%	0 0%	18 100%	0 0%	18 100%	0 0%
Общественный совет по вопросам образования и науки, защиты прав детей	МОН	14 61%	9 39%	10 53%	9 47%	12 55%	10 45%
Общественный совет Министерства национальной экономики	МНЭ	12 92%	1 8%	13 93%	1 7%	12 92%	1 8%
ОС в сфере информаций и общественного развития***	МИОР	23 66%	12 34%	18 78%	5 22%	18 78%	5 22%
Общественный совет по вопросам деятельности органов юстиции	МЮ	16 59%	11 41%	16 55%	13 45%	11 50%	11 50%

Общественный совет по вопросам развития агропромышленного комплекса	МСХ	18 100%	0 0%	18 100%	0 0%	18 100%	0 0%
Общественный совет Министерства торговли и интеграции	МТиИ	-	-	9 69%	4 31%	9 69%	4 31%
Общественный совет Министерства экологии, геологии и природных ресурсов	МЭГиПР	-	-	24 77%	7 23%	25 86%	4 14%
Общественный совет Агентства по противодействию коррупции	АПК	-	-	11 85%	2 15%	11 92%	1 8%
		235 78%	68 22%	257 77%	76 23%	252 78%	72 23%

В частности, **абсолютное доминирование мужчин** характерно для следующих ОС:

- по вопросам деятельности органов по делам государственной службы *(Агентство по делам государственной службы);*
- Министерства цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности;
- по вопросам развития агропромышленного комплекса (Министерство сельского хозяйства);
- При этом во всех трех случаях **гендерное неравенство является системной характеристикой,** поскольку продолжается с 2018 года.

Своего рода **образцом гендерной сбалансированности является ОС по вопросам социально-трудовой сферы, где мужчины и женщины имеют равное представительство** (причем с 2018 года).

По итогам девяти месяцев 2020 года до паритета увечилась доля женщин в ОС по вопросам деятельности органов юстиции (с 41% в 2018 году до 50% в 2020 году). Кроме того, положительной динамикой снижения гендерной несбалансированности отличается также ОС при МВД. Вместе с тем, в шести ОС доля мужчин превышает 80%.

3.2.4 Анализ деятельности

В отличии от местного уровня ОС при центральных госорганах за девять месяцев текущего года **нарастили активность** в части осуществления общественного контроля - с 24% до 45% (таблица 21). Наибольший прирост показали общественные советы при АПК (с 4% до 96%); МИОР (с 4% до 73%); МЭГиПР (с 27% до 73%).

Это в свою очередь коррелируется с повесткой-2020, актуальными вопросами которой являются, в том числе зеленая тематика, реализация политических реформ и борьба с коррупцией.

Если рассматривать вопрос использования общественного контроля в фокусе трех последних лет (таблица 22), то лидерами являются ОС при МИОР (20%-я доля) и МВД (18%-я доля). Вместе с тем необходимо отметить, что активность ОС по вопросам деятельности органов внутренних дел в 2020 году продолжила снижаться, а его высокая доля предопределена высокими показателями за 2018 год.

Таблица 22. «Общественный контроль в динамике с 2018 года»

	Госорган	2018	2019	2020	Всего
Общественный совет по государственным финансам	МФ	8 42%	7 37%	4 21%	19 5%
Общественный совет по вопросам деятельности органов внутренних дел	МВД	51 74%	12 17%	6 9%	69 18%
Общественный совет по вопросам культуры и спорта	МКС	0	3 75%	1 25%	4 1%
Общественный совет по вопросам социально-трудовой сферы	МТЗСН	0	7 64%	4 36%	11 3%
Общественный совет по вопросам деятельности органов по делам государственной службы	АГДС	10 38%	10 38%	6 22%	26 7%
Общественный совет по вопросам индустрии и инфраструктурного развития	МИИР	18 82%	0	4 18%	22 6%
Общественный совет Министерства здравоохранения	МЗ	0	2 33%	4 67%	6 2%
Общественный совет по вопросам топливно-энергетического комплекса	МЭ	5 19%	8 31%	13 50%	26 7%
Общественный совет по вопросам деятельности Министерства иностранных дел	МИД	0	7 50%	7 50%	14 4%

Общественный совет Министерства цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности	МЦРОАП	0	6 67%	3 33%	9 2%
Общественный совет по вопросам образования и науки, защиты прав детей	МОН	2 13%	10 67%	3 20%	15 4%
Общественный совет Министерства национальной экономики	МНЭ	0	3 50%	3 50%	6 2%
Общественный совет в сфере информаций и общественного развития	МИОР	0	3 4%	73 73%	76 20%
Общественный совет по вопросам деятельности органов юстиции	МЮ	1 50%	1 50%	0	2 1%
Общественный совет по вопросам развития агропромышленного комплекса	МСХ	21 84%	2 8%	2 8%	25 7%
Общественный совет Министерства торговли и интеграции	МТиИ	0	3 75%	1 25%	4 1%
Общественный совет Министерства экологии, геологии и природных ресурсов	МЭГиПР	0	3 27%	8 73%	11 3%
Общественный совет Агентства по по противодействию коррупции	АПК	0	1 4%	26 96%	27 7%
		116 31%	89 24%	168 45%	373

Кроме МВД в текущем году активность снизили девять ОС центрального уровня, среди которых выделяется ОС по вопросам деятельности органов юстиции, который с начала текущего года ни разу не воспользовался опцией общественного контроля (таблица 23).

При анализе используемых форм общественного контроля обращает на себя внимания **нулевое использование таких механизмов как общественный мониторинг и общественные слушания.**

При этом данная проблема является системной, о чем говорит тот факт, что в последние три года указанные формы общественного контроля **не практиковались семью ОС** (при МКС; МЗ; МНЭ; МИД; МТиИ; МЦРОАП).

Кроме того, пять Общественных советах центрального уровня с 2018 год **не провели ни одного общественного мониторинга** (таблица 23).

Таблица 23. «Общественный контроль»

		Заседание			Мониторинг			Слушание			Заслушивание		
Наименование	Госорган	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Общественный совет по государственным финансам	МФ	-	7 100%	3 75%	3 38%	-	-	5 62%	-	-	-	-	1 25%
Общественный совет по вопросам деятельности органов внутренних дел	МВД	-	5 42%	3 50%	9 18%	4 33%	3 50%	3 6%	3 25%	-	39 76%	-	-
Общественный совет по вопросам культуры и спорта	МКС	-	3 100%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 100%
Общественный совет по вопросам социально-трудовой сферы	МТЗСН	-	6 86%	3 75%	-	-	-	-	1 14%	-	-	-	1 25%
Общественный совет по вопросам деятельности органов по делам государственной службы	АГДС	-	10 100%	5 83%	-	-	-	10 100%	-	-	-	-	1 17%
Общественный совет по вопросам индустрии и инфраструктурного развития	МИИР	-	-	-	10 56%	-	-	5 28%	-	-	3 17%	-	1 100%
Общественный совет Министерства здравоохранения	МЗ	-	2 100%	2 50%	-	-	-	-	-	-	-	-	2 50%

Общественный совет по вопросам топливно-энергетического комплекса	МЭ	-	2 24%	12 92%	-	3 38%	-	3 60%	3 38%	-	2 40%	-	1 8%
Общественный совет по вопросам деятельности Министерства иностранных дел	МИД	-	7 100%	6 86%	-	-	-	-	-	-	-	-	1 14%
Общественный совет Министерства цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности	МЦРОАП	-	6 100%	2 67%	-	-	-	-	-	-	-	-	1 33%
Общественный совет по вопросам образования и науки, защиты прав детей	МОН	-	9 90%	2 67%	-	-	-	2 100%	1 10%	-	-	-	1 33%
Общественный совет Министерства национальной экономики	МНЭ	-	3 100%	2 67%	-	-	-	-	-	-	-	-	1 33%
Общественный совет в сфере информаций и общественного развития***	МИОР	-	2 67%	1 1%	-	-	-	-	1 33%	71 98%	-	-	1 1%
Общественный совет по вопросам деятельности органов юстиции	МЮ	-	1 100%	-	-	-	-	1 100%	-	-	-	-	-
Общественный совет по вопросам развития агропромышленного комплекса	МСХ	-	2 100%	1 50%	3 15%	-	-	11 52%	-	-	7 33%	-	1 50%
Общественный совет Министерства торговли и интеграции	МТиИ	-	3 100%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 100%
Общественный совет Министерства экологии, геологии и природных ресурсов	МЭГиПР	-	3 100%	6 74%	-	-	-	-	-	1 13%	-	-	1 13%
Общественный совет Агентства по по противодействию коррупции	АПК	-	1 100%	19 73%	-	-	1 4%	-	-	2 8%	-	-	4 15%

Выводы по разделу:

- **во-первых,** на местном уровне сохраняется проблема размывания «портфеля» третьего сектора лояльными государству социальными комьюнити - представителями бюджетной сферы, депутатского корпуса, этнокультурных объединений, политических партий (с абсолютным доминированием правящей партии) и т.д. При этом доля непосредственно НПО сокращается. Также необходимо отметить, что вопрос высокой лояльности качественного состава Общественных советов является систематическим, поскольку ежегодно указывается в Комплексных докладах с 2017 года;
- **во-вторых,** сохраняется высокая представленность возрастной группы «60+» (особенно на местном уровне) и крайне низкая доля молодежи (особенно на республиканском уровне);
- **в-третьих,** для всех уровней Общественных советов характерно повсеместное снижение работы по осуществлению общественного контроля, а также крайне низкое использование таких форм как мониторинг и слушание (особенно на республиканском уровне);
- **в-четвертых,** сохраняется проблема гендерной несбалансированности Общественных советов.

Для дальнейшего развития Института общественных советов требуется правовое просвещение, обучение и консультирование представителей общественных советов всех уровней.

В целях правового просвещения членов общественного совета необходимо организовать проведение следующих мероприятий:

1) обязательный вводный тренинг для граждан, впервые пришедших в состав общественных советов;

В ходе тренинга необходимо разъяснить основные обязанности, запреты, ограничения, требования к служебному поведению, которые необходимо соблюдать, а также предоставить ему пакет соответствующих методических материалов и контактную информацию всех служб взаимодействия. Оптимальный срок проведения вводного тренинга - в течение 30 календарных дней с момента работы в ОС.

2) регулярный тренинг по вопросам деятельности ОС для представителей ОС всех уровней;

В ходе тренинга уделить внимание: порядку действий, которому члены ОС должны следовать для соблюдения положений законодательства, в том числе соответствующим административным процедурам, установленным нормативными правовыми актами; типичным ситуациям, провоцирующим конфликт интересов, и способам их урегулирования; детальному разбору отдельных наиболее сложных положений нормативных правовых актов либо кейсов и т.д.

Регулярный тренинг рекомендуется проводить не реже одного раза в год. Рассмотреть участие представителей экспертов из научных организаций образовательных учреждений.

3) консультирование членов общественных советов по вопросам деятельности ОС, проведение индивидуальных консультаций. Рассмотреть внедрение дистанционного консультирования по вопросам ОС и обмена опытом при решении схожих кейсов;

4) введение раздела «Часто задаваемые вопросы» на сайтах и в социальных сетях;

5) организация методического обеспечения: разработка и использование следующих методических материалов: краткий перечень основных обязанностей, запретов и ограничений; перечень типовых ситуаций в формате кейсовых решений; блок-схемы основных административных процедур; тематические сборники нормативных правовых актов (выдержки из НПА); Памятка по работе с населением и др.;

В рамках данного исследования разработан сборник кейсов для практического применения в подготовке членов общественных советов.

6) пакетом организационных документов рекомендуется снабжать всех, пришедших в ОС.

В целях распространения информации о работе ОС на сайте и страницах в социальных сетях рекомендуется размещать информацию о:

1) принятых решениях на заседаниях ОС;
2) исполнении решений, принятых на заседаниях ОС;
3) выездах с указанием конкретных причин командировок;
4) результаты работы рабочих групп;
5) протоколы заседаний ОС;
6) мониторинг мероприятий, осуществляемых в рамках ОС;
7) результаты проведения мониторинга, выявленного в результате рабочих групп;
8) анализ принятых решений рабочих групп;
9) анализ рассмотрения обращений граждан;
10) ежегодные доклады.

Закуп товаров является одной из самых критикуемых сфер деятельности органов исполнительной власти. Большая часть коррупционных скандалов связана с этой сферой и именно она вызывает больше всего нареканий несмотря на то, что данная сфера детализирована в действующем законодательстве.

В проекте нового закона необходимо внедрение такой формы общественного контроля как общественное обсуждение в сфере закупок. Предлагается два способа проведения **общественного обсуждения:** 1) выражение своего мнения участниками на официальном сайте единой информационной системы в сфере закупок в Интернете; 2) очные публичные слушания.

На основе опыта РФ предлагается два этапа проведения обязательного общественного обсуждения: **первый** - обсуждение в рамках очных публичных слушаний информации о

закупке, включенной в план закупок.

Участники в течение 20 дней с даты размещения информации о закупке оставляют свои замечания и предложения по информации о закупке. Организатор обязательного общественного обсуждения размещает в специализированной системе ответ на поступившие замечания, предложения, который автоматически направляется автору замечания, предложения на адрес электронной почты, указанной им при регистрации.

Не позднее 10 дней после окончания срока обсуждения в специализированной системе организатором проводятся очные публичные слушания по обсуждению информации о закупке.

Очные публичные слушания являются открытыми. Организаторы не имеют права ограничить доступ к участию в нем заинтересованных лиц. Местом проведения очных публичных слушаний является место нахождения организатора. Запрещено проведение данного мероприятия в выходные и праздничные дни.

Второй - после завершения указанных процедур проводится второй этап обязательного общественного обсуждения, который заключается в обсуждении в специализированном разделе информации о закупке, включенной в извещение, и документации о закупке.

Участники также, как и во время первого этапа оставляют в специализированном разделе в сети Интернет свои замечания и предложения, касающиеся соответствия документации о закупке требованиям законодательства и иных нормативных правовых актов, в том числе о контрактной системе в сфере закупок. Также организатором через единую информационную систему на замечания, предложения участников даются ответы.

Использовать **формы контроля общества над органами публичной власти:**

1) электронный общественный контроль;

2) проведение открытых заседаний правительства и правительств, а также отдельных ведомств с участием представителей общественных организаций и СМИ;

3) правотворческая инициатива, гражданская инициатива и законотворческий почин, когда инициатива или законопроект, поддержанные определенным количеством граждан (как правило, в электронной форме на сайте в Интернете), приобретают статус законопроекта (на примере США и Евросоюза);

4) **форма общественного контроля** - народная правотворческая инициатива, когда граждане имеют возможность в отдельных странах выступать в качестве разработчиков законопроектов, а также проектов подзаконных НПА;

5) **организация и проведение петиционных референдумов** - инициирование процедуры разработки и принятия НПА по интересующей население тематике, осуществляется посредством проведения референдума по требованию определенного количества граждан, имеющих право голоса;

6) **институт гражданского вето** - право и возможность граждан страны либо отдельного ее региона отклонять (признавать недействующими, не имеющими юридической силы) отдельные нормативные правовые акты, принимаемые органами государственной власти и местного самоуправления, а также их должностными лицами;

7) **отзыв должностных лиц гражданами на референдуме;**

8) **общественные консультации,** проходящие в формате открытых и закрытых слушаний, в виде фокус-групп или через Интернет;

9) **обращения граждан посредством сети Интернет** к органам государственной власти, а также их должностным лицам;

10) **гражданский контроль за деятельностью органов полиции** (citizen oversight of police);

11) **деятельность общественных организаций, участвующих в организации и проведении общественного контроля** за органами публичной власти за рубежом, **финансируется за счет государственного бюджета, а также средств органов местного самоуправления;**

12) **развитие общественного телевидения** как разновидности субъектов общественного контроля.

Процедура общественных слушаний должна стать гласной и открытой для обсуждения. Конкретизацию необходимо зарегламентировать в новом законе.

Необходимо принимать во внимание тот факт, что развитие европейского права связано с универсализацией принципа транспарентности, которая имеет место во всех сферах - заключение договоров, государственное управление, публичная жизнь, судебные и внесудебные процедуры.

При соответствующем подходе в Казахстане, а именно - полная прозрачность деятельности публичной власти станет главным условием предупреждения и предотвращения

коррупции. И здесь, эффективность общественных механизмов обеспечения прозрачности будут возможными через общественный контроль.

Необходимо перестроить подходы взаимодействия со СМИ и аудиторией в соцсетях.

Так, на различных активных аккаунтах в соцсетях, которые рассказывают о работе государственных органов также включать материалы по работе Общественных советов.

Предлагается:

1) сделать акцент на работе в соцсетях - Инстаграм и каналах продвижения - Телеграм.

2) членам ОС вести освещение деятельности ОС посредством персональных аккаунтов.

3) выстраивать взаимодействие с аккаунтами местных СМИ, соцсетей и местных исполнительных органов.

В части визуальной информации: периодически делать съемку и размещение видео с заседаний ОС или посещений мест Рабочими комиссиями. Современные фильтры Facebook позволяют загружать уникальное видео - можно снимать отдельные мнения членов ОС и др. Такой вид работы будет способствовать популяризации общественных советов и повышать их коэффициент полезного действия.

Стоит использовать Live-видео для увеличения общего охвата страницы, так и для увеличения охвата конкретного Live-видео. Предлагаемые темы: ответы на часто задаваемые вопросы, конкретная тема эфира и др. (без лишних подробностей и комментариев).

Рекомендуемый контент-план для страницы Facebook: новостной - 20%, развлекательный - 10%, обучающий - 20%, экспертный - 30%, тематический - 20%.

Исходя из того, что ведется постоянная работа с аудиторией предлагается три основных принципа - **доверие, краткость и диалог.**

Краткость. Ценность времени возрастает, и в постах необходима краткость и лаконичность. Не рекомендуется использование лонгридов и длинных постов, описание должно быть непосредственно по теме. Периодичность публикаций: один раз в день, далее наращивать, в зависимости от интереса аудитории.

Живой диалог. Посты должны быть как в жизни, без сложных конструкций с использованием простых форм слов и содержащими прямой посыл к аудитории.

По обложке страницы: предлагается, чтобы обложка корректно отображалась на мобильных устройствах, не рекомендуется добавлять сбоку важную информацию. Также необходимо протестировать картинку, которая будет использована в профиле, и на экране мобильного устройства. На обложке ПК: рекомендуется оставить 2-3 главных элемента, так как человеческий мозг не способен воспринимать много информации одновременно.

Внимание человека концентрируется на чем-то одном, а остальное не попадает в поле зрения.

В этой связи рекомендуется: не размещать не кликабельные адрес сайта, номер телефона, а оставить адрес и часы работы/приема.

При взаимодействии со СМИ **предлагается:**

1) сменить акцент новостной повестки, во главу угла поставить «личную» заинтересованность СМИ в конкурентном поле получать информацию о работе ОС;

2) **использовать ресурс телевидения,** который остается популярным СМИ в РК и составляет **около 90 % аудитории.**

Данный ресурс, не используется со стратегической с точки зрения - донесения до граждан ситуации в регионе.

В этой связи предлагается рассмотреть включение отдельных рубрик/передач «Общественный совет - работаем вместе!», «Общественный совет: обмен мнениями», «Общественный совет: вчера, сегодня, завтра».

«Общественный совет - работаем вместе!» *- в этой рубрике можно приглашать отдельных членов общественных советов (районного и областного уровня) на встречи с представителями МИО. Рассказать о том, как строится работа государственных органов на примере реальных кейсов, которые решают общественные советы (обеспечение медицинскими препаратами и т.п.). Во время передачи можно подключать «прямой эфир», где люди могут поднимать волнующие их вопросы, о которых они не всегда могут сказать, так как не у всех есть возможность использовать электронные ресурсы и социальные сети. Рекомендуется проводить такие передачи: 1 раз в месяц на каналах каждого региона, либо вшить 15 минут эфирного времени в один из действующих форматов эфирного времени.*

«Общественный совет: обмен мнениями - 1 уровень» *(аналитическая передача) - в данном формате предлагается приглашать к разговору экспертов для разбора различных кейсовых решений, занимающихся исследованиями в данной сфере (представителей различных институтов, общественных объединений и т.п.). Главный вектор обсуждения - развитие института и то, что необходимо*

для дальнейшего позиционирования в гражданском обществе. Рекомендуется проводить такие передачи: 1 раз в квартал на каналах каждого региона, либо вшить 15 минут эфирного времени в один из действующих форматов эфирного времени.

«Общественный совет: обмен мнениями - 2 уровень» *(аналитическая передача) - в данном формате предлагается организовывать дебаты, где будут выноситься для обсуждения болевые проблемы, которые можно решить при помощи ОС и вовлечения общественности регионов. Здесь важно, чтобы ведущие обладали информацией о том, что делается в регионе и могли на конкретных видеоподборках обосновать правильность той или иной позиции. (например, вынести на обсуждение вопросы потребительского отношения к природе озера «Кобейтуз» совместно с рядом различных экспертов (психологи, экологи, воспитатели, члены ОС и др.).*

«Общественный совет: вчера, сегодня, завтра» *- инфографика отчетов о проведенных мероприятиях, принятых решениях, находящихся на контроле и выполненых.*

При рассмотрении качественных и количественных характеристик предлагаются следующие рекомендации:

1) **внедрение ежегодного публичного рейтинга эффективности Общественных советов**, который будет основываться в том числе **на показателях осуществления общественного контроля.** Это позволит активизировать работу по защите общественных интересов;

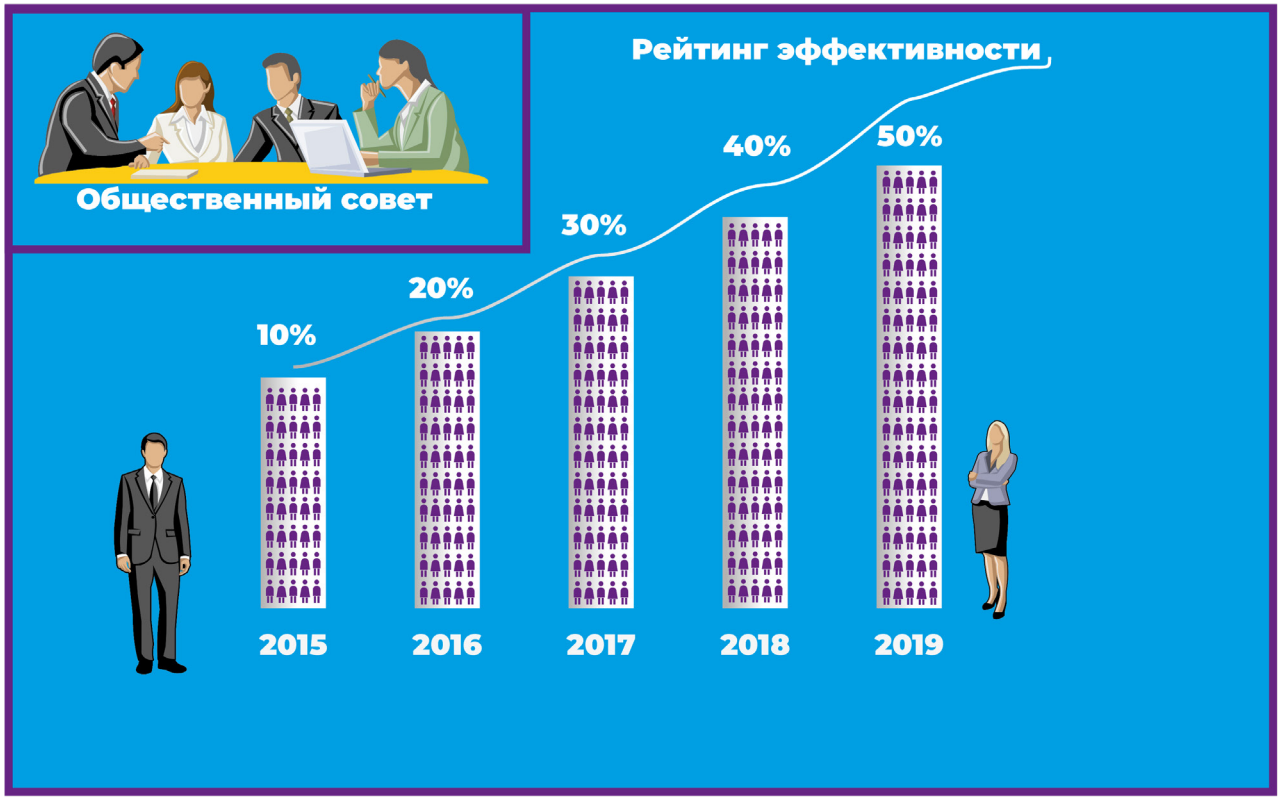

2) для усиления практической составляющей Общественных советов важно **расширить формы общественного контроля за счет включения деятельности по «сборке» гражданских инициатив и их реализации (социальный краудфандинг).** Кроме того, данный критерий станет показателем влияния населения на управленческие решения;

3) **отказаться от широкого понимания формулировки «гражданское общество» в пользу понятия «третий сектор»,** то есть рекрутировать в общественные советы исключительно представителей НПО, тех, кто профессионально занимается гражданской деятельностью. Такой подход позволит изменить принцип формирования общественных советов в пользу двусоставной модели: государственные органы и представители НПО;

4) для сбалансированности возрастного состава общественных советов, особенно местного уровня, **зафиксировать конкретную квоту возрастной группы «60+», определив ее на минимальных значениях.** Это позволит нивелировать тезис о том, что общественные советы - это место для пенсионеров, а также создать условия для расширения представленности молодежи;

5) **рассмотреть возможность введения электоральной (избирательной) квоты,** которая будет формироваться по итогам онлайн-голосования, что позволит улучшить

качественный состав, повысить доверие населения к работе общественных советов, их релевантность;

6) **продолжить работу по выравниванию гендерной сбалансированности состава** общественных советов.

Информационно-разъяснительная работа:

1) проводить информирование населения о проводимых мероприятиях ОС (организация брифингов на региональных площадках РСК, размещению интервью с членами ОС в местных СМИ и др.);

2) активизировать работу ОС в социальных сетях (тематическое ведение страниц, формат «живой диалог», где каждый член ОС может рассказать о том, что планируется и что уже сделано в рамках запланированной работы, размещение фото и видео-отчетов с мест и т.п.);

3) организовать общий канал на YouTube, где будут выкладывать все видео с регионов с целью консолидации общества в решении общих проблем и передачи опыта;

4) реанимировать республиканский общий сайт общественных советов и обновлять информацию на постоянной основе;

5) рассмотреть онлайн-форматы для обмена опытом: региональный ОС-региональный ОС; республиканский ОС- республиканский ОС; региональный ОС - республиканский ОС (формирование горизонтальных связей и ротация между региональными и республиканскими ОС);

6) создать **Молодежные Общественные советы в ВУЗах/ССУЗах страны,** которые будут независимы от ректоратов и иметь влияние на принимаемые решения в отношении студентов (оплата и условия проживания в студенческих общежитиях, решение вопросов по принятию антикоррупционных мероприятий и т.п.).

Методологические рекомендации:

1) предпринимать меры, способствующие развитию институционального понимания института общественных советов;

Например, работа в общественных советах не будет восприниматься серьезно пока эта деятельность не закрепится в общественном сознании как основной лифт восходящей социальной мобильности.

2) развивать традицию общественного участия в Казахстане через конструктивную ответственность в рамках деятельности ОС;

3) проводить исследования в части изучения различного рода кейсов из деятельности ОС;

Важно отметить, что имеется разное восприятие деятельности ОС по республике;

4) тиражировать понимание института общественных советов в республиканских и региональных СМИ и других источниках информации, как **элемент социальной ответственности и высшего проявления развитого гражданского общества;**

5) изучить фрагментированность гражданского общества и ее представленность в составе ОС;

6) институт общественных советов вшивать, как одну из составляющих Концепции «Слышащего государства»;

7) расшить понимание того, что члены общественных советов не только отдают свое время и силы, но и ничего не получают взамен;

По сути, каждый из них получает новые навыки и умения, опыт, наглядные ситуации, которые ведут его к саморазвитию, опыт коммуникаций, расширение кругозора, а также и внутреннюю уверенность в реализации чувства долга.

8) рассмотреть общественные советы через призму социализации в молодежи, которые будут стремиться получить опыт в таких общественных объединениях, где решаются конкретные задачи;

Большая часть молодых людей адаптируются в обществе через выполнение общих дел, которые они осуществляют добровольно и совместно с тем, кто имеет в этом определенный опыт.

9) **внедрить ежегодный публичный рейтинг эффективности Общественных советов,** который будет основываться в том числе на показателях осуществления общественного контроля. Это позволит активизировать работу по защите общественных интересов;

10) **расширить формы общественного контроля за счет включения деятельности по «сборке» гражданских инициатив и их реализации (социальный краудфандинг).** Кроме того, данный критерий станет показателем влияния населения на управленческие решения;

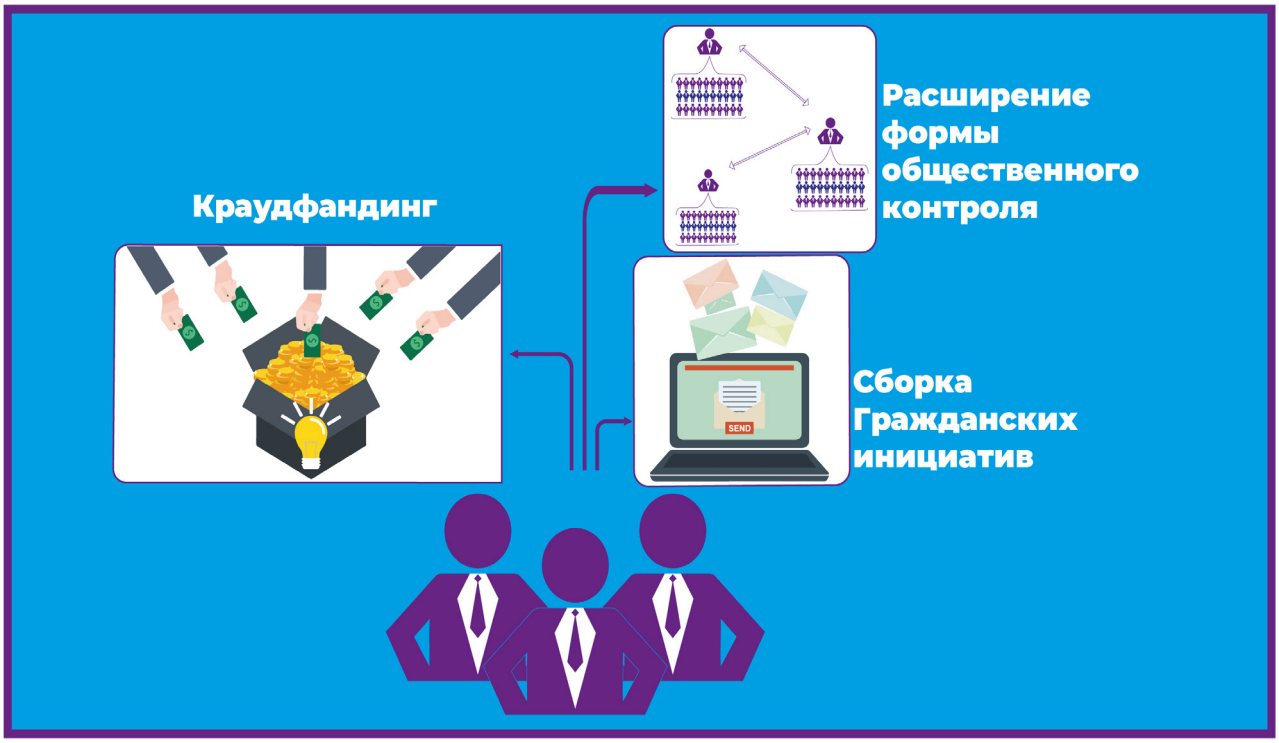

11) **отказаться от широкого понимания формулировки «гражданское общество» в пользу понятия «третий сектор»,** то есть рекрутировать в Общественные советы исключительно представителей НПО, тех, кто профессионально занимается гражданской деятельностью. Такой подход позволит изменить принцип формирования Общественных советов в пользу двусоставной модели: государственные органы и представители НПО;

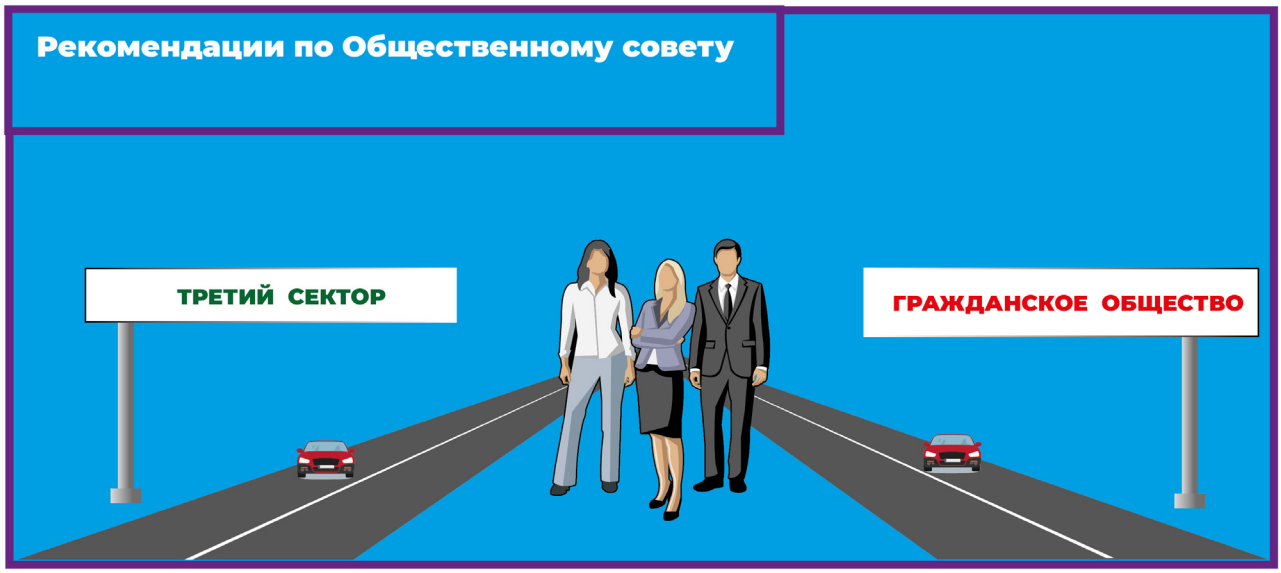

12) **зафиксировать конкретную квоту возрастной группы «60+», определив ее на минимальных значениях.** Это позволит нивелировать тезис о том, что Общественные советы - это место для пенсионеров, а также создать условия для расширения представленности молодежи;

13) **рассмотреть возможность введения электоральной (избирательной) квоты,** которая будет формироваться по итогам онлайн-голосования, что позволит улучшить качественный состав, повысить доверие населения к работе Общественных советов, их релевантность;

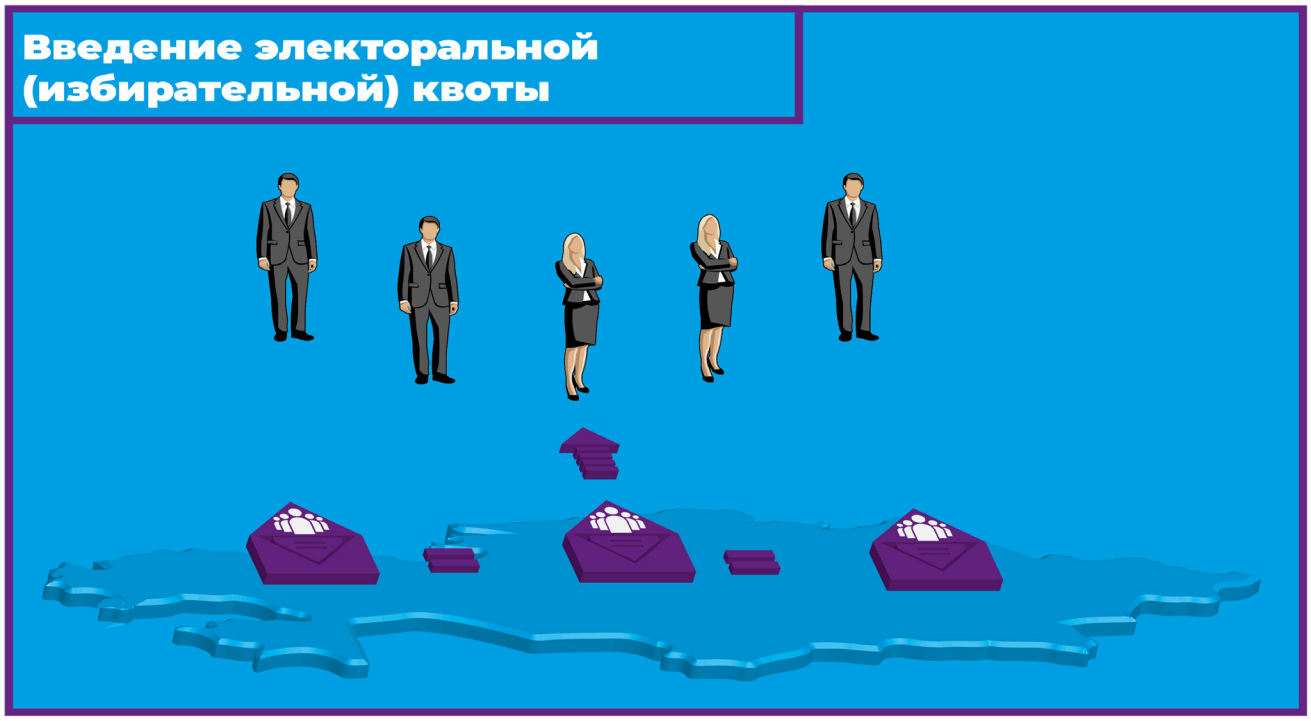

14) **продолжить работу по выравниванию гендерной сбалансированности состава** Общественных советов;

15) **выстроить работу ОС на территориальных уровнях.**

Республиканский уровень *(экспертное, методическое, образовательное консультационное и PR-сопровождение на системной основе).*

Областной уровень *(экспертное, методическое, образовательное консультационное и PR-сопровождение на региональном уровне с ориентацией на потребности и возможности региона).*

Городской/районный уровень *(наращивание потенциала ОС, расширение возможностей для участия граждан в принятии решений).*

Сельский уровень *(удовлетворение потребности жителей в обучении по вопросам участия в выборе приоритетов социально-экономического развития села построения диалога с властью при реализации гражданских инициатив).*

Правовые основы: в целях правового просвещения членов общественного совета необходимо организовать проведение следующих мероприятий:

1) обязательный вводный тренинг для граждан, впервые пришедших в состав общественных советов;

В ходе тренинга необходимо разъяснить: основные обязанности, запреты ограничения, требования к служебному поведению, которые необходимо соблюдать, а также предоставить пакет соответствующих методических материалов и контактную информацию всех служб взаимодействия. Оптимальный срок проведения вводного тренинга - в течение 30 календарных дней с момента работы в ОС.

2) регулярный тренинг по вопросам деятельности ОС для представителей ОС всех уровней;

В ходе тренинга уделить внимание: порядку действий, которому члены ОС должны следовать для соблюдения положений законодательства, в том числе соответствующим административным процедурам, установленным нормативно-правовыми актами; типичным ситуациям, провоцирующие конфликт интересов, и способам их урегулирования; детальному разбору отдельных наиболее сложных положений нормативных правовых актов либо кейсов и т.д.

Регулярный тренинг рекомендуется проводить не реже одного раза в год. Рассмотреть участие представителей экспертов из научных организаций, образовательных учреждений.

3) консультирование членов общественных советов по вопросам деятельности ОС, проведение индивидуальных консультаций. Рассмотреть внедрение дистанционного консультирования по вопросам ОС и обмена опытом при решении схожих кейсов;

4) введение раздела «Часто задаваемые вопросы» на сайтах и в социальных сетях;

5) организация методического обеспечения: разработка и использование следующих методических материалов: краткий перечень основных обязанностей, запретов и ограничений; перечень типовых ситуаций в формате кейсовых решений; блок-схемы

основных административных процедур; тематические сборники нормативных правовых актов (выдержки из НПА); Памятка по работе с населением и др.

В рамках данного исследования разработан сборник кейсов для практического применения в подготовке членов общественных советов.

6) пакетом организационных документов рекомендуется снабжать всех, пришедших в ОС.

Организация работы ОС **на сайте и страницах в социальных сетях** рекомендуется размещать информацию о:

1) принятых решениях на заседаниях ОС;
2) исполнении решений, принятых на заседаниях ОС;
3) выездах с указанием конкретных причин командировок;
4) результаты работы рабочих групп;
5) протоколы заседаний ОС;
6) мониторинг мероприятий, осуществляемых в рамках ОС;
7) результаты проведения мониторинга, выявленного в результате рабочих групп;
8) анализ принятых решений рабочих групп;
9) анализ рассмотрения обращений граждан;
10) ежегодные доклады.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Результаты массового опроса населения, проведенные НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру» (1-14 октября 2020г.)
2. Результаты массового опроса населения, проведенные НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру» (1-14 октября 2020г.)
3. НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру». Глубинные интервью с представителями общественных советов. октябрь 2020 г.
4. https://urbanforum.kz/karasu_project
5. https://urbanforum.kz/karasu_project
6. https://the-steppe.com/razvitie/reportazh-s-karasu-kak-neravnodushnye-lyudi-menyayut-svoy-rayon-k-luchshemu
7. https://www.inalmaty.kz/news/2859920/v-almaty-zaversaetsa-stroitelstvo-parkovoj-zony-v-rajone-ozera-karasu
8. https://vlast.kz/gorod/25817-ziteli-mikrorajona-karasu-hotat-blagoustroit-svoe-ozero.html
9. https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
10. https://www.nur.kz/1790874-strasnoe-video-s-evtanaziej-sobak-pokazali-zoozasitniki-v-almaty.html
11. https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
12. https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
13. https://www.kazpravda.kz/articles/view/ne-plodite-i-ne-razmnozhaite
14. НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру». Глубинные интервью с представителями общественных советов. октябрь 2020 г.
15. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
16. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
17. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
18. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
19. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
20. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
21. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
22. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
23. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
24. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/

details/332?lang=ru
25. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
26. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
27. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
28. https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/press/article/details/332?lang=ru
29. https://facebook.com/301174420397930
30. https://facebook.com/295842164087383
31. https://facebook.com/2117046425201846
32. https://facebook.com/568449740163739
33. https://facebook.com/1754829861428513
34. https://facebook.com/289337724812083
35. https://facebook.com/300309033661570
36. https://facebook.com/1328533210517900
37. https://facebook.com/289337724812083
38. https://taldau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/268012
39. https://facebook.com/1754829861428513
40. https://taldau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/268020
41. https://facebook.com/301174420397930
42. https://taldau.stat.gov.kz/ru/NewIndex/D1%87%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F
43. https://facebook.com/2117046425201846
44. https://taldau.stat.gov.kz/ru/Region/GetRegionById/255577
45. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36955083#pos=12;-44&sdoc_params=text%3D%25c2%25ab%25d0%259e%2520%25d0%25b2%25d0%25bd%25d0%25b5%25d1%2581%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b8%25d0%25b8%2520%25d0%25b8%25d0%25b7%25d0%25bc%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b8%25d0%25b9%2520%25d0%25b8%2520%25d0%25b4%25d0%25be%25d0%25bf%25d0%25be%25d0%25bb%25d0%25bd%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25b8%25d0%25b9%2520%25d0%25b2%2520%25d0%25bd%25d0%25b5%25d0%25ba%25d0%25be%25d1%2582%25d0%25be%25d1%2580%25d1%258b%25d0%25b5%2520%25d0%25b7%25d0%25b0%25d0%25ba%25d0%25be%25d0%25bd%25d0%25be%25d0%25b4%25d0%25b0%25d1%2582%25d0%25b5%25d0%25bb%25d1%258c%25d0%25bd%25d1%258b%25d0%25b5%2520%25d0%25b0%25d0%25ba%25d1%2582%25d1%258b%2520%25d0%25a0%25d0%25b5%25d1%2581%25d0%25bf%25d1%2583%25d0%25b1%25d0%25bb%25d0%25b8%25d0%25ba%25d0%25b8%2520%25d0%259a%25d0%25b0%25d0%25b7%25d0%25b0%25d1%2585%25d1%2581%25d1%2582%25d0%25b0%25d0%25bd%2520%25d0%25bf%25d0%25be%2520%25d0%25b2%25d0%25be%25d0%25bf%25d1%2580%25d0%25be%25d1%2581%25d0%25b0%25d0%25bc%2520%25d0%25be%25d0%25b1%25d1%2589%25d0%25b5%25d1%2581%25d1%2582%25d0%25b2%25d0%25b5%25d0%25bd%25d0%25bd%25d1%258b%25d1%2585%2520%25d1%2581%25d0%25be%25d0%25b2%25d0%25b5%25d1%2582%25d0%25be%25d0%25b2%26mode%3Dindoc%26topic_id%3D36955083%26spos%3D1%26tSynonym%3D1%26tShort%3D1%26tSuffix%3D1&sdoc_pos=0

46. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37768784#pos=4;-106
47. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33374726#pos=23;-54
48. https://informburo.kz/novosti/aida-balaeva-rasskazala-ob-osnovnyh-principah-proekta-zakona-ob-obshchestvennom-kontrole.html
49. https://informburo.kz/novosti/aida-balaeva-rasskazala-ob-osnovnyh-principah-proekta-zakona-ob-obshchestvennom-kontrole.html
50. Пархоменко А. Н. Общественный контроль в Соединенных Штатах Америки // Молодой ученый. 2016. № 20. С. 622—625. URL: https://moluch.ru/archive/124/34196
51. Прозрачность и участие: общественный контроль 2.0 в США и Европе.
52. Пархоменко А. Н. Общественный контроль в Соединенных Штатах Америки // Молодой ученый. 2016. № 20. С. 622—625. URL: https://moluch.ru/archive/124/34196
53. URL: http://ec.europa.eu/citizensinitiative/public/basic-facts.
54. Комарова В. В. Институт народной правотворческой инициативы (понятие, виды, правовые основы) // Lex russica. 2006. № 3. С. 462.
55. Зиммерман Дж. Прямая демократия в Соединенных Штатах Америки: опыт и проблемы // Вестник МГУ. Сер. «Право». 1991. № 5. С. 56.
56. Лучин В. О., Боброва Н. А. Конституционный строй России: основные политико-правовые характеристики // Право и политика. 2003. № 10. С. 27.
57. The Book of the States, 1998—1999. Lexington, 1998. Vol. 32. Pp. 222-225.
58. Österreichischer Bundespräsident. URL: https://www.bundespraesident.at
59. Österreichischer Bundespräsident. URL: https://www.bundespraesident.at
60. Социальная сеть по информации и наблюдению за окружающей средой. URL: http://www.eionet.europa. eu
61. Кудрявцев А. В., Юдина Н. В. Из истории изучения зарубежного опыта реализации общественного контроля // Российская государственность в XXI веке: модели и перспективы социально-политического развития: материалы научно-практической конференции. — 2017. — С. 143—145.
62. Прозрачность и участие: общественный контроль 2.0 в США и Европе. С. 5,
63. Околышев Д. А., Околышева И. А. Особенности институционализации общественного контроля в России и за рубежом // Вестник научных конференций. — 2017. — № 9—3 (25). — С. 142—144.
64. URL: https://unesdoc.unesco.org/home
65. Чеботарев Г. Н. Общественный контроль в системе местного самоуправления // Конституционное и муниципальное право. 2017. № 9. С. 45-48.
66. ИС Параграф WWW http:///online.zakon.kz
67. Кочева О., Аверниев И. Гражданский контроль: понятия и технологии [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://control. prpc. ru/techn_01. shtml
68. Зубарев С.М. Понятие и сущность общественного контроля за деятельностью государственных органов // Административное право и процесс. 2011. № 5. С. 11-12.
69. Кулешова Н.Н. О современном состоянии общественного контроля в России // Юридическая наука. 2011. № 2. С. 21-24.
70. Забралова О.С. Развитие общественного контроля в сфере деятельности органов исполнительной власти Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2012. 26 с.
71. Кобыльченко Е.Н. Эффективность контрольной функции государственной

власти современной России: критерии, проблемы совершенствования, политологический анализ: дис. ... канд. полит. наук. Ростов н/Д.: Северо Кавказская акад. гос. службы, 2007.

72. Гриб В.В. Общественный контроль: учебник. М.: ИГ «Юрист», 2017. 656 с.
73. Гриб В.В. Общественный контроль: учебник. М.: ИГ «Юрист», 2017. 656 с.
74. ИС Параграф WWW http:///online.zakon.kz
75. ИС Параграф WWW http:///online.zakon.kz
76. ИС Параграф WWW http:///online.zakon.kz
77. Комплексный Доклад о деятельности Общественных советов в Республике Казахстан" 2019 г. с.15
78. Комплексный Доклад о деятельности Общественных советов в Республике Казахстан" 2019 г. с.15
79. "Комплексный Доклад о деятельности Общественных советов в Республике Казахстан" 2018 г. с.18
80. Статистический сборник «Демографический ежегодник Казахстана. 2015-2019 гг.» (https://stat.gov.kz/edition/publication/collection)
81. https://kap.kz/custom/wysiwyg/image/file/20200214/20200214125335_91269.pdf с.15
82. http://kazkenes.kz/documents/#
83. http://www.kisi.kz/uploads/33/files/4IKv9NEx.pdf
84. https://kap.kz/custom/wysiwyg/image/file/20200214/20200214125335_91269.pdf с.64
85. http://www.kisi.kz/uploads/33/files/4IKv9NEx.pdf с. 54